

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

CEZA HUKUKUNDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZA
SORUMLULUĞU, YARGILANMASI VE İNFAZI

TEZİ YAZAN
Emine Nur AS

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vedat DİLBEROĞLU
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Korhan MASTI
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yavuz ERDOĞAN (Antalya Bilim Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / HAZİRAN 2024

ONAY SAYFASI
T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

2021003013 numaralı öğrencimiz olan Emine Nur AS tarafından hazırlanan “Ceza Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu, Yargılanması ve İnfazı” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından oy birliği ile Kamu Hukuku Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Üniv. İçi- asıl üye - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vedat DİLBEROĞLU

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Üniv. İçi – Jüri asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Korhan MASTI

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Üniv. Dışı - Jüri asıl Üyesi: Doç. Dr. Yavuz ERDOĞAN (Antalya Bilim Üniversitesi)

**Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını
onaylarım.**

12/06/2024

“Enstitü Müdürlüğünde kalan asıl sureti imzalıdır.”

Prof. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafları kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içerisinde sunmuş olduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde edindiğimi,
- Bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların hepsini bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmamda faydalandığım eserlerin tamamına uygun atıf yaparak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan veri ve sonuçlarda hiçbir değişiklik yapmadığımı,
- Tezimde sunmuş olduğum çalışmamın özgün olduğunu, bildirir, tersi bir halde aleyhime oluşabilecek tüm hak kayıplarını kabul ettiğimi beyan ederim.

Haziran /2024

Emine Nur AS

TEŐEKKÖR

Tez yazım süreci boyunca bilgi, tecrübe ve yönlendirmeleri ile her daim desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Ahmet Vedat DİLBEROğLU'na, lisans eğitimimden bu yana iyi bir hukukçu olma yolunda eğitim hayatıma katkıda bulunan tüm hocalarıma ve destekleri ile her zaman yanımda olan kıymetli annem, babam ve kardeşlerime sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Emine Nur AS

ÖZ

CEZA HUKUKUNDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZA SORUMLULUĞU, YARGILANMASI VE İNFAZI

Emine Nur AS

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vedat DİLBEROĞLU

Haziran 2024, 247 Sayfa

Henüz erken yaşlarda suç işleyen ve ceza adalet sistemi ile tanışan çocukların, ceza yargılaması sürecinde yetişkinlerden farklı usullere tabi kılınması gerektiği günümüzde neredeyse tüm hukuk sistemleri nezdinde kabul gören bir durum haline gelmiştir. Bu neticede suça sürüklenen çocukların yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulüne tabi olmasına ilişkin uluslararası mevzuat ve ulusal mevzuatta birçok düzenleme yapılmıştır. Çalışmamızda öncelikle çocuk, suça sürüklenen çocuk ve yaş küçüklüğü kavramları tanımlanacak olup daha sonra suça sürüklenen çocuğun hakları, ceza sorumluluğu ve tabi olduğu ayrı hükümler incelenecektir. Bu neticede çocuk yargılamasına hâkim olan ilkeler ışığında, çocuk yargılamasında yetişkinlerden farklı olarak izlenecek usul ve kurallar ele alınacaktır. Çalışmamızda suça sürüklenen çocuklar açısından tüm ceza muhakemesi süreçlerinde farklılık arz eden durumlar incelenecek, ardından suça sürüklenen çocuk hakkındaki ilamların infazı konusundaki düzenlemeler anlatılacaktır. Çalışmamızda çocuk yargılaması hem uluslararası düzenlemeler hem de ulusal düzenlemeler çerçevesinde ayrıntılı incelenecek ve çocuk haklarına ilişkin evrensel ilkelere değinilecektir. Ardından ulusal mevzuatta çocuk yargılamasının temeli olan Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu temelinde suça sürüklenen çocuklar hakkında yargılama süreçlerindeki farklılık arz eden durumlar ulusal ve uluslararası mahkeme kararları eşliğinde incelenecektir.

Anahtar kelimeler: *Çocuk kavramı, suça sürüklenen çocuk, çocuk yargılaması, çocukların ceza sorumluluğu, suça sürüklenen çocuk hakkındaki ilamların infazı*

ABSTRACT

CRIMINAL RESPONSIBILITY, TRIAL AND EXECUTION OF CHILDREN DRIVEN TO CRIME IN CRIMINAL LAW

Emine Nur AS

Master Thesis, Department of Public Law Thesis

Advisor: Dr. Ahmet Vedat DİLBEROĞLU

June 2024, 247 Pages

It has become an accepted situation in almost all legal systems today that children who commit crimes at an early age and are introduced to the criminal justice system are subjected to different procedures than adults during the criminal justice process. As a result, many regulations have been made in international and national legislation to ensure that children dragged into crime are subjected to a separate trial procedure from adults. In our study, first of all, the concepts of child, child dragged into crime and underage will be defined, and then the rights of the child dragged into crime, criminal liability and the separate provisions to which it is subject will be examined. In this line the procedures and rules that will be followed differently from adults in child trials will be discussed in accordance with the principles that dominate child judgement. In our study, the situations that differ in all criminal procedure processes in terms of children who have been dragged into crime will be examined, and then the regulations on the execution of sentences about the child who has been dragged into crime will be explained. In our study, child trial will be examined in detail within the framework of both international and national regulations and universal principles related to children's rights will be addressed. In addition, national and international court decisions on children dragged into crime within the scope of the Turkish Penal Code, the Code of Criminal Procedure, the Turkish Civil Code, the Law on the Execution of Penal and Security Measures and the Child Protection Law, which are the basis of juvenile trials in national legislation, and the situations of children that present differences in from adults, will be examined.

Keywords: *Child concept, child driven to crime, juvenile trial, criminal responsibility of children, execution of warrants regarding a child pushed to crime*

İÇİNDEKİLER

KAPAK	I
ONAY SAYFASI	II
ETİK BEYANI	III
TEŞEKKÜR	IV
ÖZ	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XI
EKLER LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK KAVRAMI VE İLGİLİ MEVZUAT

1. Çocuk Kavramına Genel Bakış.....	3
1.1. Ulusal Mevzuat.....	5
1.1.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu	5
1.1.2. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu	6
1.1.3. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu	7
1.1.4. 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu.....	10
1.1.5. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun	12
1.2. Uluslararası Mevzuat	16
1.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	16
1.2.1.1. İhtiyari Protokoller	20
1.2.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin (Beijing) Kuralları)	22
1.2.3. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)	25
1.2.4.Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (ÖYB (Havana) Kuralları)	27

İKİNCİ BÖLÜM
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUĞUN CEZAI SORUMLULUĞU VE
HAKLARI

2. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı	30
2.1. Türk Ceza Kanunu'na göre Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu	30
2.1.1. 12 Yaşından Küçük Çocukların Cezai Sorumluluğu	36
2.1.2. 12-15 Yaş Grubundaki Çocukların Cezai Sorumluluğu	45
2.1.3. 15-18 Yaş Grubundaki Çocukların Cezai Sorumluluğu	50
2.1.4. Sağır ve Dilsiz Çocukların Cezai Sorumluluğu.....	52
2.2. Suça Sürüklenen Çocuğun Hakları.....	55
2.2.1. Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı	57
2.2.2. İsnat Edilen Suç Konusunu Öğrenme Hakkı.....	61
2.2.3. Kendisini Bizzat veya Bir Müdafî Aracılığı İle Savunma Hakkı	64
2.2.4. Makul Sürede Yargılanma Hakkı	68
2.2.5. Savunmanın Hazırlanması İçin Gerekli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı.....	71
2.2.6. Tanık Dinletme ve Sorgulatma Hakkı.....	73
2.2.7. Kanun Yollarına Başvurma Hakkı.....	80
2.2.8. Kanunla Kurulmuş Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme Tarafından Yargılanma Hakkı.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN YARGILAMASI

3. Genel olarak.....	86
3.1. Çocuk Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler	86
3.1.1. Çocuğun Üstün Yararı.....	88
3.1.2. Yaşama ve Gelişme Hakkı	91
3.1.3. Ayrımcılık Yasağı.....	96
3.1.4. Katılım Hakkı	101
3.2. Çocuk Yargılamasında Görevli Makam ve Merciler.....	103
3.2.1. Çocuk Yargılamasında Soruşturma Evresindeki Yetkili Makam ve Merciler	103

3.2.1.1. Savcılık (Çocuk Cumhuriyet Savcılığı Bürosu) ve Kolluk Çocuk Birimi	103
3.2.2. Çocuk Yargılamasında Kovuşturma Evresindeki Yetkili Makam ve Merciler	107
3.2.2.1. Çocuk Mahkemeleri.....	107
3.3. Çocuk Yargılamasına Özgü Düzenlemeler	110
3.3.1. Güvenlik Tedbirleri.....	110
3.3.2. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri.....	111
3.3.3. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler	113
3.3.4. İfade ve Sorgu.....	116
3.3.5. Müdafî Seçimi ve Zorunlu Müdafîlik	119
3.3.6. Sosyal İnceleme Raporu.....	123
3.3.7. Koruma Tedbirleri.....	127
3.3.8. İştirak.....	134
3.4. Soruşturma Evresinde Verilebilecek Kararlar.....	135
3.4.1. Kamu Davasının Açılmasının Ertenmesi	135
3.4.2. Uzlaştırma.....	138
3.4.3. Ön Ödeme.....	144
3.4.4. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararları.....	146
3.4.5. İddianame Düzenlenmesi	148
3.5. Kovuşturmaya Evresinde Verilebilecek Kararlar.....	149
3.5.1. Mahkûmiyet Kararları Bakımından Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi	149
3.5.2. Hapis Cezasının Ertenmesi.....	152
3.5.3. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesi	154
3.5.4. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	162
3.6. Zamanaşımı	165
3.7. Kanun Yolları	167

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDAKİ İLAMLARIN İNFAZI

4. Genel Olarak	171
-----------------------	-----

4.1. Hak Yoksunluklarının Uygulanamaması	173
4.2. Tekerrür Hükümlerinin Uygulanamaması	176
4.3. Koşullu Salıvermeden Yararlanma	180
4.4. Suça Sürüklenen Çocuk Hakkındaki Yargılama Giderleri	184
4.5. Adli Para Cezası, Para Cezasının Ödenmemesi: Hapis Cezasına Çevirme Yasağı	187
4.6. Çocuk İnfaz Kurumları	190
4.6.1. Çocuk Eğitim Evleri.....	190
4.6.2. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	191
4.6.3. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	192
4.6.4. Gençlik Açık Ceza İnfaz Kurumları	192
4.7. Çocuklar Hakkında Özel İnfaz Usulü.....	193
4.8.Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanabilecek Disiplin Tedbirleri ve Cezaları	194
SONUÇ	198
KAYNAKÇA	203
EKLER	230

KISALTMALAR

ADMHY	: Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BMÇHDS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
C.	: Cilt
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
çev.	: Çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇKKY	: Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
ÇKKDTKUY:	Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
DSHY	: Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği
E.	: Esas
Ed.	: Editör
e.t.	: Erişim Tarihi
K.	: Karar
md.	: Madde
no:	: Numara
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu / United Nations Children's Emergency Fund
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı
Y.	: Yıl
YGAİAY	: Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği

EKLER

EK A: Etik Kurulu Onay Formu.....	230
EK B: Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Etik İzin İstek Yazısı.....	233
EK C: Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı.....	234

GİRİŞ

Günümüzde çevresel ve bireysel faktörlerin etkisiyle çocukların suç işlediği değil suça sürüklendiği görüşü kabul edilmiş, gittikçe yükselen suça sürüklenen çocuk sayısı da bu alanda özel düzenlemeler yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle ulusal ve uluslararası alanda çocuk haklarını güçlendiren düzenlemeler yapılmış, çocuğun üstün yararı kavramına yer verilmiş ve çocuk muhakemesine hâkim ilkeler ortaya koyulmuştur.

Bu konuda uluslararası alanda kabul gören en önemli metin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHDS)'dir. Bununla beraber kısa isimleriyle Pekin Kuralları, Riyad İlkeleri ve Havana Kuralları olarak anılarda çocuk haklarına ilişkin kabul görmüş evrensel metinler bulunmaktadır.

Ulusal mevzuatta ise Türk Ceza Kanunu (TCK), Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)'da çocukların yargı sistemi içerisindeki konumu düzenlenmiş, suça sürüklenen çocuğun hakları, suça sürüklenen çocuğun yargılanmasına ilişkin ilkeler ve bu yargılamadaki ayrıksı durumlara yer verilmiştir. İç hukuk düzenlemeleri ve çocuk suçluluğunu ilgilendiren evrensel metinler sayesinde çocuk ceza yargılaması şekillenmiştir.

Çalışmanın konusu ceza hukukunda suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğu, yargılanması ve infazı ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda çocuk ve suça sürüklenen çocuk kavramları incelenecek; çocuklara ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelere yer verilecektir. Ardından suça sürüklenen çocuğun hakları ve ceza hukukunda suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğu konusu incelenecektir.

Çalışmada ulusal hukuk sistemindeki düzenlemelerin yanı sıra uluslararası hukukta var olan düzenlemeler ile tarihsel gelişimi, çocukların ceza sorumluluğu, çocuk mahkemeleri, soruşturma ve kovuşturma evreleri, çocuklara özgü düzenlemelerin kapsamıyla yetişkinlere göre farklılık gösteren usul ve esas kurallarının anlatılması amaçlanmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde çocuk yargılaması konusunda mevzuattaki eksiklikleri ve uygulamadaki sorunları saptamak ve çözümleri/iyileştirmeleri belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde önce temel tanımlamalar yapılarak ulusal ve uluslar arasındaki düzenlemelere yer verilerek, çocuk kavramı ve ilgili mevzuat incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde suça sürüklenen çocuk ve ceza sorumluluğu başlığı altında suça sürüklenen suça sürüklenen çocuğun ceza sorumluluğu ve ardından suça

sürüklenen çocuğun hakları anlatılacaktır. Bu bölümde 5237 Sayılı TCK'da düzenlenen sorumluluk esasları ve koşulları, on iki yaşını doldurmamış çocuklar, on iki yaşını doldurup on beş yaşını doldurmamış çocuklar, on beş yaşını doldurup on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar ile sağır ve dilsiz çocuklar ayrı ayrı ele alınarak incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde suça sürüklenen çocukların yargılaması kapsamında çocuk yargılamasına hâkim olan ilkeler olan; çocuğun üstün yararı, yaşama ve gelişme hakkı, ayrımcılık yasağı ile katılım hakkı anlatılacak; ardından çocuk yargılamasına özgü durumlar ve çocuk yargılamasında soruşturma ve kovuşturma evrelerindeki düzenlemeler incelenecektir. Bu kapsamda suça sürüklenen çocuklar hakkında; soruşturma evresindeki kamu davasının açılmasının ertelenmesi, uzlaştırma, önödeme kurumları, kovuşturmaya yer olmadığı kararı ve iddianame düzenlenmesi ile cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi, hapis cezasının ertelenmesi ve seçenek yaptırımlara çevrilmesi konuları ele alınacaktır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde suça sürüklenen çocuklar hakkındaki ilamların infazı konusu ele alınacak ve bu kapsamda suça sürüklenen çocuklar hakkında; hak yoksunluklarının uygulanamaması, tekerrürün uygulanamaması, koşullu salıvermeden yararlanma, suça sürüklenen çocuk hakkındaki yargılama giderleri, adli para cezası, para cezasının ödenmemesi ve hapis cezasına çevirme yasağı ile çocuk infaz kurumları, Özel infaz usulleri ve uygulanabilecek disiplin tedbir ve cezaları konuları incelenecektir.

Çalışmanın amacı konuya ilişkin yasal mevzuatın ve uygulamanın tarihsel gelişiminin ortaya konulması ve mevzuat ve uygulamadaki eksikliklerin tespiti ile konuya ilişkin ortaya çıkan hukuka aykırı durumların belirlenmesi, bu hukuka aykırılıklara ilişkin çözüm yollarını ve konuya ilişkin güncel mevzuatı bir arada ifade ederek çocuk muhakemesinin gelişmesine bir nebze katkı sağlamaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK KAVRAMI VE İLGİLİ MEVZUAT

1. Çocuk Kavramına Genel Bakış

Yetişkinlere nazaran daha zayıf ve korunmaya muhtaç olan çocuklar, bireysel ve çevresel faktörler neticesinde erken yaşlarda ceza adalet sistemiyle tanışmaktadırlar. Adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşı karşıya kalan çocuklar için hukuki süreç kafa karıştırıcı olmakta ve bu durum dolaylı mağduriyet yaratmaktadır¹. Bu noktada çocuk ceza adalet sistemi daha da önem kazanmaktadır.

Zaman içerisinde ulusal kanuni düzenlemeler ve uluslararası antlaşmalar ile suça sürüklenen çocuklar hakkında yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulü benimsenmesi gerektiği kabul görmüş ve bu yönde düzenlemeler yapılmıştır². Günümüzde suça sürüklenen çocuğun yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulüne tabi tutulması gerekliliği, bugün neredeyse tüm hukuk sistemleri tarafından kabul gören bir durumdur.

5237 sayılı TCK'nın³ tanımlar başlıklı 6/1-b fıkrasında çocuk tanımlanarak on sekiz yaşını tamamlamayan kişi çocuk olarak kabul edilmiştir. Görüldüğü üzere ceza kanunumuzda çocuk tanımı yapılırken yaş sınırlaması yoluna gidilmiştir.

5395 sayılı ÇKK'nda⁴ ise çocuk tanımı yapıldıktan sonra devamında suça sürüklenen çocuk tanımının yapıldığını görmekteyiz. ÇKK'nun tanımlar başlıklı 3/1-a maddesinde hakkında ergin olma kararı verilmiş olsa da, on sekiz yaşını doldurmayan kişi çocuk, kendisine yöneltilen suç ithamı nedeniyle hakkında adli muhakeme yapılan ya da işlemiş olduğu fiil nedeniyle hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen çocuk ise suça sürüklenen çocuk olarak tanımlanmıştır.

BMÇHDS'nin⁵ 1. maddesinde ise çocuk tanımı için yapılan düzenlemede yine yaş sınırlaması yoluna gidilmiş ve sınır on sekiz yaş olarak belirlenmiş olmakla birlikte

¹ Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler, UNICEF ECARO, Ekim 2018, s.6. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/%C3%A7ocuk-dostu-hukuki-yard%C4%B1ma-ili%C5%9Fkin-rehber-ilkeler-2018> , e.t.:31/10/2022

² Özge Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep, 2021, s.9.

³ 5237 sayılı TCK <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> , e.t.:05/12/2022

⁴ 5395 sayılı ÇKK <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf> , e.t.:04/11/2022

⁵ 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> , e.t.:31/10/2022; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, UNICEF, İkinci Basım, Ankara, 2005, s.1

çocuğun daha erken yaşta ergin olmasının, O'nun çocuk olarak kabul edilmesine engel olamayacağı vurgulanmıştır. Bu düzenleme ve tanımın TCK ve ÇKK'daki tanımlara kaynak oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar'ı (Pekin (Beijing) Kuralları)⁶ 2. maddesinde ise bu kuralların amaçları bakımından maddede yapılan tanımların taraf devletlerin kendi iç hukuk sistemleri ile bağdaştığı oranda uygulamada kullanılacağı belirtilerek; çocuk, suç ve çocuk suçlu tanımı yapılmıştır. Buna göre; çocuk, işleyebileceği bir suç nedeniyle kendisine yetişkinlerden farklı davranılması gereken kişi, çocuk suçlu ise; suç ithamı altında olan veya suç işlediği tespit edilen bir çocuk veya genç bir insandır.

Pekin kurallarında çocuk ve çocuk suçlu tanımı yapılırken yaş sınırlaması yoluna gidilmemiş, çocuğun yetişkinlerden farklı olduğu ve dolayısıyla farklı bir yargılama usulüne tabi olması gerektiği belirtilmekle yetinilmiştir.

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (ÖYB (Havana) Kuralları)'nda⁷ ise onsekiz yaşından küçük olanlar çocuk sayılmış ve çocuklar içinde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacak olanlar açısından daha küçük bir yaş belirlemesinin kanunla yapılması öngörülmüştür. Böylece burada da çocuk için yaş sınırlaması yoluna gidildiği görülmektedir.

Ulusal ve uluslararası düzenlemelerde de görüleceği üzere ortak bir "çocuk" tanımlaması yapılamamaktadır. Bu tanım çoğu zaman yaş sınırlamasına göre yapılmakla birlikte kimi zaman ise yetişkinlikten ayrılan yönleri ile düzenleme konusu olmaktadır.

Ceza hukuku açısından konuyu ele aldığımızda; bireyin hangi andan itibaren ve hangi zamana kadar çocuk sayılarak korunmaya muhtaç olduğu büyük önem arz etmektedir. Çocuklukla yetişkinlik arasındaki sınırı belirleyen ölçüt, çocukluğun tespitinin ve tanımının yapılmasında oldukça önemlidir. Zira cezai sorumluluk belirlemesi ve

⁶ **PEKİN KURALLARI** https://digitallibrary.un.org/record/120958/files/A_RES_40_33-EN.pdf, e.t.:07/01/2023 <https://digitallibrary.un.org/record/120958>; https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf, e.t.:04/11/2022;

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>, e.t.:08/12/2022;

⁷ **HAVANA KURALLARI** https://digitallibrary.un.org/record/105555/files/A_RES_45_113-EN.pdf, e.t.:07/01/2023, <https://digitallibrary.un.org/record/105555/>; https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf, e.t.:06/01/2023; https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf, e.t.:22/12/2022

çocuklara özgü yargılama usulünün uygulanabilmesi, bu tespite bağlı olarak değişkenlik gösterecektir.

1.1. Ulusal Mevzuat

Ulusal mevzuatımızda, çocuk tanımı, çocukların korunması ve cezai sorumlulukları ile haklarında uygulanacak ceza muhakemesi ve infaz hukukuna ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeleri; 5237 Sayılı TCK, 5271 Sayılı CMK, 5395 Sayılı ÇKK, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) ve 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu (TMK) oluşturmaktadır.

1.1.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

5237 Sayılı TCK'da genel olarak **çocuk** veya **fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan** tabiri kullanılmış olup suça sürüklenen çocuk ifadesine ise yer verilmemiştir. Kanunun tanımlar başlıklı 6. maddesinde “çocuk” tanımının yapıldığını belirtmiştik. TCK'da yaş küçüklüğü ve ceza sorumluluğu başta olmak üzere çocuklara özgü birçok hüküm bulunmaktadır.

TCK'nın 31. maddesinde de yaş küçüklüğü başlığı altında cezasızlık yaşı ve ceza indirimi düzenlenmiş olup devamında 33. maddede sağır ve dilsizlik başlığı altında sağır ve dilsiz çocuklar hakkında cezasızlık yaşının ve ceza indiriminin ne şekilde olacağı düzenlenmiştir.

TCK'nın 38. maddesinde ise çocukların suça azmettirilmesi düzenlenmiş olup, bu durumun azmettiren bakımından cezanın artırım sebebi sayılacağı düzenlenmiştir.

TCK'nın 50. maddesinin 3. fıkrasında da fiili işlediği esnada on sekiz yaşını doldurmamış olanların, haklarında daha önce hapis cezasına hükmedilmemiş olmak şartıyla, mahkûm edilmiş olduğu en fazla bir yıl süreli hapis cezasının 50. maddenin 1. fıkrasında yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunluluğu düzenlenmiştir.

TCK'nın 51. maddesinin 1. fıkrasında da yetişkinler için iki yıl olarak düzenlenen erteleme süresinin, fiili işlediği esnada on sekiz yaşını doldurmamış olanlar için üç yıl olarak uygulanacağı belirtilmiştir. Aynı maddenin 4. fıkrasının c bendinde ise denetim süresi içinde; on sekiz yaşını tamamlamamış hükümlülerin, bir meslek veya sanat edindirmek

üzere gerektiğinde barınma olanağı da olan bir eğitim kurumuna devam etmesine, mahkemece karar verilebileceği düzenlenmektedir.

TCK'nın belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma başlıklı 53. maddesinin 1. fıkrasında, kişinin kasıtlı olarak işlediği suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetinin kanuni sonucu olarak yoksun bırakılacağı haklar düzenlenmekle birlikte; anılan maddenin 4. fıkrasında suça sürüklenen çocuklar hakkında bu tedbirin uygulanamayacağı düzenlenmektedir.

TCK'nın 56. maddesinde ise çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğunun ve bu tedbirlerin uygulanma şekil ve şartlarının özel bir kanun ile düzenleneceği ifade edilerek 5395 sayılı ÇKK'na atıfta bulunulmuştur.

Tekerrür halini düzenleyen TCK'nın 58. maddesinde ise çocuklar hakkında istisnai düzenleme yapılarak, maddenin 5. fıkrasında fiili işlediği esnada on sekiz yaşını doldurmayanlar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Dava zamanaşımı, TCK'nın 66. maddesinde düzenlenmiş, anılan maddenin 2. fıkrasında ise dava zamanaşımının suça sürüklenen çocuklar hakkında yetişkinlerden daha kısa olacağı belirtilmiştir. Ceza zamanaşımı konusu ise TCK'nın 68. maddesinde düzenlenmiş olmakla birlikte; maddenin 2. fıkrasında da dava zamanaşımında olduğu gibi ceza zaman aşımı süresinin suça sürüklenen çocuklar hakkında yetişkinlerden daha kısa olacağı hükmüne yer verilmiştir.

TCK ceza sorumluluğu ve cezanın bireyselleştirilmesi hususunda çocuklar ile yetişkinler hakkında ayrı yargılama usullerini benimsemiş olmakla birlikte; yukarıda belirttiğimiz ayrık hususlardan da bu durum açıkça anlaşılmaktadır.

1.1.2. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

5271 Sayılı CMK'da⁸ her ne kadar çocuk kavramı tanımlanmamış olsa da kanunda yer verilen düzenlemelerde genellikle **çocuk** veya **fiili işlediği sırada onbeş/onsekiz yaşını doldurmamış çocuklar** ifadeleri geçmekte iken, **suça sürüklenen çocuk** ifadesi ise yalnızca uzlaşma başlıklı 253. maddede bir kez geçmektedir.

⁸ 5271 sayılı CMK <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf> , e.t.:10/11/2022

CMK'nın tutuklulukta geçecek süre başlıklı 102. maddenin 5. fıkrasında suça sürüklenen çocuklar için özel bir düzenleme yapılarak maddedeki tutukluluk sürelerinin fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuk için yarı oranında, on sekiz yaşını doldurmamış çocuk için ise dörtte üç oranında uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

CMK'nın adli kontrol altında geçecek süreyi düzenleyen 110/A maddesinin 3. fıkrası ise bu maddenin 1 ve 2. fıkralarında düzenlenen adli kontrol sürelerinin çocuklar bakımından yarı oranında uygulanacağını hüküm altına almıştır.

Müdafii görevlendirilmesini düzenleyen CMK'nın 150. maddesinde 2. fıkra ile şüpheli veya sanık konumundaki müdafisi olmayan çocuğa istemi aranmaksızın müdafii görevlendirileceği düzenlenerek zorunlu müdafii atanacak kimseler arasına çocuklar da alınmıştır.

Duruşmada hâkim veya başkanın yetkisini düzenleyen 203. maddede de çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanamayacağına yer verilmiştir.

Uzlaştırma kurumunu düzenleyen CMK'nın 253. maddesinin 1. fıkrasında hangi suçlar açısından uzlaştırma yoluna başvurulabileceği düzenlenmiş, anılan maddenin c bendinde suça sürüklenen çocukların işlediği, mağduru kamu tüzel kişisi olmayan ve üst sınırı üç yıl hapis olan tüm suçlar ile adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaştırma kapsamına alınarak uzlaştırmaya tabi suçlar çocuklar açısından genişletilmiştir.

1.1.3. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

5395 Sayılı ÇKK'nda TCK ve CMK'dan farklı olarak **fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olanlar** tabirine yer verilmeyerek; Kanunun 3. maddesinde **“çocuk”, “korunma ihtiyacı olan çocuk”** ve **“suça sürüklenen çocuk”** kavramları ayrı ayrı tanımlanmış ve bu kavramların kullanılması tercih edilmiştir. ÇKK ile suça sürüklenen ve korunma ihtiyacı olan çocuk nitelemesi altında iki farklı çocuk grubu için düzenleme yapılmıştır. Bu iki grup için ayrı ayrı düzenlemeler ve farklı uygulama koşulları söz konusu olacağı için kanunda iki ayrı tanım yapılması tercih edilmiştir.

Kanunun 5. maddesinde öncelikle çocuğu kendi aile ortamında korunmayı amaçlamaya yönelik olduğu belirtilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, korunmaya muhtaç çocuklar için söz konusu olacağı belirtilmiştir. Kanunun çocuklara özgü güvenlik tedbirleri başlıklı 11. maddesinde ise suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu bulunmayan

çocuklar söz konusu olduğunda, kanundaki koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, **çocuklara özgü güvenlik tedbiri** niteliğini kazanacağı hüküm altına alınmıştır. ÇKK'nın bazı maddeleri yalnızca suça sürüklenen çocuklara yönelik olup bazı maddeleri de yalnızca korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte tedbir kararlarında usul (madde 13), çocuk bürosunun görevleri (madde 30), kolluğun çocuk birimi (madde 31) ve denetim görevlisinin görevlendirilmesi (madde 37) gibi her iki grupta yer alan çocuklar için ortak maddelere de yer verilmiştir. ÇKK'nun genel olarak düzenlemelerine baktığımızda “çocuğun üstün yararı” ilkesinin gözetildiğini görmekteyiz.

ÇKK'nun 1. maddesinde kanunun amacı suça sürüklenen çocuk veya korunma ihtiyacı olan çocuğun korunmasına, hak ve esenliğinin güvenceye kavuşturulmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak ifade edilmiştir. Kanunun genel gerekçesinde de kanunun amacı hemen hemen aynı ifadeleri içeren bir şekilde tanımlanmış olmakla beraber çocuk adalet sisteminin, toplumun adalet ve güvenlik ihtiyacının karşılanmasını hedeflediği vurgulanmıştır⁹.

ÇKK'nun 5. maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler ceza hukuku açısından oldukça önemlidir. Danışmanlık tedbiri, eğitim tedbiri, bakım tedbiri, sağlık tedbiri ve barınma tedbiri olarak beş adet tedbir tahdidi olarak düzenlenmiş olup; Kanunun 7. maddesinin 3. fıkrasında bu tedbirlerinin birlikte de uygulanabileceği düzenlenmektedir.

ÇKK'nun ikinci kısım birinci bölümünde soruşturma (md.15), çocuğun gözaltında tutulması (md.16), çocukların yetişkinlerle birlikte iştirak halinde suç işlemesi (md.17), çocuğun nakli (md.18), kamu davasının açılmasının ertelenmesi (md.19), adli kontrol (md.20) ve tutuklama yasağı (md.21) gibi soruşturma aşamasına dair pek çok hüküm düzenlenmiştir.

ÇKK'nun ikinci kısmının ikinci bölümünde de; duruşma (md.22), hükmün açıklanmasının geri bırakılması (md.23) ve uzlaşma (md.24) gibi kovuşturma aşamasına dair düzenlemeler bulunmaktadır. Burada saymış olduğumuz maddeler, tezin üçüncü

⁹ Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c091/tbmm22091125ss0963.pdf>, e.t.:17/11/2022

bölümünde “suça sürüklenen çocukların yargılaması” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Kanunun üçüncü kısmında ise; mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkisi, cumhuriyet savcılığı ve kolluk, sosyal inceleme ve denetim konuları düzenlenmiştir.

ÇKK ile çocuk yargılamasına ilişkin özel hükümler getirilmiştir. Bu düzenlemeler yapılırken başta çocuğun üstün yararı ilkesi olmak üzere çocuk yargılamasına hâkim olan diğer ilkelerin de etkili olduğu hem kanun maddelerinden hem de kanunun genel gerekçesinden anlaşılmaktadır. Genel gerekçede çocuklarla ilgili tüm işlemler için çocuğun yararına öncelik verilmesi ilkesi benimsendiği açıkça belirtilmiş; çocukların suç ve benzeri tüm sosyal risklerden korunmaları onların öncelikli yararı olduğu vurgulanmıştır.

ÇKK’nda şüpheli çocuk, sanık çocuk veya çocuk suçlu kavramları kullanmayarak; özel olarak bir nitelendirmede bulunulmuş ve **suça sürüklenen çocuk** terimi tercih edilmiştir. Doktrinde ise buna ek olarak; **suça itilen çocuk**¹⁰ veya **kanunla ihtilafa düşen çocuk**¹¹ tabirlerinin de kullanıldığını görmekteyiz. Kanun koyucunun sürüklenme ibaresini kullanma sebebi, çocuğun birey olarak suç işlemeyi tek başına tercih etmemesi, çocuğun bireysel özelliklerinin yanı sıra aile, sosyal çevre gibi dış unsurların etkisiyle suç işleme yoluna gitmiş olmasıdır. ÇKK’nun genel gerekçesinde de çocukların suç işleme nedenleri arasında çocukların içinde buldukları koşullar ve ergenliğe özgü davranışların olduğuna dikkat çekilmiştir. Yetişkinlerin bu noktada çocuğun eğitilmesi, yetiştirilmesi ve topluma sağlıklı bir birey kazandırma yükümlülüğü bulunmaktadır. ÇKK’nun genel gerekçesinde bu durum “*çocukların suç ve benzeri tüm sosyal risklerden korunmaları onların öncelikli yararı gereğidir*¹²” şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁰ Yakup Coşar, “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2005, Sayı:56, s.317, <http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-56-112> e.t.:05/12/2022

¹¹ Yusuf Solmaz Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, 1. Baskı, Seçkin, Ankara, Nisan 2013, s.269.

¹² **Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu**

1.1.4. 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu

4721 sayılı TMK’da anne, baba ve çocuk ilişkileri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve çocuk ile ilgili velayet, evlat edinme, erginlik, mirasçılık gibi konularda çocukları koruyucu hükümlere yer verilmiştir.

TMK’nun 28. maddesine göre; kişilik vasfı çocuğun sağ olarak doğduğu an başlar ve ölümle sona erer. Çocuk, sağ doğmak şartıyla, ana rahmine düştüğü andan itibaren hak ehliyetini elde eder. Çocukların eğitim ve bakım giderlerinin karşılanmasını düzenleyen TMK’nun 327. maddesi, çocuğun korunması, eğitimi ve bakımı, için gerekli olan giderlerin anne ve baba tarafından karşılanacağını hüküm altına almıştır.

TMK 335. maddesinde ise ergin olmayan çocuğun, velâyetinin ana ve babasında olacağını düzenlemektedir. Geçerli bir yasal neden olmadığı sürece, velâyet anne ve babadan alınamaz. Hâkimin vasi atanmasına gerek gördüğü haller saklı kalmak kaydıyla; kısıtlanan ergin çocuk da anne ve babasının velâyeti altında kalacaktır.

TMK 339. maddesinde ise çocuğun eğitimi ve bakımı konusunda çocuğun menfaatinin göz önünde bulundurularak, anne ve babanın gerekli kararları alacağı ve uygulayacağı düzenlenmiştir. Bu maddeye göre çocuk da anne ve babasının sözünü dinlemekle yükümlüdür. Maddenin 3. fıkrası uyarınca ebeveynler çocuklarına olgunluğunu göz önüne alarak hayatını düzenleme olanağı tanınmalı ve önemli konularda mümkün olduğunca çocuklarının düşüncesini dikkate almalıdır¹³. Bu düzenleme ile kanında çocuğun katılım hakkına yer verilmiştir. Maddenin devamında ise çocuğun anne ve babasının rızası dışında evi terk edemeyeceği ve yasal bir neden bulunmaksızın çocuğun anne ve babasından alınamayacağı düzenlenmiştir.

TMK’nun çocuğun temsilini düzenleyen 342. Maddesine göre ise anne ve baba velâyet hakları gereğince çocuklarının üçüncü kişilere karşı yasal temsilcisidirler. Bu nedenle her bir eşin diğer eşin rızasıyla işlem yaptığını iyiniyetli üçüncü kişiler varsayabilirler. Velâyetteki temsilde, kısıtlıların temsiline ilişkin hükümler de vesayet makamlarının iznine bağlı hususlar dışında uygulanır.

Çocuğun fiil ehliyetini düzenleyen TMK’nun 343. maddesi uyarınca velâyet altındaki çocuğun fiil ehliyeti aynen vesayet altındaki kişinin fiil ehliyeti gibidir. Çocuk;

¹³ 4721 sayılı TMK <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> , e.t.:06/04/2023

borçlarından, kendi malvarlığı ile anne ve babasının çocuğun malları üzerindeki haklarına bakılmaksızın sorumludur.

TMK'nun birçok maddesinde çocuğun üstün yararı ilkesi vurgulanarak, çocuğun menfaatinin göz önünde bulundurulması amaçlanmıştır. Öncelikle anne-babaya verilen çocuğu koruma görevi, anne-babanın bunu sağlayamadığı veya sağlayamayacağı durumlarda hâkimin müdahalesini zorunlu kılacak ve çocuğun hakları güvence altına alınacaktır.

Türk Hukukunda çocukluk statüsünün başlaması konusunda bir farklılık olmasa da çocukluğun sona ermesi hususunda iki TMK'da çocukluğun sona ermesi TCK'dan farklı olarak düzenlenmiştir.

TMK hükümlerine göre çocuğun ergin olmasıyla çocukluk dönemi sona ermektedir. Kanun'un 11. maddesine göre; erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Bu durum erginliğin olağan şekilde kazanılmasıdır. Erginliğin bir diğer türü olan evlenmeyle kazanılan erginlik, Kanun'un 11. maddesinin 2. fıkrasında; "*Evlenme kişiyi ergin kılar*" şeklinde düzenlenmektedir.

TMK'nun 124. maddesine göre normal evlilik yaşı on yedidir. Hâkim iznine tabi olan olağanüstü evlilik yaşı ise on altıdır. Yasaya göre on altı veya on yedi yaşını dolduran çocuk, on sekiz yaşını tamamlamadan da ergin olabilmektedirler.

Bir diğer durum TMK 12. maddede düzenlenen mahkeme kararıyla kazanılan erginliktir. Mahkeme kararı ile kazanılan erginliğe kazai rüşt de denilmektedir. On beş yaşını dolduran çocuk, ergin kılınma talebinde bulunarak; velayet altında ise velisinin, vesayet altında ise vesayet makamının izni ve denetim makamının da onayı ile ergin kılınabilecektir. On beş yaşını dolduran çocuğun ergin olabilmesi için, yukarıda sayılan şartların hepsinin bir arada mevcut olması gerekmektedir. Belirli bir hukuki işlemin yapılması için yaş sınırının öngörüldüğü işlemlerde; mahkeme kararı ile kazanılan erginlik işlemin yapılabilmesine olanak sağlamayacaktır.

Bu düzenlemelere rağmen TCK 6. maddesindeki çocuk tanımı ile on sekiz yaşını doldurmamış olan herkesi çocuk olarak kabul ettiğinden, evlenme veya mahkeme kararı ile ergin kılınan on sekiz yaşını doldurmamış kişi bir suç ile itham edildiğinde "*suça sürüklenen çocuk*" olarak kabul edilerek on sekiz yaşını doldurmadığı sürece ceza muhakemesi ve infaz aşamasında çocuklara uygulanan hükümlerden faydalanacaktır.

1.1.5. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

5275 Sayılı CGTİHK'da 12-18 yaş grubu aralığında bulunan çocuklar için çocuk hükümlü, 18-21 yaş grubu aralığında bulunan gençler için ise genç hükümlü kavramı kullanılmaktadır.

CGTİHK'nun 11. maddesinde çocuk kapalı ceza infaz kurumları ve 15. maddesinde çocuk eğitim evleri düzenlenmektedir. Çocuk kapalı infaz kurumlarının düzenlendiği 11. maddenin 2. fıkrasında çocuk hükümlülerin; cinsiyeti ve fizikî gelişim durumu göz önünde bulundurularak, kurumların ayrı bölümlerinde barındırılacağı düzenlenmiştir.

CGTİHK'nun 23. maddesinde hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılmasının esasları düzenlenmiştir. Gözlem ve sınıflandırma merkezleri veya ceza infaz kurumlarında, kurum görevlilerinin yanında psikiyatri veya adli tıp uzmanı hekim, psikolog, çocuk gelişimcisi, sosyal çalışmacı, rehberlik uzmanı ve öğretmen gibi uzman görevliler ile kriminoloji, davranış bilimleri veya ceza hukuku gibi alanlarda bilgi ve deneyime sahip yöneticilerin bulundurulması öngörülmüştür. Maddenin 1/c fıkrasında yapılan düzenleme ile çocukların değerlendirilmesinin anılan kurumlarda yetişkinlerden ayrı bir bölümde yapılacağı hüküm altına alınmıştır¹⁴.

Hükümlülerin çalıştırılmasını düzenleyen 29. maddenin 3. fıkrasına göre çocuk hükümlüler sadece meslek eğitimine yönelik olarak çalıştırılabilirler. Ancak eğitimlerine örgün olarak devam eden çocuk hükümlüler sadece öğretim yılı tamamlandıktan sonraki tatil döneminde çalıştırılabilirler. Çocukların çalıştırılmalarında 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu'nun CGTİHK'na aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Kanunun kurum dışında çalıştırmayı düzenleyen 30. maddesinin 3. fıkrasına göre çocuk eğitimevlerindeki hükümlüler, kurum dışında çalıştırıldıkları esnada kurum görevlilerinin gözetimi ve muhafazası olmaksızın çalıştırılır. Kurum hizmetinde çalıştırma başlıklı 31. maddeye göre ise çocuk hükümlüler eğitsel amaçlar dışında ve buldukları çevre haricinde çalıştırılmazlar.

Kurumların iç güvenliğini düzenleyen Kanunun 33. maddesi ise çocuk eğitim evlerindeki idareci ve infaz ve koruma görevlilerine disiplin sağlama ve firarların önlenmesi maksadıyla çocuk hükümlülerini denetleme görevi vermiştir.

Kanunun 38. maddesinde yetişkin hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları ağırlık derecelerine göre düzenlenmektedir. Çocuk olan hükümlü hakkında

¹⁴ 5275 sayılı CGTİHK <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf> , e.t.: 20/05/2023

uygulanabilecek disiplin tedbirleri ise 45. maddede ceza niteliğinde olmayan koruma ve önleme amaçlı tedbirler olarak tanımlanmış ve maddenin ikinci fıkrasında tahdidi olarak sayılmıştır.

Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları ise 46. maddede düzenlenmiştir.

Kanununun 48. maddesinde ise disiplin cezasını gerektiren eylemlerin tekrarı, disiplin cezalarının infazı ve kaldırılması düzenlenmektedir. Maddenin 5. fıkrasında çocuk hükümlü hakkında verilen disiplin cezalarının, maddede belirtilen sürelerin dolmasıyla kendiliğinden kalkmış sayılacağı düzenlenmiştir. Maddenin 5. fıkrasının (a) bendinde düzenlenen uyarma ve kınama cezaları hariç, 5.fıkra düzenlenenen diğer süreler karar tarihinde itibaren, firar hâlinde ise infaz tarihinden itibaren işlemeye başlar.

Maddenin 6. fıkrası ise çocuğa verilen disiplin cezası ile amaçlana sonuca ulaşılması halinde kurum disiplin kurulu tarafından süre şartı olmadan cezanın kaldırılabilmesine olanak tanımaktadır.

Kanununun 50. maddesinde zorlayıcı araçların kullanılması düzenlenmiş olup, hiçbir hâlde zincir ve demire vurmanın tedbir olarak uygulanamayacağı belirtilmiştir. Kelepçe ve bedensel kısıtlayıcı araçlar ise çocuk hükümlülere tıbbi nedenlere dayanan hekim talimatı veya kendisine veya çevresine zarar vermesini engellemek maksadıyla kurum amirinin emriyle uygulanabilir.

Ödüllendirmenin düzenlendiği 51. maddede hükümlülerin kurum içindeki tavır ve gayretleri göz önünde bulundurularak; teşvik esaslı ödüllendirilebileceği ve bu madde hükümlerinin çocuk hükümlüler için de geçerli olduğu belirtilmiştir. Çocuk hükümlü gerekli şartlar oluştuğu takdirde maddenin 3. fıkrasında düzenlenen tüm ödüllerden yararlanabilecektir. Maddenin 3/b, 3/1, 3/m, 3/n ve 3/o fıkralarında düzenlenen ödüller yalnızca çocuk hükümlülere yönelik olup, yetişkin hükümlüler bu fıkralardan yararlanamazlar.

Hükümlünün kendi isteği ile naklini düzenleyen 54. maddede de hükümlünün nakli için nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri gerektiği düzenlenmektedir. Ancak çocuk hükümlüler ile maddi durumunun yetersiz olduğunu belgelendiren hükümlüler bu durumdan muaf tutulmuştur. Nakli gerçekleştirilen hükümlü, nakledildiği kurumda bir yıl kalmak zorundadır. Bu süre çocuklar altı ay olarak uygulanır. Eğitim öğretim veya hastalık nedeniyle nakil durumu söz konusu olduğunda bu süreler aranmaz.

Hükümlülerin naklinde alınacak tedbirleri, düzenleyen 58. maddenin 3. fıkrası nakillerin çocuk eğitimevlerine yapılması halinde kurum görevlisi nezaretinde, açık ceza infaz kurumlarına yapılması halinde kurum görevlisi olmadan yapılacağını hüküm altına almıştır. Nakillerde süre aynı il sınırları içinde aynı gün farklı illerdeki kurumlar söz konusu olduğunda kırk sekiz saat olarak sınırlandırılmıştır.

Hükümlünün barındırılması ve yatırılmasını düzenleyen 63. maddenin 3. fıkrasında ise, çocukların yetişkinlerle kanunda sayılan istisnai haller haricinde bir arada bulunmalarına izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Hükümlünün telefon ile haberleşme hakkının düzenlendiği 66. maddenin 2. fıkrasında da çocuk eğitimevlerinde ve açık ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülere ücreti mukabilinde telefonla serbestçe görüşme hakkı tanınmıştır. Maddenin 4. fıkrası uyarınca bu görüşme hakkı hükümlünün şahsına ait cep telefonu ve benzeri iletişim araçları vasıtası ile kullanılamaz.

İnternet kullanımı, radyo, televizyon yayınlarını izleme hakkının düzenlendiği 67. maddenin 3. fıkrasında, çocuk eğitimevleri ve ceza infaz kurumlarında eğitim atar gereci olarak nitelenen radyo ve televizyonun sadece eğitim ve iyileştirme programlarının izlenmesinde ve kurum yönetimince belirlenen yerlerde kullanılabileceği düzenlenmiştir. Söz konusu programlar gerekli kılıyorsa denetimli olmak şartıyla hükümlü internetten yararlanabilecektir. Hükümlülerin odasında bilgisayar bulunması yasak olmakla birlikte, bilgisayarın Adalet Bakanlığında alınacak uygunluk görüşü üzerine sadece eğitim ve kültürel amaçlı olmak kaydıyla kurum yönetimi tarafından kuruma alınmasına izin verilebilir. 67. maddede düzenlenen bu haklar, örgüt mensubu veya tehlikeli olan hükümlülere kullandırılmayabilir.

Kurum dışından hükümlüye hediye göndermeyi düzenleyen 69. maddeye göre hükümlü maddede tahdidi olarak belirtilen zaman dilimi ve özel günlerde kurum dışından gönderilen hediyeyi kurum güvenliği açısından tehlike arz etmemesi halinde kabul edebilir. Maddedeki istisna kapsamındaki hükümlülerden olan çocuk hükümlüler ise, idare ve gözlem kurulu tarafından alınacak karar sonrasında maddede tahdidi olarak düzenlenen zaman dilimi haricinde de hediye kabul edebilir.

Öğretimden yararlanma başlıklı 76. madde ise çocuk eğitimevleri ve açık ceza infaz kurumlarındaki hükümlülerin hem örgün hem yaygın öğretimden, kapalı ceza infaz

kurumundaki hükümlülerin ise sadece yaygın öğretimden yararlanabilmelerine cevaz vermektedir.

Hükümlüye yapılacak ziyareti düzenleyen 83. maddeye göre hükümlü çalışma saatleri içinde ve haftada bir defa yarım saat ile bir buçuk saatlik bir süre içinde ziyaret edilebileceğini; çocuk hükümlüler için ise bu ziyaret süresinin bir ila üç saat olacağını düzenlenmiştir. Maddede belirlenen süreler ziyaret süresinin en az ve en fazla olabileceği sürelerdir.

Beden eğitimi başlıklı 87. maddenin 2. fıkrasında ise kapalı ceza infaz kurumundaki hükümlünün hava şartlarının uygunluğuna göre günde en az bir saat açık havada gezme ve bu süre içinde spor yapabilme imkânı sağlanacağı düzenlenmiştir. Kurum dışında gerçekleştirilecek olan beden eğitimi etkinliklerine ise yalnızca çocuk eğitimevleri veya açık ceza infaz kurumlarındaki hükümlüler katılabilirler.

Kanun 105/A maddesi ile koşullu salıverilmesine en fazla bir yıl kalan çocuk eğitimevi veya açık ceza infaz kurumundaki iyi hâlli olduğu değerlendirilen hükümlülerin talepte bulunması durumunda, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, anılan kurumların idarelerince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, yetkili infaz hâkimi tarafından karar verilebileceğini hüküm altına almıştır.

106. maddenin 4. fıkrası gereğince çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezası ödenmediği takdirde, bu ceza hapis cezasına çevrilemez. Bu durumda 106. maddenin 11. fıkra hükmü uygulanarak adli para cezasının tamamı veya ödenmeyen kısmı tahsili mahallin en büyük mal memuru marifetiyle 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılır.

Kanununun 107. maddesinde koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun infaz kurumundaki infaz süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerektiği düzenlenmiştir. Maddenin 4. fıkrasında örgütlü suçlar nedeniyle mahkûmiyet durumunda mahkûm olunan cezanın üçte ikisinin infaz kurumunda geçirilmesi hâlinde koşullu salıverilmeden yararlanılabileceği, koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından ise hükümlünün tabi olduğu koşullu salıverilme oranının uygulanacağı düzenlenmiştir. Örgütlü suçlar nedeniyle mahkûmiyet durumunda uygulanacak özel düzenleme yine aynı fıkradaki amir hüküm nedeniyle çocuklar hakkında uygulanmaz.

Kanunun 108. maddesi genel olarak mükerrirlere özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbirini düzenlemesine rağmen maddenin 9. fıkrasında sayılan bazı suçlar nedeniyle hükümlü olanlar hakkında mükerrirlerin tabi olacağı koşullu salıverilme sürelerinin süreli hapis cezaları haricinde uygulanacağı da istisnai olarak düzenlenmiştir. Bu fıkra da sayılan suçlar nedeniyle süreli hapis cezasına mahkûmiyet halinde koşullu salıverme oranı dörtte üç olarak belirlenmiştir. Madde 10. fıkrasında ise 9. fıkra da düzenlenen istisnai hükümlerinin çocuklar hakkında uygulanamayacağını belirterek çocuğun üstün yararına uygun bir düzenleme yapmıştır.

Özel infaz usullerinin düzenlendiği 110. maddenin 2. fıkrası mahkûm olunan suç nedeniyle oluşan zararın giderilmesi yönündeki hukukî sorumlulukları saklı kalmak kaydıyla, çocuğun mahkûm olduğu toplam olarak en fazla bir yıl süreli olan hapis cezasının konutunda çektirilmesine infaz hâkimi tarafından karar verilebileceğini hüküm altına almıştır.

Tutuklama kararının yerine getirildiği kurumların düzenlendiği 111. maddenin 3. fıkrasında da kadın, çocuk ve gençlik tutukevlerinin ayrı olarak kurulabileceği düzenlenmiştir. Buna göre tutuklular, tutukevlerinde veya maddî olanak olmadığı takdirde kapalı ceza infaz kurumlarının tutuklulara ayrılan bölümlerinde, suç türleri de gözetilerek; büyükler, kadınlar, gençler ve çocuklar olmak üzere ayrı yerlerde barındırılacaktır.

Son olarak 20/11/2017 Tarihli 696 Sayılı KHK'nin 103. maddesi ile eklenen 1. Ek Madde hükümlerinin çocuklar ile hamile kadınlar hakkında uygulanmayacağı düzenlenmektedir.

1.2. Uluslararası Mevzuat

1.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

BMÇHDS, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihi ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilmiştir¹⁵. Sözleşme 49. madde uyarınca olarak 2 Eylül

¹⁵ https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/09/19900902%2003-14%20AM/Ch_IV_11p.pdf , e.t.:14/11/2022

1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁶. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde ihtirazi kayıtla¹⁷ onaylamıştır. 4058 Sayılı Onay Kanunu 11 Aralık 1994 gün ve 22138 Sayılı Resmi Gazete (RG)'de yayımlanmıştır¹⁸. Sözleşme 27 Ocak 1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak; Türkiye açısından 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁹.

BMÇHDS, çocuk hakları konusunda en kapsamlı uluslararası mevzuat olarak kabul edilebilir. Çocukların koruması noktasında evrensel ilkeler belirleyen bu sözleşme çocuk hakları noktasında çok önemli bir hukuki metindir. Türkiye de dâhil olmak üzere 196 ülkenin taraf olduğu sözleşme en fazla ülkenin onayladığı insan hakları belgesidir²⁰. Sözleşmeye 140 devlet imzacı, 196 devlet ise üye devlet konumundadır²¹. 196 üyenin yanı sıra taraf olmamasına rağmen Amerika' da imzacı devlet konumundadır. 2015 yılına kadar Sözleşmeye taraf olmayan iki ülke bulunmaktaydı. Somali ve ABD. Somali 9 Mayıs 2002 tarihinde imzaladığı Sözleşmeye 1 Ekim 2015 tarihinde taraf olmuştur²².

Sözleşme New York'ta imzalanmasına rağmen, Amerika sözleşmeye taraf değildir ancak sözleşmeye bağlı iki protokolü kabul etmiştir²³. Bunlar; “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı ve Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol ile Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokolü'dür”. Amerika'nın BMÇHDS'ye 16 Şubat 1995'te imza atmasına rağmen anlaşmayı kabul edilmek üzere Senato'ya taşımaması genel olarak egemenliğe ve federalizme ilişkin kaygılar ile ailelerin çocuklarını kendi inançlarına göre yetiştirme haklarını ihlal etme iddiaları olmak üzere iki noktada yoğunlaşmaktadır²⁴.

BMÇHDS bir önsöz ve 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme üç kısma ayrılarak düzenlenmiştir. Birinci kısım 1-42 arasındaki maddelerden, ikinci kısım 42-46 arasındaki

¹⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en , e.t:14/11/2022 (BMÇHS İngilizce metin)

¹⁷ 22184 sayılı RG

¹⁸ 4058 Sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanuntbmmc07804058.pdf , e.t.:09/11/2022

¹⁹ 22184 sayılı RG

²⁰ (BMÇHS İngilizce metin) <https://indicators.ohchr.org/> , e.t.:05/11/2022

²¹ (BMÇHS İngilizce metin)

²² (BMÇHS İngilizce metin); <https://indicators.ohchr.org/> , e.t.:05/11/2022, Fikret Yaman, “Çocuk Hakları Sözleşmesine Taraf Olmayan Ülke: Amerika Birleşik Devletleri”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt:22, Sayı:55, Tarih:Nisan-Haziran 2022, s.384, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2097685> , e.t.:05/11/2022

²³ (BMÇHS İngilizce metin); <https://indicators.ohchr.org/> , e.t.: 05/11/2022

²⁴ Yaman, s.384-386.

maddelerden, üçüncü kısım 46-54 arasındaki maddelerden oluşmaktadır. En sonda ise ihtirazi kayıt yer almaktadır.

İnan, “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” isimli makalesinde birinci kısımda düzenlenen hakları başlıca dört gruba ayırarak; birinci grup hakların geniş anlamda medeni haklar olduğunu, bunların ise bir kısmının özel hukuk alanına giren kişinin varlığına ve mal varlığına ilişkin haklar olduğunu (dar anlamda medeni haklar), bir kısmının ise kamu hukuku alanına giren kişisel ve koruyucu haklar olduğunu; ikinci grup hakların ekonomik haklar, üçüncü grup hakların sosyal haklar ve dördüncü grup hakların kültürel haklar olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir²⁵.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin dört temel ilkesi şunlardır: Ayrım gözetmeme (madde 2), çocuğun yüksek yararı (madde 3), yaşama ve gelişme hakkı (madde 6), katılım hakkı (madde 12). Çocuk haklarının yargı yoluyla korunmasını sağlamak ve çocuk hakları ihlallerinin önlemek adına bu ilkeler oldukça önemlidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ayrımcılık yasağını 14. maddesinde düzenlenmekle birlikte; BMÇHDS’de ise bu konu 2. madde ile düzenlenmiştir. Buna göre; Taraf Devletler hiçbir çocuğa hiçbir nedenle ayırım yapmayarak, tüm çocuklara sözleşmede yazılı hakları tanıyacaklarını, aynı zamanda çocuğun, ailesi veya yasal temsilcilerinin düşünce, eylem ve inançları nedeniyle ayırım ve cezalandırmaya tabi tutulmaması için gereken tüm önlemleri alacaklarını taahhüt ederler²⁶.

Sözleşme metninden de açıkça anlaşıldığı üzere bu madde ile bir ayırım yapılmaksızın tüm çocukların korunması amaçlanmıştır.

Çocukları yargılamaında alınan kararların temelinde her zaman ve öncelikli olarak çocuğun üstün yararı temel alınmalıdır. Bu ilkenin yargılama makamlarının yanı sıra tüm idari ve sosyal makamların çocuklara dair tüm işlem ve eylemlerinde gözetilmesi gerekmektedir. Bu ilke BMÇHDS’nin 3. maddesinde düzenleme alanı bulmuştur. Buna göre; adli, idari makamlar ve yasama organı tarafından icra edilen çocuklarla ilgili bütün işlem ve eylemlerde çocuğun yararı esas düşüncedir. Taraf devletler çocuktan sorumlu kişilerin hak ve ödevlerini dikkate alarak, çocuğun bakım ve korumasını sağlamayı

²⁵ Ali Naim İnan, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:1995, Cilt: 44, Sayı: 1, s.767-774. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629580> , e.t.:10/11/2022

²⁶ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.3

üstlenir ve bu konuda kanuni ve idari bütün önlemleri alırlar. Çocukların bakım ve korunması ile görevli kurumlarda yeterli şartları sağlayacaklarını taahhüt ederler²⁷.

AİHS'nin 2. maddesinde yaşam hakkı düzenlenmekle birlikte; çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı ise BMÇHDS'nin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Sözleşmenin altıncı maddesine göre; taraf devletler, ayırım yapmaksızın her çocuğun yaşama hakkına sahip olduğunu ve hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan en üstün çabayı göstereceklerini kabul etmişlerdir²⁸. Bu ilke çocuğun yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi için diğer maddelerle de desteklenmektedir.

Çocuğun görüşüne saygı ilkesi ile yetişkinlerin, çocukların yaşamını etkileyecek kararlarında çocukların da görüşlerinin dinlenmesi ve dikkate alması amaçlanarak çocukların karar alma sürecine katılmasının sağlanması istenmiştir. BMÇHDS'nin katılım hakkını düzenleyen 12. maddesine göre; Taraf Devletler kendi görüşünü oluşturabilecek çocuğun serbestçe görüşlerini ifade etme hakkını tanır ve herhangi bir idari veya adli kovuşturmada çocuğa dinlenilme imkânı verirler²⁹.

AİHS'nin 9. maddesinde düzenlenen düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, BMÇHDS'de 14. maddede düzenlenmiştir. İfade özgürlüğü ise AİHS'nin 10. maddesinde düzenlenmiş olmakla birlikte BMÇHDS'de çocuğun ifade özgürlüğü 13. maddede düzenlenmektedir. Özel hayata ve aile hayatına saygı ise AİHS'nin 8. maddesinde düzenlenmekle birlikte BMÇHDS'de ise bu konu temel olarak 16. maddede düzenlenmiştir. AİHS'nin işkence yasağını düzenleyen 3. maddesinde; hiç kimsenin işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağı belirtilmiştir. BMÇHDS'de aynı husus birkaç madde kapsamında düzenlenmiş olmakla birlikte çocukların her türlü şiddetten korunması özellikle Sözleşmenin 19. maddesinde düzenlenmektedir.

Çocuk adaleti AİHS bağlamında başka maddelerle bağlantılı olsa da büyük ölçüde adil yargılanma hakkı başlığı altında 6. maddenin kapsamındadır. BMÇHDS'nin 40. maddesinde ise çocuk adaletine ilişkin taraf devletlerin bu konudaki yükümlülükleri ile hakkında suç ithamı altındaki çocukların sahip olduğu asgari güvenceler düzenlenmektedir.

²⁷ 22184 sayılı RG ;B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.7

²⁸ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s. 37

²⁹ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s. 69

40. maddenin 1. fıkrasında³⁰ Taraf Devletlerin çocuğun saygınlık duygusunu geliştirecek, başkalarının hak ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ettiği belirtilerek, erken yaşlarda ceza adalet sistemi ile tanışmış olan çocukların cezalandırılmadan ziyade yeniden topluma kazandırılması amacıyla bahsedilmiştir.

Maddenin 2. fıkrasında ise bu amaç doğrultusunda üye devletlere suç ve cezaların kanuniliği ilkesi hatırlatılarak; ceza yasasını ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuğun sahip olduğu asgari güvenceler belirlenmiştir³¹.

40. maddenin 3. fıkrasında da; çocukların yetişkinler gibi cezalandırılmayacağı, özel yasalar ve usullerle yeniden topluma kazandırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda ayrıca taraf devletlere ceza yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, asgari yaşın altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması yükümlülüğü belirtilmiştir³².

40. maddenin 4. fıkrasında ise düzenlemesi ile çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, orantılılık ilkesinin gözetilmesi ve çocuğun kendi esenliğine olacak biçimde muamele edilmesi istenilmiştir³³. Sözleşmenin 40. maddesi, içerisinde birden çok hak ve yükümlülük barındırması sebebi ile sözleşmenin en önemli maddelerindendir diyebiliriz.

1.2.1.1. İhtiyari Protokoller

BMÇHDS'ye ait üç adet ihtiyari protokol bulunmaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol'e (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict*) halen 172 devlet taraf iken 8 devlet ise yalnızca imzacı konumunda olup anlaşmayı onaylamadıkları için taraf

³⁰ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

³¹ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295-296

³² 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.296

³³ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.296

olmamışlardır³⁴. Türkiye bu protokolü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamış, 04 Mayıs 2004 tarihinde onaylamıştır.

Türkiye'nin bu protokole ilişkin üç adet farklı beyanı bulunmaktadır³⁵.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol'e (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*) halen 178 devlet taraf iken 7 devlet ise yalnızca imzacı konumunda olup anlaşmayı onaylamadıkları için taraf olmamışlardır³⁶. Türkiye bu protokolü 08 Eylül 2000 tarihinde imzalamış ve 19 ağustos 2002 tarihinde onaylamıştır.

Türkiye'nin bu protokole ilişkin beyannamesinde protokol hükümlerini sadece tanıdığı taraf devletlere uygulayacağını beyan etmiştir³⁷.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol'e (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*) halen 50 devlet taraf iken 15 devlet ise yalnızca imzacı konumunda olup anlaşmayı onaylamadıkları için taraf olmamışlardır³⁸. Türkiye bu protokolü 24 Eylül 2012 tarihinde imzalamış ve 26 Aralık 2017 tarihinde onaylamıştır.

Türkiye'nin protokole koymuş olduğu önemli bir beyan bulunmaktadır. bu beyanda benzer protokollere konulan çekinceler ve bildirimlerin tamamen geçerli olduğu ifade edilmektedir³⁹.

Çocuk haklarının yargı yoluyla korunmasını sağlamak ve böylelikle çocuk hakları ihlallerinin önlemek bakımından bu BMÇHDS ve düzenlediği ilke ve kurallar oldukça önemlidir.

³⁴ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-b&chapter=4&clang=en , e.t.:14/11/2022

³⁵ **4991 Sayılı Kanun,** https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanuntbmmc08804991.pdf , e.t.:08/12/2022

³⁶ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-c&chapter=4&clang=en , e.t.:31/10/2022

³⁷ **4755 Sayılı Kanun,** <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4755.html> , e.t.:08/12/2022

³⁸ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-d&chapter=4&clang=en , e.t.:31/10/2022

³⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171207-1.pdf> , e.t.:08/12/2022

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin Çocukların Adalete Erişimine İlişkin Raporunda adalete erişim kavramı, “ulusal ve uluslararası norm ve standartlarda yer verilen hakların ihlaline karşı, adil, özenli ve en uygun süre içerisinde gerçekleştirilecek çözümlere erişebilme imkânı” olarak tanımlanmış olup bu tanım herhangi bir sebeple hukuki bir sürece dâhil olan tüm çocukları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir⁴⁰.

Çocukların adalete erişim hakkı çerçevesinde hukuki yardım hizmetlerine yönelik ihtiyaç analizinde çocuk dostu hukukî yardımın başlı başına iki temel özelliği olduğu belirtilmiştir. Bunlar; çocuğun gelişim düzeyinin ve buna bağlı ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ile çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ve bunun teminat altına alınmasıdır⁴¹.

Çocuk dostu hukukî yardımın temel işlevleri ise; çocuğa duyarlı hukukî bilgiye erişimin sağlanması, çocuğun hukukî sürece katılımının sağlanması, hukukî sürecin çocuğa duyarlı ve etkin bir uygulama ekseninde yürütülmesinin teminat altına alınması ve risk altında bulunan çocuklara yönelik tedbirlerin işletilmesinin teminat altına alınması olarak sayılabilir⁴².

Çocuk haklarının korunması noktasında kanun koyucunun çocuk haklarını koruyucu düzenlemeler yapması yeterli olmayacak; bunun hayata geçirilmesi için çocukların adalete erişiminin gerçekleştirilmesi gerekecektir. Düzenlemelerin yalnızca kâğıt üzerinde kaldığı bir varsayımda etkili ve verimli bir sonuç almanın beklenemeyeceği açıktır.

1.2.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin (Beijing) Kuralları)

Pekin (Beijing) Kuralları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 29 Kasım 1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir⁴³. Hukuki niteliği itibarıyla Pekin Kuralları bir

⁴⁰Neva Öztürk / Gökçen Taner / Ersoy Kocatçı, **Çocukların Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No:374, Haziran 2019, Ankara, s.32, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/627.pdf> , e.t.:08/12/2022

⁴¹**Çocukların Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi**, s.39-42

⁴²**Çocukların Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi**, s.42-44.

⁴³https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf , e.t.:04/11/2022;
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> ,

uluslararası sözleşme değil, Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararıdır. Bilindiği üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararları tavsiye niteliğinde olup, doğrudan bağlayıcı etkisi yoktur. Bu nedenle Pekin Kurallarının tavsiye niteliğinde ve dolayısıyla bağlayıcılığının olmadığı, olduğu söylenebilir. Ancak BMÇHDS'nin önsözünde yer alan açık hüküm⁴⁴ gereği Pekin Kurallarının sözleşmeye bağlı olduğu ve bu nedenle BMÇHDS'ye taraf devletlerin Pekin Kurallarını da kabul ettiği, dolayısıyla Pekin Kuralları ile bağlı oldukları kabul edilmektedir.

Genel ilkeler başlıklı ilk bölümde; temel görüşler (madde 1), kuralların uygulama alanları ve tanımlar (madde 2), kuralların kapsamının genişletilmesi (madde 3), cezai sorumluluk yaşı (madde 4), çocuk adalet sisteminin amaçları (madde 5), takdir yetkisinin kapsamı (madde 6), çocukların hakları (madde 7), özel yaşamın gizliliğinin korunması (madde 8) ve mevcut hükümlerin mahfuz tutulması (madde 9) konuları düzenlenmiştir.

İnceleme ve kovuşturma başlıklı ikinci bölümde; ilk aşama (madde 10), yargı dışı yollara başvurma (madde 11), polis teşkilatında uzmanlaşma (madde 12) ve tutuklu yargılama (madde 13) konuları düzenlenmiştir.

Yargılama ve hüküm başlıklı üçüncü bölümde; yargılamaya yetkili makam (madde 14), yasal temsilcilerin, ebeveyn ve vasilerin hazır bulunmaları (madde 15), sosyal araştırma raporları (madde 16), yargılamada ve hükümde uyulması gereken ilkeler (madde 17), dava sonucunda verilebilecek çeşitli kararlar (madde 18), kurumların olabildiğince az kullanılması (madde 19), gereksiz gecikmenin önlenmesi (madde 20), kayıtlar (madde 21) ve profesyonellik ve eğitim ihtiyacı (madde 22) konuları düzenleme alanı bulmuştur.

Kurum dışı tretman başlıklı dördüncü bölümde kararların infaz yolları (madde 23), yardım sağlama hükümleri (madde 24) ve gönüllülerin ve toplumsal hizmetlerin harekete geçirilmesi (madde 25) düzenlenmiştir.

Kurumsal tretman başlıklı beşinci bölümde kurumsal tretmanın amaçları (madde 26), Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen hükümlülerin ıslahı için asgari standart kuralların uygulanması (madde 27), şartlı tahliyenin derhal ve sık sık uygulanması (madde 28) ve yarı kurumsal düzenlemeler (madde 29) konularına yer verilmiştir.

e.t.:08/12/2022; https://digitallibrary.un.org/record/120958/files/A_RES_40_33-EN.pdf, e.t.:07/01/2023
<https://digitallibrary.un.org/record/120958>

⁴⁴ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.VII

Araştırma, planlama, politika üretme ve değerlendirme başlıklı altıncı ve son bölümde ise politika üretme, planlama ve değerlendirmenin temeli olan araştırma (madde 30) hususu düzenlenmiştir.

Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile çocukluk dönemi tanımlanarak, çocukların yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulü ile karşılaşmasının gerekliliği belirtilerek çeşitli faktörler sonucu erken yaşlarda suç yoluna giren çocukların, ceza adalet sistemi içerisinde farklı bir konuma oturtulması gerekliliği geçerlik kazanmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken çocuğun üstün yararı ilkesi öncelikle gözetilerek, suçun süjesi olan çocuğun, ceza adalet sisteminden en az zarar göreceği şekilde düzenlemelerin yapılması ve uygulamaya geçirilmesi amaçlanmıştır.

Pekin kuralları çocuk suçlulara dili, dini, ırkı, rengi, cinsiyeti, milliyeti, maddi veya sosyal durumu, doğduğu yer veya inandığı dünya görüşü gibi hiçbir nedenle ayırım yapılmadan eşit olarak uygulanacak asgarî standart kuralların Birleşmiş Milletler üyesi devletlere çocuk ceza adalet sisteminin yönetimi ve çocuk suçluların bakımı için model teşkil etmek üzere geliştirilmesini amaçlamıştır.

Kuralların amaçları bakımından çocuk, suç ve çocuk suçlu tanımlarının, üye ülkelerin kendi iç hukuk sistemleri ile bağdaştığı oranda uygulamada kullanılacağı belirtilerek, üye devletlere uygulamada esneklik tanınmıştır. Kurallarda yer alan amaçların gerçekleştirilmesi için üye devletlere çocuk adaleti alanında düzenlemeler yapma, çocuk suçlular için hazırlanan kanun seviyesinde yasal mevzuat kabul edilerek çocuk suçlulara yönelik kurum ve kuruluşların ihdas edilmesi hedefi gösterilmiştir.

Pekin Kuralları ile gelişme sürecinin erken aşamasında bulunan gençlerin fiziki, zihni ve sosyal olarak gelişme sürecinde özel olarak bakım, yardım ve yasal olarak korunmaya ihtiyaç duydukları kabul edilmiştir. Bu korumanın barış, özgürlük değerleri çerçevesinde oluşturulması gereklidir. Üye devletlere de yasal korunmaya muhtaç olan çocuklar açısından, mevcut olan ulusal kanuni düzenlemelerin, iç hukuk politikalarının ve iç hukuk uygulamalarının gözden geçirilmesi hususunda sorumluluk yükleyerek, Pekin Kurallarının etkili biçimde uygulanmasını sağlayacak önlemleri alma çağrısında bulunmaktadır. Pekin Kuralları her bir üye ülke açısından kendine özgü olan siyasi, hukuki, kültürel, sosyal ve ekonomik koşullarda yerleştirilmesi zor olabilecek anılan standartların ulaşılması gereken asgari hedef olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Özetle, Birleşmiş Milletler bu kurallar ile tüm üye devletler açısından

uygulanabilecek yeknesak bir hukuk düzeni oluşturmaktan ziyade, her üye devletin kendi iç hukukunun elverdiği ölçüde çocuk ceza adalet sistemi konusunda düzenlemeler yapmasını ve uygulamaya geçirilmesini, bunu yaparken bu Kurallarda belirtilen asgari standartlara sadık kalınmasını amaçlamaktadır.

1.2.3. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

Riyad İlkeleri Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir⁴⁵. Riyad ilkeleri çocuk suçluluğunun önlenmesi için alınacak önlemlerde kurum- kuruluşlar ve ailelere rehber niteliğindeki ilkelere dayanır.

Bu ilkelere çocuk suçluluğunun önlenmesinin sağlanması maksadıyla ulusal, bölgesel ve uluslararası çapta uygulamalara gerek duyulduğu belirtilerek, buna ilişkin yaklaşım ve stratejiler düzenlenmiştir.

Temel ilkeler, yönlendirici ilkelerin kapsamı, sosyalleşme süreçleri, genel önlem, yasal düzenlemeler, sosyal politika ve çocuk adalet sisteminin yönetimi ve araştırması, politika geliştirme ve koordinasyon olarak yedi bölümden oluşan Riyad ilkeleri çerçevesini oluşturmaktadır.

Çocuk suçluluğunun nedenleri; bireysel ve toplumsal nedenler olarak iki ana başlığa ayrılabilir. Bireysel nedenler; cinsiyet, yaş ve erginlik olarak sayılabilir. Toplumsal nedenler ise; aileye ilişkin nedenler (parçalanmış aile yapısı, aile içi etkileşim, aile içi disiplin anlayışı, ailedeki olumsuz rol modeller ve ailenin sosyo-ekonomik statüsü), eğitime ilişkin nedenler, sanayileşme, şehirleşme ve göç, kamu yönetiminden kaynaklanan nedenler (sosyal devlet olma niteliğine ilişkin nedenler ve mevzuata ve uygulanmasına ilişkin sorunlardan kaynaklanan nedenler) olarak sayılabilir⁴⁶.

⁴⁵ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-guidelines-prevention-juvenile-delinquency-riyadh> , e.t:08/12/2022 , https://digitallibrary.un.org/record/105349/files/A_RES_45_112-EN.pdf , e.t:07/01/23, <https://digitallibrary.un.org/record/105349/> , https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocuksuclulugununonlenmesi.pdf , e.t.:06/01/2023; **RİYAD İLKELERİ**

⁴⁶Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mahmut Gökpınar, “Sosyal ve Kriminallik Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Sayı:72, s.210-233, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-72-358> , e.t.:22/12/2022

Riyad ilkeleri yasalarla sorun yaşıyıp yaşamadığına bakmadan ihmal edilmiş, istismara uğramış, uyuşturucu kullanan, marjinal şartlarda yaşamak zorunda olan, kendi başına terk edilen ve sosyal risk altında bulunan çok sayıda çocuk olduğunu bilerek ilkelerin yaygınlaştırılması ve yerleştirilmesi ve tavsiyelerin yaşama geçirilmesi alanında üye ülkelere görevler yüklemektedir.

Riyad ilkelerinin ikinci maddesine göre çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda etkili çözümler üretebilmek için toplumsal olarak çocukluğun ve ergenliğin yetişkinlikten farklı olduğu kabul edilerek; bu anlayışla çocukların coşkularını, yaşama sevinçlerini dışa vurmalarını hoş görüp destekleyerek uyum içinde gelişmelerini sağlamak gereklidir.

Riyad ilkelerinin dördüncü maddesine göre; yönlendirici ilkeler ulusal adalet sistemlerine uygun olarak çocuk ve gençlerin esenliğine yönelik olarak uygulamaya geçirilmelidir.

Riyad ilkelerinin beşinci maddesinde üye ülkeler için çocuğun yetişmesi için olumsuz etkisi olmayan ve başkasına zarar vermeyen davranışı suçlama ve cezalandırmadan kaçınan suç önleme politika ve önlemlerinin asgari olarak içermesi gereken öğeler sayılmıştır.

Riyad İlkelerinin 55. maddesine göre, hükümetler çocuk haklarını geliştirmeyi ve korumayı hedefleyen yasalar ve bu yasaları hayata geçirecek kurumlar oluşturmalıdır ve hayata geçirmelidir. Riyad İlkelerinin 53. maddesinde de üye ülkelerin çocuk ve gençlerin fena muameleye ve istismara uğramalarını ve suç işlemede kullanılmalarını engelleyecek kanuni düzenlemeleri kabul etmeleri ve buna ilişkin önlemler almaları istenilmektedir. Riyad İlkelerinin 54. maddesine göre hiçbir çocuk ya da genç, hiçbir yerde aşağılayıcı ve sert ceza veya ıslah tedbirlerinin muhatabı olmamalıdır.

İlkelerin 55. maddesinde hükümetlerden çocuk ve gençlerin hiçbir silaha ulaşmamasını sağlayan ve bunu denetim altına alan yasal metinlerin kabul edilmesi ve uygulanması istenmiştir. Yine 56. maddede gençlerin daha sonradan damgalanmış bir yaşama sürüklenmelerini önlemek için, yetişkinler için suç olarak değerlendirilmeyen ya da cezaya konu olmayan fiillerin bir genç tarafından işlenmesi halinde yaptırımı bağlanmamasını düzenleyen kanuni metinlerin kabul edilmesi gerektiği öngörülmüştür.

Çocuk suçluluğunun önlenmesinde asıl amaç cezalandırma değil topluma kazandırmadır. Bu nedenle çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda sadece kamu

kuruluşlarına değil toplumun her kesimine önemli sorumluluklar düşmektedir. Toplumun geleceğini belirleyecek olan çocukların; sağlıklı ve olumlu şartlarda yetişmesi için toplumdaki her bir bireyin işbirliği içerisinde ve çocuğun üstün yararı ilkesini gözeterek hareket etmesi gerekecektir.

1.2.4. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (ÖYB (Havana) Kuralları)

Havana Kuralları Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilmiştir⁴⁷.

Havana Kuralları; temel perspektifler, kuralların kapsamı ve uygulanması, gözetiminde olan veya yargı önüne çıkarılmayı bekleyen çocuklar, çocukların tutuldukları kurumların idaresi (kayıtlar, kabul, kayıt, hareket ve nakil, sınıflandırma ve yerleştirme, fiziksel çevre ve kalma yerleri, eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, eğlenme, din, tıbbi bakım, hastalık, yaralanma ve ölümün bildirilmesi, dış dünya ile ilişkiler, fiziksel kısıtlamanın ve zor kullanmanın sınırları, disiplin usulleri, denetim ve şikâyetler ve toplum içine dönüş) ve personel başlıklı beş bölümden oluşmaktadır.

Kuralların ilk maddesinde; çocuk adalet sisteminin çocukların hak ve güvenliklerinin lehinde davranmasının, fiziki ve ruhi sağlıklarına destek olmasının ve çocuğun hapsedilmesinin başvurulacak en son tedbir olmasının önemi vurgulanmıştır. Kuralların 2. maddesinde bu tedbirin ancak istisnai hallerde uygulanabileceği ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilmesi belirtilmiştir. Kuralların 29. maddesinde çocukların, yetişkinlerle aynı ailenin üyesi olmadığı sürece bütün tutma kurumlarında yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulacağı düzenlenmiştir. Çocuğun hapsedilmesinin kaçınılmaz veya zorunlu olması durumunda çocukların yetişkinlerden farklı usuller ile ve farklı şartlarda tutulması gerektiği kabul edilmektedir. Kuralların 30. maddesinde de çocuklar hakkındaki tutma şartları düzenlenmektedir.

Üçüncü maddeye göre kuralların amacı, bütün tutma türlerinin temel insan hak özgürlüklerine uygun olarak, zararlı sonuçlarını ortadan kaldırma ve çocuğun toplumla

⁴⁷https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf, e.t.:06/01/2023; https://digitallibrary.un.org/record/105555/files/A_RES_45_113-EN.pdf, et.:07/01/2023, <https://digitallibrary.un.org/record/105555/>; https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf, e.t.:22/12/2022 **HAVANA KURALLARI**

bütünleşmesini kolaylaştırmak ve böylece, bir şekilde özgürlüğünden yoksun kılınan çocukların korunması için Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen asgari standartların oluşturmasıdır.

Havana Kurallarının önsözünde, çocuğun belirli bir kuruma yerleştirilmesi yöntemine en son ve en kısa süre için başvurulması gerektiği ifade edilmiş, ayrıca özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun, güçsüz ve savunmasız olduğu kabul edilerek; özel bakıma ve korumaya ihtiyacı olduğu için hak ve esenliğinin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı sürede ve sonrasında güvence altına alınmasının gereği de önemle belirtilmiştir.

Beşinci maddesinde ise Havana Kurallarının, çocuk adalet sistemi işleyişiyle ilgili çalışan meslek adamlarına yön gösteren ve yardım eden uygun standartlar olarak işlev görmesi amacıyla hazırlanan bir başvuru kaynağı olduğu ifade edilmiştir.

Havana Kurallarında gözaltında veya tutuklu bulunan çocuk hakkında; masumiyet karinesi, tutma süresinin uzunluğu, çocuğun hukuki statüsü, çocuğun avukatlık hizmetlerinden yararlanma hakkı ve çocuğun içinde bulunduğu şartların gerekleri gibi birçok konuya yer verilmiştir. Gözaltında veya tutuklu bulunan her çocuğun bu kurallarda yer alan haklara sahip olması gerektiği vurgulanmış ancak çocuğun sahip olduğu hakların; burada sayılanlar ile sınırlı olmadığı, bu hakların çocuk lehine artırılabilmesi hususuna yer verilmiştir.

Kuralların 12. maddesinde, özgürlüğünden yoksun bırakıldığı sürede çocuğun sosyal gelişimi için gerekli faaliyet ve programlara katılabileceği vurgulanmıştır.

Kuralların devamında özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun tutulduğu kurumlar ile ilgili düzenlemeler ve çocuk ile iletişim halinde olan personel ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

Pekin Kuralları, Havana Kuralları ve Riyad İlkeleri sözleşmeyi tamamlayıcı nitelik taşımakta ve üye ülkelerin iç hukuk düzenlemelerinde onlara çeşitli yükümlülükler ve görevler yüklemektedir.

Buraya kadar olan kısmı özetlemek gerekirse; BMÇHDS ile her çocuğun doğuştan sahip olduğu eşit ve devredilemez haklarının olduğu kabul edilerek; çocuğun korunması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi bakımından temel nitelikteki çocuk hakları belirlenmiştir. Pekin Kurallarında ise ceza adalet sistemi ile karşı karşıya kalan çocuklar için bir takım asgari standartlar kurallar oluşturulmuş ve bu tür çocuklar için ayrı ve uzmanlaşmış bir yargı sistemi oluşturulması amaçlanmıştır. Riyad İlkelerinde ise çocuk

ve gençler açısından suç önleme politikaları oluşturulması amaçlanarak; çocuk suçluluğunun önlenmesi için bir takım yönlendirici ilkeler düzenlenerek çocuk suçluluğunun önüne geçilmek istenilmiştir. Havana Kurallarıyla ise özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların hakları güvence altına alınmak istenmiş ve bu tür çocukların korunmasına ilişkin bir takım kurallar getirilmiştir. Tüm bu düzenlemelerin temelinde şüphesiz çocuğun üstün yararı ilkesi yatmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUĞUN CEZAI SORUMLULUĞU VE HAKLARI

2. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı

Suça sürüklenen çocuk kavramı, 5395 sayılı ÇKK'nun 3/1-a2 maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre bu kavram, hakkında suç ithamı ile muhakeme yapılan ve işlediği suç nedeniyle ceza veya güvenlik tedbirine tabi tutulan çocuğu ifade eder. Çalışmanın yukarıdaki birinci bölümünde; mevzuatımızda “**çocuk**”, “**suçu işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişi**”, “**suça sürüklenen çocuk**” ve “**çocuk hükümlü**” şeklinde çeşitli kavramlara yer verildiğini belirtmiştik. **Suça sürüklenen çocuk** ise ÇKK'da tanımlanan ve kullanılması tercih edilen bir kavramdır. Uygulamada da yargılama mercileri önüne gelen çocuk hakkında bu kavramı kullanmaktadırlar.

2.1. Türk Ceza Kanunu'na Göre Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu

Cezai sorumluluk, kişinin işlemiş olduğu fiilden dolayı sorumlu tutulabilmesi anlamına gelmektedir⁴⁸. Ceza hukukumuzda kusur sorumluluğu ilkesi kabul edilmiştir⁴⁹. Bu ilkeye göre kişinin kusursuz olması durumunda cezalandırılması mümkün değildir ve fail işlediği fiilden ancak kusuru oranında sorumludur⁵⁰. Kişinin taksir derecesinde dahi kusuru yoksa cezalandırılması mümkün değildir. Kusursuz suç olmaz anlayışı modern ceza hukukunun temel bir ilkesi olarak kabul edilmiştir⁵¹. Donay ise kusursuzluk tabirini tercih etmeyerek; küçüklerin kusursuzluğundan değil, kusur ehliyetinin bulunmamasından bahsedebileceğini söylemektedir⁵². Kusur sorumluluğundan bahsedebilmek için kişinin iradi olarak hareket etme yeteneğine de sahip olması

⁴⁸ İzzet Özgenç **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2016, s.666

⁴⁹ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.113

⁵⁰ Hakeri, s.26; Serkan Meraklı, “Ceza Hukukunda Kusur”, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, İzmir, 2017, s.32; Hale Akdağ Yüksel, “TCK'da Düzenlenen Kusurluluğu Kaldıran ve Azaltan Nedenler”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2018, s.123; Özgenç, s.666; M. Emin Artuk / Ahmet Gökçen / Caner Yenidünya; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 10. Baskı, Ankara, 2016, s.202; Hamide Zafar, **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, Beta Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul, 2019, s.417

⁵¹ Benginur Kavlu “Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar” **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:9 Sayı:26, s.577, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1570089> , e.t.:29.04.2023; Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s.78

⁵² Süheyl Donay, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**,1. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2009, s.349

gerekmektedir⁵³. Dolayısıyla kişinin cezalandırılabilmesi için, kanunda suç olarak tanımlanmış tipe uygun, hukuka aykırı fiili işlemesi; bu fiili işlerken kusurlu bir şekilde hareket etmesi ve bu hareketi yapma konusunda ehliyete sahip olması yani fiilin iradi olması gereklidir⁵⁴. Bir kimse kanunen suç sayılan bir fiili gerçekleştirmek konusunda seçim yapma ve suçtan kaçınma hakkına sahipken, iradesini yasanın suç saydığı fiili gerçekleştirmek yönünde kullanması halinde bu fiilinden sorumlu olacaktır⁵⁵. Kişinin kusur yeteneğine sahip olması, onun iradi olarak hareket edebilme yeteneğine de sahip olması demektir⁵⁶. Dolayısıyla kusur yeteneğinin algılama yeteneği ve irade yeteneği olarak iki unsuru vardır⁵⁷. Kişinin kusur yeteneğinin fiilin işlendiği, yasaya aykırı hareketin gerçekleştirildiği sırada var olması gerekmektedir⁵⁸. Kişinin kusurlu davranabilme yeteneğinin yani isnat yeteneğinin bulunmaması halinde ise işlenen fiil suç olmaktan çıkmayacaktır. Modern ceza hukuku faili ve fiili birbirinden ayrı tutarak inceler. Her ne kadar suçu gerçekleştiren kişi fail olsa da, sorumluluğun hukuki esasını oluşturan yani hukuk düzeninin ihlal edilmesine yol açan failin fiilidir⁵⁹. *Suçtu vurgulayan özellik, onun bir ihlal fiili olmasıdır*⁶⁰. Isnat yeteneği ise fiili gerçekleştiren faille ilişkili bir kavramdır⁶¹. Fail ancak isnat yeteneğine sahip ise kusurlu sayılacak ve cezalandırılabilir⁶². Failin isnat yeteneğinin bulunmaması durumunda fiil suç olmaktan çıkmayacak, ancak fail isnat yeteneğine sahip olmadığı için cezalandırılması mümkün olmayacaktır⁶³. Bu durum CMK'nın 223. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmektedir.

⁵³ Bilal Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 2014, s.9; Özgenç, s.668; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.482

⁵⁴ Meraklı, s.4; Zafer, s.52

⁵⁵ Meraklı s.5; Akdağ Yüksel, s.40; Zafer, s.53

⁵⁶ Berrin Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2017, s.490

⁵⁷ Özgenç, s. 668; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.482; Mahmut Koca / İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, 9. Baskı, Ankara, 2016, s.301; Hakan Karakehya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s.151

⁵⁸ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.361; Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.491; Zafer, 423

⁵⁹ Hakeri, s.103

⁶⁰ Zeki Hafizoğulları / Devrim Güngör, “Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Sayı:69, s.22, <http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-298> , e.t.:01/05/2023

⁶¹ Ömer Faruk Eminağaoğlu, “Ceza Hukukunda Isnat Yeteneği ve Yaş Küçüklüğü”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:1991, Sayı:2, s.215, <http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m1991-19912-1008> , e.t.:21/07/2023; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.354-355

⁶² Hakeri, s.26

⁶³ Özgenç, s.668-669

Kusursuz ceza olmaz ilkesinin 4 temel sonucu vardır. Bunlardan birincisi failin kusuruz hareketi dolayısıyla cezalandırılmayacağıdır. İkincisi, cezanın ancak failin kusurlu hareketiyle orantılı olarak verilebileceğidir. Üçüncüsü, ceza hukukunda objektif sorumluluk esaslarına yer verilemeyeceğidir. Yani faili sorumlu tutabilmek için hareket ile netice arasında nedensellik bağının bulunması yeterli görülmeyecek, sorumluluk açısından kast veya taksirin varlığı aranacaktır. Bu ilkenin dördüncü ve son sonucu ise, ceza hukukunun faili değil fiili temel alan bir hukuk dalı olduğudur. Bu durumda failin geçmişi veya kişisel özelliklerine değil failin tipe uygun, kusurlu hareketine bakılarak ceza tayin edilecektir⁶⁴. Bu durumda failin kişisel özellikleri yalnızca cezanın bireyselleştirilmesinde göz önüne alınacaktır⁶⁵.

TCK'na göre kusurluluğu kaldıran hallerin gerçekleşmesi durumunda fail sorumlu tutulamamakta, kusurluluğu azaltan hallerde ise failin cezai sorumluluğu azalmaktadır. TCK'na göre cezai sorumluluğu kaldıran ve azaltan haller; kanunun 24 ila 34. maddelerinde sayılıp tanımlanmıştır.

Kanunun sistematüğinden açıkça anlaşılacağı üzere, hukuki nitelikleri itibariyle birbirinden farklı olmalarına rağmen; hukuka uygunluk sebepleri ile kusurluluğu ortadan kaldıran sebepler ve kusurluluğa etki eden sebepler “ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan haller” başlığı altında birlikte düzenlenmiştir⁶⁶. Hukuka uygunluk sebepleri ile kusurluluğu ortadan kaldıran sebepler arasındaki ayrımın temeli, hukuka aykırılık noktasında ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar hem hukuka uygunluk sebeplerinin hem de kusurluluğu ortadan kaldıran sebeplerin varlığı halinde sonuç itibariyle fail cezalandırılmasa da bu iki kurum birbirinden oldukça farklıdır⁶⁷. Hukuka uygunluk nedenleri söz konusunda olduğunda fiil hukuka uygun hale gelecek yani suç oluşmayacaktır⁶⁸. Bu durumda CMK 223/2 kapsamında fail hakkında beraat kararı verilmesi gerekmektedir. Oysa kusurluluğu ortadan kaldıran haller söz konusu olduğunda failin fiili suç teşkil edecek ancak fail belirli sebeplerin varlığı dolayısıyla

⁶⁴ Meraklı, s.29-31; Uğur Ersoy, “Türk ve Alman Ceza Hukuku Sistemlerinde Kusur Prensibinin Kapsamı ve Objektif Cezalandırılabilme Şartlarının Kusur Prensibi İle Bağdaştırılabilirliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2013, Sayı:109, s.206-207, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-109-1327>, e.t.:01/05/2023; Zafer, s.53; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.359; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s. 479

⁶⁵ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.79

⁶⁶ Elvan Keçelioğlu, “Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK'nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2010, Sayı:87, s.299, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-87-612>, e.t.:16/04/2023

⁶⁷ Keçelioğlu, s.304; Meraklı, s.370

⁶⁸ Meraklı, s.369-370

cezalandırılmayacaktır. Bu durumda CMK 223/3 kapsamında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmektedir. Hukuka uygunluk hallerinde, fiil hukuk düzeni tarafından onaylanmaktadır. Kusurluluğu ortadan kaldıran sebeplerde ise işlenen fiil hukuk düzeni tarafından onaylanmamakta ancak yasada belirlenen sebepler dolayısıyla cezalandırılmamaktadır. Ceza hukukunda tipik her hareket cezalandırılmaz. Tipik hareketin cezalandırılabilmesi için hukuka aykırı olması gerekmektedir⁶⁹. Hukuk düzeni yalnızca yasaklayan düzenlemelerden oluşmamakta, aynı anda belirli bir yasağı bazı şartlar altında hukukten geçerli duruma getiren izin veren düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemeler hukuka uygunluk nedenleri olarak adlandırılırlar. Kanunun hükmünü icra, amirin emrini yerine getirme, meşru savunma, hakkın icrası ve ilgilinin rızası TCK'da düzenlenmiş olan hukuka uygunluk nedenleridir. Hukuka uygunluk nedenleri söz konusu olduğunda, artık fiilin hukuka aykırılığından ve haksızlıktan bahsedilemez. Bu durumda gerçekleştirilen tipik hareket hukuka aykırı değildir. Hukuk düzeni bu durumda gerçekleşen hareketi onaylamaktadır. Bu durumda yapılan hareketin hukuka aykırılık unsuru ortadan kalkmaktadır. Oysa kusurluluğu etkileyen hallerde fiil hukuka aykırı olmaya devam etmektedir. Kusur yeteneğini etkileyen hususlar; yaş, sağır ve dilsizlik, akıl hastalığı ve geçici nedenlerdir. Kusur yeteneğini etkileyen hususlar, isnat kabiliyeti karinesinin istisnalarıdır ve kanunda tahdidi olarak sayılmıştır. Bunlardan bir kısmı isnat kabiliyetini ortadan tamamen kaldırırken bir kısmı sadece isnat kabiliyetini azaltmaktadır⁷⁰.

Kamu davasının açılabilmesi ve açılmış olan dava hakkında muhakeme yapılabilmesi için gereken şartlara ceza muhakemesinin şartları denilmektedir⁷¹. Bu şartlar muhakeme engeli olarak da tanımlanabilir. Bu şartların gerçekleşmemesi durumunda kamu davası açılmamakta ve yargılama yapılamamaktadır. Dolayısıyla muhakeme yapılabilmesi bu şartların varlığına bağlıdır. Doktrinde bazı yazarlar ceza muhakemesinin şartlarını dava şartları ve yargılama şartları olarak ikiye ayırarak incelemektedir⁷². Fiil ve suçun faili belli olsa ve soruşturma aşaması sürecinde toplanan deliller, suçun işlendiği kanaatini

⁶⁹ Meraklı, s.369

⁷⁰ Hakeri, s.318

⁷¹ Özbek, Veli Özer / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s.109; Gökçen ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s.71; Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021 s.604

⁷² Gökçen ve diğerleri, s.71; Bahri Öztürk / Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 16. Baskı, Ankara, 2016, s.160; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.110

gösteren yeterli şüphe oluştursa dahi kamu davası açılabilmesi için gerekli olan şartlara dava şartları adı verilmektedir⁷³. Doktrinde yaş küçüklüğü/sanığın çocuk olması hali farklı şekilde nitelendirilmekte, kimi dava şartı⁷⁴ olarak, kimi muhakeme şartı⁷⁵ olarak nitelendirmekte, kimi yazar ise muhakeme şartları arasında yaş küçüklüğüne yer vermemektedir⁷⁶. Kanaatimizce yaş küçüklüğü on iki yaşından küçük çocuklar için sadece kovuşturmayaya engel olduğundan muhakeme şartının alt bölümünde yer alan “dava şartı” olarak nitelendirilebilir.

TCK'nın 61. maddesi uyarınca; ceza miktarı tespit edilirken önce suç karşılığı kanunda öngörülen cezanın kanunda belirlenen sınırları arasında temel ceza belirlenecek, daha sonra kast ve taksire dayalı indirim veya artırım yapılacak, sonrasında suçun cezasını artıran veya azaltan birden fazla nitelikli hal gerçekleşmiş ise temel cezada önce artırma sonra indirme yapılacak ve böylece belirlenen ceza üzerinden maddede belirtilen sıra ile ceza hukuku kurumlarına göre işlem yapılacak ve sonuç ceza belirlenecektir.

BMÇHDS 40. maddesine göre de devletler, belirleyecekleri bir yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü⁷⁷ konusunda özellikle çaba göstermekle yükümlüdürler. Pekin Kurallarının 4. maddesinde de cezai sorumluluk yaşı düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; çocuğun yaş itibarı ile cezai sorumluluğun belirlenmesinde çocuğun duygusal, entelektüel ve zihni olgunluğu dikkate alınarak bu olgunluğa eriştiği yaştan daha aşağıda belirleme yapılmamalıdır.

Cezai sorumluluk yaşının başlangıcı ülkeye, tarihe ve kültüre göre değişmektedir. Bu yaş sınırının kuzey ülkelerinde daha yüksek, güney ülkelerinde daha düşük olduğu görülmektedir⁷⁸. Kişinin fiziksel gelişimi ile birlikte, toplumun değer yargılarını ve bu değer yargılarının anlam ve içeriğini algılama yeteneği de gelişmektedir⁷⁹. Bu konudaki temel yaklaşım çocuğun algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin onu sorumlu tutmaya yeterli olup olmadığıdır. Uluslararası alanda genel kabul gören makul

⁷³ Öztürk / Erdem, s.160; Gökçen ve diğerleri, s.72; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.110

⁷⁴ Berrin Akbulut, “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2013, Cilt:19, Sayı:2, s.551, <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/48280>, e.t.:01/05/2023

⁷⁵ Yenisey / Nuhoğlu, s.604-605

⁷⁶ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.110-120

⁷⁷ **22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler**, s.296

⁷⁸ Hakeri s.319

⁷⁹ Selami Turabi, “Kusurluluk ve Kusurluluğu Etkileyen Haller”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2012, Sayı:101, s.278, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-101-1205>, e.t.:06/04/2023

bir yaş sınırı belirlenmiş olmamakla birlikte, genelde suç olarak tanımlanan davranışlara ilişkin sorumlulukla, rüşt yaşı, evlenme yaşı gibi diğer hak ve sorumluluklar ile cezai sorumluluk yaşı arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. TMK'nun 11. maddesinde erginliğin on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlayacağı düzenlenmiştir. TMK'nun 12. maddesi ise on beş yaşını doldurmuş küçüğün, kendi talebi ve velisinin rıza göstermesiyle mahkemece ergin kılınabilmesine cevaz vermektedir⁸⁰. Burada düzenlenen asgari yaş sınırının TCK'nın 31. maddesindeki düzenlemeye benzer olduğu görülmektedir. Yaş küçüklüğü, ceza sorumluluğunu azaltan veya tamamen ortadan kaldıran bir durumdur. Zira isnat yeteneği yaşın artmasıyla yani belirli bir olgunluğa erişilmesi ile oluşacaktır⁸¹.

TCK'da suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğu, üç ayrı yaş grubuna ayrılarak düzenlenmiştir. Çocukların cezai sorumluluğunun varlığının tespiti çocuk yargılamasının en önemli konusudur. Çocukların cezai sorumluluğunun bulunup bulunmadığı ve ceza sorumluluğunun başlama yaşının belirlenmesi bu noktada büyük önem arz etmektedir. Çocukların ceza sorumluluğunun başlangıcı olarak ülkemizde asgari olarak on iki yaş sınır olarak düzenlenmiş, on iki yaşından küçük çocuklar ile on beş yaşından küçük sağır ve dilsiz çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiştir. Dolayısıyla on iki yaşından küçük bir çocuğun veya on beş yaşından küçük sağır ve dilsiz bir çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusunda bir inceleme yapılmasına gerek yoktur.

On iki yaşını tamamlamış olmakla birlikte on beş yaşını tamamlamamış olan çocukların ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusunda ise kanun koyucu kesin bir kanaat bildirmeyip, bu gruptaki çocukların ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığına ilişkin yargılama merci tarafından araştırma yapılmasını ve bu konuda karar vermesini hükme bağlamıştır. Suça sürüklenen çocuk hakkındaki bu araştırma, bilirkişilerce çocuğun algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı yönünde sosyal inceleme raporu (SİR) tanzim edilerek gerçekleştirilmektedir⁸². Bu noktada önemli olan çocuğun suçu işlediği tarihte ve işlediği suç bakımından algılama ve hareketlerini yönlendirme yeteneğinin olup olmadığıdır⁸³.

⁸⁰ 4721 Sayılı TMK

⁸¹ Ali Parlar/ Muzaffer Hatipoğlu, "Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler", 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 270

⁸² Hakeri, s.321

⁸³ Hakeri, s.321,

On beş yaşını tamamlamış olup da on sekiz yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsiz çocuklar da bu kurala tabidir.

Yasaya göre on beş yaşını tamamlamış olmakla birlikte on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocuklar ile on sekiz yaşını tamamlamış olmakla birlikte yirmi bir yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsizlerin ceza sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmiş ancak cezalarında indirim yoluna gidilerek cezalandırılmaları öngörülmüştür. Bunun nedeni ise bu kişilerin içinde bulunduğu hal (yaş ve fiziksel halleri) sebebiyle nedeniyle kusurluluk hallerinin diğer yetişkin kişilerden daha az olduğu düşüncesidir. Dolayısıyla bu yaş grubunda yer alanların ceza sorumluluğunun olup olmadığı araştırılmayacak, içinde buldukları özel durum sebebi ile cezalarında indirim yoluna gidilecektir. Ancak bu gruptaki çocukların veya sağır ve dilsizlerin akıl hastalığı sebebiyle ceza sorumluluğunun bulunmadığı iddiası bulunmakta ise 5237 sayılı TCK'nın 32. maddesi kapsamında failin cezai sorumluluğunu kaldıran bir hal olan bir akıl hastalığının veya ceza sorumluluğunu azaltan bir hal olan akıl zayıflığının bulunup bulunmadığının mahkemece araştırılması gerekecektir.

ÇKK'nun iştirak hâlinde işlenen suçlar başlıklı 17. maddesine göre; Çocuklarla yetişkinlerin iştirak halinde suç işlemesi durumunda muhakemeler ayrı yürütülür. Bu halde çocuk hakkındaki yargılama mahkeme gerekli görürse yetişkinlerin yargılamasının sonucuna kadar bekletilebilir. Eğer davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu olduğu değerlendirilirse, mahkemelerin uygun bulması koşulu ile davalar birleştirilir ve birleştirilen davalar yetişkinlerin yargılandığı mahkemede görülür.

2.1.1. 12 Yaşından Küçük Çocukların Cezai Sorumluluğu

Ulusal mevzuatımızda on iki yaşından küçük çocukların cezai ehliyeti, TCK'nın 31. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu fıkra hükmüne göre; fiili işlediği esnada on iki yaşını tamamlamayan çocuğun cezai sorumluluğu yoktur. Bu yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında kanun koyucu ceza sorumluluğunun araştırılmasını istememiş, cezai sorumluluklarının bulunmadığını mutlak olarak kabul etmiştir. TCK 31. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesi, bu çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağını ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabileceğini belirtmektedir. Yasada yer alan “uygulanabilir” ibaresinden bu tedbirlerin uygulanmasının zorunlu olmadığını, hâkimin takdir yetkisine bırakıldığını anlamaktayız. Bu yaş grubundaki çocuklara ceza

verilmemesi ancak güvenlik tedbirine başvurulabilmesinin altında yatan sebep madde gerekçesinde bu durumun çocukların psikolojisi üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebileceği bu nedenle sadece **koruyucu ve eğitici nitelikte olan** güvenlik tedbirlerine başvurulabileceği ifade edilerek açıklanmıştır.⁸⁴. Çocuklar hakkındaki güvenlik tedbirleri 5395 sayılı ÇKK’nda düzenlenmiştir. Kanununun 11. maddesi, aynı kanununun 5. maddesinde düzenlenmiş olan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, suç işlediği ve cezai sorumluluğu olmadığı mahkemece tespit edilen çocuklara, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanacağını düzenlemektedir⁸⁵. Bu gruptaki çocuklar hakkındaki tedbir kararları kovuşturma açılmaksızın; tedbir talep dosyası olarak açılacaktır. Bu dosya kapsamında çocuk hakkında güvenlik tedbiri niteliğinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilecek ve tedbirlerin uygulanması ile takibi bu tedbir talep dosyası üzerinden yapılacaktır⁸⁶. Kaldı ki hakkında tedbir talep edilen çocuk hakkında cumhuriyet savcılığınca kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek bu kararla birlikte tedbir talep edilecektir. Kovuşturma aşamasına geçilebilmesi için teknik olarak bir iddianame hazırlanması ve iddianamenin kabulü kararı verilmesi gerekmektedir. Bu gruptaki çocuklar hakkında iddianame düzenlenmeyeceği için, bu tedbir talebinin bir kovuşturma işlemi olmadığı da açıktır. Özetle, bu grupta yer alan çocuklar hakkında hükmedilen koruyucu ve destekleyici tedbirler kovuşturma yapılmaksızın ve dosya esas almaksızın tedbir talep dosyası üzerinden gerçekleştirilecektir.

TCK’nın 3. maddesi “*suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur*” şeklindedir. Yasanın açık hükmünden de anlaşılacağı üzere ceza ve güvenlik tedbirleri hakkında yargılama yapılan ve suçu işlediği sabit olan kişilere uygulanabilecek yaptırımlardır. Bununla birlikte yasanın 31. maddesinde on iki yaşını tamamlamamış olan çocukların cezai sorumluluğunun var olmadığı ve bu çocuklar hakkında kovuşturma yapılamayacağı bununla beraber çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabileceği düzenlenmiştir. Bu grupta yer alan çocuklar hakkında kovuşturma yasağı varken, kovuşturma yapmaksızın bu kişilerin suçu işlediğine kanaat

⁸⁴Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), s.437-438, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>, e.t.:09/06/2023; Erdener Yurtcan, **Yargıtay Kararları Işığında Türk Ceza Kanunu (Genel Hükümler) Cilt – 1**, 2. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:305, 2015, Ankara, s.606, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/528.pdf>, e.t.: 01/05/2023

⁸⁵ Ahmet Vedat Dilberoğlu, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018, s.71

⁸⁶ Erbay ve Diğerleri, “2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Yıl:2015, Cilt:26, Sayı:2, s.37, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153089>, e.t.:01/05/2023

getirerek; suçun işlendiğinin sabit görülmesi de yasadaki tezatlığı ortaya koymaktadır. Bu sorunun çözümü için yasada düzenlemiş olan, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedileceği ifadesi yerine “suç şüphesi altındaki ceza sorumluluğu olmayan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmedilir” şeklinde bir düzenleme yapılması mevcut düzenlemeye göre daha makul ve yerinde bir çözüm olurdu. Uygulamada bu sorun verilen tedbirin niteliğine bakılmaksızın, koruyucu ve destekleyici tedbir kararı olarak değerlendirilip uygulanarak çözülmektedir.

Bu grupta yer alan çocuklarla ilgili bir diğer soru bu tedbirlerin koruyucu ve destekleyici tedbir olarak mı yoksa güvenlik tedbiri olarak mı anlaşılması gerektiğidir. Doktrinde bu yaş grubundaki çocuklarla ilgili olarak kovuşturma yapılamayacağı dolayısıyla güvenlik tedbirinin uygulanmasının mümkün olmadığını, bu çocuklar hakkında ancak koruyucu tedbirler alınabileceğini ifade eden yazarlar vardır⁸⁷. Anayasanın 38. maddesi “ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerinin ancak kanunla konulur⁸⁸” şeklinde düzenlenmiştir. Kanunun lafzından güvenlik tedbirlerinin de bir yaptırım çeşidi olarak düzenlendiğini görmekteyiz. Dolayısıyla yaptırım kavramının kapsamına cezanın yanı sıra güvenlik tedbirleri de girmektedir. Doktrinde de güvenlik tedbirlerinin ceza olarak nitelendirilemeyeceğini, bu tedbirlerin tehlikeli kişilere karşı toplumun korunması amacıyla uygulandığı kabul edilmektedir. Güvenlik tedbirlerinin niteliği itibariyle ceza olarak tanımlanması mümkün değildir. Hukuki niteliği itibariyle güvenlik tedbirleri ceza değil yaptırım niteliğindedir. “Ceza, kanunun suç sayarak yasakladığı bir fiili kusurlu olarak işleyen kişiye uygulanan bir yaptırım türüdür⁸⁹”. Bir başka tanıma göre ceza; “Suç işleyen kişiye, çeşitli amaçları gerçekleştirmesi için uygulanan ve esasında kişiyi bir takım yoksunluklara uğratan bir yaptırımdır⁹⁰.” Özetle güvenlik tedbirinin ceza değil yaptırım olduğu unutulmamalıdır. Güvenlik tedbirlerine ancak kişinin suç işlediği sabit olduğunda hükmedilebilecektir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinde de çocuğun suçu işlediği sabit olması gerekmektedir. Bu grupta yer alan

⁸⁷ Handan Yokuş Sevük, “TCK Tasarısı’nın Yaş Küçüklüğüne İlişkin 31. Maddesinin Değerlendirilmesi”, Teoman Ergül (Ed.), **Türk Ceza Kanunu Reformu İkinci Kitap**, Birinci Baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 71, Ankara, 2004, s.192, http://tbbayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/tck_reformu2.pdf, e.t.:01/05/2023

⁸⁸ **2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası** <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, e.t.:13/01/2023

⁸⁹ İlhan Üzülmöz, “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:X, Sayı:3-4, s.1, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1859628>, e.t.:01/05/2023

⁹⁰ Sulhi Dönmezer / Sahir Erman; **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I**, 14. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2016, s.6

çocukların cezai sorumluluğu olmadığından ceza verilemeyeceği için güvenlik tedbirine hükmedilecektir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinde amaç toplumun korunmasıdır. ÇKK'nda düzenlenen koruma tedbirleri ise bu yönüyle güvenlik tedbirlerinden ayrılmaktadır. Koruma tedbirlerinde amaç çocuğun korunmasıdır.

765 Sayılı Mülga TCK döneminde kanundaki cezalandırılmaz ifadesinden kanunda öngörülen cezaların verilemeyeceği değil, işlediği fiilden dolayı herhangi bir yaptırımın uygulanamayacağına anlaşılması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktaydı⁹¹. Ancak güvenlik tedbirlerinin 5237 Sayılı TCK'da açıkça yaptırım olarak nitelendirilmiş olması sebebi ile bu görüş dayanağını yitirmiştir.

Dönmezer / Erman ise cezai sorumluluğu olmayan çocuklara uygulanacak tedbirlerin emniyet tedbiri olarak nitelendirilmemesinin daha doğru olduğunu, bu tedbirlerin “sosyal korunma tedbiri” olarak değerlendirmesinin söz konusu olabileceğini belirtmektedir⁹². Dolayısıyla bu gruptaki çocuklara uygulanan tedbirlerin adı her ne kadar çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olsa da, niteliği itibariyle koruyucu ve destekleyici tedbirlerden farklı olmadığını söylemek yerinde olacaktır.

Ceza ve güvenlik tedbiri suç işlediği sabit olan kişilere uygulanabilecektir. Dolayısıyla kişiye yaptırım uygulayabilmek için yargılama yapmak ve bu yargılama neticesinde suçun işlendiğinin sabit olduğu kanısına ulaşmak gereklidir. Ceza sorumluluğu olmayan ve hakkında kovuşturma yasağı bulunan çocuklar hakkında kovuşturma açılmayacağı ve dolayısıyla yargılama yapılamayacağı yasa hükmü ile sabittir. Bu durumda ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında kovuşturma açılıp yargılama yapılmayacak ancak haklarında güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Yasadaki bu düzenlemenin gerek yaptırım teorisine gerekse ceza hukukunun en temel prensibi olan kusursuz ceza olmaz (nulla poena sine culpa) ilkesine aykırılık oluşturduğu açıkça ortadadır. Kanaatimize göre yasada değişiklik yapılarak suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulanacak tedbirlerin TCK'da düzenlenmiş olan güvenlik tedbiri niteliğinden çıkarılarak ÇKK'da düzenlenmiş olan koruyucu ve destekleyici tedbir niteliğine sokulması gerekmektedir. Bu durum en başta çocuk hukukunun en önemli ilkesi olan çocuğun üstün yararı ilkesinin bir gereğidir. Dolayısıyla bu grupta yer alan çocuklar hakkında her ne kadar çocuklara özgü güvenlik

⁹¹ Handan Yokuş Sevük, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2004, Cilt:VIII, Sayı:1-2, s.216, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1878945>, e.t.01/05/2023

⁹² Sulhi Dönmezer / Sahir Erman; **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt: II**, 12. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1999, paragraf no.1582, s.728

tedbirlerine hükmedilebileceği düzenlenmişse de haklarında ancak koruyucu ve destekleyici tedbirler alınabileceği kanaatindeyiz.

Dönmezer / Erman, güvenlik tedbirlerini, “*Suçludaki tehlike haliyle orantılı olarak hükmedilen ve esas itibariyle sosyal savunma amacına yönelmiş bulunan müeyyidelerdir*⁹³” şeklinde tanımlamaktadır.

Hakeri bu konudaki görüşünü “*Güvenlik tedbirine failin toplum bakımından gösterdiği tehlike halinin derecesine göre hükmedilir*⁹⁴” şeklinde belirtmektedir.

Artuk / Gökçen / Yenidünya ise güvenlik tedbirlerini “*İşlediği suçtan dolayı kişi hakkında, koruma, iyileştirme, eğitim gibi amaçlarla hâkim tarafından hükmedilen, fiil ve failin kişiliğinden kaynaklanan tehlikelilik halini önlemeye özgülünen yaptırımlar*⁹⁵” olarak tanımlamaktadır.

Zafer ise güvenlik tedbirlerinin “*Kişiden kaynaklanan tehlikeleri önlemeye hizmet eden sosyal savunma araçları*⁹⁶” olduğunu belirtmektedir.

Oldukça detaylı bir tanımlama yapan Dilberoğlu’na göre güvenlik tedbirleri “*ceza kanununda tanımlanan bir suçun islenmesi sebebiyle bir ceza yargısı sonucu oluşan hâkim kararına dayanarak; suçun konusu, suçta kullanılan araçlar üzerinde veya cezai sorumluluğu olmasa bile fail hakkında failin tehlikelilik hali ile orantılı olarak uygulanan; failin tehlikelilik halini ortadan kaldırarak failin tekrar suç işlemesini engellemeyi ve iyileşip topluma yeniden katılabilmesini amaçlayan, ceza ile veya yalnız başına uygulanabilen, faile acı ve ızdırıp verebilen onun bazı haklarından yoksun kalmasını sağlayan bir yaptırımdır*⁹⁷”.

Tüm bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için failin kural olarak suç işlediğinin ve tehlikeli olduğunun ispatlanması gerekmektedir. Çocuklar hakkındaki güvenlik tedbirlerinin, bu çocukların işledikleri fiiller nedeniyle tehlikelilik hali sergiledikleri için öngörüldüğü belirtilmektedir. Yokuş Sevük ise bu görüşten ayrılarak, önemli olanın çocuğun içinde bulunduğu tehlike durumu olduğunu; çocuğun toplum için tehlike oluşturup oluşturmadığı hususu olmadığını belirtmektedir⁹⁸.

⁹³ Dönmezer / Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım Cilt: II**, paragraf no.1343, s.567

⁹⁴ Hakeri, s.572

⁹⁵ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.911

⁹⁶ Zafer, s.720

⁹⁷ Dilberoğlu, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, s.95

⁹⁸ Yokuş Sevük, **Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması**, s.216-217

Bu noktada Yokuş Sevük'ün görüşüne katılmamaktayız. Zira bu grupta yer alan çocuk her ne kadar algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmemiş olsa da, çocuğun suç işlediği sabittir. Suç işlediği sabit olan bu çocuklar, yasada bulunan özel düzenleme gereği cezalandırılmamaktadır. Çocuğun cezalandırılmaması, suç işlemediği anlamına gelmeyecektir. Dolayısıyla çocuğun tehlikelilik hali devam etmektedir.

Doktrinde güvenlik tedbirinin uygulanabilmesi için kural olarak işlenen fiilin suç teşkil etmesi gerekmele birlikte kişinin kusurunun bulunmasının zorunlu olmadığını bazı durumlarda kusuru bulunmayan kişilere de güvenlik tedbiri uygulanabileceği kabul edilmektedir⁹⁹. Bu görüşteki yazarlar kusuru bulunmayan kişiye ceza verilemeyeceğini belirtmekle birlikte, fiilin haksızlık niteliğinin devam ettiği dolayısıyla tehlikelilik halinin söz olduğundan hareketle güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceğini savunmaktadır.

Yargılama faaliyeti yapılmaksızın kişinin suç işlediğine karar verilemeyeceği dolayısıyla kişiye yaptırım uygulanamayacağı açıktır. Dolayısıyla haklarında kovuşturma yasağı bulunan bu gruptaki çocuklar hakkında uygulanacak olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, yalnızca koruyucu ve destekleyici tedbir olarak nitelendirilebilecektir. ÇKK'na baktığımızda korunmaya muhtaç çocuk ve suça sürüklenen çocuk olarak ikiye ayrıldığını görmekteyiz. Yasada her iki grupta bulunan çocuğa uygulanacak olan tedbirler tek bir başlık altında 5. maddede düzenlenmiştir. Her iki grupta yer alan çocuk için bu tedbirlerin neler olduğu, tedbirleri talep eden makam ve tedbirleri uygulayan makamlar aynıdır. Uygulamada da tedbir kararı uygulamasında ceza sorumluluğu olmayan çocukların da korunmaya muhtaç çocuk gibi nitelendirildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla TCK'da her ne kadar "çocuklara özgü güvenlik tedbiri" ibaresi kullanılmış olsa da, gerek uygulamadaki durum gerek ise ÇKK'ndaki düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, bu tedbirlerin koruyucu ve destekleyici tedbir olarak anlaşılması gerekmektedir.

ÇKK'nun 15. maddesinin 3. fıkrasına göre, Cumhuriyet savcısı soruşturma sürecinde ihtiyaç olduğunu değerlendirdiğinde çocuk hakimine başvurarak çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını talep edebilir. ÇKK 3/1/c'de çocuk

⁹⁹ Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.805; Artuk / Gökcen / Yenidünya, s.918; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.628; Özgenç, s. 803; Zafer, s.723, Zafer; bu yaş gruplarında yer alan ve ceza sorumluluğu bulunmayan çocukların, tedbir sorumluluğu bulunduğunu ifade etmektedir. s.737

hâkimi tanımlanmıştır. Fiili işlediği zaman on iki yaşını tamamlamamış olan çocuklar ve on beş yaşını tamamlamamış sağır ve dilsiz çocuklar hakkında, kusur sorumluluklarının bulunmaması dolayısıyla kovuşturma yapılamayacağı için, dava açılması ve ceza verilmesi de mümkün değildir. Fakat bu durum soruşturma işlemlerinin yapılmasına engel değildir. ÇKK'nun 15. maddesinin 1. fıkrası suça sürüklenen çocuk hakkında soruşturma yapma yetkisini ve dolayısıyla görevini bizzat çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısına vermiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma işlemlerinin kolluk makamları tarafından yerine getirilmesi mümkün değildir. Zira suça sürüklenen çocukların işlediği suçlar bakımından kolluğa soruşturma işlemi yapma yetkisi tanınmamıştır. Eğer kolluk tarafından suça sürüklenen çocuğun ifade alma işlemi yapılmışsa, hukuka aykırı bir işlem söz konusu olacaktır¹⁰⁰. Bununla birlikte, suça sürüklenen çocuklarla ilgili kolluk görevi, kolluğun çocuk birimi tarafından icra edilecektir. ÇKK 15/2. maddesi, çocuğun ifadesinin alınması veya hakkında yapılan diğer işlemler esnasında, yanında sosyal çalışma görevlisi bulunmasına olanak sağlamaktadır, ancak bu durum zorunlu değildir.

Suçta sürüklenen çocuk olarak hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için suçu işlediğinin tespiti gerekmektedir. Bu nedenle soruşturma yapılmadan ve deliller toplanmadan suça sürüklenen çocuk hakkında güvenlik tedbirinin uygulanması da söz konusu olamayacaktır. Soruşturma neticesinde ise yasal zorunluluk nedeniyle Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir.

TCK'nın 3. maddesindeki konu üzerinde tartışmaya yer bırakmayan “*suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur*” ifadesinden açıkça anlaşıldığı üzere suç işleme şüphesi altındaki kişiye değil, suç işleyen kişiye ceza veya güvenlik tedbiri uygulanabilir. Bunun aksini kabul ceza muhakemesinin en temel ilkelerinden olan şüpheden sanık yararlanır ilkesine aykırı olacaktır.

Bu gruptaki çocuklar hakkında her ne kadar ceza verilemeyecek olsa da haklarında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması söz konusu olabilir. ÇKK'nun 15. maddesinin 3. fıkrasına göre soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, gerekli gördüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına kendisi karar verememekle beraber, bunu çocuk hâkiminden isteyebilir.

¹⁰⁰ Ayşe Nuhoglu, “Soruşturmaya Başlamama, Başlama ve Sonlandırma”, Ayşe Nuhoglu (Ed.), **Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı**, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2020, s.59

ÇKK'nun tedbir kararlarında usul başlıklı 13. maddesinin 1. fıkrası, zorunlu durumlar haricinde suça sürüklenen ve cezai sorumluluğu var olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususları haricinde diğer koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının duruşma yapılmadan verilmesine imkân sağlamaktadır. Madde gerekçesine göre bu düzenlemenin temelinde, suça sürüklenen çocuk hakkında dosya üzerinden bir an önce karar verilerek, tedbirle ulaşılmak istenilen amacın gecikmeksizin gerçekleşmesini sağlamak yer almaktadır¹⁰¹. Ancak, hâkimin zorunluluk gördüğü hâllerde duruşma yapabileceği belirtilmiştir. ÇKK'nun 13. maddesinin 2. fıkrasına göre tedbir kararı verilmeden önce çocuğun yeterli idrak düzeyine sahip olması durumunda çocuğun görüşü alınacak, ilgililer dinlenebilecek ve çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilecektir. Bu düzenlemenin temelinde çocuk haklarının en temel ilkelerinden olan ve çocuğun kendi geleceği üzerinde etkisi olacak bir kararda söz hakkı olmasını sağlayan çocuğun katılım hakkı bulunmaktadır. Bu maddede düzenlenen temel kural, duruşma yapılmaksızın karar verilmesidir. Ancak istisnai olarak hâkime bu kararları alma için zorunlu gördüğü hallerde duruşma yapabilme imkânı tanınmıştır. Bazı durumlarda ise kanun koyucu duruşma açılarak karar verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu haller TMK'nda düzenlenen velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarıdır. Kanun koyucu bu müesseselerin önemi ve sonuçları dolayısıyla, tedbir kararı verilirken, bu konuların esası hakkında da bir karar verilmesi gereken durumlarda kararın dosya üzerinden değil duruşma açılarak verilmesi yolunu zorunlu kılmıştır¹⁰². Kanunda her ne kadar hâkimin zaruret gördüğü hallerde duruşma yapabileceği düzenlenmiş ise de fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuk hakkında kovuşturma yasağı bulunması dolayısıyla kovuşturma işlemleri yapılamayacaktır. Uygulamada da bu grupta yer alan çocuk hakkında duruşma açılmaksızın dosya üzerinden karar verildiğini görmekteyiz. Kaldı ki bu grupta yer alan çocuk hakkında açılan tedbir talep dosyasında duruşma yapılmasına karar verilmiş olsa dahi çocuk hakkında bir cezaya hükmedilmeyecek; sonuç itibariyle sadece koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasına karar verilebilecektir. Bu nedenle bu duruşmanın esas numarası almış bir mahkeme dosyasının duruşması ile karıştırılmaması gerekmektedir. Yasada her ne kadar

¹⁰¹ Yusuf Solmaz Balo, “Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 265, **Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu**

¹⁰² Balo, “Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması”, s. 266

duruşma açma konusunda hâkime takdir yetkisi tanınmış olsa da, on iki yaşını tamamlamamış suça sürüklenen çocuk hakkında duruşma yapılmayarak, dosya üzerinden tedbir kararı verilmesi daha yerinde olacaktır.

Soruşturma evresinde suça sürüklenen çocuğun on iki yaşını doldurmadığının tespit edilmesi hâlinde, Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Suça sürüklenen çocuğun fiili işlediği esnada on iki yaşını bitirmemiş olduğu göz ardı edilerek, sehven iddianame düzenlenmiş ise iddianamenin iadesi kararı verilmesi gerekmektedir. Suça sürüklenen çocuğun fiili işlediği esnada on iki yaşını tamamlamadığının kovuşturma aşamasında anlaşılması durumunda ise CMK'nın 223. maddesinin 3. fıkrasının a bendi gereği ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir. Bu grupta bulunan çocuklar hakkında yapılan açıklamalar, TCK'nın 33. maddesi gereği, fiili işlediği sırada on beş yaşını tamamlamayan sağır ve dilsiz çocuklar hakkında da geçerlidir.

TCK'da fiili işlediği esnada on iki yaşını tamamlamayan çocukların cezai sorumluluklarının olmadığı, kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığına ilişkin herhangi bir araştırmaya gerek duymaksızın, mutlak olarak kabul edilmiştir. Bu gruptaki çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacak; ancak soruşturma işlemleri yapılabilecektir. Bu soruşturma işlemleri sırasında ise sadece çocuğun yaş tespiti ve başka faillerin bulunup bulunmadığının öğrenilmesi amacıyla çocuğun ifadesi alınabilecek ancak tutuklama, gözaltına alma gibi koruma tedbirlerine başvurulamayacaktır¹⁰³.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin (YGAİAY) 19. maddesinde de çocuklarla ilgili özel hüküm ihdas edilmiştir. Fiili işlediğinde on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar ve bu çocuklarla aynı kapsamda sayılan on beş yaşını tamamlamamış sağır ve dilsiz çocuklar ile on iki yaşını tamamlamış ancak on sekiz yaşını tamamlamamış çocuklar hakkında ayrı olmak üzere uygulanacak yargılama usulü açısından takip edilecek özel hükümler ortaya konmuştur.

Bu maddedeki sınırlandırmalar gereğince birinci grup çocuklar ve bu çocuklarla aynı kapsamda sayılan on beş yaşını tamamlamamış sağır ve dilsiz çocuklar suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. Bu çocuklar sadece kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalanabilir. Kimlik tespiti yapılır yapılmaz serbest bırakılır. Tespit edilen suç ve kimlik, tedbir kararı alınmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına

¹⁰³ Özkan s.74

bildirilir¹⁰⁴. Cumhuriyet savcısı anılan karar için mahkeme başkanı veya hâkimden talepte bulunur.

Sosyal inceleme raporu alınması her ne kadar zorunlu bir durum olmasa da, bu grupta yer alan çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu alınması, hükmedilecek güvenlik tedbirinin bakımından hâkim açısından yol gösterici olacaktır. Çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması durumunda neden yaptırılmadığına dair gerekçeyi hakimin/mahkemenin kararında göstermesi gerekmektedir. Yargıtay da sosyal inceleme raporunun alınmamasına dair hükümde bir gerekçe bulunmamasının bozma nedeni sayılacağını birçok kararında yinelemektedir¹⁰⁵.

2.1.2. 12-15 Yaş Grubundaki Çocukların Cezai Sorumluluğu

TCK'nın 31. maddesinin 2. fıkrası ise on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olan çocukların cezai ehliyetini düzenlemektedir. Bu fıkra hükmüne göre, 12-15 yaş grubu aralığında yer alanlar çocuklar hakkında, ikili bir ayırım söz konusudur.

Bu yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğu belirlenirken isnat yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğine bakılır¹⁰⁶. Çocuğun kusur yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu durumlarda cezai sorumluluğu yoktur ve ceza verilmesine yer olmadığına karar verilir. Ancak çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. Yetişkin bir kişiye uygulanacak güvenlik tedbirleri ile çocuklara uygulanacak güvenlik tedbirleri içerik ve uygulamaları açısından farklı olacağından; bu durum göz önünde bulundurularak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin özel bir kanunla (ÇKK) düzenlenmesi yoluna gidilmiştir¹⁰⁷.

TCK'nın 31. maddesinin 2. fıkrasındaki hüküm gereği cezai sorumluluğu var olmayan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirinin uygulanması noktasında hâkimin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Yasada “güvenlik tedbirlerine hükmolunur” şeklinde bu zorunluluk belirtilmiştir. Dolayısıyla bu grupta yer alan çocukların isnat yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ÇKK'nun 5. maddesinde düzenlenen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması zorunludur. Çocuk hâkimi, ceza verilmesine yer

¹⁰⁴ YGAİAY, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-10.htm>, e.t.:06/04/2023

¹⁰⁵ Yargıtay 13. C.D. 23/10/2019 tarih 2019/7670 E. 2019/15122 K., Yargıtay 2. C.D. 29/06/2021 Tarih 2020/12860 E. 2021/13193 K.

¹⁰⁶ Hakeri, s.321; Özgenç, s.385

¹⁰⁷ Dilberoğlu, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, s.68

olmadığı kararının yanında uygun bir tedbire hükmedecektir. Çocuk hâkimi, çocuğun isnat yeteneğinin yeterli seviyede gelişmiş olduğu kanaatine varırsa çocuk hakkında cezaya hükmedecek; ancak bu cezadan TCK'nın 31/2. maddesi gereği cezada indirime gidecektir.

Fiili işlediği esnada on iki yaşını tamamlamış olup da on beş yaşını tamamlamamış olanların isnat yeteneğinin yeterli seviyede gelişmemiş olması halinde çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacağını belirtmiştik. Bu gruptaki çocuklar hakkında tedbir kararı verilebilmesi için suça sürüklenen çocuğun suçu işlediğinin sabit olması ve işlediği suç bakımından farik mümeyyiz olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla çocuğun işlediği iddia olunan suçtan beraatine hükmedilmiş ise çocuk hakkında ayrıca çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmedilemeyecektir.

Çocuğun isnat yeteneğinin yeterince gelişmiş olup olmadığına karar verecek olan merci çocuk hâkimidir. Anılan kapsamdaki çocuğun davranışlarını yönlendirme yeteneğinin değerlendirilmesi açısından kural olarak ÇKK'nun 35. maddesine göre sosyal inceleme raporu alınması gerekmesine rağmen, maddenin 3. fıkrası uyarınca gerekçesi gösterilmek sureti ile sosyal inceleme raporu alınmayabilir.

Sosyal inceleme raporu ile somut olayla ilgili olarak suça sürüklenen çocuğun kusur yeteneğine sahip bulunup bulunmadığı yönünde bir değerlendirmede bulunulmayacak, bu değerlendirmeyi çocuk hâkimi yapacaktır. Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in (ÇKKY) 20/3. maddesine göre; sosyal incelemeyi yapan bilirkişi, çocuğun gördüğü eğitim, bulunduğu ailevi ortam, fiziki ve ruhi gelişimi, sosyal çevre koşulları, hakkında bir rapor düzenler. Çocuk hâkimi karar verirken bu raporu göz önünde bulundurarak çocuğun kusur yeteneğine sahip olup olmadığı konusundaki nihai kararı yine kendisi verecektir.

Bu yaş grubundaki suça sürüklenen çocukların işledikleri her suç yönünden ayrı ayrı rapor alınması gerekmektedir. Zira çocuğun hırsızlık suçu yönünden kusur yeteneğine sahip olması mümkünken; cinsel suçlar yönünden irade yeteneğinin önemli derecede azaldığı hatta tamamen kalktığı söz konusu olabilecektir. Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında suça sürüklenen çocuğun işlediği iddia olunan her suç için ayrı ayrı rapor alınması veya raporda her suç için ayrı değerlendirmede bulunulması gerektiği vurgulamıştır¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Ayrıca bakınız Yargıtay 17. C.D. 05.06.2017 T. 2016/14038 E. 2017/6981 K.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi 21.06.2021 tarih ve 2020/4501 Esas 2021/16321 Karar sayılı dosyasında; *“Mağdurların aşamalarda verdikleri istikrarlı beyanları, mahkemenin suça sürüklenen çocuk hakkında cinsel istismar suçundan verdiği hukuka uygun kararı ve tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde, suça sürüklenen çocuk hakkında üzerine atılı suçtan mahkûmiyet kararı verilmesinin gerektiği, ancak suça sürüklenen çocuğun mağdura yönelik eylemi nedeniyle 03.06.2013 tarihinde alınan farik mümeyyiz raporunun "çocuğun cinsel istismarı" suçuna yönelik olduğu, dava konusu olan hürriyeti yoksun kılma suçundan farik mümeyyiz raporu alınmadığı, mağdura yönelik eylemi nedeni ile ise hiçbir suçtan farik mümeyyiz raporu alınmadığı anlaşılmış olmakla, dava konusu suçlarla ilgili olarak bu raporlar temin edildikten sonra suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik araştırma ile hükümler kurulması, yasaya aykırı hükmün BOZULMASINA¹⁰⁹”* oybirliğiyle karar verilmiştir.”

Yargıtay 8. Ceza Dairesi 08/03/2021 tarih ve 2020/10021 Esas 2021/3496 Karar sayılı dosyasında; *“Dava konusu dosyada, suça sürüklenen çocuk hakkında 11.02.2011 tarihinde alınan farik mümeyyiz raporunda "yağma ve yaralama" suçlarından rapor alındığı, dava konusu olan hürriyeti yoksun kılma suçundan farik mümeyyiz raporu alınmadığı anlaşılmış olmakla, dava konusu suçla ilgili olarak bu rapor temin edildikten sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekirken, eksik araştırma ile hüküm kurulması, yasaya aykırı,olduğundanuygulanması gereken CMUK'nın 321. maddesi gereğince hükmün BOZULMASINA¹¹⁰”* oybirliğiyle karar verilmiştir.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 17/06/2021 tarih ve 2020/10150 Esas 2021/11761 Karar sayılı dosyasında; *“Suça sürüklenen çocuğun hırsızlık kastı ile müştekilerin evine girdikten sonra kendisini fark edip yakalamak isteyen müştekiye tokat ve tekme atarak üzerinde bulunan cep telefonu ve para ile kaçmaya çalıştığı olayda..... olan suça sürüklenen çocuk hakkında düzenlenen Adana Adli Tıp Şube Müdürlüğü'nün 25.07.2014 günlü farik mümeyyiz raporunun hırsızlık suçunu kapsadığı gözetildiğinde; öncelikle yağma suçu bakımından farik mümeyyiz olup olmadığı belirlendikten sonra sonucuna göre suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun taktir ve tayinin gerektiğinin gözetilmemesi ... BOZULMASINA¹¹¹”* oy birliğiyle karar verilmiştir.

¹⁰⁹ e.t.:28/04/2023

¹¹⁰ e.t.:28/04/2023

¹¹¹ e.t.:28/04/2023

YGAİAY'nin çocuklarla ilgili özel hüküm başlıklı 19. maddesine göre, on iki yaşını tamamlamış ancak on sekiz yaşını tamamlamamış olanlar suç sebebi ile yakalanabilirler¹¹². Bu çocuklar yakınlarına ve müdafilerine haber verilerek vakit geçirilmeksizin hemen Cumhuriyet Başsavcılığına sevk edilirler. Bu grupta yer alan çocuklar ile ilgili soruşturma işlemleri Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yerine getirilir. Gözaltına alınan çocuklar, ÇKK'nun 16. maddesi gereği kolluğun çocuk biriminde tutulur. Bu birimin bulunmadığı yerlerdeyse çocuk gözaltındaki yetişkinlerden ayrı tutulur. ÇKK'nun çocuğun nakli başlıklı 18. maddesi gereğince, çocuğa zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Zaruri olması halinde çocuğun kaçmasını ve kendisi veya başkalarına yönelik hayat ve beden bütünlüğü açısından doğabilecek tehlikeleri önlemek maksadıyla kolluk gereken önlemleri alabilir.

ÇKK'nun 21. maddesi on beş yaşını tamamlamayan çocuk için üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama yasağı getirmiştir.

Kabahatler Kanunu'nun 11. maddesinin 1. fıkrası da, fiili işlediği esnada on beş yaşını tamamlamayan çocuk için idarî para cezası uygulanmasını engellemektedir¹¹³.

TCK'nın 31/2. maddesi için yaptığımız açıklamalar TCK'nın 33. maddesi gereği, on beş yaşını tamamlamış ancak on sekiz yaşını tamamlamayan sağır ve dilsiz çocuk hakkında da geçerlidir. Bu kapsamdaki suça sürüklenen çocuğun ayrıca akıl hastası olması durumunda, TCK'nın 57. maddesindeki akıl hastaları için düzenlenen güvenlik tedbirleri değil, ÇKK'nda yer alan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacak ve bu tedbirler ÇKK'nun 45. maddesi hükmü gereği Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir. Çocuğun akıl hastalığı nedeniyle davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalması durumunda ise, TCK'nın 57/6. maddesi failin mahkûm olduğu hapis cezasının süresinde bir değişiklik olmaması kaydıyla kısmen veya tamamen akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabileceğine imkân sağlamaktadır. Bu durumda çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri değil, çocuklara özgü tedbirlerden olan sağlık tedbirinin uygulanması gerekecektir.

Yargıtay 17. Ceza Dairesi 04/12/2017 tarih 2017/4022 Esas 2017/15145 Karar sayılı ilamında¹¹⁴ suça sürüklenen çocuk hakkında, çocuğa atılı başka suç nedeniyle açılmış bir

¹¹² YGAİAY md.19

¹¹³ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf> , e.t: 04/11/2022

¹¹⁴ e.t.:15/06/2023

dosyadan alınan sosyal inceleme raporunun hükme esas alınamayacağını ve hükümden önce yeni bir rapor alınması gerektiğini belirtilerek, oybirliğiyle bozma kararı verilmiştir.

Sosyal araştırma raporları hakkındaki Pekin Kurallarının 16. maddesi, yargılama makamınca önemsiz suçlar haricindeki bütün olaylarda çocuğun suçu işlemeden önce bulunduğu yaşam şartları ve suçun hangi ortamda işlenmiş olduğu konusunda hükümden önce yeter seviyede araştırma yapılması gereğini önemle vurgulamaktadır.

Çocuğun suç teşkil eden bir fiili işleminde, çocuğun isnat yeteneği konusunda alınacak tıbbi rapor kadar bu fiilin sosyal boyutu da oldukça önemlidir. Bu nedenle sosyal inceleme raporları çocuk yargılamasında oldukça önem arz etmektedir¹¹⁵. Sosyal inceleme raporlarının, suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanacak tedbirler açısından da çocuk hâkimi için yol gösterici niteliği bulunmaktadır. Bu sayede hâkim çocuk hakkında hangi tedbire veya tedbirlere hükmedeceği konusunda daha sağlıklı ve yerinde karar verebilecektir.

ÇKK'nun 21. maddesi gereği hakkında tutuklama kararı verilemeyen suça sürüklenen çocuk hakkında yapılan muhakemenin her iki aşamasında da adli kontrol tedbiri olarak CMK 109. maddesinde sayılan tedbirlerden bir veya birkaçına karar verilebilir.

Suçta sürüklenen çocuğun ayrıca akıl hastası olması durumunda CMK'nın 12. maddesi kapsamında değerlendirme yapılacaktır. ÇKK'nun akıl hastalığı başlıklı 12. maddesi, suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, TCK'nın 31/1 ve 31/-2. maddelerinin kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır şeklindedir. Bu durumda on beş yaşını tamamlamayan suça sürüklenen çocuğun akıl hastalığı nedeniyle isnat yeteneği önemli derecede azalmış ise çocuk hakkında TCK'nın 57. maddesindeki akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri değil, ÇKK'da yer alan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacak ve bu tedbirler ÇKK'nun 45. maddesi gereği Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir.

¹¹⁵ Özkan, s.79

2.1.3. 15-18 Yaş Grubundaki Çocukların Cezai Sorumluluğu

TCK'nın 31. maddesinin 3. fıkrası fiili işlediği sırada on beş yaşını tamamlamış olup da on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocukların cezai ehliyetini düzenlemektedir. Bu maddeye göre; bu yaş grubundaki çocukların cezaları maddede belirlenen ölçütler oranında azaltılmıştır. Süreli hapis cezasının üst sınırı da on iki yıl olarak belirlenmiştir.

Bu yaş grubundaki çocukların isnat yeteneklerinin yeterince gelişmiş olduğu kabul edilmektedir. Bu sebeple bu gruptaki çocukların isnat yeteneğinin bulunup bulunmadığı ayrıca araştırılmayacak ve TCK md.31/3 dâhilinde indirim uygulanarak cezalandırılacaklardır. Ancak bu yaş grubunda yer alan bir çocuğun kusur yeteneğine sahip olmadığı iddia ediliyorsa, bu takdirde çocuk hakkında yaş küçüklüğü sebebiyle kusur yeteneği incelemesi değil, TCK m.32'de düzenlenen akıl hastalığı sebebiyle bir inceleme yapılarak karar verilecektir.

Suçta sürüklenen çocuk hakkında hükmolunacak cezanın TCK'nın 61. maddesi bağlamında bireyselleştirilmesinde, kısa süreli hapis cezasına seçenek olan yaptırımın belirlenmesinde, hükmolunan hapis cezasının ertelenmesinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesinde ÇKK'nun 35. maddesi gereği alınacak sosyal inceleme raporu göz önünde bulundurulacaktır.

Fiili işlediği sırada on sekiz yaşını bitirmiş fakat yirmi bir yaşını bitirmemiş olan sağır ve dilsizlerin cezai sorumlulukları hakkında da TCK'nın 33. maddesi gereği, on beş yaşını bitirmiş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş olan çocuklara ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Bu grupta yer alan çocukların ceza sorumluluğu bulunduğu kabul edilmiş ancak işledikleri dolayısıyla tam olgunluğa ulaşamadıkları kabul edilmiştir. 15-18 yaş grubundaki çocukların her ne kadar algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmiş olsa da olayları yetişkinler gibi değerlendirememektedirler. Bu durumun sebebi bilgi ve tecrübelerinin yetişkinlere oranla yetersiz olmasıdır. Kanun koyucu da bu nedenle kusurluluk hallerinin yetişkinlerden az olduğunu düşünerek cezalarında belirli bir oranda indirime gitmiştir.

Fiili işlediği sırada on beş yaşını bitirmiş ancak on sekiz yaşını bitirmemiş olan suçta sürüklenen çocuğun, yargılama ya da temyiz aşamasında on sekiz yaşını doldurması durumunda mahkemece geçmişe dönük olarak sosyal inceleme yaptırılması

gerekmektedir. Bu durumda sosyal inceleme raporu yaptırılmaması halinde ise gerekçesinin kararda gösterilmesi gerekmektedir.

Sosyal inceleme raporu alınması her ne kadar zorunlu bir durum değilse de, çocuk için sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde neden yaptırılmadığına dair gerekçenin kararda gösterilmesi gerekmektedir. Bu husus Yargıtay'ın istikrar kazanmış kararlarında aranmaktadır¹¹⁶.

Yargıtay 17. Ceza Dairesi 03/12/2019 tarih 2019/12754 Esas 2019/15274 Karar sayılı dosyasında, *“Yargıtay CGK'nun 20/11/2018 tarihli, 2016/6-986 Esas ve 2018/554 Karar sayılı kararında belirtildiği üzere, suç tarihinde 15-18 yaş aralığında bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında ÇKK'nun 35. maddesine göre sosyal inceleme raporu aldırılmasının gerekli olduğu, rapor aldırılmaması durumunda ise aynı maddenin 3. fıkrasına göre bu yönde inceleme yaptırılmamasının gerekçesinin kararda belirtilmesinin gerektiği; somut olayda ise suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırılmadığı, 19.11.2015 tarihli kararda da inceleme yaptırılmamasının gerekçesinin gösterilmediği, 20/10/2015 tarihli celsede “Suça sürüklenen çocuk 15 yaşını ikmal ettiğinden ÇKK'nun 35/3. maddesi uyarınca sosyal inceleme raporu aldırılmasına yer olmadığına” şeklindeki ara kararda ise inceleme yaptırılmamasının hangi nedene dayandığına dair herhangi bir gerekçenin bulunmadığının anlaşılması karşısında; suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırılmadan ve inceleme yaptırılmamasının gerekçesi de kararda gösterilmeden eksik kovuşturma ile hüküm kurulması, Bozmayı gerektirmiş, tebliğnameye uygun olarak BOZULMASINA¹¹⁷” oy birliğiyle karar vermiştir.*

On beş yaşını bitirmiş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması durumunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri değil akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Bu grupta yer alan çocukların kusur yeteneği olmadığı için cezai sorumluluğunun da bulunmadığını belirtmek gerekir. ÇKK'nun 12. maddesine göre; TCK md.31/1 ve md.31/2 kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuğun akıl hastalığı bulunması durumunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Madde hükmünden de anlaşıldığı üzere TCK'nın 31/3.

¹¹⁶ Yargıtay 17. C.D. 03/12/2019 T. 2019/12754 E. 2019/15274 K.; Yargıtay 10. C.D. 01/03/2016 T. 2012/21633 E. 2016/583 K.; Yargıtay 10. C.D.18/09/2015 T. 2015/3680 E.2015/32289 K.; Yargıtay 6. C.D. 09/05/2016 T. 2016/2906 E.2016/4008 K.

¹¹⁷ e.t.:15/06/2023

maddesinde düzenlenen 15-18 yaş grubundaki çocuklar kapsam dışında bırakıldığından bu gruptaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri değil akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır.

2.1.4. Sağır ve Dilsiz Çocukların Cezai Sorumluluğu

TCK'nın 33. maddesinde düzenlenen sağır ve dilsizlik failin işlediği fiil nedeniyle hiç ceza almaması veya cezasından indirim yapılmasını sağlayan bir durumdur.

İşitme ve konuşma yeteneğine doğuştan sahip bulunmayan ya da küçük yaşta bu yeteneğini yitiren kişilerin isnat yeteneğinin yeterince gelişmemiş olmasından hareketle bu şekilde bir düzenlemeye gereksinim duyulmuştur¹¹⁸. Bu düzenlemede sağır ve dilsiz çocukların ve 18-21 yaş arası sağır ve dilsizlerin cezai sorumluluğunun belirlenmesinde, suç oluşturan fiili işlediği andaki yaşı temel alınmış ve yaşı küçüklerin sorumluluk rejimine benzer bir düzenleme amaçlanmıştır.

Kanun koyucu TCK'nın 33. maddesinde sağır ve dilsizlerin isnat yeteneğinin daha geç gelişebileceği düşüncesiyle, ayrı bir yaş grubu sınıflandırması yapmıştır. Bu düzenleme ile fiili işlediği anda on beş yaşını tamamlamayan sağır ve dilsiz çocuklar hakkında, on iki yaşını tamamlamayan çocuklara ilişkin hükümleri; on beş yaşını tamamlayıp on sekiz yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsiz çocuklar hakkında, on iki yaşını tamamlayıp on beş yaşını tamamlamamış olan çocuklara ilişkin hükümleri; on sekiz yaşını tamamlayıp yirmi bir yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsizler hakkında, on beş yaşını tamamlayıp on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocuklara ilişkin hükümleri uygulanacaktır. Dolayısıyla on beş yaşından küçük sağır ve dilsiz çocukların ceza ehliyeti bulunmadığı kabul edilir. Bu çocuklar hakkında cezai kovuşturması yapılamaz ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

15-18 yaş aralığında bulunan sağır ve dilsiz çocuklar için 12-15 yaş grubu çocuklar için uygulanacak indirim oranları ve 18-21 yaş aralığında bulunan sağır ve dilsizler için 15-18 yaş aralığında bulunan çocuklar için uygulanacak indirim oranları geçerlidir. Bu iki yaş grubu için farklı oranlarda cezalarında indirim uygulanması yoluna gidilmiştir.

¹¹⁸ Yurtcan, s.632; **Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593)**, s.440

15-18 yaş aralığında bulunan sağır ve dilsiz çocuklar hakkında öncelikle cezai ehliyetinin bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır. Eğer ceza ehliyeti var ise belli oranda ceza indirimi yapılır. Hâkim bu grupta yer alan çocuğun ceza ehliyeti olmadığına kanaat getirirse, çocuk hakkında ceza verilemeyecek fakat çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir. On beş yaşını tamamlamakla beraber on sekiz yaşını tamamlamayan sağır ve dilsizlerin isnat yeteneğinin var olup olmadığının takdir yetkisi çocuk hâkimindedir. Hâkim bu kararı verirken adli rapor ve sosyal inceleme raporunu da göz önünde bulundurarak karar verecektir. Bu nedenle, bu gruptaki sağır dilsiz çocuklar hakkında, tıpkı 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında olduğu gibi, sosyal inceleme raporu alınması faydalı olacaktır. Hâkim, bu grupta yer alan sağır ve dilsiz çocuğun isnat yeteneğinin gelişmiş olduğu kanaatine varırsa, indirimli olarak ceza verilmesi yoluna gidecektir.

On sekiz yaşını bitirmiş ancak yirmi bir yaşını bitirmemiş sağır ve dilsizler hakkında; kusur yeteneği açısından adli rapor ve sosyal inceleme raporu alınmasına gerek yoktur. Bu grupta yer alan sağır dilsizler TCK ve ÇKK kapsamında çocuk tanımına girmemektedir. Yasaya göre on sekiz yaşını doldurmamış olan kişi çocuk olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla kanundaki çocuk tanımı dışında kalan 18-21 yaş arası sağır dilsizler hakkında çocuklar için alınacak tedbirler ve yalnızca çocuklara özgü olan özel uygulamalar uygulanma olanağı bulamaz.

Bu düzenlemeye rağmen Yargıtay 2. Ceza Dairesi 05/10/2021 tarih ve 2020/12811 Esas 2021/16003 Karar sayılı dosyasında¹¹⁹ oybirliğiyle açıkça hatalı bir karar vermiştir. Yargıtay 2. Ceza Dairesi bu kararında Yargıtay CGK'nun 20.11.2018 tarihli ve 2016/6-986 Esas 2018/554 Karar sayılı ilamını açıkça hatalı bir şekilde yorumlamaktadır.

Yargıtay CGK 15-18 yaş grubundaki sanık çocuk için öngörülen bir düzenlemeden bahsetmekte iken Yargıtay 2. Ceza Dairesi bu ilamı yanlış yorumlayarak 18-21 yaş grubundaki sağır dilsiz kişiyi de bu düzenlemeye dâhil etmiştir. Ancak hem ÇKK'daki hem de TCK'daki çocuk tanımı göz önünde bulundurulduğunda, 18-21 yaş arasındaki sağır ve dilsizlerin yasadaki çocuk tanımına dâhil olmadığı görülecektir. Dolayısıyla 18-21 yaş grubu aralığındaki sağır ve dilsizler hakkında yalnızca çocuklar için alınacak tedbirler ve çocuklara özgü olan özel uygulamalar uygulanma olanağı bulamaz.

¹¹⁹ e.t.:15/06/2023

Hâkim sağır ve dilsiz çocuğun isnat yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu kanaatine varırsa, ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verecektir. Bu durumun soruşturma evresinde anlaşılması halinde, Cumhuriyet savcısı düzenleyeceği iddianame ile suça sürüklenen çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesini ve çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını talep edecektir. Somut olayla ilgili olarak, çocuğun isnat yeteneğinin olup olmadığını takdir yetkisi sadece mahkemeye aittir. Cumhuriyet savcısının bu konuda takdir yetkisi bulunmamaktadır.

Sağır ve dilsizlerin yirmi bir yaşından sonra ceza ehliyetlerinin tam olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla fiili işlediği sırada yirmi bir yaşını tamamlamış olan sağır ve dilsizler açısından ise yaşın ceza sorumluluğu üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Ancak, bu kişilerin isnat yeteneğinin olup olmadığı yönünde bir sorun ortaya çıktığında, akıl hastalarına ilişkin sorumluluk rejiminin uygulanıp uygulanamayacağının incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle adli rapor alınarak kusur yetenekleri tespit edilmelidir. CMK'nın 223. maddesinin 3. fıkrasının a bendine göre ceza ehliyetini tam etkileyen sağır ve dilsizlik halinde kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Ancak bu kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanır.

TCK'nın 53/4. maddesi uyarınca "fiili işlediği sırada on sekiz yaşını tamamlamamış veya kısa süreli hapis cezası ertelenmiş olan kişiler hakkında 53. maddenin 1. fıkrası hükmü uygulanmayacaktır. Fiili işlediği sırada yirmi bir yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsizler de fiili işlediği sırada on sekiz yaşını tamamlamayan kişiler gibi değerlendirileceğinden bu madde kapsamına dâhildir. Dolayısıyla fiili işlediği sırada yirmi bir yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsizler hakkında TCK'nın 53. maddesinin 1. fıkrasında sayılan güvenlik tedbirleri uygulanamaz.

TCK'nın 58/5. maddesinde, tekerrür hükümlerinin fiili işlediği sırada on sekiz yaşını tamamlamamış olan kişiler hakkında uygulanmayacağı hükmü mevcuttur. Fiili işlediği sırada yirmi bir yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsizler de fiili işlediği sırada on sekiz yaşını tamamlamayan kişiler gibi değerlendirileceğinden bu madde kapsamına dâhildir. Dolayısıyla fiili işlediği sırada yirmi bir yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsiz kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanamaz.

Bu yaş grubundaki kişilerin uzun süreli hapis cezası aldıklarında ve cezalarının henüz tamamlanmadığı durumlarda, kişinin yirmi bir yaşını tamamlaması durumunda ise ceza muhakemesinin ilkelerine bakmak gerekmektedir. Ceza muhakemesinde derhal

uygulanma prensibi geçerlidir. Bu prensibe göre ceza muhakemesi işlemleri işlemin yapıldığı anda yürürlükte olan kurallara tabidir ve derhal uygulanır¹²⁰. Çocuklar hakkında ceza tayini yasaya aykırı fiili gerçekleştirildiği tarih esas alınarak yapılacak, ancak çocuklar hakkında muhakeme işlemleri muhakeme işleminin yapıldığı tarihteki yaş esas alınarak yapılacaktır.

2.2. Suça Sürüklenen Çocuğun Hakları

Çocuk Haklarının Türk Hukukunda ilk düzenleme bulunduğu alan Medeni Hukuktur. 04/04/1926 tarihli 339 sayılı Resmi Gazete¹²¹ ile yayımlanan 04/10/1926 yürürlük tarihli 17/02/1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi mecliste oybirliği ile kabul edilmiştir¹²². Türk Kanunu Medenisinden sonra yasama alanında da 1982 tarihli Anayasa ile çocuk haklarına dair çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir. Çocuk haklarına dair şüphesiz en önemli adım ise hükümetimiz adına 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanan ve 9/12/1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan BMÇHDS'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanmasıdır. Sözleşmenin onaylanması Dışişleri Bakanlığı'nın 15/12/1994 tarihli ve UKBM-II/11304 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanununun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 23/12/1994 tarihinde kararlaştırılmıştır¹²³. Bununla birlikte ulusal hukukumuzda BMÇHDS'ye uyum süreci başlamış ve çocuk hakları alanındaki gelişmeler hız kazanmıştır.

Anayasada düzenlenen temel hak ve hürriyetler, çocuklar da dâhil olmak üzere herkesin eşitçe sahip olduğu ve bizzat kullanabileceği haklardır. Bu hakları kullanabilmek için fiil ehliyetine sahip olmak gerekmediği gibi çocuklar bakımından bu hakları yasal temsilci eliyle kullanmaları zorunluluğu da bulunmamaktadır. Kaldı ki anayasada temel hak ve özgürlükleri kullanabilmek için belirli bir erginlik yaşı belirtilmemiştir. Bununla birlikte, *temel hakların sınırlanmasında geçerli genel ölçütler temel hakların yaş küçüklüğü nedeniyle sınırlanmasında da geçerlidir*¹²⁴.

¹²⁰ Gökçen ve diğerleri, s. 66; Özkan, s.29

¹²¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/339T.pdf> , e.t:03/02/2023

¹²² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, Cilt: 22, İctima Senesi: III, 57. İctima, 17/02/1926, s.234, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c022/tbmm02022057.pdf> , e.t:03/02/2023

¹²³ **22184 sayılı RG**

¹²⁴ Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İkinci Bası'dan Tıpkı Bası, İstanbul, Yıl: 2017, s:41

Anayasanın 2. maddesinde düzenlenen sosyal devlet ilkesi ve 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi ile 12. ve 74. maddeler arasında düzenlenen “temel haklar ve ödevler” bölümünde yer alan tüm haklardan çocukların da yararlanacağı anayasa ile güvence altına alınmıştır.1982 tarihli Anayasada da genel esaslar ve sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısımlarında çocuk hakları ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

Anayasanın genel esaslar başlıklı 1. bölümünde kanun önünde eşitlik başlığıyla düzenlenen 10. maddesine göre, çocuklar için alınan tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Anayasanın Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler isimli 3. bölümünde ailenin korunması ve çocuk hakları başlığıyla düzenlenen 41. maddesine göre; Devlet çocuğun her türlü korunması için gereken tedbirleri almak yükümlülüğündedir. Çocuklar da korunma, bakılma ve üstün yararına açıkça aykırı değilse anne ve babası ile ilişki kurup sürdürme hakkına sahiptir.

Bugün yürürlükteki Anayasa hukukumuz çerçevesinde, çocuk hukuku ile ilişkili akla gelecek ilk ilke anayasanın 2. maddesinde düzenlenen sosyal devlet ilkesidir¹²⁵. Zira yaşça küçük, güçsüz ve zayıf konumda olan çocukların korunması ilk olarak devletin görevidir.

Anayasamız 61. maddesi ile de Devlete korunmaya muhtaç olan çocukların topluma kazandırılması için gereken her türlü tedbiri alma ve gereken teşkilatın kurulmasını sağlama görevi vermiştir.

Çocuk hakları genel manada hem özel hukuka ilişkin hakları hem de kamu hukukuna ilişkin hakları kapsamaktadır. Suça sürüklenen çocuğun hakları, kamu hukukunun kapsamına girmekle birlikte, bu haklar yetişkinlere tanınan haklara ikame olarak düşünülmemelidir. Kanun koyucu özel ve korunmaya muhtaç statüde bulunmalarından dolayı çocuklar için yetişkinlere tanıdığı hakların ek olarak bir takım bazı haklar tanımıştır.

Çocuk yargılamasına hâkim olan ilkeler; ayrımcılık yasağı, çocuğun üstün yararı, yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun görüşünün alınması ve kararlara katılımının sağlanması (katılım hakkı - çocuğun görüşlerine saygı), özgürlüğü bağlayıcı cezanın son çare olması, saygınlık, takdirilik ve gizlilik olarak sayılabilir.

¹²⁵ Serozan, s:35

ÇKK'nun temel ilkeler başlıklı 4. maddesinde; çocuk haklarına hâkim olan ilkeler düzenlenmiştir. Bu maddenin (a) bendinde çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkı, (b) bendinde çocuğun üstün yararı, (c) bendinde ayrımcılık yasağı, (d) bendinde katılım hakkı ve çocuğun görüşlerine saygı ilkesi, (e) bendinde ilgililerin işbirliği içinde çalışmaları, (f) bendinde insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi, (g) bendinde özen ilkesi, (h) bendinde çocuğun gelişiminin desteklenmesi, (i) bendinde özgürlüğü bağlayıcı cezanın son çare olması, (j) bendinde kurumda bakım ve tutmanın son çare olarak uygulanması, (k) bendinde çocukların kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları ve (l) bendinde gizlilik ilkesi düzenlenmektedir.

Çocuk hakları hem yetişkinlerle ortak bazı haklar içeren hem de çocuklara özgü haklar içeren oldukça geniş bir düzenleme alanına sahiptir. Burada ceza yargılamasına hâkim olan ilkeler ışığında suça sürüklenen çocuğun hakları incelenecektir.

2.2.1. Masumiyet Karinesi ve Lekelenme Hakkı

Uluslararası mevzuatta AIHS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen masumiyet karinesi, BMÇHDS'nin 40. maddesinde düzenleme alanı bulmuştur. Bu ilke BMÇHDS'nin 40. maddesinin 2. fıkrasının b bendinde suç işlediği ithamı altındaki her çocuk, bu iddianın doğruluğu yasal olarak kesinleşene kadar masum sayılır denilerek masumiyet karinesini kabul etmiştir¹²⁶. Bu ilke Anayasamızın 38. maddesinin d bendinde; “*suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*” şeklinde yer bulmuştur.

CMK'nın soruşturmanın gizliliği başlıklı 157. maddesinde soruşturma evresindeki usul işlemlerinin gizli olduğu belirtilmektedir. Bu durum YGAİAY'nin soruşturmanın gizliliğinin uygulanması başlıklı 27. maddesi de mahkeme kararı ile suçlu olduğu tespit edilene kadar kişinin masum olduğu ve soruşturma evresinin gizli olduğunu açıkça ifade etmektedir. Yönetmelik bu nedenle soruşturma aşamasında gözaltına alınan kişinin suçlu olarak nitelenip kamuoyuna duyurulmasını, görüntülerinin alınıp teşhir edilmesini, basına çıkarılmasını sonuçlayacak faaliyetlere sebep olunamayacağını, soruşturma evrakının da

¹²⁶ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

kesinlikle yayımlanamayacağını hüküm altına almıştır¹²⁷. TCK'nın 285. maddesinde de soruşturmanın gizliliğini alenen ihlâl eden kişinin cezalandırılacağı düzenlenmektedir. Maddenin 3. fıkrası uyarınca gizliliğin ihlalinin basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde ise cezanın yarı oranında artırılacağını sonuçlayan nitelikli halin oluşacağı hüküm altına alınmıştır. Aynı maddenin 4. fıkrasında da soruşturmanın gizliliği ihlal edilmese de şüpheli veya sanığın suçlu olarak damgalanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması hâlinde fail hakkında gizlilik ihlaline nazaran daha az bir süre ile hapis cezası öngörülmektedir. Şüphesiz ki söz konusu düzenlemelerin amacı hem yargılamanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesini sağlamak hem de masumiyet karinesinin ihlal edilmesini önlemek ve lekelenmeme hakkını korumaktır.

Masumiyet karinesi en basit hali ile *“Bir suç işlediği iddia edilen kişinin ceza yargılaması ile suçluluğu ispat edilene kadar masum kabul edilmesi”*¹²⁸. şeklinde tanımlanabilir. Lekelenmeme hakkı ise masumiyet karinesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Lekelenmeme hakkının ihlali durumunda telafisi güç sonuçlar ortaya çıkacak ve bu sonuçlar dâhilinde kişiler zarar görebilecektir¹²⁹. Bu durumu engellemek ve masumiyet karinesine zarar vermemek amacıyla kullanılan müesseselerden olan lekelenmeme hakkı Anayasa ve çeşitli uluslararası belgeler ile korunmaya çalışılmaktadır.

Bilindiği üzere CMK'nın 182. maddesi uyarınca istisnai durumlar saklı kalmak üzere duruşmanın aleniyeti esastır. Aslında bu aleniyet yalnızca duruşma safhası için değil yargılamanın tamamı için geçerlidir. Bunun aksini kabul aleniyet ilkesinin sağladığı güvencenin kapsamının daralmasına ve adil yargılanma hakkının zarar görmesine sebep olacaktır¹³⁰. CMK'nın 185. maddesinde ise on sekiz yaşını tamamlamamış sanık hakkındaki duruşmanın kapalı yapılacağı ve hükmün de kapalı duruşmada açıklanacağı düzenlenmektedir. Zira çocuk yargılanmasında esas olan gizliliklerdir. Bu gizliliğin en temel sebebi çocuğun ilerdeki yaşamı boyunca suçlu veya suça meyilli olarak lekelenmemesidir.

¹²⁷ YGAİAY md.27

¹²⁸ İdil Işıl Gül / Ulaş Karan, **Ayrımcılık Yasası Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s.194, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Kavram_Hukuk_Izleme_ve_Belgeleme.pdf, e.t.:01/03/2023

¹²⁹ Fatih Akıncı, “Lekelenmeme Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:2020, Sayı:43, s.198-199, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1553707>, e.t.:23/02/2023

¹³⁰ Kemal Gözler, “Aleni Olan Ne? Duruşma mı, Yargılama mı?”, Yayın Tarihi: 06/12/2020, <https://www.anayasa.gen.tr/alenilik.htm>, e.t: 23/01/2023

Adil yargılanma hakkının sağlanması bakımından oldukça önemli olan masumiyet karinesi yargı makamlarının yanı sıra üçüncü kişilerce ve özellikle basın kurumlarının dikkate alması ve özen göstermesi gereken bir kuraldır. Basında sıklıkla suça sürüklenen çocuklara yönelik suçlayıcı ve lekelenmeme hakkını ihlal niteliğinde uygulamalara yer verildiğini görmekteyiz. Medya ve basın kuruluşlarının bu nitelikteki uygulamaları suça sürüklenen çocuklara yönelik olumsuz toplumsal tepkileri artırmakta ve suça sürüklenen çocuklara yönelik iyileştirici toplumsal müdahaleleri engellemektedir¹³¹. Bu durum ulusal ve uluslararası belgeler ile çocukların damgalanmaması için çocuğun adli sistem içerisine mümkün olduğunca sınırlı dâhil edilerek yargılama sürecinin yürütülmesi yönündeki uygulamalarını da işlevsizleştirmektedir. Medya ve basın kuruluşlarının ihlal niteliğindeki bu uygulamaları sonucu çoğu zaman yargılamanın henüz başında olunan süreçte adeta yargısız infaz yapılarak, suça sürüklenen çocuk damgalanmaktadır. Bunun yanı sıra çocuklara yönelik haberlerde objektiflikten uzaklaşarak öznel yargılara yer verildiği görülmektedir¹³². Bu durum masumiyet karinesinin açık bir ihlalidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında da masumiyet karinesinin çocuklara yönelik ayağı oldukça önemli kabul edilmektedir. AİHM 30562/04 ve 30566/04 numaralı S ve Marper / İngiltere kararında, yargılama sonucunda hiçbir suçtan suçlu bulunmayan ve çocuk olan başvuru S ile yetişkin olan Marper'a ait DNA örneğinin saklanması kararını masumiyet karinesinin ihlali kabul etmiştir. Bu kararda mahkeme, hükümetin uygulaması neticesinde başvuru S'nin, mahkûm edilmiş kişilerle aynı muameleyi görmesinden kaynaklanan kınanma riskini kaygı verici olarak tanımlamıştır¹³³. Mahkeme, masumiyet karinesinin ihlal gerekçesi olarak, başvuru S hakkında mahkûmiyet kararı olmamasına rağmen, İngiliz yargı makamlarının DNA

¹³¹ Merve Akyol, "Yazılı Basında Mağdur ve Suça Sürüklenen Çocuklar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019, s.37

¹³² Akyol bu konuda "*Özellikle çocuklara ilişkin haberlerde olayın trajik yönüne dikkat çekilmekte, bu türden haberler objektiflikten uzaklaşarak duygusal tonda verilmekte; öfke, nefret, acıma gibi temalar etrafında şekillenmekte ve çerçevelenmektedir. Haberci yer yer kendi bakış açısını yansıtmakta; hedef gösterici, infial yaratmaya müsait bir dil ile olaylar sunulmaktadır.*" tespitinde bulunmaktadır. s.33

¹³³ AİHM, S ve Marper/İngiltere (Başvuru No:30562/04, 30566/04), 122. paragraf: "*Özellikle kaygı verici olan durum, hiçbir suçtan dolayı suçlu bulunmamış olan ve masumiyet karinesinden faydalanma hakkı olan başvuru S'nin durumunda olan kişilerin, mahkûm edilmiş kişilerle aynı muameleyi görmesinden kaynaklanan kınanma riskidir...Şüphesiz, başvuru S ile ilgili özel verilerin muhafaza edilmesi, şüphelerin ifade edilmesiyle aynı anlama gelmemektedir. Bununla birlikte, ilgililerin, masum olduklarının farz edilmemesine ilişkin olan intibalarını, haklarındaki verilerin, mahkûm edilen kişilerin verilerinden farksız olarak ve hiç suç işlemediğinden şüphe edilmeyen bireylerin verilerinin imha edilmesi gerekirken, süresiz şekilde muhafaza edilmesiyle güçlenmiş bulunmaktadır.*" <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114903> , e.t.:01/03/2023

numunelerini saklama kararını kişilerin tamamen masum olmadıklarını ima ederek savunmaları ve bu şekilde başvurularını damgalamaları olarak belirtmiştir¹³⁴.

Yargıtay kararlarında da masumiyet karinesinin ve bu karinenin bir uzantısı olan şüpheden sanık yararlanır ilkesinin sıkça yer aldığını görmekteyiz. Yerel mahkemelerce masumiyet karinesinin göz ardı edildiği ve şüphenin cezalandırma için yeterli sayılarak eksik araştırma ve inceleme ile mahkûmiyet hükmü kurulan birçok karar hakkında Yargıtay'ın bozma kararı verdiğini görmekteyiz. Yargıtay'ın suça sürüklenen çocuğun lehine bozma kararı verdiği bu kararlardan bir kaçını örnek olması amacı ile aşağıda belirtmekteyiz.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 18/05/2021 tarih ve 2021/11662 esas 2021/9086 karar sayılı dosyasında; *“Dairemize göre, suça sürüklenen çocuk hakkında zamanaşımı nedeniyle beraat kararlarının bozulması ve bilahare davanın düşürülmesi adil yargılanma hakkının önemli en önemli alt başlıklarından biri olan lekelenmeme hakkının ihlali olacaktır.”* şeklinde suça sürüklenen çocuğun lekelenmeme hakkını göz önünde bulundurarak, zamanaşımı nedeniyle suça sürüklenen çocuk hakkındaki beraat kararının bozulamayacağına oybirliği ile karar vermiştir.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi 14/10/2020 tarih ve 2020/20613 esas 2020/11740 karar sayılı ilamında¹³⁵; lekelenmeme hakkının korunmasını ile iddianamenin iadesi müessesini ilişkilendirerek, eksik ve hatalı hususlar mevcut olan iddianamenin bu eksiklikler tamamlanmadan kamu davası açılması için gönderilmesi durumunda lekelenmeme hakkının ihlali sayılacağına oybirliği ile karar vermiştir.

Yargıtay 5. Ceza Dairesi 16/12/2014 tarih ve 2013/12864 esas 2014/12725 karar sayılı ilamında¹³⁶, görevi yaptırmamak için direnme suçundan yargılanan ve yargılama sonucu ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilen suça sürüklenen çocuk hakkında, olay tutanağında adı geçen görevlilerin beyanında suça sürüklenen çocuğun kendilerine yönelik eylemde bulunduğu hususunda bir ifade bulunmadığını belirtmiştir. İlgili ceza dairesi, şüpheden sanık yararlanır ilkesi ve masumiyet karinesi gereğince suça

¹³⁴ Burcu Değirmencioglu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında “Masumiyet Karinesi”nin Korunması”, **ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2019, Cilt:1, Sayı:2, s.341, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909221> , e.t.:01/03/2023

¹³⁵ e.t.:23/01/2023

¹³⁶ e.t.:23/01/2023

sürüklenen çocuk hakkında beraat kararı verilmesi gerekirken ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesinin bozma sebebi olduğuna oybirliğiyle karar vermiştir.

Yargıtay 5. Ceza Dairesi 10/09/2014 tarih ve 2013/3084 esas 2014/8141 karar sayılı dosyasında da; *“Dosya arasına delil olarak konulan fotoğraflarda suça sürüklenen çocuğun yer almaması, işaretlenerek gösterilen fotoğraftaki şahsın ... olması, taş attığını gören tanık/tanıklar ile bu hususa ilişkin kamera görüntüsü veya fotoğraf bulunmaması, suça sürüklenen çocuğun kalabalığı görünce merak saikiyle olay mahalline gittiği, polise yönelik hiçbir eylemde bulunmadığı şeklindeki savunmasının aksini gösterir delil bulunmaması karşısında oluşan şüpheli durum lehine yorumlanarak beraatine karar verilmesi gerektiği nazara alınmadan oluşa uygun düşmeyen gerekçelerle mahkumiyet hükmü kurulması¹³⁷”*nın bozulmasına oybirliğiyle karar vermiştir.

Ulusal ve uluslararası belgelerle korunan masumiyet karinesi, görüldüğü üzere yargı kararlarında da sıkça yer almaktadır. Masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının göz ardı edildiği bir yargı sisteminde, suça sürüklenen çocuk bu süreçten çok ciddi zarar görecektir. Bu nedenle başta yargı makamları olmak üzere tüm makamların daha özenli davranması gerekmektedir. Aksi durumda suça sürüklenen çocuğun gelecekte eğitim ve çalışma hayatını dahi etkileyecek olumsuz durumlar söz konusu olacak hatta ayrımcılığa maruz kalması pek muhtemel olacaktır.

2.2.2. İsnat Edilen Suç Konusunu Öğrenme Hakkı

İsnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı AİHS'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının a bendinde, düzenlenmiş ve suçla itham edilen herkesin bu suçlamanın niteliği ve nedenini anlayacağı dilde ve ayrıntılı olarak öğrenme hakkı olduğu kabul edilmiştir¹³⁸. Maddenin devamında e bendinde ise suç ile itham edilen kişinin suçlama konusu hakkında bilgilendirilirken kullanılan dili anlamayıp konuşmadığı durumda ücretsiz bir şekilde tercüman yardımından yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. İsnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı BMÇHDS'de ise 40. maddenin 2. fıkrasında suçla itham edilen çocuğun asgari olarak bu suçlamadan vakit geçirilmeksizin derhal doğrudan doğruya veya uygun ise anne-babası veya kanuni temsilcisi vasıtasıyla haberdar olma ve savunmasını hazırlamak için yasal ya da uygun yardımlardan yararlanma ve kullanılan

¹³⁷ e.t.:23/01/2023

¹³⁸ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf , e.t.:01/03/2023

dili anlamayıp konuşmadığı durumda ücretsiz bir şekilde tercüman yardımından yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir¹³⁹.

Hem AİHS’de hem de BMÇHDS’de isnat edilen suç konusunu öğrenme hakkının, tercümandan yararlanma hakkı ile aynı madde içerisinde düzenlendiğini görmekteyiz.

Ulusal mevzuatımızda ise isnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı anayasamızın 19. maddesinin 4. fıkrasında yakalanma veya tutuklanma halinde bu kişilere, bu işlemlerin sebepleri ile kendilerine yöneltilen suç isnatlarının neler olduğunun kendilerine derhal sözlü ve yazılı olarak bildirileceği düzenlenmiştir. Bu maddede düzenlenen kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı negatif statü hakkı yani kişiyi topluma ve devlete karşı koruyan bir haktır.

İsnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı, ceza muhakemesinin temel ilkelerinden biri olup kişiye kendini savunma imkânı tanır. Hakkındaki isnadı bilmeyen bir bireyin kendini savunması da mümkün olamayacaktır. Uygulamada suça sürüklenen çocuğun hak ve yükümlülüklerini bilmemesinden kaynaklanan çeşitli problemler ortaya çıkmakta ve adil yargılanma hakkı zedelenmektedir. 5271 sayılı CMK madde 147’de bulunan hakkında muhakeme işlemine başlanmış şüpheli/sanık statüsündeki kişinin ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında kendisine isnat edilen suçun anlatılacağı konusundaki amir hüküm ile isnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı açıkça düzenlenmiştir. Suça sürüklenen çocuğun kendisini daha iyi ifade edebilmesi, isnat edilen suçu öğrenip buna göre savunma hakkını etkin bir şekilde kullanması açısından oldukça önemlidir. Burada isnat edilen suç hakkında tüm bilgilerin verilmesi gerekmemekle birlikte, amaç kişinin kendisini savunacak kadar bilgilendirilmesidir.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 30/11/2021 tarih ve 2021/3016 Esas 2021/18439 Karar sayılı dosyasında “*Hakkında mahkûmiyet hükmü verilen suça sürüklenen çocuğun, 5271 sayılı CMK’nın 147, 191/3 ve 193. maddelere aykırı olarak, iddianame okunmak ve hakları hatırlatılmak suretiyle usulünce dinlenip ifadesi alınmadan, savunma hakkını kısıtlayacak şekilde hüküm kurulması*¹⁴⁰”nın bozmayı gerektireceğine oybirliği ile karar vermiştir. Bu kararda suça sürüklenen çocuğa iddianame okunmadan ve hakları hatırlatılmadan ifadesinin alınması bozma sebebi sayılmıştır. İddianamenin okunması isnat edilen suçu öğrenme hakkı açısından oldukça önemlidir. Zira iddianamenin

¹³⁹ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

¹⁴⁰ e.t.:23/01/2023

okunması ile suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller kişiye hatırlatılır. Böylece yargılama aşamasının henüz başında iken kişiye isnat edilen suç konusu hatırlatılmış olunur.

Yargıtay 13. Ceza Dairesi 03/03/2015 tarih ve 2014/36508 Esas 2015/3426 Karar sayılı dosyasında “suça sürüklenen çocuk ...'nin, denetim süresi içinde kasıtlı ikinci suçu işlemesi nedeniyle açıklanmasının geri bırakıldığı dava dosyasının, yeni bir esasa kaydedilerek görülen yargılama neticesi, hakkındaki mahkûmiyet hükmü açıklanan suça sürüklenen çocuğun, 5271 sayılı CMK'nın 147, 191/3 ve 193. maddelere aykırı olarak usulünce dinlenip ifadesi alınmadan, adına yöntemine uygun olarak tebligat dahi yapılmadan gıyabında, savunma hakkını kısıtlayacak şekilde hüküm kurulması¹⁴¹”nın bozmayı gerektireceğine oybirliğiyle karar vermiştir. Yargıtay'ın bu kararında suça sürüklenen çocuğun ifadesi alınmaksızın ve suça sürüklenen çocuğa tebligat dahi yapılmadan gıyabında mahkûmiyet hükmü kurulması bozma sebebi sayılmıştır. Zira çocuğun ifadesinin alınmaması, çocuğa haklarının hatırlatılmaması ve isnat edilen suç konusunu öğrenme hakkının da engellenmesi anlamına gelecektir.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 11/10/2012 tarih ve 2012/17791 Esas 2012/43475 Karar sayılı dosyasında “Dava konusu hırsızlık suçundan dolayı 5271 sayılı CMK'nın 191. maddesinin yollamada bulunduğu aynı yasanın 147. maddesi uyarınca sorguya çekilmesi gereken suça sürüklenen çocuğa, iddianame okunmadan, yüklenen suç anlatılmadan ve bu maddeler ile tanınıp savunmaya ilişkin bulunan hakları bildirilmeden; bildirilmiş ise bu husus tutanağa geçirilmeden 21.05.2008 tarihli celsede suça sürüklenen çocuğun dinlenilmesi suretiyle savunma hakkının kısıtlanması bozmayı gerektirmiş...¹⁴²” şeklinde oybirliğiyle karar vermiştir. Bu kararda da suça sürüklenen çocuğa yüklenen suç anlatılmadan ve savunmaya ilişkin hakları bildirilmeden çocuğun sorguya çekilmesi bozma sebebi sayılmıştır.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 24/02/2015 tarih ve 2014/14017 Esas 2015/3553 Karar sayılı ilamında¹⁴³, suça sürüklenen çocuğa üzerine atılı suç anlatılmadan ve iddianame okunmadan sorgusunun yapılmasını bozma sebebi saymış ve savunma hakkının kısıtlanması olarak değerlendirmiştir.

¹⁴¹ e.t.:23/01/2023

¹⁴² e.t.:23/01/2023

¹⁴³ e.t.:23/01/2023

CMK'nın duruşmanın başlaması başlıklı 191. maddesinin 3. fıkrasının b bendi gereğince, duruşmada iddianamede isnat olunan suçlamanın dayanağı olan eylem ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılmalıdır. Dolayısıyla iddianame okunmadan ve suça sürüklenen çocuğun, üzerine atılı suç anlatılmadan sorgusunun yapılması; savunma hakkının kısıtlanması dolayısıyla adil yargılanma hakkının da zedelenmesi anlamına gelecektir.

CMK'nın yakalamayı düzenleyen 90. maddesinin 4. fıkrasında kolluk tarafından kaçması ve kendine veya başkasına zarar vermesini önleyecek gerekli önlemler alındıktan sonra yakalanan kişiye derhal kanunî haklarının bildirileceği düzenlenmiştir. Bu maddede CMK madde 147'ye benzer bir düzenleme mevcuttur. İsnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı da yakalanan kişiye derhal bildirilen bu haklardan biridir.

CMK'nın tercüman bulundurmaya düzenleyen 202. maddesinde de sanık veya mağdurun derdini anlatabilecek, kendini ifade etmesini sağlayacak ölçüde Türkçe bilmemesi durumunda mahkemece atanan tercüman vasıtasıyla duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktaların tercüme edileceği belirtilmiştir. CMK'nın yargılama giderleri başlıklı 324. maddesinin 5. fıkrasında da Türkçe bilmeyen iddia ve savunma tarafı olarak muhakemede yer alan kişiler için görevlendirilen tercüman giderlerinin, yargılama gideri sayılmayacağı ve bu giderlerin devlet hazinesince karşılanacağı düzenlenmektedir. Suça sürüklenen çocuk savunmasını yapacak kadar Türkçe bilmiyorsa ve tercümana gereksinim duyuyorsa, devlet tarafından ücretsiz olarak tercüman hizmeti sağlanacaktır. Bu durum CMK'nın 202. maddesi ile güvence altına alınmıştır. Bütün bunlar savunmanın etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi ve adil yargılanma hakkının sağlanması için oldukça önemlidir.

2.2.3. Kendisini Bizzat veya Bir Müdafî Aracılığı ile Savunma Hakkı

AİHS'nin 6/3-c maddesine göre herkes kendini bizzat veya seçtiği bir avukat yardımıyla, eğer maddi durumu da yeterli değilse ve adaletin yerine gelmesi için gerekli ise re'sen atanan ücretsiz bir avukat yardımıyla savunma hakkına sahiptir¹⁴⁴. BMÇHDS'nin 40/2/b/ii bendinde bu durum suçla itham edilen çocuğun savunmasını

¹⁴⁴ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, e.t.:01/03/2023

hazırlamak için yasal ya da uygun yardımlardan yararlanma hakkına sahip olduğu¹⁴⁵ şeklinde düzenlenmiştir.

Avukata erişim hakkı yasal mevzuatta ise öncelikle Anayasanın hak arama hürriyeti başlıklı 36. maddesinde güvence altına alınmıştır. Bu hak CMK'nın müdafî seçimini düzenleyen 149. maddesinin 3. fıkrasında suç nedeniyle yapılan muhakemenin hiçbir aşamasında avukatın şüpheli veya sanık ile görüşme ifade veya sorgusunda yanında bulunma ve hukuki yardımda bulunma hakkının engellenemeyeceği veya kısıtlanamayacağı ifade edilerek kanuni güvence altına alınmıştır. CMK'nın 148. maddesinin 4. fıkrası uyarınca kolluğun müdafî olmadan aldığı ifadenin hakim veya mahkemede şüpheli veya sanıkça doğrulanmadığı sürece hükme esas alınamayacağı hükmü de müdafînin ceza yargılamasındaki önemini ortaya koyan bir yasal düzenlemedir.

6/12/2006 tarihinde 5560 sayılı kanun ile 5271 sayılı CMK'nın 150. maddesinde yapılan değişiklikle, hakkında suç şüphesi olan ya da kendisine suç isnat edilen herkese avukat yardımı talep etme olanağı sağlanmıştır. 5271 sayılı CMK'nın 150. maddesinin 2. fıkrasında müdafîsi olmayan sanık veya şüphelinin çocuk olması durumunda talebi olmaksızın kendisine bir müdafî görevlendirileceği düzenlenerek çocuk zorunlu müdafî atanacak kişiler arasında sayılmıştır. Bu konu zorunlu müdafîlik başlığı altında detaylı olarak da incelenecek olmakla birlikte kısaca değinmek gerekirse, suçu işlediği sırada on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocuğa, çocuğun istemi aranmaksızın devlet tarafından müdafî atanması durumudur.

5271 Sayılı CMK'nın 151. maddesinde müdafîlik görevinden yasaklanma ve zorunlu müdafînin görevini yerine getirmemesi halinde yapılacak işlem, 153. maddesinde "*müdafînin dosyayı inceleme yetkisi*", 154. maddesinde "*müdafî ile görüşme*" ve 156. maddesinde "*müdafînin görevlendirilmesinde uygulanacak usul*" düzenlenmiştir.

Adil yargılanma hakkı içerisinde birçok hakkı barındırmaktadır. Bunlardan bazıları; masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, savunmasını hazırlaması için gerekli zaman ve imkânâ sahip olma hakkı, tanık dinletme ve dinlenen tanığa soru sorma hakkı, müdafî yardımından yararlanma hakkı, isnat edilen suç konusunu öğrenme hakkı, tercümandan yararlanma hakkı, kanun yoluna başvurma hakkı

¹⁴⁵ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

ve özel hayatın gizliliğine saygı hakkıdır. Suça sürüklenen çocuk için müdafî yardımından yararlanma hakkı yetişkinler için olduğundan çok daha önemlidir. Zira çocukların adalete erişimi, yetişkinlere oranla daha zordur.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu / United Nations Children's Emergency Fund (UNICEF), çocukların adalete erişimine ilişkin bölgesel ve uluslararası standartlara dayanan bir takım rehber ilkeler belirlemiştir. Toplam on iki ilkedен oluşan çocuk dostu hukuki yardıma ilişkin rehber ilkeler: Çocuklara hukuki yardım sağlama yetkinliği, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, etkili katılım, çocukla ilişki kurulması, çocuğa duyarlı iletişim, gerekli ve güvenilir bilgilerin verilmesi, resmî işlemlere etkili katılım, aile üyeleriyle ve çocuğu destekleyen diğer yetişkinlerle birlikte çalışma, gizlilik ve mahremiyet, çocuğun ayrımcılıktan korunması, çocuğun güvende tutulması ve diğer kişilerle birlikte çalışma¹⁴⁶ olarak belirlenmiştir. Bu rehber ilkeler çocukların hukuk alanında uzman ve güvenilir uygulayıcılara erişiminin sağlanması ve hukuki süreçlerde çocuğa duyarlı bir yaklaşım sergilenmesi açısından yol gösterici niteliktedir.

AİHM, avukata erişimin yetişkinler için olduğu kadar çocuklar bakımından da adil yargılanma hakkının temel bir unsuru olduğunu belirtmektedir. AİHM, 27.11.2008 tarihli ve 36391/02 başvuru numaralı Salduz/Türkiye kararında, avukat yardımından yararlanmamış bir küçüğün kolluk ifadesinin delil olarak kullanılmasını adil yargılanma hakkının ihlali olduğuna oybirliğiyle hükmetmiştir. Mahkeme kararda başvuranın yaşına özel bir önem atfederek, tutuklunun çocuk olması durumunda avukata erişimin adil yargılanmanın gerçekleşmesinde büyük önem arz ettiğini vurgulamıştır¹⁴⁷. Salduz/Türkiye kararında mahkeme, “Özetle, başvuru, ilk derece mahkemesi önünde ve temyiz aşamasında aleyhinde kullanılan delillere itiraz etme fırsatı bulmuş olsa da; mahkeme, başvuru gözetiminde bulunduğu sırada ve kolluk tarafından alınan ifade sırasında avukat yardımından yararlanamamış olmasının, sanığın savunma hakkına telafi edilemeyecek şekilde zarar verdiğini¹⁴⁸.” belirtmiştir. AİHM avukata erişimin

¹⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler**, s.14-45

¹⁴⁷ **Çocukların Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi**, s.38

¹⁴⁸ AİHM, Salduz/Türkiye (Başvuru No: 36391/02), <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-119605> , e.t.:12/03/2023; European Court of Human Rights, Case of Salduz v. Turkey (Application no: 36391/02), 62. paragraph, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-89893> , e.t.:12/03/2023

kısıtlanmasının/gerçekleşmemesinin başvuran çocuk açısından adil yargılanma hakkının açık bir ihlali olduğunu birçok kararında yinelemiştir.

AİHM'nin 13.02.2018 tarihli 8626/06 başvuru numaralı Ulay / Türkiye kararı adil yargılanma hakkına ilişkindir. Bu bağlamda kararın BMÇHDS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 40. maddesi ile ilintili olduğu kararda belirtilmiştir. Olay tarihinde on sekiz yaşından küçük olan başvurucu, bir kişinin ölü bulunması ile ilgili olan olayda karakola götürülerek aranmış ve ertesi gün serbest bırakılmıştır. Aynı gün başvurucunun evinde yapılan arama sonucu bir kısım eşyaya el konulmuş, kişi tekrar karakola getirilmiş ve avukatı olmaksızın ifadesi alınmış ve sorgudan sonra başvurucu serbest bırakılmıştır. 26.08.2002 tarihinde on sekiz yaşını ikmal eden başvurucu, 20.09.2002 tarihinde yeniden avukatı olmaksızın sorgulanmıştır. Polis tarafından yapılan keşif esnasında başvurucu, H.A.'yı öldürdüğünü itiraf etmiştir. Bu esnada başvurucunun yanında avukatı bulunmamaktadır ve kendisine avukat bulundurma ya da sessiz kalma hakları hatırlatılmamıştır. AİHM bu kararda *“Başvurucunun, özellikle korunmasız olduğunu ya da zorlamaya maruz kaldığını gösteren deliller bulunmakla birlikte mahkeme önünde buna işaret edecek hiçbir kanıt yoktur. Bununla birlikte değerlendirilen faktörler göz önüne alındığında, mahkeme, olayların yeniden canlandırılması esnasında başvuranın hukuki yardıma erişiminin sağlanmamasının, yargılamanın adilliğine telafi edilemez biçimde zarar verdiği sonucuna varmıştır.”*¹⁴⁹ şeklinde hüküm kurarak adil yargılanma hakkının ihlal edildiği yönünde karar vermiş ve hukuki yardıma erişimin önemini vurgulamıştır.

AİHM'nin 21 Nisan 2009 tarih ve 47368/99 başvuru numaralı Soykan/Türkiye kararı da hukuki yardıma erişim ve müdafî yardımından yararlanma hakkı açısından önemli bir karardır. Olayların meydana geldiği dönemde 16 yaşında olan başvuran, gözaltındayken baskı altında verdiği itirafların ve avukatı olmaksızın gerçekleştirilen olay yeri incelemesinin iç hukuktaki mahkemeler tarafından karar verilirken dikkate alınmasının adil yargılanma hakkının ihlaline yol açtığından şikâyetçi olmaktadır. Başvuranın cumhuriyet savcısı ve asliye hukuk mahkemesi hâkimi karşısında yaptığı itiraflarda da aynı şekilde avukatı hazır bulunmamıştır. AİHM mahkûmiyet kararının kanıt unsurları olarak yalnızca soruşturma esnasında elde edilen ifadelerin ve itirafların kullanıldığını

¹⁴⁹ AİHM, Ulay/Türkiye (Başvuru No:8626/06), <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-198687> , e.t.:12/03/2023; European Court of Human Rights, Case of Ulay v. Turkey (Application no: 8626/06), 52. paragraph, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-180827> , e.t.:12/03/2023

saptamıştır. Hükümet yalnızca başvuranın İstanbul DGM'deki bütün yargılama süreci boyunca ve Yargıtay önünde bir avukat tarafından temsil edildiğini belirtmekle yetinmiştir. AİHM bu kararda, “Özetle, başvuran, ilk derece mahkemesinde ve temyizde aleyhine kullanılan delil unsurlarına itiraz edebilme olanağını elde etmiş olsa dahi, gözaltında bulunduğu sırada avukat yardımından yararlanamaması savunma haklarına telafi edilemeyecek şekilde zarar vermiştir. Mahkeme bu nedenle, sözleşmenin 6/3 maddesinin c) fıkrasıyla bağlantılı olarak 6/1 maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır¹⁵⁰.” şeklinde karar vermiştir.

Menfaat çatışmasının bulunmadığı durumlarda aynı dosyada yargılanan birden fazla suça sürüklenen çocuğun savunmasında aynı müdafî görev alabilecektir. Suça sürüklenen çocuk veya çocuğun ailesi kendi tayin ettiği bir müdafîyi serbestçe seçebilir. Böyle bir durumda barodan müdafî görevlendirmesi yapılmaz ve görevlendirme yapılmış ise barodan görevlendirilen müdafinin görevi sona erer.

Müdafiden yararlanma hakkı, müdafinin ifade alma ve sorguya katılmasının yanı sıra, şüpheli/sanıkla görüşme, dosyayı inceleme ve dosyadan suret alma, şüpheli/sanık adına tebligatları kabul etme ve kanun yollarına başvurma gibi birçok işlemi içerisinde barındırmaktadır. Suça sürüklenen çocuk ile görüşme esnasında müdafî, çocuğa haklarını hatırlatmalı ve çocuğun anlayacağı şekilde isnat edilen suçu açıklamalıdır. Müdafinin savunma yapma görevinin yanı sıra; sır saklama ve aydınlatma gibi görevleri de bulunmaktadır. Suça sürüklenen çocuğun zayıf ve savunmasız konumda olduğu yargılama sürecinde; müdafî tarafından suça sürüklenen çocuğa hukuki destek sağlanarak, çocuğun savunma yapmasına ve adil yargılanma hakkının sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

2.2.4. Makul Sürede Yargılanma Hakkı

Makul sürede yargılanma hakkı AİHS'nin 6. madde 1. fıkrasında herkesin tarafı olduğu hukuki uyuşmazlıklar veya kendisine yöneltilen suç isnatları konusunda yasa marifetiyle kurulan bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, adil bir şekilde, kamuya açık ve makul sürede yargılanmayı talep hakkına sahiptir denilerek¹⁵¹ kabul edilmiştir. Makul

¹⁵⁰ AİHM, Soykan/Türkiye (Başvuru No: 47368/99), <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-124853> , e.t.:12/03/2023; European Court of Human Rights, Affaire Soykan c. Turquie (Requête no: 47368/99), 57. paragraphe, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-92355> , e.t.:12/03/2023

¹⁵¹ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf , e.t.:01/03/2023

sürede yargılanma hakkı BMÇHDS'nin 40/2/b/iii bendinde ise; suçla itham edilen çocuğun asgari olarak bu suçlama nedeniyle yasal ya da uygun yardımlardan yararlanarak yetkili, tarafsız ve bağımsız bir mahkeme önünde yargılanarak konunun gecikmeksizin karara bağlanması hakkına sahip olduğu belirtilmiştir¹⁵².

Makul sürede yargılanma hakkı, ulusal mevzuatımızda ise Anayasanın 19 ve 141. maddelerinde düzenlenmiştir. 141. madde davaların mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılması konusunda yargıyı görevli kılarken, 19. madde ise tutuklanan kişilerin makul süre içinde yargılanmayı ve muhakeme esnasında serbest bırakılmayı isteme hakkının varlığını, tutuklama dışındaki herhangi bir hal nedeniyle hürriyetinden mahrum bırakılan kişilerin de bu hakka paralel olarak en kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırı olması durumunda hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğunu kabul etmiştir.

CMK'nın tazminat istemi başlıklı 141. maddesinde de suç soruşturması veya kovuşturması sırasında; kanuni süre içinde hâkim önüne çıkarılmayan gözaltındaki kişinin veya tutuklu iken makul sürede mahkeme veya hâkim önüne çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen kişinin maddî/manevî olarak her türlü zararlarını devletten isteyebilecekleri düzenlenmektedir.

Ceza muhakemesinde amaç duruşmaya ara vermeden yargılama makamının tek oturumda karar vermesini sağlamak olmasına rağmen zorunlu hallerde duruşmalara ara verilmesi imkânı bulunmaktadır. CMK'nın ara verme başlıklı 190. maddesinin 1. fıkrasında bu durumda verilecek aranın davanın makul sürede sonuçlandırılmasını olanaklı kılacak surette" verilebileceğini düzenlemektedir. İtiraz başvurularındaki kararı düzenleyen 271. maddenin 3. fıkrasında da itiraza yönelik kararın mümkün olan en kısa sürede verilmesi gerektiği düzenlenmektedir.

Pekin kurallarının ilk aşama başlıklı 10. maddesinin 2. fıkrasında hâkim ya da yetkili makamın öncelikle vakit geçirmeksizin çocuğun serbest bırakılma durumunu incelemesi gerektiği düzenlenerek, suç ile itham edilen çocuğun uzun süre tutuklu kalması durumunun önlenmesini amaçlamıştır. Kuralların tutuklu yargılama başlıklı 13. maddesinin 1. fıkrasında da çocuğun tutuklu yargılanmasının en son çare olarak

¹⁵² 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

başvurulması gereken bir yol olduğu ve bu sürenin mümkün olduğu kadar kısa tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Kuralların, kurumların olabildiğince az kullanılması başlıklı 19. maddesinin 1. fıkrasında da çocuğun bir kuruma kapatılmasının daima en son çare olması ve gerekli olan en kısa sürede son verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Kuralların, şartlı tahliyenin derhal ve sık sık uygulanması başlıklı 28. maddesinin 1. fıkrasında da kararın en kısa zamanda verilmesi ve bu konudaki yetki geniş yorumlanmalıdır denilerek yine makul süre ölçütü göz önünde bulundurulmuştur.

AİHM, 11/01/2011 tarihli ve 47304/07 başvuru numaralı Berü / Türkiye kararında, 19 Mart 2001 tarihinde, tehlikeli oldukları köy sakinlerince bilinen sokak köpeklerinin saldırısına uğrayan 1992 doğumlu Gazal Berü' nün ölümü ile ilgili yapılan başvuruda, yargılamanın 28 Mart 2002 tarihinde başladığını ve 9 Nisan 2007 tarihinde sona erdiğini dolayısıyla söz konusu sürenin iki dereceli mahkemede yaklaşık beş yıl sürdüğünü belirtilmiştir. Mahkeme, mevcut davada ihtilafly yargılama süresinin çok uzun olduğu ve AİHS'nin "makul süre" gerekliliğini karşılamadığı kanaatine dayanarak AİHS'nin 6/1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁵³.

Makul sürede yargılanma hakkı, hem özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarda hem de ceza hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda geçerlidir. Makul sürede yargılanma hakkı ile amaçlanan, davanın taraflarını yargılama işlemlerinin süruncemede kalmasına karşı korumak ve özellikle ceza davalarında, yargılanan şahsın, uzunca bir süre boyunca yargılamanın ne şekilde biteceği endişesiyle yaşamına devam etmesini önlemektir. Makul sürenin uzunluğuna dair belirlenmiş mutlak bir kural olmamakla birlikte, bu kavram her davanın kendi özellikleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu özellikler; davanın karmaşıklığı, davanın niteliği, yargılamanın hangi safhada olduğu, başvuruçunun/yargılanan kişinin tutumu ve yargılama makamının tutumu olarak sayılabilir. Çocuk yargılanmasında davanın uzunluğu ve karmaşıklığı, çocuğun psikolojisini ve gelecekteki hayatını etkileyeceğinden, makul sürede yargılanma hakkı daha da önem arz etmektedir. Dolayısıyla çocuk yargılamalarında yargılama makamları sade ve hızlı bir biçimde, çocuğun üstün yararı ilkesinin göz önünde bulundurularak, makul bir sürede yargılama yapmalıdır¹⁵⁴.

¹⁵³ AİHM, Berü/Türkiye (Başvuru No: 47304/07), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120589> , e.t.:24/03/2023; European Court of Human Rights, Affaire Berü c. Turquie (Requête no: 47304/07), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102689> , e.t.:24/03/2023

¹⁵⁴ Akyayla, s.21

Makul sürede yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkının bir uzantısıdır. Çocuğun yargılanmasında hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında adil ve süratli bir usul izlenmesi oldukça önemlidir. Çocuğun üstün yararı ilkesi göz önünde bulundurularak; makul bir süre içerisinde yargılamanın sonuçlandırılması, suça sürüklenen çocuğun süreçten daha az zarar görmesini sağlayacaktır.

2.2.5. Savunmanın Hazırlanması İçin Gerekli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı

Savunmanın hazırlanması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı AİHS md.6/3/b’de suç ithamı altında olan her bireyin “savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara¹⁵⁵” sahip olduğu belirtilerek düzenlenmektedir. Bu hak BMÇHDS’nin 40/2/b/ii bendinde ise suçla itham edilen çocuğun asgari olarak bu suçlamadan vakit geçirilmeksizin derhal doğrudan doğruya veya uygun ise anne-babası veya kanuni temsilcisi vasıtasıyla haberdar olma ve savunmasını hazırlamak için yasal ya da uygun yardımlardan yararlanma hakkına sahip olduğu ifade edilerek kabul edilmiştir¹⁵⁶.

Savunmanın hazırlanması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı anayasamızın 36. maddesinde herkesin, meşru vasıta ve yolları kullanarak iddiada bulunma ve savunma yapma suretiyle adil yargılanmaya hakkı olduğu kabul edilmiştir.

5271 sayılı CMK’nın duruşmanın başlaması başlıklı 191/3/d bendinde, sanık hazır olduğunu bildirdiğinde usule uygun olarak sorgusunun yapılması gerektiği hüküm altına alınmıştır.¹⁵⁷ 5271 sayılı CMK’nın ifade ve sorguda takip edilecek usulün düzenlendiği 147/1/f bendinde de şüpheli veya sanığa şüpheden kurtulmasını sağlayacak delillerin toplanmasını isteme ve kendi lehine olduğunu düşündüğü tüm hususları ortaya koyabilme imkânı tanınacağı hüküm altına alınmıştır.

5271 sayılı CMK’nın iddianamenin sanığa tebliği ve sanığın çağrılması başlıklı 176. maddesinin 3. fıkrası da sanıktan duruşma esnasında savunmasını yapmak üzere herhangi

¹⁵⁵ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf e.t.:01/03/2023

¹⁵⁶ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

¹⁵⁷ 5271 Sayılı CMK

bir isteği olup olmadığı, varsa bunların neler olduğunu bildirmesinin isteneceğini düzenlenmiştir.

CMK'nın suçun niteliğinin değişmesi başlıklı 226. maddesinde de; suçun hukukî nitelendirilmesinin değişmesi halinde, bu durumu önce sanığa haber vererek savunmasını yapabilmesinin sağlanması ve bu duruma hazırlanması için sanığın talebi halinde ek süre verilmesi gerektiği, bu yapılmadığı surette, iddianamede gösterilen suç ve karşılığında uygulanması gereken kanun maddeleri haricinde bir kanun maddesi uyarınca mahkûm edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Bu düzenlemeler savunma yapmak için gerekli olanak ve zaman hakkının yasal güvenceleridir.

CMK'nın hukuka kesin aykırılık hâlleri başlıklı 289. maddesi de, hükme esas alınan, mahkemenin önem verdiği ve kanaatini açıkça etkilediği kararın gerekçesinden anlaşılan hususlarda mahkeme kararı ile sanığın savunma hakkının sınırlandırılmasını hukuka kesin aykırılık hali olarak düzenlemektedir. Maddede ayrıca bu durumun temyiz başvurusunda gösterilmesine gerek olmadığı, re'sen hukuka kesin aykırılık hali sayılarak hükmün bozulacağı düzenlenmiştir.

Yargıtay 14. Ceza Dairesi 06/02/2020 tarih ve 2018/6016 Esas 2020/951 Karar sayılı ilamında¹⁵⁸ suça sürüklenen çocuk müdafisinin esas hakkında savunma hazırlamak üzere süre talep etmesi karşısında yerel mahkemenin süre talebini reddederek mahkûmiyet hükmü kurması bozma sebebi sayılmıştır.

Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında savunmanın hazırlanması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkını göz önünde bulundurarak, suça sürüklenen çocuğın savunma hakkının zedelenmemesini amaçlamıřtır¹⁵⁹.

Savunmanın hazırlanması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkı; müdafî yardımından yararlanma hakkını da içinde barındıran bir haktır. Zira suça sürüklenen çocuk yaşı gereği savunmasını bir yetişkin gibi tek başına, eksiksiz ve doğru bir şekilde gerçekleştirmeyecektir. Bu durumda suça sürüklenen çocuğa yargılamanın henüz başında bir müdafî atanarak; suça sürüklenen çocuğın savunmasını hazırlaması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma imkânı sağlanmalıdır.

¹⁵⁸ e.t.:23/01/2023

¹⁵⁹ Yargıtay 14. C.D. 26/12/2019 T. 2019/3052 E. 2019/13646 K., Yargıtay 17. C.D. 11/04/2019 T. 2019/3097 E. 2019/5440 K.

Gerekli zaman kavramından anlaşılması gereken, hem suça sürüklenen çocuğun hem de müdafinin savunma için zorunlu hazırlıkları yapabileceği zamandır. Dolayısıyla gerekli zaman kavramı, her somut olaya göre değişmektedir. Önemli olan sürenin kısa olması durumunda bu durumun savunmayı olumsuz etkileyip etkilemediğidir. Savunmanın hazırlanması için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak hem bireyi yargılamanın olumsuz etkilerinden korumak hem de bireyin adil yargılanma hakkına zarar vermemek açısından önemlidir.

2.2.6. Tanık Dinletme ve Sorgulatma Hakkı

Tanık dinletme ve sorgulatma hakkının düzenlendiği AİHS'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının d bendine göre bir suç ithamı altındaki herkes iddiada bulunan tarafın tanıklarını sorgulama veya sorgulatma, savunma tanıklarının da aynı şartlar altında davet edilerek dinlenmesini sağlamayı isteme¹⁶⁰ hakkına sahiptir. BMÇHDS'nin 40/2/b/iv bendine göre suçla itham edilen çocuk asgari olarak; tanıklık yapma veya suçu kabule etmeye zorlanmama, aleyhindeki tanıkları sorgulama ve lehine olan tanıkların hazır bulundurulması eşit şartlarda sorgulanmasının sağlanması¹⁶¹ hakkına sahiptir.

5271 sayılı CMK'nın sanığın savunma delillerinin toplanması istemi başlıklı 177. maddesinin 1. fıkrasında da sanığın; kendi lehindeki tanıklar, uzman bilirkişilerin duruşmaya çağrılmasını veya savunmasında kullanmak istediği delillerinin toplanmasını talep etmesi halinde bu talebini içeren dilekçesini gerekçelerini göstererek duruşmadan en az beş gün önce mahkemeye sunması gerektiği düzenlenmiştir. Sanığın bu talebi mahkemece reddedildiğinde CMK'nın 178. maddesi sanığa kendi imkânlarıyla tanık ve uzman kişileri mahkemeye getirip duruşmada dinlenmesini sağlama hakkı vermektedir. 5271 sayılı CMK'nın 178. maddesi iki seçenek sunmaktadır. Ya tanık olarak dinlenilmesi istenilen kişi sanık veya katılan tarafından mahkemeye dilekçe verilerek doğrudan doğruya davet ettirebilir ya da tanığın çağrılması hakkındaki dilekçe mahkemece ret edildiğinde sanık veya katılan tarafından o kişiler mahkemeye getirilebilir.

Buradaki sorun tanık dinlenmesi talebinin mahkemece davayı uzatmak amacıyla yapıldığından bahisle reddi halinde ortaya çıkmaktadır. Davayı uzatmak amacıyla

¹⁶⁰ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, e.t.:01/03/2023

¹⁶¹ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

yapılan taleplerin ret edileceği yönündeki düzenleme ile yersiz, zamansız ve duruşmayı uzatmak maksadıyla, kötü niyetli olarak yapılan taleplerin geri çevrilmesi suretiyle bu tür taleplerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. 5271 sayılı CMK'nın delillerin ortaya konulması ve reddi başlıklı 206. maddesinin 2. fıkrasında da, CMK 178. madde ile benzer bir düzenleme mevcuttur. CMK 206/2'ye göre ortaya konulması istenilen bir delil, sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa istemin ret edileceği düzenlenmektedir.

Ancak TCK'nın 26. maddesinde hakkını kullanan kişiye ceza verilemeyeceği hükmü mevcuttur. Anayasanın 36. maddesinde ise, herkesin yargı mercileri önünde iddia ve savunmada bulunma hakkı bulunduğu belirtilmiştir. Ceza yargılamasında tanıkların duruşmada dinlenilebilmesi, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından oldukça önemlidir. Bu noktada incelenmesi gereken, hazır edilmiş olan tanığın duruşmada dinlenilmesinin davayı gerçekten uzatıp uzatmayacağı, tanığın daha önce mahkemede hazır edilebilme olanağının oluşup oluşmadığı ve davanın makul sürede sonuçlanmasına zarar verebilecek nitelikte olup olmadığıdır. Duruşmada hazır edilen tanığın maddi gerçeğe ilişkin bilgi ve görgüsünü, hâkim veya mahkeme heyeti, somut olaya tanıklık etmedikleri için bilemeyecektir. Dolayısıyla tanığın ne söyleyeceği ve maddi gerçeğe ilişkin katkısının önemi tanık dinlenildikten sonra ortaya çıkacaktır. Mahkeme, hazır edilen tanığın davayı uzatmak üzere getirildiği noktada karar verirken takdir yetkisine sahiptir. Ancak bu takdir yetkisi keyfi kararlara yol açabilecek ve adil yargılanma hakkına zarar verebilecektir. Tanığın davayı uzatmak üzere getirildiğini ispat noktasında kesin ölçütler bulunmamakla birlikte, mahkeme ret kararını verirken somut, belirlenebilir bir gerekçe sunmak zorundadır. Talep hakkında ret kararı verilirken yalnızca soyut olarak davayı uzatmak amacıyla yapıldığının belirtilmesi veya tanığın dinlenilmesinin davaya bir katkı sağlamayacağı yönünde öznel bir gerekçe bildirilmesi hukuka aykırı olacaktır. Kaldı ki davanın uzaması sonucunu doğursa dahi dinlenmesi ret olunan tanığın maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına ilişkin katkısı göz önünde bulundurulduğunda, duruşmaya getirilen tanığın mümkün mertebe dinlenilmesi gerektiği sonucuna varmaktayız. Böylelikle maddi gerçeğin ortaya çıkarılması sağlanacak ve adil yargılanma hakkının zarar görmesi engellenebilecektir. Bunun aksini kabul, adil yargılanma hakkına ve silahların eşitliği ilkesine ters düşecektir. Aşağıda belirtilen emsal Yargıtay kararlarında da, duruşmada hazır edilen tanığın dinlenilmemesi savunma hakkının kısıtlanması olarak değerlendirilmiştir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi 07/02/2018 tarih ve 2017/11193 Esas 2018/1501 Karar sayılı dosyasında, “Sanıklar müdafin dinlenilmesini talep ettiği ve duruşmada hazır ettiği tanıkların, 5271 sayılı CMK'nın 178. maddesi gereğince dinlenilmesi gerektiği gözetilmeden sanıkların savunma hakkının kısıtlanmasının¹⁶²” bozmayı gerektireceğine oybirliğiyle karar vermiştir.

Yargıtay 15. Ceza Dairesi 24/06/2014 tarih ve 2012/20157 Esas 2014/12633 Karar sayılı dosyasında “Sanık müdafî 13/04/2010 tarihli karar celsesinde daha önce mahkemeye dilekçe ile bildirilen tanıkları hazır ettiğini belirtmesine ve tanıkların duruşma salonu dışında hazır olmasına rağmen, mahkemenin bu tanıkları dinlemeyerek, CMK'nın 178. maddesine aykırı uygulama yaparak savunma hakkını kısıtlaması¹⁶³” olarak değerlendirerek oybirliğiyle kararın bozulmasına karar verilmiştir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi 05/09/2016 tarih ve 2016/1870 Esas 2016/15418 Karar sayılı dosyasında, “Sanığın savunma tanığı olarak bildirdiği tanıkların beyanlarının alınmaması suretiyle 5271 sayılı CMK'nın 178. maddesine muhalefet edilerek savunma hakkının kısıtlanması¹⁶⁴” olarak değerlendirerek oybirliğiyle kararın bozulmasına karar verilmiştir.

Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bunun için maddi gerçeğe ilişkin elde edilen tüm delillerin yargılama faaliyeti içerisinde ortaya konulması, tartışılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla gerçekleştirilen yargılama faaliyetinde; delillerin elde edilmesi, ortaya konulup tartışılması ve değerlendirilmesi aşamaları hukuka uygun olmalıdır. Bu kapsamda mahkemeye delilleri tartışma imkânını tanınarak; mahkemenin delilleri serbestçe değerlendirilmesi gerekmektedir. Delillerin serbestçe değerlendirilmesi, ceza muhakemesinde vicdani kanaate ulaşmak için hâkimin deliller arasında akla ve mantığa uygun olarak yargılama konusu olaya ilişkin değerlendirmede bulunmasıdır¹⁶⁵. Ceza yargılaması için oldukça önemli bir delil olan tanık delili, önemli olduğu kadar güvenilirliği tartışmalı bir delildir. Bu nedenle tanık delilinin güvenilirliğinin denetlenmesi açısından mahkeme huzurunda ortaya konulup tartışılması diğer delillere nazaran daha önemlidir. Mahkeme huzurunda ortaya koyulan

¹⁶² e.t.:23/01/2023

¹⁶³ e.t.:23/01/2023

¹⁶⁴ e.t.:23/01/2023

¹⁶⁵ Erdinç Avşar, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2021, Sayı:154, s.85, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2021-154-1976> , e.t.: 03/04/2023

ve tartışılan tanık delili, yine mahkemenin değerlendirmesinden geçerek delil olarak kabul edilecek ve hükme dayanak olabilecektir.

Ceza yargılamasında delillerin doğrudan doğruyalığı söz konusudur. CMK'nın delilleri takdir edilme usulünü ve yetkisini düzenlediği 217. maddesine göre; hâkim, duruşmada önüne getirilip tartışılmayan delillere dayanarak hüküm tesis edemez. Hakim önüne getirilen ve önünde tartışılan delilleri vicdani kanaatine göre serbestçe takdir ederek hükmüne esas alacaktır. Bu bağlamda hâkimin tanık delili hakkında doğru değerlendirme yapabilmesi için onun doğrudan ifadesini alması ve tanık ifadesinin analizini yapması gerekir¹⁶⁶.

Tanık dinletme ve sorgulatma hakkı CMK'nın 43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 57, 58, 59, 60. maddeleri ile düzenlenmiştir.

Ceza yargılamasında adil yargılanma hakkından bahsedebilmek için çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerinin yargılama süreci boyunca mutlak olarak korunması gereken ilkeler olduğu kabul edilmektedir. Silahların eşitliği ilkesi, bir davanın taraflarının, yargılama sürecinde aynı haklara sahip olup, aynı şartlara tabi tutulması ve tarafların birbirlerine göre daha güçsüz bir duruma düşürülmeden iddia ve savunmalarını makul bir biçimde mahkemeye sunma fırsatına sahip olması ve tarafların yargılamaya etkin katılımlarının sağlanması anlamına gelmektedir. Çelişmeli yargılama ilkesi ise, bir ceza davasında tüm taraflara, gösterilen kanıtlar ve sunulan görüşler hakkında bilgi sahibi olma ve bunlarla ilgili görüş bildirebilme imkânı verilmesi olarak tanımlanabilir. Çelişmeli yargılama ilkesi, silahların eşitliği ilkesinin tamamlayıcısıdır. Silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin önemi birçok Anayasa Mahkemesi (AYM) kararında da vurgulanmıştır¹⁶⁷. Bu ilkeler doğrultusunda; ceza yargılaması sürecinde taraflara lehte ve aleyhte olan tüm delilleri tartışma ve sunma imkânı eşit olarak sunulmalıdır.

¹⁶⁶ Aziz Serkan Aslan, "Doğrudanlık İlkesi", **SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, MİHBİR Özel Sayısı, Yıl:2014, Cilt:4, Sayı:2, s.136, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213539>, e.t.:26/03/2023

¹⁶⁷ AYM, Hazal Kar (Başvuru No:2018/33616, Karar Tarihi: 15/06/2021), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/33616>, e.t.: 26/03/2023; AYM, Yüksel Hançer (Başvuru No:2013/2116, Karar Tarihi: 23/01/2014), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2116>, e.t.:26/03/2023; AYM, Mehmet Fidan (Başvuru No: 2014/14673, Karar Tarihi: 20/09/2017), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/14673>, e.t.:26/03/2023; AYM, Mustafa Kupal, (Başvuru No: 2013/7727, Karar Tarihi: 04/02/2016), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/7727>, e.t.:26/03/2023

AYM, yargılamanın her evresinde silahların eşitliği ile çelişmeli yargılama ilkelerinin güvence altına alınarak adil yargılanma hakkının korunmasını hukuk devleti olmanın bir gereği olarak belirtmektedir¹⁶⁸. AYM, başka bir kararında ise Mahkemenin görevinin, başvuru konusu yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını değerlendirmek olduğunu belirterek, genel anlamda hakkaniyete uygun bir yargılamanın yürütülebilmesi için silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ışığında taraflara iddialarını sunma hususunda uygun imkânların sağlanmasının şart olduğunu vurgulamaktadır¹⁶⁹.

Silahların eşitliği ilkesi her ne kadar doğrudan doğruya kanun ile düzenlenmemiş olsa da AYM Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğü çerçevesinde inceleme yaptığı istikrar kazanmış kararlarında, AİHM içtihadıyla adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil edilen "silahların eşitliği" ilkesinin Anayasa'nın 36. maddesinde mündemiç olduğunu değerlendirmiştir¹⁷⁰. Buradan hareketle silahların eşitliği ilkesinin adil yargılanma hakkına dâhil olduğu sonucuna ulaşılabilecektir. Dolayısıyla silahların eşitliği ilkesine uygun yürütülmeyen bir yargılamanın, adil yargılanma hakkına da uygun olması mümkün olmayacaktır.

AYM 2/6/2020 tarih ve 2017/21825 numaralı Hasan Ballı başvurusunda; başvuru, sanık S.K.'nin mahkûmiyet kararına esas kabul edilen beyanlarının kendisinin bulunmadığı bir oturumda, Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) vasıtası ile alındığını ve diğer tanıklar N.Ö. ve Ç.D.'nin soruşturma aşamasında beyanlarının alındığı ancak kovuşturma aşamasında dinlenmediğini, tanıkların duruşmada sorgulanmadığını, yüzleştirme ve teşhis işlemi yapılmadığını ileri sürmüştür. Beyanları mahkûmiyet kararına esas alınan tanıkların duruşmada sorgulanmaması nedeniyle tanık sorgulatma hakkının ihlal edildiğine ilişkin başvuruda, mahkeme tanık sorgulatma hakkının ihlal edildiğine 02/06/2020 tarihinde oybirliğiyle karar vermiştir¹⁷¹.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 10/10/2019 tarih ve 2019/11540 Esas 2019/15310 Karar sayılı dosyasında; *"Suça sürüklenen çocuğun savunmasında atılı suçu kabul etmediği ve temyiz dilekçesinde tanık hakkında yeni bilgi sahibi olduğunu, kendisini teşhis eden tanık ... ile kendi ailesi arasında husumet olduğunu ve husumetler hakkında açılan dava dosyalarına ilişkin esas ve karar numaraları verdiği anlaşılmaması karşısında; tanık ve*

¹⁶⁸ AYM, Mustafa Kupal, (Başvuru No: 2013/7727, Karar Tarihi: 4/2/2016, 52. paragraf

¹⁶⁹ AYM, Yüksel Hançer, Başvuru No: 2013/2116, Karar Tarihi: 23/1/2014, 19. paragraf

¹⁷⁰ AYM, Mehmet Fidan, Başvuru No: 2014/14673, Karar Tarihi: 20/9/2017, 38. paragraf

¹⁷¹ AYM, Hasan Ballı, Karar Tarihi: 02/06/2020, Başvuru No: 2017/21825, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/21825>, e.t.:26/03/2023

suça sürüklenen çocuğun aileleri arasında temyiz dilekçesinde belirtilen husumetin olup olmadığı hususunun suça sürüklenen çocuğun belirttiği dava dosyaları getirilerek incelenmesi ve tanığın bu hususta yeniden dinlenerek sonuca göre suça sürüklenen çocuk hakkında hüküm kurulması gerektiği, bozmayı gerektirmiş ... bu itibarla hükmün bu sebepten dolayı istem gibi bozulmasına¹⁷²” oybirliğiyle karar vermiştir.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi 25/03/2021 tarih ve 2021/6923 Esas 2021/10887 Karar sayılı dosyasında; *“Soruşturma aşamasında şüpheli olarak beyanları alınmış olan tanıkların beyanlarında, olay günü suça sürüklenen çocuğun dayısı olan tanık ... ile birlikte olduklarını, suça sürüklenen çocuğun arabada olup olmadığını görmediklerini, suça sürüklenen çocuğun ise aşamalarda olay günü dayısı olan tanık ... ile yalnız olduğunu, derneğe gittiklerini, dayısının dernekten çıkmayınca ateş ettiği savunması karşısında, suça sürüklenen çocuk ve tanık beyanları arasındaki çelişki giderilerek ve tanıklar hakkında anılan olaya ilişkin başkaca dosya bulunup bulunmadığı araştırılıp varsa onaylı bir suretinin dosya içerisine alınarak, sonucuna göre suça sürüklenen çocuğun hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçe ile yazılı şekilde hükümler kurulması, kanuna aykırı ... görüldüğünden ... hükümlerin bozulmasına¹⁷³” oybirliğiyle karar vermiştir.*

Yargıtay 13. Ceza Dairesi 10/09/2018 tarih ve 2016/19973 Esas 2018/11050 Karar dosyasında; *“1)Suça konu televizyonu olay tarihinde suça sürüklenen çocuğun elinde gördüğünü ve suça sürüklenen çocuğun kendisine söz konusu televizyonu birlikte satmalarını teklif ettiğini söylediği anlaşılan tanığın olayın tek görgü tanığı olmasına ve beyanının hükme dayanak alınmasına karşın kovuşturma aşamasından dinlenmesinden vazgeçilerek, tanığın hazırlık aşamasındaki beyanları ile yetinilmesi suretiyle eksik inceleme ile hüküm kurulması; 2)Suça sürüklenen çocuğun talimatla alınan savunmasında ... isimli tanığı olduğunu belirttiği halde, suça sürüklenen çocuk müdafine tanığın adresini bildirmesi hususunda ihtarat yapılmadan yargılamaya son verilerek savunma hakkının kısıtlanması; bozmayı gerektirmiş, olduğundan, hükmün ... bozulmasına¹⁷⁴” oybirliğiyle karar vermiştir.*

Yargıtay 17. Ceza Dairesi 23/05/2017 tarih ve 2015/29507 esas 2017/6516 karar sayılı dosyasında; *“Suça sürüklenen çocuğun aşamalarda suçlamayı kabul etmediği, olayın tek*

¹⁷² e.t.:23/01/2023

¹⁷³ e.t.:23/01/2023

¹⁷⁴ e.t.:23/01/2023

tanığı olan müştekinin komşusunun, soruşturma aşamasında 15/06/2009 günü sabikalılar albümünden sanığı kesin olarak teşhis ettiği, daha sonra yakalanan suçta sürüklenen çocuğu, 17/06/2009 günü karakolda teşhis ettiği, kovuşturma aşamasında tanığın hazır edilmesi için Emniyet Müdürlüğüne müzekkere yazıldığı ve zorla getirme kararı verildiği, ancak tanığın hazır edilemediği; Denizli ve İzmir Çocuk Mahkemelerine ...'un tanık sıfatıyla ifadesinin alınması için talimat yazıldığı, talimatların bila ikmal iade edildikleri; bunun üzerine mahkemenin "olayın yeterince açıklığa kavuştuğu" gerekçesiyle temin edilemeyen tanığın beyanının alınmasından vazgeçtiği anlaşılmakla; olayın tek tanığı olan ...'un mahkemece dinlenmemesi ... bozmayı gerektirmiş, ... olduğundan, hükümlerin ... bozulmasına¹⁷⁵" oybirliğiyle karar vermiştir.

AİHM, Balta ve Demir/Türkiye davasında; "Her şeyden önce, Mahkeme, savunma tarafının bir iddia tanığını sorgulama veya sorgulatma imkânına sahip olmamasının, makul bir gerekçeyle haklı gösterilip gösterilmediğini teyit etmelidir. Daha sonra, tanığın sorgulanmaması ciddi bir sebeple gerekçelendirildiğinde, eksik tanıkların ifadelerinin tek veya kesin kovuşturma delilini oluşturup oluşturmadığını araştırır. Son olarak, savunmanın sorgulama fırsatı bulamadığı bir tanığın tek veya belirleyici unsurunu oluşturan tanıklığın kanıtı olarak kabul edilmesi, Sözleşmenin 6. Maddesinin 1. maddesinin otomatik olarak ihlal edilmesini gerektirmez. Bu tür bir delilin güvenilirliğine ilişkin doğru ve adil bir değerlendirme yapabilmek için söz konusu delilin kabul edilmesine bağlı dezavantajları giderebilecek telafi edici unsurların bulunması halinde, prosedür bir bütün olarak adil olarak kabul edilebilecektir. Bu nedenle Mahkeme, bu üç koşulun davada karşılanıp karşılanmadığını doğrulamalıdır¹⁷⁶." şeklinde 3 ölçüt belirlemiştir.

Tanık dinletme ve sorgulatma hakkı silahların eşitliği ilkesinin bir uzantısıdır. Bu ilke her iki tarafın tanıklarının aynı muameleye tabi tutulmasını gerekli kılar. Yani savunma tanıkları da, iddia tanıklarından farklı koşullara tabi tutulmadan tamamen aynı koşullar altında davet edilip dinlenebilmelidir. Uluslararası belgelerde de düzenleme alanı bulan tanık dinletme ve sorgulatma hakkı, suç ithamı altında olan birey için yasal bir güvence olarak düzenlenmiştir. Yargılanan kişi tanık dinleterek yargılamaya etkin bir şekilde

¹⁷⁵ e.t.:23/01/2023

¹⁷⁶ European Court of Human Rights, Affaire Balta et Demir c. Turquie (Requête no:48628/12), 39-40. paragraphe, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-155375>, e.t.:26/03/2023; AİHM, Balta ve Demir/Türkiye (Başvuru No:48628/12), 39-40. paragraf, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-157637>, e.t.:26/03/2023

katılma olanağına sahip olmalı ve tanığın duruşmada dinlenilmesi sırasında hazır olabilmeli ve tanığa soru sorabilmelidir.

2.2.7. Kanun Yollarına Başvurma Hakkı

BMÇHDS'nin kanun yollarına başvurma hakkını düzenleyen 40/2/b/v fıkrasına göre suçla itham edilen çocuk asgari olarak; yargılandığı makam veya mahkemece suç işlediği konusunda verilen kararın ve bunun sonucunda alınan önlemlerin daha yüksek yetkiye sahip bağımsız ve tarafsız bir makam veya mahkemece yasaya uygun olarak incelenmesi¹⁷⁷ hakkına sahiptir.

Kanun yoluna başvuru hakkı AİHS'ne ek 7 numaralı protokolün 2. maddesinde cezai konularda iki dereceli yargılanma hakkı başlığı altında düzenlenmiştir. Bu maddeye göre mahkeme kararıyla ceza alarak mahkûm edilen herkes bu hükmü daha yüksek mahkemeye götürerek inceletme hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanımı önem derecesi düşük suçlar veya en yüksek mahkemenin ilk derece mahkemesi olarak görev yapması durumunda sınırlanabilir¹⁷⁸.

Kanun yollarına başvurma hakkı Anayasamızın 40. maddesinde düzenlenmiştir. Anayasamız 40. maddesindeki bu düzenleme ile Devlet'e özel bir görev vermiştir. Bu maddeye göre devlet yapmış olduğu işlemlerine yönelik olarak, kim tarafından hangi kanun yoluna başvurulabileceğini, hangi mercilere müracaat edileceğini ve bu başvurunun süresini belirlemek ve bunu duyurmak zorundadır. Böylece yargılanan kişi hangi kanun yoluna başvuru hakkı olduğunu öğrenecek ve adil bir yargılama süreci sağlanmış olacaktır.

Kanun yoluna başvurma hakkı 5395 sayılı ÇKK'nun kanun yolu başlıklı 14. maddesinde de çocuk hâkimince alınan kararlarına karşı itiraz edilebileceği CMK'nın itiraza ilişkin hükümlerine atıf yapılarak düzenlenmiştir. Yapılacak itiraz tabii ki en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

CMK'da da kanun yollarına başvurma hakkı 260. maddede, avukatın başvurma hakkı 261. maddede, yasal temsilcinin ve eşin başvurma hakkı 262. maddede, tutuklunun kanun yollarına başvurması 263. maddede, kanun yolunun belirlenmesinde yanılma 264.

¹⁷⁷ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

¹⁷⁸ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, e.t.:01/03/2023

maddede, cumhuriyet savcısının başvuru sonucunun kapsamı 265. maddede ve başvurudan vazgeçilmesi ve etkisi 266. maddede düzenlenmektedir.

CMK'nın 261. maddesinde, avukatın, temsil ettiği kişinin açıkça reddetmemesi halinde kanun yollarına başvurabileceği düzenlenmektedir. CMK'nın 266. maddesinin 3. fıkrasında ise 150. maddenin 2. fıkrası uyarınca, suça sürüklenen çocuğa zorunlu müdafii olarak atanan avukat ile çocuğun iradesi çocuk lehine kanun yoluna başvuru veya başvurudan vazgeçme konusunda çelişirse avukatın görüşü üstün tutulacaktır. Dolayısıyla zorunlu müdafilik kapsamına giren bu durumlarda şüpheli veya sanık ile müdafinin kanun yollarına başvurma ve bu başvurulardan vazgeçme konusunda iradelerinin çelişmesi durumunda, müdafinin iradesinin geçerli sayılacağı anlaşılmaktadır.

Olağan kanun yolları CMK'da itiraz, istinaf ve temyiz olarak düzenlenmektedir. İtiraz, CMK madde 267-271 arasında, istinaf CMK madde 272-285 arasında ve temyiz CMK madde 286-307 arasında düzenlenmiştir. Olağanüstü Kanun Yolları ise CMK'da cumhuriyet başsavcısının itiraz yetkisi (madde 308 ve madde 308/A), kanun yararına bozma (madde 309 ve madde 310) ve yargılamanın yenilenmesi (madde 311 ve madde 323 arası) olmak üzere üç tanedir.

Yargıtay 17. Ceza Dairesi 12/09/2019 tarih ve 2019/8263 Esas 2019/10525 Karar sayılı dosyasında; *“Başka bir suçtan cezaevinde hükümlü bulunan suça sürüklenen çocuğun yüzüne karşı verilen kararda CMK'nın 263. maddesi gereğince duruşma sonunda zabıt katibine veya tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürüne beyanda bulunmak suretiyle kanun yoluna başvurabileceği belirtilmediğinden kanun yoluna başvuru yöntemi hususunda tereddüt olduğundan, suça sürüklenen çocuğun temyizinin süresinde olduğu kabul edilerek yapılan incelemede suça sürüklenen çocuğun temyiz nedeni bu itibarla yerinde görülmüş olduğundan ... bozulmasına¹⁷⁹”* oybirliğiyle karar verilmiştir. Yargıtay bu kararında suça sürüklenen çocuğa, kanun yoluna başvuru hakkının bildirilmemiş olmasını bozma sebebi saymıştır.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 27/05/2014 tarih ve 2014/13835 esas 2014/14747 karar sayılı dosyasında; *“Suça sürüklenen çocuk yüzünde, suça sürüklenen çocuk müdafinin yokluğunda verilen kararın tebliğden itibaren 7 gün içinde temyiz edilebileceği belirtilerek, suça sürüklenen çocuğun kanun yolu başvuru süresi ile ilgili olarak*

¹⁷⁹ e.t.:23/01/2023

yanıtıldığı ve kararın suça sürüklenen çocuğa tebliğ edilmediği, suça sürüklenen çocuk müdafine gerekçeli kararın 02.01.2013 tarihinde tebliğ edildiği ve 08.01.2013 tarihli dilekçesiyle temyiz talebinde bulunduğundan suça sürüklenen çocuk müdafinin temyiz isteminin süresinde olduğu kabul edilerek yapılan incelemede¹⁸⁰” denilerek her ne kadar suça sürüklenen çocuğun müdafisi kararı süresinde temyiz etmiş ve bu doğrultuda temyiz incelemesi yapılmış olsa da, suça sürüklenen çocuğun kanun yoluna başvuru süresi hakkında yanıtıldığı ve bu durumun yasaya aykırı olduğu belirtilmiştir.

Kanun yolu; davanın taraflarından birinin veya taraflardan birden fazlasının “*hukuki çıkarını ihlal eden bir kararın, kararı veren hâkimden ya da mahkemeden başka bir hâkim ya da mahkeme tarafından incelenmesi için başvurulmuş bir yoldur*”¹⁸¹. Dava sonucunda yanlış olduğunu düşünülen kararın değiştirilmesi veya düzeltilmesi için bir üst mahkemeye yapılan kanun yolu başvurusu, henüz kesinleşmemiş bir hükme karşı yapılıyorsa olağan kanun yolu, kesinleşmiş bir hükme karşı yapılıyorsa olağanüstü kanun yolu adını almaktadır. Kanun yoluna başvuru hakkının suça sürüklenen çocuğa hatırlatılması, etkili ve adil bir yargılama için mutlak surette gereklidir. Böylece mevcut davada çocuğun lehine olan herhangi bir durum olup olmadığı bir üst mahkemece incelenebilecek, alt mahkemece verilen kararın yasaya uygunluğu denetlenebilecektir.

2.2.8. Kanunla Kurulmuş Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme Tarafından Yargılanma Hakkı

AİHS madde 6/1’de; herkesin kanunla kurulan, bağımsız ve tarafsız bir mahkemece, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde yargılanmayı isteme hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir¹⁸².

BMÇHDS’nin 40/2/b/iii maddesinde de; çocuğun yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olmadığı durumda, anne-babası veya kanuni temsilcisi de hazır bulundurulmak

¹⁸⁰ e.t.:23/01/2023

¹⁸¹ Murat Köksal, “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları Ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2014, s.37

¹⁸² https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, e.t.:01/03/2023

suretiyle kanunlara uygun biçimde adil bir duruşma yapılarak konunun gecikme olmadan karara bağlanmasının sağlanması gerektiği ifade edilerek¹⁸³ bu hakka yer verilmiştir.

Anayasanın 9. ve 138. maddelerinde yapılan düzenlemelerle yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerce kullanılacağı ve yargılamayı yapacak hâkimlerin bağımsız olarak kanuni hukuk ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verecekleri teminat altına alınmıştır. Bu bağımsızlığın sağlanabilmesi için hiçbir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılması konusunda mahkeme veya hâkimlere herhangi bir şekilde etkide bulunması yasaklanarak anılan hak anayasal düzeyde koruma altına alınmıştır.

Anayasamız 36.maddesinde görevli ve yetkili mahkemenin önüne gelen davaya bakmaktan kaçınamayacağını düzenlerken, 37. maddesi ile hiç kimsenin kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir mahkeme tarafından yargılanamayacağını ve doğal hâkim ilkesini ortadan kaldıracak düzenlemelerle oluşturulan yeni veya olağanüstü bir yargı mercinin kurulmasını yasaklayarak anayasal seviyede hak arama hürriyeti ve kanuni hâkim ilkesini güvence altına almıştır.

Anayasanın 40. maddesinde de anayasa ile tanınan hak ve hürriyetleri ihlal edilen kişilerin, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının varlığını ve bu imkânı kullanmayı talep etme hakkına sahip olduğunu düzenlemiştir.

5395 sayılı ÇKK'nun 2. maddesinde de çocuk mahkemelerinin kuruluş görev ve yetkilerine yer verilmiştir. Kanununun 25. maddesinde çocuk mahkemelerin kuruluşu, 26. maddesinde çocuk mahkemelerin görevi, 27. maddesinde çocuk mahkemelerin yargı çevresi ve 28. maddesinde çocuk mahkemesi hâkimlerin atanmaları düzenlenmiştir.

Yargılamanın kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından gerçekleştirilmesi adil yargılanma hakkının öncelikli şartıdır. Mahkemelerin bağımsızlığı, yargılama yaparken emir almamayı, hür olmayı ve hiçbir baskı ve etki altında kalmamayı ifade eder¹⁸⁴. Mahkemenin ve dolayısıyla hâkimin bağımsızlığı, yargılama faaliyetinin doğal bir gereğidir¹⁸⁵. Mahkemelerin tarafsızlığı ise yargılama yaparken taraf olmamayı, taraflara eşit mesafede bulunmayı ve objektif olmayı ifade

¹⁸³ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

¹⁸⁴ Nurullah Kunter, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Altıncı Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978, s.248; Gökçen ve diğerleri, s.130; Yenisey / Nuhuğlu, s.246; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.69-70

¹⁸⁵ Kunter, s.248; Gökçen ve diğerleri, s.130; Yenisey / Nuhuğlu, s.246

eder¹⁸⁶. Anayasanın 138. maddesinin 1. fıkrası gereği hâkimler bireylere, yasama ve yürütme organlarına karşı bağımsızdırlar. Kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkı, doğal hâkim ilkesi ile de ilişkilidir. Doğal hâkim ilkesi adil yargılanma hakkının büyük bir güvencesidir. Doğal (tabii, olağan) hâkim, kanunla, yargılamadan önce kurulmuş ve yargılamaya konu uyuşmazlıkta yetkili olan mahkemenin hâkimine denilmektedir¹⁸⁷. Anayasanın 37. maddesinin 2. fıkrasında bu husus özellikle vurgulanarak, olağanüstü mahkemelerin kurulması yasaklanmıştır. Olağanüstü mahkeme, bir olaydan sonra, sadece o olaya özgü olarak kurulmuş veya olaya göre sonradan yetkili kılınmış mahkemelere denilmektedir. Bu mahkemelerin hâkimine de olağanüstü hâkim denilmektedir. Belirli suçlar için kurulmuş olan mahkemeler ancak yasayla kurulabilir ve hiç kimse doğal hâkim dışında bir yargı makamı önüne çıkarılamaz. Bunun sebebi ise olağanüstü, istisnai mahkemelerin kurulmasının yasaklanmış olmasıdır¹⁸⁸. Yargılamanın doğal (tabii, olağan) hâkim tarafından gerçekleştirilmesi, adil yargılanma hakkının temel gereklerindedir. Doğal hâkim ilkesine göre, yargılama ancak uyuşmazlığın doğumu anında görevli ve yetkili mahkeme tarafından gerçekleştirilebilecektir. Böylece yargılama konusu olaydan sonra kurulacak bir mahkeme ile kişiye veya olaya özgü mahkemelerin kurulması engellenmiştir. Doğal hâkim ilkesinin amacı, yasama organının belirli bir olay hakkında o olaydan sonra yalnızca o olaya özgü bir mahkeme kurmasını engellemektir. Dolayısıyla yasama organı da dâhil olmak üzere devletin herhangi bir organı, yargılama konusu olaydan sonra, sadece yargılama konusu olaya özgü bir mahkeme kuramayacaktır. Bu durum yargılanan kişi için de adil yargılanma hakkı açısından güvence oluşturacaktır.

Suç tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olan ve kanunla ihtilafa düşen çocukları yargılamak ve bunlar hakkında gereken hükmü (ceza veya tedbir) vermekle görevli mahkemeler çocuk mahkemeleridir. Özel mahkeme olarak nitelendirilebilecek olan çocuk mahkemeleri, yaş ölçütüne dayalı bir sistem benimsemiştir. Buna göre, suç tarihinde çocuk olan yani on sekiz yaşını tamamlamayan kişi hakkında, işlediği suç veya

¹⁸⁶ Kunter, s.253; Gökçen ve diğerleri, s. 131; Yenisey / Nuhoğlu, s.253; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.69-70

¹⁸⁷ Yusuf Solmaz Balo, “Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar ile Korunmaya Muhtaç Çocuklar Bakımından Görev ve Yetki Kuralları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:51, s.215, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-51-11> , e.t.:06/04/2023; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.70

¹⁸⁸ Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.70

bu suç için öngörülen ceza ne olursa olsun, yargılama yapmakla görevli merci çocuk mahkemeleridir¹⁸⁹.

Yargılama makamının kanuni dayanağının olması ve bu yargılama makamının bağımsız ve tarafsız olması gerekliliği birçok ulusal ve uluslararası belge ile güvence altına alınmıştır. Mahkemeler için geçerli olan kanunilik, bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri demokratik toplum düzeninin temel yapı taşlarıdır. Bu ilkelere sahip olmayan bir yargı makamının, adil bir yargılama yapması da mümkün olmayacaktır.

¹⁸⁹ Balo, **Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar ile Korunmaya Muhtaç Çocuklar Bakımından Görev ve Yetki Kuralları**, s.220

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN YARGILAMASI

3. Genel Olarak

Çalışmamızın bu bölümünde öncelikle çocuk yargılamasına hâkim olan dört temel ilke incelenecek, devamında çocuk yargılamasında görevli makam ve mevkiler ile düzenlemeler soruşturma ve kovuşturma evreleri bakımından ayrı ayrı ele alınacaktır. Daha sonra çocuk yargılamasına özgü durumlar ele alınacak ve soruşturma evresinde verilebilecek kararlar ile kovuşturma evresinde verilebilecek kararlar anlatılarak, en son zamanaşımı ve kanun yolları konusuna değinilecektir.

3.1. Çocuk Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler

Çocuk yargılamasında, çocuklara tanınan hakların kullanılması ve korunması noktasında göz önünde bulundurulması gereken bazı temel ilkeler vardır. BMÇHDS' de de çocuklarla ilgili her türlü işlemde taraf devletlerin göz önünde bulundurmasını istediği temel ilkeler zikredilmiştir. Bu 4 temel ilke çocuğun üstün yararı, yaşama ve gelişme hakkı, ayrımcılık yasağı ve çocuğun katılım hakkı ilkeleridir¹⁹⁰. Doktrinde bu 4 temel ilkenin yanı sıra saygınlık, takdirilik, gizlilik ve özgürlüğü bağlayıcı cezanın son çare olması gibi ilkeler de çocuk yargılamasına hâkim olan ilkeler arasında zikredilmektedir¹⁹¹.

Saygınlık ilkesi, çocuğun insan olması nedeniyle sahip olduğu saygınlık ve değere yaraşır biçimde çocuğa davranılması gerektiği anlamına gelmektedir. BMÇHDS'ye göre özgürlüğünden mahrum kılınan her çocuğa, insancıl olarak ve insan olmanın özündeki saygınlık ve değer ile kendi yaşındaki çocukların ihtiyaçları dikkate alınarak¹⁹² davranılması gerekmektedir. Sözleşmenin 40. maddesinde de taraf devletlerin, suç ile

¹⁹⁰ Çocuğun Üstün Yararı md.3, Yaşama ve Gelişme Hakkı md.6, Ayrımcılık Yasağı md.2, Katılım Hakkı md.12, **22184 sayılı RG**

¹⁹¹ Özkan, s.89, Şeyma Şahin, "BM Pekin Kuralları Ekseninde Çocuk Yargılaması ve Çocuğun Üstün Yararı İlkesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2019, s.12-20; Buket Gülten Kaya, "Suça Sürüklenen Çocuklar ve Denetimli Serbestlik", Ankara Üniversitesi SBE, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2011, s.16-26, Fatma Gökçen Özmenli, "Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2017, s.31-43, Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, s.274

¹⁹² **22184 sayılı RG**

itham edilen ya da suç işlediği kabul edilen her çocuğun¹⁹³ sahip olduğu saygınlık ve değeri pekiştirecek ve diğer kişilerin de insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını güçlendirecek şekilde davranılmasını isteme hakkını kabul ettikleri düzenlenmektedir. Ulusal ve uluslararası birçok belgede¹⁹⁴ kendine yer bulan bu ilke, çocuğun saygın ve değerli bir birey olduğu düşüncesini vurgulamaktadır.

Takdirilik ilkesi ise suça sürüklenen çocuklarla ilgili yargılamanın her aşamasında karar mercilerinin her olaya özgü ve doğru karar verebilmelerini sağlamak için bu mercilere takdir yetkisi tanınmasını vurgulayan bir ilkedir¹⁹⁵. Karar verme yetkisine sahip olan bu mercilere, yargılamanın her aşamasında, ceza yasasını ihlal iddiası ile karşı karşıya olan çocuk hakkında, çocuğun özel ihtiyaçları ve uygun görülecek yaptırımlar göz önüne bulundurularak, takdir yetkisi tanınması gerektiği belirtilmektedir. Hem iç hukukumuzda hem de uluslararası hukukta takdir yetkisini kullanacak makamlar, öncelikle çocuğun üstün yararı ilkesini göz önünde bulundurarak; kanunun izin verdiği sınırlar içerisinde ve durumun elverdiği ölçüde, suça sürüklenen çocuğu ceza yargılamasının dışında bırakabilecektir. Böylelikle çocuğun toplumla yeniden bütünleşmesi ve en az zararlı yargılama sürecinden ayrılması amaçlanmaktadır.

Gizlilik ilkesi ise, çocuğun çıkarları gerektirdiği takdirde yargılama sürecinin ilgili safhalarının gizli olarak yürütüleceği hakkındadır. BMÇHDS'nin 40. maddesine göre kovuşturmanın her aşamasında her çocuğun özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Pekin Kurallarını 8. ve 21. maddesi de gizlilik ilkesi ile ilgilidir. Ceza muhakemesinde soruşturma evresinde gizlilik ilkesi hâkimken, kovuşturma evresinde ise aleniyet ilkesi geçerlidir. Bu genel ilkenin istisnası ise çocuk yargılamasıdır. Bu durum Anayasa'nın 141. maddesinin 2. fıkrasında açıkça düzenlenerek bu konudaki istisnai durumun emredici nitelik taşıdığı belirtilmiştir. ÇKK'nun 4. maddesi de çocuğun kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesini sağlamak hususunda gereken önlemlerin alınması konusunda uygulayıcılara görev vermektedir. CMK'nın 182. maddesinde duruşmanın aleniyeti düzenlenmiş, 185. maddede ise suça sürüklenen çocuklara ilişkin duruşmalarının kapalı olarak gerçekleştirileceği ve aynı şekilde hükmün açıklanmasının da kapalı duruşmada gerçekleştirileceği düzenlenmiştir. 187. maddenin 2. fıkrası gereği kapalı yapılan bu

¹⁹³ 22184 sayılı RG

¹⁹⁴ BMÇHDS md.40, PEKİN KURALLARI md.2, RİYAD İLKELERİ md.52, HAVANA KURALLARI md.12

¹⁹⁵ Özkan, s.99

duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracılığı ile yayınlanamayacaktır. Böylelikle yargılamanın çocuk üzerindeki olumsuz etkisi mümkün olduğunca azaltılacak, çocuğun kendini daha rahat ifade edebilmesi sağlanacak ve en önemlisi çocuğun ilerideki yaşamında damgalanması önlenecektir.

Özgürlüğü bağlayıcı cezanın son çare olması ise çocuğun üstün yararı ilkesinin bir uzantısıdır denilebilir. Bu ilke ile çocuğun özgürlüğü bağlayıcı cezanın gerçekleştiği ortamının olumsuz etkilerinden korunması, diğer sanık veya suça sürüklenen çocuklarla işbirliği sağlayarak suç potansiyelini artırması ve cezasını tamamladıktan sonra yeniden suça sürüklenmesinin önüne geçilmek amaçlanmıştır. Suç ithamı altında olan çocuk hakkında şartlar elveriyorsa cezanın alternatif yaptırımlara çevrilmesi gerektiği birçok hukuk sistemi tarafından kabul edilmiş bir durumdur. Özgürlüğü bağlayıcı cezanın son çare olması ilkesinin uygulanmaması veya göz ardı edilmesi durumunda çocukların tutulduğu cezaevleri ve diğer kurumlar, yaş etkeni de göz önüne alındığında, ıslah ve topluma kazandırma etkisinin yanı sıra “suç okulu” potansiyeline kavuşacaktır. Bu ilke ÇKK’nun 4. maddesinde ve CMK’nın 102. maddesinde düzenlenmiştir. BMÇHDS’nin 37. maddesi de aynı ilkeyi düzenleyerek çocuğun özgürlüğünden mahrum bırakılmasının yasal dayanağı olmasını ve bu tür önlemlerin son çare ve mümkün olduğunca kısa süre için uygulanması gerektiğini ifade etmektedir¹⁹⁶. Pekin Kurallarının 13. ve 17. maddesi ile Havana Kurallarının 1. maddesinde de yargılamanın tutuklu olarak yapılmasının ve özgürlüğü bağlayıcı cezanın, en son çare olarak başvurulması gereken bir durum olduğu ve bu durumun mümkün olduğu kadar kısa tutulması gerektiği tekrar edilmiştir. Çocukların kilit altında kapalı bir ortamda tutularak dış dünyayla ve özellikle aileleriyle iletişimlerinin kesilmesi durumunda çocuk açısından hem sosyal hem de psikolojik birçok soruna neden olacağından, bu duruma en son çare olarak başvurulması gerektiği kabul edilmektedir¹⁹⁷.

3.1.1. Çocuğun Üstün Yararı

Yukarıda zikredilen 4 temel ilkenin her biri tek başına oldukça önemli olmakla birlikte, çocuğun üstün yararı ilkesi çocuk hukukunun temel direğidir. Hem özel hukuk

¹⁹⁶ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.261

¹⁹⁷ Ayhan Erbay, “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üstündeki Psikolojik Etkileri”, *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, Yıl:2017, Sayı:1, s.31, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651221>, e.t.:15/05/2023

hem de ceza hukuku bağlamında oldukça önem arz eden bu ilke, BMÇHDS'nin 3. maddesinde kamu veya özel bütün kuruluşların, adli ve idari makamların, yasama organının çocuğu ilgilendiren tüm işlem ve eylemlerinde çocuğun yararının temel düşünce olması gerektiği kabul edilmiştir. Maddenin devamında bu ilke gereği taraf devletlerin, çocuğun anne–babasının, yasal temsilcilerinin ya da çocuktan hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini dikkate alarak¹⁹⁸, çocuğun esenliği için gereken bakım ve gözetimi sağlamayı yüklenenlerini ve bu doğrultuda uygun tüm yasal ve idari önlemleri alacağı düzenlenmiştir. Hakkında ceza yasasını ihlal iddiası olan çocukların yargılanması, çocukların özgürlüğünün kısıtlanması, çocuğun evlat edinilmesi, çocuğun aile ortamından yoksun kalması veya ayrılması ve çocuğun ana-babasının sorumluluklarının belirlenmesi noktasında bu ilke büyük öneme sahiptir.

Anayasamızın 41. maddesinde çocuğun yüksek yararına açıkça aykırı olmadığı sürece anne ve babası ile ilişki kurma ve sürdürme hakkını olduğu ifade edilerek çocuğun üstün yararı ilkesi anayasal olarak da dikkate alınıp tanınan ilkeler arasına alınmıştır. Bu ilke yasama, yürütme ve yargı organlarına, çocuğu ilgilendiren her türlü iş, işlem ve kararda çocuğun üstün yararının esas alınmasını öngörmektedir. İdare hukuku için kamu yararı ilkesinin önemi neyse, çocuk hukukunda da çocuğun üstün yararı ilkesi aynı öneme sahiptir¹⁹⁹. Bu ilke gereğince her somut olay özelinde, uzun vadede ve geniş kapsamda üstün yarar kavramının ne olduğunun saptanması önemlidir. Yani çocuğunun geleceğine etki edecek biçimde bir karar alınırken, bunun çocuk üzerindeki sosyal, psikolojik, ekonomik ve pedagojik tüm etkileri göz önünde bulundurularak; çocuğu koruyucu karar alma zorunluluğudur denilebilir.

BMÇHDS'nin 18. maddesinde²⁰⁰ bu ilkeyi gözetme yükümlülüğünün ilk önce ana – baba ve yasal vasilere düştüğü belirtilmektedir.

BMÇHDS'de çocuğun üstün yararı ibaresi yerine çocuğun yüksek yararı ibaresi tercih edilmiştir. Doktrinde Serozan, *çocuğun üstün yararı*²⁰¹ ve *çocuk yararının önceliği*²⁰² kavramlarını kullanmakta iken; Fendoğlu, *çocuğun yüksek yararı ve çocuk yararının*

¹⁹⁸ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.7

¹⁹⁹ Serozan, s.65

²⁰⁰ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.105

²⁰¹ Serozan, s.66

²⁰² Serozan, s.65-67

*önceliği*²⁰³ kavramlarını tercih etmiştir. Balo ise *çocuğun yüksek yararı*²⁰⁴ kavramını tercih etmektedir. Çocuğun üstün yararının ne olduğunu net bir şekilde tanımlamak mümkün değildir. Her somut olayda özel durum ve koşullara göre değerlendirme yapılarak bir sonuca varılabilecektir. Çocuğun üstün yararı ilkesi özetle çocuğu ilgilendiren çok sayıda seçenek arasından çocuk açısından en faydalı olacak seçeneğe öncelik verilerek tercih edilmesi olarak ifade edilebilir.

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kurallarının (Havana Kuralları) 9. maddesinde Havana kurallarında düzenlenen hiçbir hükmün, diğer uluslararası belgelerle ve sözleşmelerle kabul edilen hakların uygulanmasını engellemek amacıyla birlikte çocuğun üstün yararı ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı düzenlenmektedir²⁰⁵.

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkelerin (Riyad İlkeleri) 7. maddesinde de Riyad İlkelerinin diğer uluslararası belgelerle ve sözleşmelerle kabul edilen kuralların genel çerçevesi içinde²⁰⁶ şeklinde çocuğun üstün yararı ilkesine uygun olarak yorumlanacağı düzenlenmiştir. İlkelerin 46. maddesinde de çocukların kurumlara yerleştirilmesine son çare olarak başvurulacağı ve zorunlu süre aşılmadan kullanılabilceği düzenlenmiş; bu halde ise temel düşüncenin çocuğun yararı olacağı belirtilmiştir.

Çocuk adalet sisteminin yönetimine ilişkin Riyad İlkelerin 57. maddesi taraf devletlerce Riyad İlkelerinin ve Pekin Kurallarının uygulanmasını da denetleyecek olan, gençlerin statüsü, hak ve yararlarının korunup korunmadığını denetleyecek bir organ oluşturulmasını öngörmektedir²⁰⁷.

Çocuk ceza adalet sisteminin en temel özelliği, çocuk yargılamasında alınacak tüm kararlarda ve yapılacak tüm işlemlerde çocuğun üstün yararı ilkesinin öncelikli olarak uygulanacak olmasıdır. Çocuğun üstün yararı ilkesi ÇKK'nun temel ilkeler başlıklı 4. maddesinin 1. fıkrasında kanunun uygulanmasında çocuğun haklarının, yarar ve esenliğinin gözetileceği hüküm altına alınmıştır. ÇKK'nun 22. maddesinin 3. fıkrasında ise çocuğun yararı gerektiriyorsa çocuğun duruşma salonu dışına çıkarılabileceği veya

²⁰³ Hasan T. Fendoğlu, **Çocuk Hakları Hukuku**, Yetkin Yayınları, 2014, Ankara, s.79

²⁰⁴ Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, s.63

²⁰⁵ **HAVANA KURALLARI** md.9

²⁰⁶ **RİYAD İLKELERİ** md.7

²⁰⁷ **RİYAD İLKELERİ** md.57

sorgusu yapılmış çocuğun duruşmadan vareste tutulmasına karar verilebileceği düzenlenmiştir.

ÇKK'nun kolluğun çocuk birimi başlıklı 31. maddenin 5. fıkrasında ise korunma ihtiyacındaki çocuğun yararına aykırı nedenlerin mevcudiyeti durumunda kolluğun çocuk biriminin halin gerektirdiği önlemleri alarak çocuğun güvenliğini sağlamakla görevli olduğu düzenlenmektedir.

ÇKK'nun sosyal inceleme raporları hakkındaki 41. maddesinde ise çocuğun yararına aykırılık arz eden durumlarda sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporunun incelenmesinin ilgiler açısından kısmen veya tamamen yasaklanabileceği belirtilmiştir.

Bu ilke gereği yarışan veya çarpışan yararlar söz konusu olduğunda çocuğun yararına olan durumun tercih edilmesi gerekmektedir²⁰⁸. Bu ilkeye ilişkin yorumlar, BMÇHDS ile tanınan diğer maddelerin ihlal edilmesi anlamına gelmeyecektir. Bu ilke ile çelişen insan hakları söz konusu olduğunda, çocuğun yararı ciddi bir biçimde değerlendirilmeli ve çocuğun yararının araştırıldığı ve gözetildiğinin ortaya koyulması gerekmektedir²⁰⁹.

Görüldüğü üzere çocuğun üstün yararı ilkesi ulusal ve uluslararası birçok belgede düzenleme alanı bulmuş, çocukların korunması bağlamında çok önemli bir ilkedir. Ancak bu ilkenin uygulamada tüm ilgililer tarafından yeterince önemsenmemesi, birçok düzenlemenin kâğıt üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Çocuğun üstün yararı ilkesinin yalnızca yargı makamları değil BMÇHDS'nin 3. maddesinde de açıkça belirtildiği üzere “sosyal yardım kuruluşları, yasama organları, yargı organları ve idari makamlar” tarafından yapılacak tüm işlemlerde esas alınması gerekmektedir.

3.1.2. Yaşama ve Gelişme Hakkı

İnsanın insan olduğu için en temel hakkı olan yaşam hakkı AİHS'nin 2. maddesinde yerini almıştır. AİHS'ne göre yaşam hakkı yasa ile korunur ve mahkemece ölüm cezası ile cezalandırılan bir kimsenin infazı dışında kimsenin yaşamına kasıtlı olarak son verilemez.²¹⁰ BMÇHDS'nin 6. maddesi de sözleşmeye Taraf Devletlerin çocuğun temel yaşam hakkına sahip olduğunu kabul ettiğini ve çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi

²⁰⁸ Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, s.63

²⁰⁹ Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, s.65

²¹⁰ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, e.t.:01/03/2023

için olan en yüksek gayreti göstereceğini ifade etmektedir.²¹¹. Yaşama hakkı, yalnızca çocuklar için değil herkes için geçerli olan ve korunması gereken temel bir insan hakkıdır²¹². Yaşama ve gelişme hakkı, sözleşmenin temel ilkeleri çerçevesinde ayrıma tabi tutmaksızın tüm çocuklar için geçerli bir haktır.

Çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne dokunulamayacağı ilkesi ile yaşama hakkı birbirini tamamlayıcı niteliktedir²¹³. Bu nedenle çocuğun yaşam hakkının korunması için her tür tehlikeden korunması büyük önem arz etmektedir. Yaşama hakkı birçok ulusal ve uluslararası belgede güvence altına alınan bir haktır. Yaşama hakkı çoğu uluslararası belgede dokunulmaz nitelikte kabul edilir ve mutlak olarak korunması amaçlanır. Yaşam hakkı, bir ülkenin insan hakları konusunda duruşunu ortaya koyan önemli bir ölçüttür²¹⁴. Bu hak ülkemizde 1982 Anayasası ile güvence altına alınmıştır. Bu hak kişinin kendisine karşı korunmasını, kişinin üçüncü kişilere karşı korunmasını ve kişinin topluma ve devlete karşı korunmasını kapsamaktadır²¹⁵.

Gelişme hakkı ise bir çocuğun içinde bulunduğu gelişme dönemini en elverişli şekilde yaşaması anlamına gelmektedir²¹⁶. BMÇHDS'nin önsözünde özellikle çocukların gelişim ve esenliği için gerekli doğal ortamı oluşturan ailenin, sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmesi maksadıyla gereken destek ve yardımı görmesinin taraf devletlerin sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. Sözleşmede çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi açısından her ulusun kendine mahsus değerlere sahip olduğu dikkate alınarak ve taraf ülkelerde bulunan çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi adına milletlerarası işbirliğinin önemi vurgulanarak taraf devletlerin sorumluluk bilinci ile hareket etmesi istenmiştir.

Yaşama ve gelişme hakkı Anayasa'nın 17/1. maddesinde açık ve tartışmaya yer vermeyen bir ifade ile düzenleme alanı bulmuştur. ÇKK'nun 4. maddesinde de uygulamada, çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının korunacağı belirtilmiştir. TCK'nın ilgili maddelerinde de düzenlenmiş olan hayata karşı suçlar ve

²¹¹ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.37

²¹² Özkan, s.93

²¹³ Sevil Lale Kurt, "Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması", **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Yıl:2016, Sayı:36, s.111, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227835>, e.t.:10/05/2023

²¹⁴ Kurt, s.112

²¹⁵ Cengiz Topel Çiftçioglu, "Yaşama Hakkı", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2012, Sayı:103, s.140-141, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-103-1230>, e.t.:10/05/2023

²¹⁶ Kurt, s.112

vücut dokunulmazlığına karşı suçlarda da yaşama, hayatta kalma ve gelişme ilkesinin yansımaları görülmektedir.

BMÇHDS'nin 18. maddesi²¹⁷ çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesinin sağlanmasında sorumluluğu olanların, çocuğun üstün yararı ilkesini gözetmesi gerektiği ve Taraf Devletlerin bunu sağlamaya yönelik sorumluluğu olduğu vurgulanmıştır.

Sözleşmenin 27. maddesinde de çocuğun her yönden gelişimi için yeterli derecede bir hayat düzeyine sahip olma hakkı olduğunu ve bu hakkın kullanılmasında çocuğun ailesinin yanında Taraf Devletlerin de sorumlu olduğunun kabul edildiği ifade edilerek²¹⁸ taraf devletlerin sorumluluğu belirtilmiştir.

Sözleşmenin 32. maddesinde²¹⁹, çocuğun gelişimine zarar verici nitelikte çalıştırılması durumunda taraf devletlerin çocuğu koruma yükümü hatırlanmıştır.

BMÇHDS'ye göre taraf devletlerin çocuğun fiziki, zihni, ruhi, ahlaki, psikolojik ve toplumsal gelişimini gözetmeleri ve çocuğun toplumun özgür bir bireyi olarak yaşamını sürdürmesi için uygun şartları sağlamaları gerekmektedir²²⁰. Her çocuğun kişiliğini, becerilerini ve yeteneklerini mümkün olan en iyi şekilde geliştirme hakkı vardır. Çocuğun gelişme hakkını kullanabilmesi için öncelikle yaşama hakkına sahip olması gerektiği ise unutulmamalıdır.

AİHM yaşam hakkı ile ilgili birçok kararında yetkili makamların çocuğun yaşam hakkının korunması noktasında üzerine düşen sorumlulukları yerine getirip getirmediğini sorgulamış ve etkin bir soruşturma yürütülüp yürütülmediğine dikkat çekmiştir. AİHM, Çoşelav / Türkiye davasında 17 yaşında bir mahkûm olan Bilal Çoşelav'ın kendisini çarşafıla asarak intihar etmesine ilişkin olarak yetkili makamların Bilal Çoşelav'ın yaşam hakkını koruyamamaları nedeniyle AİHS'nin 2. maddesinin esas bakımından ihlal edildiğine karar verilmiş, aynı zamanda kişinin ölümüne yol açanların sorumluluklarının tespit edilmesine yönelik etkili bir soruşturma yürütülmemesi nedeniyle sözleşmenin 2. maddesinin usul bakımından da ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır²²¹.

²¹⁷ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.105

²¹⁸ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.187

²¹⁹ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.225

²²⁰ Kurt, s.112

²²¹ Case Of Çoşelav v. Turkey (Application No: 1413/07), (esas)70 ve (usul)78. paragraflar, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113767>, e.t.:14/05/2023

Önkol / Türkiye davasında, başvuranların 12 yaşındaki kızları, 28 Eylül 2009 tarihinde, Diyarbakır'ın Lice ilçesinde bulunan bir alanda bir mühimmatın patlaması sonucu hayatını kaybetmiştir. Başvuranlar, kızlarının bir askeri operasyon esnasında güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğünü ileri sürmekte; hükümet ise güvenlik güçlerinin ölümcül güce başvurmadıklarını belirtmektedir. Mahkeme, somut olayda, başvuranların kızlarının öldürüldüğü yönündeki iddiası hakkında resmi bir soruşturmanın yürütüldüğünü belirtmektedir. Söz konusu soruşturmanın sonuçlarından, başvuranların kızlarının, kaynağının tespit edilemediği ve patladığı sırada yerde bulunan bir askeri mühimmatın patlaması sonucu yaşamını yitirdiği anlaşılmaktadır. Mahkeme, başvuranların kızını öldürmek için devlet görevlileri tarafından yapılan bir atışın söz konusu olduğu sonucuna varmak için yeterince ikna edici unsurların bulunmadığı kanısına vararak, sözleşmenin 2. maddesinin esas ve usul yönünden ihlal edilmediğine karar vermiştir²²².

Akdeniz ve diğerleri / Türkiye davasında, başvurucular, aralarında 16-17 yaşlarında bir çocuğun da bulunduğu akrabalarının güvenlik güçlerince gözaltına alındıktan sonra kaybolduklarını ve yetkili makamların sorumlu olduğu olaylar içinde akrabalarının öldüğünün varsayılabilirliğini ileri sürmüşlerdir. Başvurucular, bu ölümlere ilişkin etkin bir soruşturma yapılmadığını ve akrabalarının gözaltındaki koşullarının insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele teşkil ettiğini iddia etmişlerdir. Türk makamları ise başvuranların akrabalarının gözaltına alındığını kabul etmeyi reddetmiş ve akrabalarının neden yakalandıklarına ya da yargı önüne çıkarıldıklarına dair bir kanıt gösterememiştir. Ortaya atılan ciddi iddialar karşısında savcılık makamınca olayın soruşturulması yönünde atılmış ciddi bir adım bulunmamaktadır. Savcılığın harekete geçmemesi ve kanıt toplamak için çaba göstermemeleri karşısında, Mahkeme yürütülen soruşturmanın yaşam hakkı bakımından bir güvence sağlayamadığını gözlemlemiştir. Mahkeme bu nedenle, aralarında on altı – on yedi yaşlarında bir küçüğün de bulunduğu, on bir kişinin güvenlik güçlerince gözaltına alındıkları tarihten sonrasında ölmüş olarak kabul edilmesi gerektiği, yetkili makamların gözaltında ne olduğuna dair bilgi vermemesi, ölümcül güç kullanılmasına ilişkin meşru gerekçe bildirmemesi karşısında sözleşmenin 2. maddesinin

²²² Affaire Önkol c. Turquie (Requête no: 2459/10) , (esas)84 ve (usul)106. paragraflar <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170357> , e.t.:14/05/2023, (Türkçe metin) Önkol / Türkiye (Başvuru No: 2459/10), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175863> , e.t.:14/05/2023,

ihlal edildiği kanaatine varmıştır²²³. Bu kararda dolaylı olarak da olsa BMÇHDS'nin yaşam hakkına ilişkin 6. maddesi, işkence ve özgürlükten yoksun bırakmaya ilişkin 37. maddesi ve çocukların silahlı çatışmadan korunmasına ilişkin 38. maddesi ile ilintili olduğu değerlendirilmiştir.²²⁴.

Güleç / Türkiye davasında, 4 Mart 1991 tarihinde, Şırnak ilinin İdil bölgesinde izinsiz gösteri, kepenk indirme ve kamu binalarına saldırı gibi çok sayıda olay meydana gelmiştir. İdil Lisesi öğrencisi ve başvuranın oğlu olan 15 yaşındaki Ahmet Güleç'in de aralarında bulunduğu iki kişi öldürülmüş; on iki kişi ise yaralanmıştır. Boş kovanları güvenlik güçleri tarafından toplanan ve olaylardan sonra el koyulan on üç silahın sahipleri Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmışlardır; ancak ilgili olaylarda yer almadıklarını kanıtladıkları için beraat etmişlerdir. Hükümete göre, Ahmet Güleç silahlı göstericiler tarafından jandarmalara atılan bir kurşunla vurulmuştur. Başvurana göre, oğlu göstericileri dağıtmak için silahsız göstericilere ateş eden güvenlik güçleri tarafından öldürülmüştür. Göstericilerin arasında silahlı teröristlerin olup olmadığı hususuna ilişkin olarak Mahkeme, Hükümet'in bu iddiayı desteklemek için herhangi bir kanıt ortaya koymadığına dikkat çekmektedir. İlk olarak, jandarmalardan hiçbiri ne başvuranın oğlunun öldüğü yerde ne de göstericilerin geçtiği diğer yerlerde kurşunla yaralanmıştır. İkinci olarak, olay yerinde PKK üyelerine ait olduğu düşünülen herhangi bir silah ya da boş kovan bulunmamıştır. Ayrıca olaylardan sonra güvenlik güçleri tarafından boş kovanları toplanan ve el koyulan on üç tüfeğin sahipleri aleyhinde Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde açılan dava beraatla sonuçlanmıştır. Çünkü davalılar söz konusu olaylarda yer almamışlardır. Bu nedenle Mahkeme, davaya neden olan olaylar sırasında Ahmet Güleç'in ölümüne sebebiyet veren ve göstericileri dağıtmak amacıyla kullanılan gücün 2. madde kapsamında gereksiz olduğu kanaatine varmış ve sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiğinin oybirliğiyle karar vermiştir²²⁵.

Yaşama hakkı; yalnızca cezai boyutta düşünülmemelidir. Çocuklar bakımından yaşam süresinin uzatılması, hastalıklarla mücadele edilmesi, çocuk ölümlerinin

²²³ Case of Akdeniz and Others v. Turkey (Application No: 23954/94), 93. paragraph, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59482>, e.t.:14/05/2023

²²⁴ (Türkçe Metin) Akdeniz ve diğerleri / Türkiye (Başvuru No:23954/94), <http://www.cocukgozlemevi.org/storage/app/uploads/public/5ab/e36/c4e/5abe36c4ec164068576303.pdf>, e.t.:23/05/2023

²²⁵ Case Of Güleç v. Turkey (Application No: 54/1997/838/1044), 83. paragraph, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58207>, e.t.:14/05/2023

azaltılması, sağlık koşullarının iyileştirilmesi, yeterli besin ve temiz su sağlanması gibi birçok hak ve güvenceyi de beraberinde getirmektedir²²⁶.

Vücut bütünlüğüne dokunulmaması hakkı, işkence ve kötü muamele yapılmaması hakkı, çocuğun beden bütünlüğü ve bedeninin saldırıya karşı korunması hakkı da yaşam hakkı sağlanmadan gerçekleşmeyecek bir takım güvencelerdendir. Devlet çocuğun yaşam hakkını korumak için gerekli her türlü önlemi almalı ve her türlü çabayı göstermelidir²²⁷. İnsan onuruna yaraşır bir yaşam sürme hakkı her bireyin en temel hakkıdır.

3.1.3. Ayrımcılık Yasağı

Uluslararası mevzuatta AİHS'nin 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağı, BMÇHDS'nin 2. maddesinde düzenleme alanı bulmuştur. Ceza adalet sisteminin çocuk üzerindeki damgalayıcı etkisinin sebep olduğu ayrımcılıkla mücadele etmek BMÇHDS'nin taraf devletlere yüklediği görevlerden biridir²²⁸. Ayrımcılık yasağı ile ilgili BMÇHDS'de 2. maddede sayılan şartlarda²²⁹ ayrımcılık yapılamayacağı belirtilmiş ise de bu sözleşmede sayılan bu hususlar tahdidi değildir. Sözleşme, hiçbir hal şart ve statü nedeniyle çeşitli gruplara mensup (örneğin sokakta yaşayan veya mükerrer şekilde suç işleyen çocuklar) çocuklar arasında da herhangi bir ayırım yapılmasını kabul etmemektedir.

Ulusal mevzuatta ise 1982 Anayasası'nın 10. maddesinin 1. fıkrasında herkes, ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir denilerek ayrımcılık yasağı düzenlenmiştir. 5395 sayılı ÇKK'nda da temel ilkeler başlıklı 4. maddede benzer şekilde "*Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla; ... çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması ilkeleri gözetilir*" denilerek ayrımcılık yasağının çocuk haklarının korunmasına yönelik temel ilkelerden olduğu belirtilmiştir.

Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak devlet, çocukları korumak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Anayasamızda da dezavantajlı grupta yer olan çocukların ek tedbirler ile korunmasının amaçlandığı görülmektedir. Anayasanın 10. maddesinin 3. fıkrasında ise çocuklar lehine pozitif ayrımcılık yapılabileceği ve bunun eşitlik ilkesine

²²⁶ Özkan, s.94

²²⁷ Fendoğlu, s.83

²²⁸ Özmenli, s.33

²²⁹ 22184 sayılı RG

aykırılık teşkil etmeyeceği düzenlenmiştir. Pozitif ayrımcılığı Türk Dil Kurumu; *“Toplumdaki diğer kişiler ile eşit koşullarda yaşamadığı düşünülen belli gruplara çeşitli ayrıcalıklar tanıyarak onları destekleme”²³⁰*.” olarak tanımlamaktadır. Toplum içerisinde doğası gereği korunmaya muhtaç ve zayıf durumda olan çocukların korunması ve fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla bir takım düzenlemelerin yapılması elbette eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmayacaktır²³¹.

Türk Hukukunda Anayasa dışında 5237 sayılı TCK, 4857 sayılı İş Kanunu, 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 4721 sayılı TMK, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5275 sayılı CGTİHK’da da ayrımcılık yasağına ilişkin doğrudan ve dolaylı olarak çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır.

6112 sayılı Kanunun 8. maddesinde medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinde herhangi bir nedenle ayrımcılık yapamayacağı veya ayrımcılığı teşvik edemeyeceği²³² düzenlenmiştir. Ayrımcılığın yayın yoluyla gerçekleşmesinin önüne geçmeyi amaçlayan bu düzenlemelere aykırı hareketlerin ise idarî yaptırımlar başlıklı 32. maddede yer alan müeyyidelere tabi tutulacağı belirtilmektedir.

20/04/2016 tarihli ve 29690 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6701 sayılı Kanun ile kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) da İnsan haklarını korumak, geliştirmek, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına almak ve ayrımcılıkla mücadele noktasında etkin çalışmalar yürütmektedir. 6701 sayılı kanunun 1. maddesinde bu kanunun amacının; insan haklarını korumak ve geliştirmek, işkence ve kötü muameleyi önlemek, eşitlik ilkesini gözetmek, ayrımcılığın önlenmesi ve sayılan ilkeleri yerine getirmek adına TİHEK’in kurulması olduğu belirtilmiştir. Ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi kurumun temel taşlarıdır. Eşitlik ilkesi hem temel bir ilke hem de temel bir haktır. Bununla birlikte ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi birbiriyle yakın ilişki içerisinde adeta iç içe geçmiş iki kavramdır. Zira herkes hem

²³⁰ <https://sozluk.gov.tr/> , e.t.: 22/02/2023

²³¹ Tuğçe Demir, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanmasında Soruşturma Evresi” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 2022, s.14

²³² **6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun** <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6112.pdf> , e.t.:23/02/2023

kendisine eşit işlem yapılmasını isteme hem de ayrımcılık yapılmamasını isteme hakkına sahiptir²³³.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun 3. maddesinin 2. fıkrasında ayrımcılık yasağı düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesinde ayrımcılık türleri, 5. maddesinde ise ayrımcılık yasağının kapsamı düzenlemiştir. Yine kanunun 7. maddesinde “*Bu Kanun kapsamında ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği hâller ve istisnalar şunlardır: ... ç) Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri*” denilerek çocuklara yönelik özel tedbirlerin ve koruma önlemlerinin ayrımcılık olarak ileri sürülemeyeceği belirtilmiştir.

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu’na yapılan 2020 / 945 başvuru 2020 / 183 karar numaralı başvuruda, %40 işitme engelli üçüncü sınıf kaynaştırma öğrencisi M. M. A.’nın bireysel destek eğitimini ders saatleri dışında alma talebinin, P. Kaymakamlığı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından reddedilmesinin ayrımcılık yasağını ihlal ettiği iddialarına ilişkin olarak başvuranın engellilik temelinde ayrımcılığa uğradığı iddiası açısından ayrımcılık yasağı ihlali yapıldığına 25.08.2020 tarihinde oybirliğiyle karar verilmiştir²³⁴.

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna yapılan 2020/277 başvuru numaralı 2020/143 karar numaralı başvuruda ise, başvuranın A. K. Ş. İlkokulu orta-ağır düzey zihinsel yetersizlik özel eğitim 3. sınıf öğrencisi engelli oğlu A. H. Y. T. için okul servis hizmetlerinin sağlanmamasının ayrımcılık yasağını ihlal ettiği iddialarına ilişkin olarak başvuru konusu olayda, engellilik temelinde ayrımcılık yasağı ihlali yapıldığına, 16.06.2020 tarihinde oybirliğiyle karar verilmiştir²³⁵.

AİHM’nin kararlarında da yaş unsurunun ayrımcılık yasağı noktasında ayrı bir öneme sahip olduğunu görmekteyiz. Mahkeme çocukların taraf olduğu davalarda yaş unsuruna ilişkin ayrı değerlendirmede bulunup, yalnızca çocuk olmalarından kaynaklı ayrımcı muameleye maruz bırakılmalarının önüne geçmek istemiştir. Aşağıda örnek olarak verilen AİHM kararlarında da bu husus açıkça görülecektir.

D.H. ve Diğerleri – Çek Cumhuriyeti davasında, çocukların genel eğitimden özel okullara aktarılmasının gerekli olup olmadığını belirlemek için bir dizi zekâ ve uygunluk testi yapılıyordu. Bu özel okullar, zihinsel engelli olan veya farklı

²³³ Serozan, s.60

²³⁴ <https://www.tihек.gov.tr/public/images/kararlar/8CA4CF.pdf> , e.t.:09/02/2023

²³⁵ https://tiheк.gov.tr/upload/file_editor/2020/07/1594385979.pdf , e.t.:09/02/2023

öğrenme zorlukları çeken öğrenciler için tasarlanmıştı. Özel okullara yerleştirilmesi düşünülen bütün çocuklara aynı test uygulanıyordu. Ancak, pratikte, bu test genel Çek nüfusuna dayalı olarak tasarlanmıştı ve sonuçta Roman öğrenciler düşük performans gösterdiklerinden bunların %50 ila % 90'ı genel eğitim sistemi dışında eğitim görüyordu. AİHM bunun dolaylı ayrımcılık vakası olduğunu tespit etti²³⁶.

T – İngiltere ve V – İngiltere davalarında, iki çocuk 10 yaşındayken işledikleri bir cinayetten yargılanmış ve suçlu bulunmuşlardı. Başvurucular, diğer hususlar yanında, adil yargılanmamış oldukları, küçük yaşta olmaları nedeniyle kendi savunmalarına etkili biçimde katılamamış olduklarından şikâyet ettiler. AİHM, bir küçüğü yargılamakta devletin “onun yaşını, uygunluk seviyesini, düşünsel ve duygusal kapasitelerini tam olarak dikkate alması” ve “onun davayı anlama ve davaya katılma yeteneğini arttırmak için” tedbirler alması gerektiğini belirledi. AİHM, davayı 14. madde açısından incelemeksizin, devletin bu şekilde uygulamada bulunmadığına ve AİHS'nin 6. maddesini ihlal etmiş olduğuna karar verdi²³⁷.

D.G. – İrlanda ve Bouamar – Belçika davalarında, başvuru ulusal makamlar tarafından gözaltına alınmıştı. AİHM, keyfi olarak gözaltına alınmama hakkının burada ihlal edilmiş olduğunu belirledi. Her iki davada, başvuru gördükleri muamelenin yetişkinlere kıyasla ayrımcı olduğunu, çünkü ulusal mevzuata göre bu gibi durumlarda yetişkinlerin hürriyetlerinden mahrum bırakılmadığını iddia ettiler. AİHM, yetişkinler ve çocuklar arasında bir muamele farkı olmakla beraber, bu farkın haklı olduğunu zira hürriyetten mahrum bırakmanın arkasındaki gayenin küçüklere korumak olduğunu, bunun yetişkinler için söz konusu olmadığını belirledi²³⁸.

Sampanis ve Diğerleri – Yunanistan davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Yunanistan vatandaşı 11 başvuruçunun, Roman/Çingene kökenli olmalarından kaynaklı olarak ilkokullara kaydedilmemeleri ve devamında özel sınıflarda eğitim görmelerinden dolayı, AİHS'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesinde yer alan eğitim hakkı ile beraber AİHS'nin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verdi. Mahkeme ayrıca, bu duruma karşı etkili bir başvuru yolu sağlanmadığı için 13. maddenin ihlal edildiğini karara bağladı²³⁹.

²³⁶ Avrupa Ayrımcılık Yasağı El Kitabı, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, 2010, s.30, https://www.echr.coe.int/documents/handbook_non_discr_law_tur.pdf, e.t.:09/02/2023, AİHM, D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti (Başvuru No: 57325/00), <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-116469>, e.t.:01/03/2023

²³⁷ Avrupa Ayrımcılık Yasağı El Kitabı, s.103, AİHM, T/İngiltere (Başvuru No: 24724/94), <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-58593>, e.t.:01/03/2023, AİHM, V/İngiltere (Başvuru No: 24888/94), <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-58594>, e.t.:01/03/2023

²³⁸ Avrupa Ayrımcılık Yasağı El Kitabı, s.103, AİHM, D.G./İrlanda (Başvuru No: 39474/98), <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-60457>, e.t.:01/03/2023, AİHM, Bouamar/Belçika (Başvuru No:9106/80), <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-57445>, e.t.:01/03/2023

²³⁹ Gül / Karan, s.27; AİHM, Sampanis ve Diğerleri/Yunanistan (Başvuru No: 32526/05), <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-86798>, e.t.:01/03/2023

AİHM, 60367/08, 961/11 başvuru numaralı Khamtokhu ve Aksenchik / Rusya davasında, Rusya Ceza Yasasının 57. Maddesi belirli ağır suçlarda yaşam boyu hapis cezası verilmesine olanak tanıdığını belirtmiştir. Ancak bu ceza suçun işlendiği tarihte 18 yaşının altında olanlara, kadınlara ve karar tarihinde 65 yaşının üzerinde olanlara uygulanamamaktadır. Rusya Anayasa Mahkemesi çeşitli kararlarında bu hükmün ayrımcılığa karşı koruma sağlayan Anayasa hükümlerine aykırı olmadığına karar vermiştir. Anayasa Mahkemesine göre farklı muamele, adalet ve insani kaygılar gözetilerek getirilmiştir ve ceza verilirken yaş ile sosyal ve fiziki özelliklerin dikkate alınmasına olanak sağlamaktadır. Her ikisi de erişkin erkek olan başvurucular, ömür boyu hapis cezasına mahkûmiyetin, bu cezadan muaf olanlarla farklı muameleye yol açtığını bu nedenle 5. madde ile bağlantılı olarak 14. maddenin ihlali niteliğinde olduğunu ileri sürmüşlerse de mahkeme 24/01/2017 tarihinde ihlal olmadığına karar vermiştir²⁴⁰.

AİHM 8 Kasım 2016 tarihli 77023/12 başvuru numaralı Ozan Barış Sanlısoy/Türkiye, kararında; otizmlili olduğu için kayıt yaptırmak üzere başvurdukları özel bir okul tarafından öğrenci olarak okula alınmayan başvurucunun ailesi tarafından okul yöneticileri hakkında ayrımcılık yasağını ve eğitim hakkını ihlal ettikleri yönünde yapılan suç duyurusunun takipsizlikle ve buna yapılan itirazın da ret kararı ile sonuçlanması üzerine AİHM'ne yapılan başvuruda AİHM her ne kadar eğitim sisteminde otizmlili öğrencilerle ilgilenebilecek eğitmen eksikliği olduğu yönünde genel bir şikâyet olsa da, başvurucunun şu an hali hazırda okumakta olduğu bir devlet okulu olduğunu ve bir okul tarafından öğrenci olarak kabul edilmemesinin eğitim hakkı bağlamında devletin pozitif yükümlülüklerini ihlal etmeyeceğini söyleyerek oybirliğiyle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir²⁴¹.

Ayrımcılık yasağı hem ulusal mevzuatımızda hem de uluslararası belgeler ile güvence altına alınmış bir hak olsa da çocukları ilgilendiren işlem ve kararlarda, çocukların üstün menfaatlerinin ve ayrımcılık yasağının dikkate alınmasında en büyük görev yargı

²⁴⁰<http://www.cocukgozlemevi.org/storage/app/uploads/public/5ab/e1f/a4a/5abe1fa4aec07984049744.pdf>, e.t.:09/02/2023, AİHM, Khamtokhu ve Aksenchik/Rusya (Başvuru No:60367/08, 961/11), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170663>, e.t.:01/03/2023

²⁴¹ AİHM, Ozan Barış Sanlısoy/Türkiye (Başvuru No: 77023/12), <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-175695>, e.t.:13/04/2023, European Court of Human Rights, Affaire Ozan Barış Sanlısoy c. Turquie (Requête no: 77023/12), <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-169450>, e.t.: 13/04/2023

makamlarına düşmektedir. Çocuklara özgü bir ceza adalet sistemi içerisinde çocukluk dönemi yetişkinlikten ayrı olarak tanımlanmakta ve çocukların yetişkinlerden ayrı ceza adalet sistemine tabi olması düzenlenmektedir. Bu durum beraberinde çocukların yetişkinlerden ayrı usul işlemlerine tabi olmalarını gerektirmez. Çocukluk dönemi yetişkinliğe nazaran daha tecrübesiz olunan, zihnen ve bedenen gelişmekte olunan bir dönem olarak tanımlanabilir. Ayrımcılık yasağının çocuklara yönelik kısmında korunmak istenen hukuki yarar, çocukların yetişkinlerden farklı konumda bulunmaları nedeniyle negatif bir konumda olmamasını ve hak kaybına uğramamasını sağlamaktır²⁴². Bunun tam olarak sağlanabilmesi ve çocuklara yönelik ayrımcılığın önlenmesi için ise her durumda çocukların çıkarı en üst düzeyde tutularak ulusal yasalarla ve kurumlarla korunması gerekmektedir.

3.1.4. Katılım Hakkı

BMÇHDS'nin 12. maddesindeki²⁴³ düzenlemeye göre çocuklarla ilgili alınacak her karar ve işlemlerde çocuğun üstün yararına aykırı olmadığı sürece çocuğun görüşüne, yaşına ve olgunluğuna itibar edilecektir.

AİHM, Sözleşmenin 6. maddesi kapsamında bir sanığın kendisine yönelik cezai yargılamaya etkili olarak katılma hakkının yalnızca mevcut bulunma hakkı şeklinde değil aynı zamanda yargılamayı dinleme, takip etme ve etkili bir şekilde katılım sağlayabilme hakkını da kapsadığını kabul etmektedir. Katılım hakkı, sanığın yargılama sürecinin sonunda hakkında uygulanabilecek her türlü cezanın önemi anlaması ve kendisi için söz konusu olan tüm riskleri etraflıca kavraması anlamına gelmektedir. Çocuğun katılım hakkını etkili bir şekilde kullanabilmesi için çevirmen, avukat, sosyal yardım uzmanı veya diğer ilgililerin yardımıyla yargılama sürecini ve taşıdığı riskleri anlayabilmesini gerektirir.

Güveç / Türkiye davasında AİHM, başvurana yönelik cezai yargılamayı bütünüyle dikkate alarak, yargılamanın büyük bir bölümünde avukat yardımı eksikliği dâhil olmak üzere, yargılama sürecindeki birçok eksikliğin başvuranın yargılamasına etkili olarak katılmamasının sonuçlarını daha da kötüleştirdiği ve kendisinin etkili iç hukuk yollarına

²⁴² RİYAD İLKELERİ md.56

²⁴³ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.69

başvurma hakkını ihlal ettiği kanısına vararak AİHS'nin 6. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir²⁴⁴. AİHM, bu kararda normalde Devlet'in, bir sanık avukatının davranış ve kararlarından sorumlu tutulamayacağını kabul etmekteyse de adli yardım kapsamında atanmış bir avukatın etkili temsil sağlayamaması halinde, ulusal makamların müdahale etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

YGAİAY'nin 19. maddesinde düzenlendiği üzere, suça sürüklenen çocuğun avukat tarafından temsil edilmeksizin ifadesinin alınması mümkün değildir. Bu maddede düzenlenen durum çocuğun katılım hakkı bakımından önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte sadece çocuğa müdafî tayin edilmesi etkin katılımı tek başına sağlamamaktadır.

Çocuğun katılım hakkı doktrinde çocuğun kendisi ile ilgili işlerde söz sahibi olma hakkı olarak da tanımlanmaktadır²⁴⁵. Çocuğun görüşünün alınması için bir yaş sınırı konulmamış olmakla birlikte, çocuğun görüşlerini oluşturma yeteneği her somut olayın özelliğine göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Taraf devletler çocuğun yargılama sürecine etkili katılımının sağlanması için gerekli yasal düzenlemeleri yapmalı, çocukların aileleri ve süreçte yer alacak ilgilileri bu konuda bilinçlendirmelidir. Çocuğun kendisini ile ilgili işlerde söz sahibi olabilmesi ve görüşünü bildirebilmesi için öncelikle konu ile ilgili aydınlatılması ve bilgi sahibi olması gerekmektedir²⁴⁶. Böylelikle sağlıklı bir görüş oluşturabilecek ve etkili katılım sağlayabilecektir.

Her çocuk kendini serbestçe ifade etme hakkına sahiptir. Bu durum katılım hakkının bir uzantısı olup; devlet bunu korumak ve gözetmekle yükümlüdür. Çocuğu ilgilendiren her türlü işlemde, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesi de göz önünde bulundurularak çocuğun dinlenilmesi imkânı oluşturulmalıdır²⁴⁷. Düşüncesini ve görüşünü özgürce ifade etme fırsatı bulamayan çocuk, geleceği üzerinde aktif olarak karar verme şansına sahip olamayacak, bu durum ise gelecekte daha büyük sorunlara yol açacaktır. Unutulmamalıdır ki toplumun geleceğini belirleyen bugünün çocuklarıdır. Çocuklara kendilerini ilgilendiren her türlü işlemde daha çok söz hakkı tanınmalı; kendini ifade edebilen, aydın nesiller yetiştirilmesi amaçlanmalıdır.

²⁴⁴ Case of Güveç v. Turkey (Application No: 70337/01), 133. paragraph, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90700>, e.t.: 14/05/2023,

²⁴⁵ Serozan, s.68

²⁴⁶ Serozan, s.70

²⁴⁷ Fendoğlu, s.91

3.2. Çocuk Yargılamasında Görevli Makam ve Merciler

Çocuk yargılamasında soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yetişkinlerden farklı makam ve merciler söz konusudur. Soruşturma evresinde cumhuriyet savcılığı bürosu ve kolluğun çocuk birimi görev alırken kovuşturma evresinde ise çocuk mahkemeleri (çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesi) görevlidir. Bunun yanı çocuğa atanan zorunlu müdafî, tercüman, sosyal çalışmacı gibi soruşturma evresinin en başından yargılamanın sonuna kadar süreçte aktif olarak rol alan kişiler de çocuk yargılamasında yetkili ve görevli kişileri oluşturmaktadır.

3.2.1. Çocuk Yargılamasında Soruşturma Evresindeki Yetkili Makam ve Merciler

Çocuk soruşturmasında yetkili makam ve merciler yetişkinlerden farklı olarak çocuk cumhuriyet savcılığı bürosu ve kolluğun çocuk birimidir. Bunun yanı sıra çocuğa atanan zorunlu müdafî ve süreçte aktif olarak rol alan sosyal çalışma veya adli destek görevlileri de çocuk yargılamasının soruşturma evresinde görev alan kişilerdir.

3.2.1.1. Savcılık (Çocuk Cumhuriyet Savcılığı Bürosu) ve Kolluk Çocuk Birimi

Pekin Kurallarının 10. maddesinin 3. fıkrasında, kanunu uygulama görevini haiz makamlarla çocuk suçlunun arasındaki ilişkilerin her zaman çocuğun yasal durumunu gözetmek suretiyle çocuğun iyiliği ve söz konusu olay nedeniyle zarar görmemesi esasına dayalı olarak²⁴⁸ düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kuralların yargı dışı yollara başvurma başlıklı 11. maddesi çocukların davalarıyla ilgili birimlere öncelikle yargılamadan başka çarelerin olup olmadığını dikkate alarak ceza yargısına başvurmaksızın olayı çözüme yükümü yüklemektedir. Yargı dışı yöntemlerin kullanılabilmesi için polis ve savcılık gibi yetkili makamların yetkilendirilmesi ve bu şekilde ulaşılabilecek kararın denetlenebilir olması önerilmektedir²⁴⁹.

Pekin Kurallarının polis teşkilatında uzmanlaşma başlıklı 12. maddesinde, görevleri gereği çocuk suçlularla temas etmesi gereken kolluk mensuplarının özel olarak eğitilmesi²⁵⁰ gerektiği ve bu amaçla büyük kentlerde özel kolluk güçleri oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. Kuralların 22. maddesinde de, çocuk suçlularla ilgilenen

²⁴⁸ PEKİN KURALLARI md.10

²⁴⁹ PEKİN KURALLARI md.11

²⁵⁰ PEKİN KURALLARI md.12

personelin tamamının, mesleki ve hizmet içi eğitime tabi tutulması²⁵¹” gerektiği belirtilmektedir.

Riyad İlkelerinin genel önlem başlıklı 9. maddesinde kamusal yönetimin her seviyesinde bulunması gereken önleyici önlemler planında eksiksiz olarak bulunması şiddetle önerilen²⁵² konular sayılmıştır.

Riyad İlkelerinin 61. maddesinde de suçluluğun önlenmesi, çocuk suçluluğu ve çocuklar için yargı konusunda yapılacak proje, program, etkinlik ve girişimler için bilgilendirme yapmanın ve deneyim kazanmış uzmanlık alışverişinin uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeyde yoğunlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. İlkelerin 62. maddesinde de çocuk adaleti ve suçluluğun önlenmesi konusunda bölgesel ve uluslararası işbirliğinin varlığının önemi²⁵³ belirtilmektedir.

ÇKK'nun 15. maddesi suça sürüklenen çocuğa ilişkin soruşturmayı yapma görevini bizzat çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısına tevdi etmiştir. Maddedeki düzenlemeye göre ifade alma veya yapılacak diğer işlemlerde çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. ÇKK'nun 29. maddesinde Cumhuriyet başsavcılıkları bünyesinde bir çocuk bürosu oluşturulacağı düzenlenmiş ve Cumhuriyet başsavcısı tarafından 28. maddenin 1. fıkrasında sayılan nitelikleri taşıyan Cumhuriyet savcıları arasından ihtiyacı karşılayacak sayıda savcının çocuk bürosunda görevlendirilmesi öngörülmüştür.

ÇKK'nun 30. maddesinde de çocuk bürosunun görevleri sayılmıştır. Maddenin devamında çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet savcıları aracılığıyla da gecikmesinde sakınca bulunması halinde, bu görevlerin yerine getirilebileceği düzenlenmiştir.

ÇKK'nun 31. maddesine göre çocuklara ilişkin kolluk görevi, evleiyetle kolluğun çocuk birimi aracılığıyla yerine getirilir. Kolluğun çocuk birimi, ilgilendiği çocuklar hakkında işleme başladığında keyfiyeti, çocuğun anne-babasına veya kanuni temsilcisine veya maddede sayılan ilgili diğer kişi veya kurumlara bildirecektir. Ancak, sayılan bu kişiler çocuğun istismarı veya suça azmettirilmesi şüphesi altında ise kendilerine kolluk tarafından bilgi verilmeyecek ve kollukta bulunan çocuğun yanında yakınlarından birinin

²⁵¹ PEKİN KURALLARI md.12

²⁵² RİYAD İLKELERİ md.9

²⁵³ RİYAD İLKELERİ md.61-62

bulunmasına imkân verilecektir. Maddenin 4. fıkrasında ise çocuk birimlerindeki personelin, çocuk hukuku, çocuk gelişimi ve psikolojisi, gibi konularda eğitilmesi öngörülmüştür. Maddenin 5. fıkrası ise çocuğun korunmasını temin maksadıyla çocuğun korunmaya ihtiyacı olduğunu tespit etmesi ve gecikmede sakınca görmesi halinde mahkeme kararını beklemeden çocuğun güvenliğini sağlayarak Çocuk Esirgeme Kurumuna çocuğun teslim edilmesi yönünde çocuk kolluk birimine özel bir görev yüklemiştir. ÇKK'nun 32. maddesinde de görevlilerin eğitimleri hususu düzenlenmiştir.

ÇKKY'nin 14. maddesinde, ÇKK'nun 29. maddesine paralel bir düzenleme yapılarak Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulacağı düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 15. maddesinde ise ÇKK 30. maddesinde sayılan görevler neredeyse aynen sayılmış, ihtiyaç halinde büroda görevli olmayan Cumhuriyet savcılarını bu görevlerin yapılabileceği tekrar edilmiştir²⁵⁴.

ÇKK 31. madde düzenlemesine paralel olarak daha detaylı bir biçimde düzenlenen yönetmeliğin 16. maddesinde ise kolluk görevinin öncelikli olarak kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirileceği, kollukta çocuklarla ilgili işlemler yürütülürken, çocukların soruşturma nedeniyle kolluktaki yetişkinlerle karşılaşmalarının engellenmesi için gerekli tedbirler alınacağı düzenlenmiştir.

Aynı maddenin müteakip fıkralarındaki düzenleme gereğince, kolluğun çocuk birimi, ilgilendiği çocuklar hakkında işleme başladığında keyfiyeti, çocuğun anne-babasına veya kanuni temsilcisine veya maddede sayılan ilgili diğer kişi veya kurumlara²⁵⁵ bildirecektir. Ancak, sayılan bu kişiler çocuğun istismarı veya suça azmettirilmesi şüphesi altında ise kendilerine kolluk tarafından bilgi verilmeyecek ve bu durum tutanak altına alınarak derhâl Cumhuriyet savcısına bildirilecektir. Çocuğun kollukta bulunduğu süre zarfında, çocuğun yararı aksini gerektirmiyorsa, çocuğun yanında yakınlarından birinin devamlı olarak bulunmasına izin verilir. Ancak çocuğun yakınları çocuğun istismarı veya çocuğun suça azmettirilmesi şüphesi altında ise çocuğun yanında bulundurulmayacak, bu durum tutanağa yazılarak adli veya idarî makamlara sevk edilen evraka eklenecektir. Suça sürüklenen çocuğun aileye teslimi gereken hallerde, kolluğun çocuk birimi, bu kişileri bulamaz veya bu kişiler çocuğun istismarı veya çocuğun suça azmettirilmesi

²⁵⁴ ÇKKY,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10885&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeli&mevzuatTertip=5>, e.t.:20/05/2023

²⁵⁵ ÇKKY md.16

şüphesi altında ise²⁵⁶ çocuğu teslim etmeyecek ve Cumhuriyet savcısının talimatını alarak çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na teslim edecektir. Çocuğun teslim edildiği kişilerin çocuğa yeterli desteği sunmadığı veya çocuğu yeterince gözetemediği durumlarda kolluk görevlisi bu durumu derhal Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bildirecektir.

Kanun hükmüne paralel olarak düzenlenen yönetmeliğin 16. maddesine göre de²⁵⁷ çocuğun korunmaya ihtiyacı olduğunu tespit etmesi ve gecikmede sakınca görmesi halinde kolluğun çocuk birimi tarafından mahkeme kararını beklemeden gereken önlemler alınıp çocuğun güvenliği sağlandıktan sonra mümkün olan en kısa sürede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na teslim edilmesi sağlanacaktır. Kolluk tarafından getirilen çocuğun derhâl teslimi için kurum gerekli tedbirleri alacaktır. Yönetmelik kanun hükmünün çocuğun kolluk birimine yüklediği görevi yani suç mağduru olan korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar hakkında kolluğun çocuk birimi tarafından yapılacak olan kuruma teslim işleminin, Cumhuriyet savcısının talimatı doğrultusunda yapılmasını hüküm altına almıştır.

ÇKKY'nin 36. maddesinde hâkim ve savcı adaylarına sosyal hizmet, çocuk hukuku, çocuk gelişimi, çocuk psikolojisi gibi konularda²⁵⁸ uzmanlaşmalarını sağlamak ve kendilerini geliştirmelerine yönelik eğitim verileceği düzenlenmiştir.

Tüm bu uluslararası ve ulusal düzenlemelerden anlaşıldığı üzere; çocuk yargılamasında, çocuklara özgü kolluk ve savcılık birimi kurulması ve bu birimlerde görev alanların alanlarında uzmanlaşması için gerekli eğitimlerin verilmesi zorunludur. Günümüzde birçok ülkede bu durum kabul edilmiş olmakla birlikte, ülkemizde de ayrı bir çocuk savcılığı ve kolluğun çocuk birimi kurulması çeşitli yasa ve yönetmelikler ile öngörülmüştür.

²⁵⁶ ÇKKY md.16

²⁵⁷ ÇKKY md.16

²⁵⁸ ÇKKY md.36

3.2.2. Çocuk Yargılamasında Kovuşturma Evresindeki Yetkili Makam ve Merciler

3.2.2.1. Çocuk Mahkemeleri

ÇKK'nun 3. maddesinde **mahkeme** kelimesinin çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini, **çocuk hâkimi** kelimesinin ise şüpheli veya korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini ifade ettiği belirtilmiştir. Bu kavramlar ÇKKY'nin 4. maddesinde de benzer şekilde tanımlanmıştır.

ÇKK'nun mahkemelerin kuruluşu başlıklı 25. maddesinde çocuk mahkemeleri düzenlenmektedir. Bu düzenlemeye göre; Çocuk mahkemeleri tek hâkimli mahkemelerdir. Çocuk mahkemelerinde gerçekleştirilen duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmayacaktır. Çocuk ağır ceza mahkemeleri ise bir başkan ile yeteri kadar üye bulunan; bir başkan ve iki üye ile toplanan mahkemelerdir. Bu mahkemeler her ilde kurulmaz, ihtiyaca göre kurulurlar.

ÇKK'nun 26. maddesinde ise çocuk mahkemelerinin görevi düzenlenmektedir. Çocuk mahkemesi asliye ceza mahkemelerinin çeşididir. Buna göre çocuk mahkemesi, suçta sürüklenen çocuklar hakkında, asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren işlerle ilgili açılacak olan davalara bakan mahkemelerdir. Çocuk ağır ceza mahkemesi de çocukların işlediği ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakan mahkemelerdir. Yetişkinlerin yargılandığı ağır ceza mahkemelerinin çeşididir. Mahkeme ve çocuk hâkimi, ÇKK ve diğer kanunlarda düzenlenen çocuk hakkındaki tedbirleri almaya yükümlüdür. Çocuklara ilişkin olarak açılan kamu davaları, ÇKK'nun 17. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Çocuk Koruma Kanunuyla kurulan Çocuk Mahkemesinde görülür. ÇKK'nun 27. maddesinde çocuk mahkemesinin yargı çevresi ve 28. maddesinde çocuk mahkemesi hâkimlerinin atanmaları düzenlenmektedir.

ÇKK'nun duruşma başlıklı 22. maddesinde duruşmada hazır bulunabilecek kişiler çocuk, kanuni temsilcileri veya koruyucu ailesi yanında mahkemece görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi ve kurumda bakılan çocuklar için kurum temsilcisi olarak sayılmaktadır. Madde uyarınca mahkeme veya hâkimin gerek gördüğü durumlarda çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler esnasında sosyal çalışma görevlisi de çocuğun yanında bulundurulabilir. Mahkeme veya hâkim tarafından çocuğun yararı gerektiriyorsa, çocuk duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi” sorgusu yapılan çocuk duruşmadan başışık tutulabilir.

ÇKKY'nin kovuşturma başlıklı 13. maddesinde de çocuklara ilişkin duruşmalarının kapalı olarak yapılacağı ve bu yargılamaya ilişkin hükmün de kapalı duruşmada okunacağı düzenlenmiştir. Çocuğun kovuşturma sırasında on sekiz yaşını doldurmuş olması halinde açık yargılama yapılacak ve hüküm de açık duruşmada tefhim edilecektir. Ancak CMK'nın 182. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen istisnai hallerde duruşmanın kapalı yapılması mümkündür.

ÇKK 22. maddesi uyarınca mahkeme veya hâkim tarafından gerekli görüldüğü takdirde sorgu veya diğer işlemler sırasında çocuğun yanında bulundurulmuş sosyal çalışma görevlisinin görevi, ÇKK'nun 34. maddesinde sayılmıştır.

Sosyal çalışma görevlisinin görevleri; çocuğu yargılama süreci hakkında bilgilendirmek, kendisini rahat hissetmesi için gerekli yardımı sağlamak, çocuğun yargılama sürecini anlaması ve görüşlerini serbest bir şekilde ifade etmesi için yardımcı olmaktır. Mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesi hâlinde ise yemin hariç CMK'nın tanıklığa ilişkin hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. Mağdur çocuğun, işlenmiş olan suç sebebiyle psikolojisi bozulmuş ise bu çocuk tanık olarak yalnızca bir defa dinlenebilecektir. Bu düzenlemenin amacı çocuğun tekrar tekrar örselenmesinin önüne geçilmek istenmesidir. Gerçekleştirilen kovuşturmada maddî gerçeğin ortaya çıkarılması için zorunlu ise çocuk, tanık olarak tekrar dinlenebilecektir. Ancak bu istisnai bir durumdur. Mağdur çocuğun tanıklığı esnasında yasal düzenleme gereği; psikiyatri, psikoloji, eğitim veya tıp alanında bir uzman bulundurulacaktır. Bilirkişiler hakkında uygulanacak olan hükümler bu kişilere ilişkin olarak da uygulanacaktır. Çocuğun yararı gerektiriyorsa, çocuk duruşma salonundan çıkarılabilir veya sorgusu yapılmış olan çocuk duruşmadan varestede tutulabilir. Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin olmadığı yerlerde, çocuk mahkemeleri kurulup göreve başlayıncaya dek çocukların işlediği suçlara ait kovuşturmaların, görevli mahkemelerce ÇKK ve ilgili yönetmelik hükümlerince yapılacağı belirtilmektedir.

Mahkeme başkanı veya hâkime, duruşmanın düzenini bozan kişileri duruşmadan çıkarma ve gerektiğinde disiplin hapsi verme yetkisi veren CMK 203. maddesi, çocuklar hakkında istisna getirmiş ve çocukların duruşma salonundan çıkarılabilmesine imkân verirken bu çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmasını yasaklamıştır. Buna göre mahkemenin düzenini bozan çocuk, savunma hakkının kısıtlanmaması şartıyla duruşma salonundan çıkarılabilecek ancak disiplin hapsine maruz bırakılamayacaktır.

Anayasanın 141. maddesi duruşmaların herkese açık olduğunu ifade ederken küçüklerin yargılanmasını bu durumun istinası olarak görerek küçükler hakkında kanunla özel hükümlerin konulacağını düzenlemiştir. Çocuk yargılamasında duruşmaların kapalı yapılması zorunluluğu bulunmaktadır.

Anayasa hükmüne göre duruşmaların açık yapılması esas, kapalılık ise istisnadır. CMK 182. madde bu esasa göre kaleme alınmış ve istisnaen hangi hallerde duruşmaların kapalı yapılabileceğini düzenlemiştir. Duruşmanın kapalı yapılmasının gerektiği durumlarda gerekçeli karar ve hüküm açık duruşmada açıklanacaktır. Açıklığın kaldırılması talebi ile ilgili yapılacak duruşma talep üzerine veya mahkemece uygun görüldüğü takdirde kapalı olarak yapılabilecektir. Burada duruşmanın kapalı yapılabilmesi istisnai bir durumdur. Çocuklar hakkındaki duruşmaların kapalı olması ise anayasadaki özel yetkiye dayanılarak 185. maddede düzenlenmiştir. Amir hükme göre on sekiz yaşını doldurmamış olan sanığa ilişkin duruşma kapalı olarak yapılır ve hüküm de kapalı duruşmada açıklanır.

Kapalı duruşmada bulunmasına izin verilen kişiler, mahkemece duruşmanın kapalı olmasını gerektiren yönlerini açıklamamaları hususunda ikaz edilirler ve bu durum tutanağa geçirilir. Açık duruşmanın içeriği millî güvenlik, genel ahlâk veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunan veya suç işlemeye kışkırtabilecek nitelikte ise mahkemece bu durumu önlemek amacıyla ve durumun gerektirdiği oranda duruşmanın tamamen veya kısmen içeriğinin yayımlanmasının yasaklanmasına karar verilebilir. Mahkeme bu kararını açık duruşmada açıklar.

Pekin Kurallarının 8. maddesinde her aşamada çocuğun afişe olmaması veya damgalanmaması için gizliliğe azami özen²⁵⁹” gösterilmesi gerektiği belirtilmiş ve ilke olarak, çocuğun kimliğine dair herhangi bir bilginin yayımlanmasına izin verilmemesi gerektiği düzenlenmiştir. Pekin Kurallarının 21. maddesinde de çocuk suçlular açısından gizlilik ilkesinin önemi belirtilerek Çocuk suçlulara ilişkin kayıtların kesinlikle gizli tutulması gerektiği kabul edilmiştir. Gizlilik ilkesinin çocuk yargılamasında yetişkinlerin yargılamasına oranla daha büyük önemi vardır. Çocuk suçlunun kimliğinin gizlenmesi ve duruşmaların kapalı olması gibi düzenlemelerin temelinde çocuğun afişe olmaması ve damgalanmama hakkı bulunmaktadır. Çocukların suçlu veya damgalı bir şekilde anılması veya bu sıfatlarla tanınması, gelecekte büyük çapta ve zararlı etkiler ortaya

²⁵⁹ PEKİN KURALLARI md.8

çıkacaktır. Çocuk adalet sisteminin temel amaçlarından biri; masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı gözetilerek, suça sürüklenen çocuğu “suçlu” olarak damgalanmaktan korumak ve yeniden topluma kazandırmaktır²⁶⁰. Pekin Kurallarının 8. maddesinin açıklamasında bu kuralın ayrıca çocukları yayınlanan haberlerin zararlı etkilerinden de korunmayı²⁶¹ amaçladığı belirtilmektedir.

3.3. Çocuk Yargılamasına Özgü Düzenlemeler

3.3.1. Güvenlik Tedbirleri

Güvenlik tedbirleri bazı suçluların tehlikelilik haline karşı toplumun menfaati korumak adına önem almak için ortaya çıkmıştır. Suçların önlenmesinde ceza yaptırımının yetersiz kaldığının ve verilen ağır cezalara rağmen artan suç oranı ile sabit olmuş olması da güvenlik tedbirlerinin ortaya çıkma sebeplerindedir. Bununla birlikte kusur yeteneği bulunmayan sanığa ceza yaptırımının uygulanamaması ve toplumu bu kişilerin tehlikelilik halinden koruma gerekliliği de güvenlik tedbirlerinin bir diğer ortaya çıkış sebebidir. Zamanla suç işlemekle tehlikelilik hallerini ortaya koyan bu kişiler hakkında, tehlikelilik halleri ortadan kalkana kadar güvenlik tedbiri adı altında bir takım yaptırımlar uygulanması yönüne gidilmiştir²⁶².

Ceza muhakemesinin amacı şüphesiz maddi gerçeğe ulaşmaktır. Ancak çocuk yargılamasında bu amaca ulaşırken çocuğun üstün yararı gibi bir takım ilkeler göz önünde bulundurularak hareket edilmektedir. Tüm bu ilke ve düzenlemelerin amacı çocuğun korunması ve yeniden topluma kazandırılmasıdır. Çocuk adalet sistemi cezalandırma odaklı bir yaklaşımdan ziyade, çocuk odaklı bir sistemdir. Bu nedenle çocuğun, yargılama sürecinin tüm örseleyici etkilerinden en az zararla çıkması çocuk ceza adalet sisteminin en temel amacı olarak benimsenmiştir.

Güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için dört şartın bir arada varlığı gerekmektedir. Bu şartlardan ilki suçun toplum için tehlikeli bir hal oluşturmasıdır. İkincisi, güvenlik tedbirine ancak suçun işlenmesinden sonra hükmedilebilecek

²⁶⁰ Şahin, s.188

²⁶¹ https://digitallibrary.un.org/record/75551/files/E_RES_1989_66-EN.pdf?ln=en , e.t.:12/01/2023

²⁶² Altay İltan Aktürk, “Çocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi”, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2015, s.47

olmasıdır. Üçüncüsü, güvenlik tedbirinin ancak kanun tarafından öngörülebilecek olmasıdır. Dördüncü ve son şart ise güvenlik tedbirine ancak hâkim tarafından hükmedilebilecek olmasıdır²⁶³.

TCK'nın 1. kitap 3. kısım 2. bölümünde güvenlik tedbirleri düzenlenmiştir. TCK'da düzenlenen güvenlik tedbirleri; “çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ve akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri, suçta tekrür ve özel tehlikeli suçlular, kazanç müsaderesi, sınır dışı edilme, eşya müsaderesi ve belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” olarak sayılmıştır.

3.3.2. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin düzenlenmiş olduğu TCK'nın 56. maddesinde doğrudan ÇKK'na atıfta bulunularak düzenlenmiştir. ÇKK'nun çocuklara özgü güvenlik tedbiri başlıklı 11. maddesinde ise suça sürüklenen ve cezai sorumluluğa sahip olmayan çocuk açısından kanunun 5. maddesinde sayılan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılacağı hüküm altına alınmıştır.

ÇKK'nun akıl sağlığı başlıklı 12. maddesinde de akıl hastası olan suça sürüklenen çocuğa çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

ÇKK'nun 13. maddesinin 1. fıkrasında medeni kanunda düzenlenen velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması durumları hariç tutularak; korunma ihtiyacı olan çocuklar ile ceza sorumluluğu olmayan suça sürüklenen çocuklar hakkında duruşma yapılmadan tedbir kararı verileceği ancak, hâkimin gerekli gördüğü hâllerde duruşma yapabileceği düzenlenmiştir. Bu maddeye göre çocuk yeterli algılama gücüne sahip ise tedbir kararı verilmeden önce görüşü alınacak, ilgililer dinlenebilecek ve sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilecektir.

ÇKK'nun 14. maddesi uyarınca çocuk hâkiminin vermiş olduğu tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz, CMK'nın itiraza dair maddeleri uyarınca en yakın çocuk mahkemesine yapılacaktır.

Suçta sürüklenen ve cezai sorumluluğu olmayan çocuklar; TCK'nın 31/1 ve 31/2. maddelerinde, on iki yaşını doldurmamış ve on iki yaşını doldurup on beş yaşını

²⁶³ Aktürk, s.52; Mehmet Emin Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2008, Cilt:12, Sayı:1, s.466, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789724> , e.t.:22/05/2023

doldurmamış olup işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunmayan çocuklar olarak düzenlenmiştir. Güvenlik tedbirinin on iki yaşını doldurmamış çocuk için hükmedilmesi zorunlu değildir. Bu yaş grubu aralığında güvenlik tedbirine hükmedilmesi hâkimin takdirine bırakılmıştır. On iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ise çocuk farik ve mümeyyiz değilse yani çocuğun ceza sorumluluğu yoksa güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. On beş yaşını tamamlayıp on sekiz yaşını tamamlamamış çocuklar hakkında ise ceza sorumluluğu bulunan grupta yer almalarından dolayı çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilemeyecektir. Ancak on beş yaşını dolduran çocuk korunma muhtaç çocuk kategorisindeyse, bu güvenlik tedbirleri korunmaya muhtaç çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir olarak uygulanabilecektir.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 17/02/2016 Tarih ve 2014/23469 Esas 2016/2396 Karar sayılı ilamında²⁶⁴ suça sürüklenen çocuk hakkında uygulama koşulları bulunmadığı halde tedbir kararı verilmesini bozma sebebi saymıştır.

Yargıtay'ın bu kararında, ilk derece mahkemesinin ÇKK'nun 5. maddesini uygulama nedenini karardan öğrenememiş olsak da eğer bu tedbir kararının gerekçesi çocuğun "suça sürüklenen çocuk" olarak değerlendirilmesi ise Yargıtay'ın bu kararını hatalı bir karar olarak değerlendirebiliriz. Zira suça sürüklenen çocuğun da aynı zamanda "***kişisel güvenliği, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi tehlikede olan ve ihmal veya istismar edilen çocuk***" olarak nitelendirilebileceği unutulmamalıdır.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi 23/08/2016 tarih ve 2015/26850 Esas 2016/7658 Karar sayılı ilamında²⁶⁵, ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilemeyeceğini belirterek, 15-18 yaş grubu aralığında olan suça sürüklenen çocuk hakkında konuyla ilgisi bulunmayan çocuklara özgü güvenlik tedbirinin uygulanamayacağını belirterek oybirliğiyle bozma kararı vermiştir.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 03/11/2020 tarih ve 2020/7789 Esas 2020/11832 Karar sayılı ilamında²⁶⁶, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerekirken suça sürüklenen çocuk hakkında TCK'nın 57. maddesi uyarınca akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilmesini bozma sebebi saymıştır.

²⁶⁴ e.t.:22/05/2023

²⁶⁵ e.t.:22/05/2023

²⁶⁶ e.t.:22/05/2023

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 06/03/2019 tarih ve 2017/1995 Esas 2019/4335 Karar sayılı ilamında²⁶⁷, akıl hastası olan ve cezai ehliyeti bulunmayan 15-18 yaş grubu aralığındaki suça sürüklenen çocuk hakkında, TCK'nın 32/1 ve 57. maddeleri uyarınca akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine hükmedilmesi gerekirken, suça sürüklenen çocuğun ailesi hakkında danışmanlık tedbiri uygulanmasını bozma sebebi saymıştır.

3.3.3. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Koruyucu ve destekleyici tedbirler yargılama devam ederken, herhangi bir yaptırım niteliği olmaksızın yalnızca suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda korunma ihtiyacı altında olduğunun tespit edilmesi hâlinde uygulanan tedbirlerdir. Suça sürüklenen çocuk hakkında yargılama devam ederken gerek görüldüğü takdirde ÇKK'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına karar verilebilecektir. ÇKK'nun 4. maddesi gereği tedbirlerden biri seçilirken çocuğun yaşı, gelişimi, eğitimi dikkate alınarak sorumluluğunu geliştirmesini desteklemesi aranacaktır. Yaptırım niteliği taşımayan koruyucu ve destekleyici tedbirler; devletin zorlayıcı gücü ile yerine getirilemeyecek, bu tedbirin uygulanması için çocuğun rızası aranacaktır²⁶⁸. Çocuklar hakkında verilecek olan koruyucu ve düzenleyici tedbirler 5395 sayılı ÇKK'nun 5. maddesinde barınma, eğitim, danışmanlık, sağlık ve bakım tedbiri olmak üzere, sınırlı olarak sayılmıştır. Hâkim bu tedbirler dışında koruyucu ve destekleyici tedbire karar veremeyecek ancak bu tedbirlerin bir veya bir kaçına birlikte karar verebilecektir.

ÇKK'nun 11. maddesinde suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar açısından koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılacağı düzenlenmiştir. Bu durumda bu tedbirlerin yaptırım olma niteliği gündeme gelecektir. Güvenlik tedbirleri yaptırım niteliğinde olduğu için yalnızca suçu işlediği sabit olan çocuklar hakkında uygulanabilecekken; yaptırım niteliği olmayan koruyucu ve destekleyici tedbirler, korunma ihtiyacı içerisinde olan suça sürüklenen çocuğa, suçu işlediği sabit olmadan da uygulanabilecektir. Oysa isimlendirme farklı olsa da bu tedbirler nihayetinde aynı tedbirlerdir. Bu tedbirler korunmaya muhtaç çocuklara uygulandığında koruyucu ve destekleyici tedbir olarak adlandırılmakta, suça sürüklenen çocuklara uygulandığında güvenlik tedbiri olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu

²⁶⁷ e.t.:22/05/2023

²⁶⁸ Özkan, s.132

adlandırma yalnızca teoride farklılık arz etmekte, uygulamada ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında hükmedilen güvenli tedbiri de koruyucu ve destekleyici tedbir olarak değerlendirilip uygulanmaktadır. Bu konuya ilişkin eleştirilerimizi “Türk Ceza Kanunu’na göre suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğu” başlığı altında dile getirmiş olduğumuzdan, aynı açıklamalar bu kısım için de geçerlidir.

ÇKK’nun 6. maddesinde adli ve idarî mercilerin, kolluk görevlilerinin, sağlık ve eğitim kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bildirmekle yükümlü olduğu düzenlenmektedir. Maddenin devamında çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin de çocuğun korunma altına alınması için kuruma başvurabilecekleri düzenlenmiştir. Kurum, bu konuda gerekli araştırmayı derhâl yapmakla yükümlüdür.

ÇKK’nun 7. maddesinde bu tedbir kararları alınma süreci düzenlenmiştir. Buna göre, tedbir kararı maddede sayılan kişi ve kurumların talebi üzerine veya re’sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir. Çocuk hakkında, karar verilmeden önce çocuk sosyal inceleme yaptırılabilir. Kanundaki yaptırılabilir ifadesinden sosyal inceleme yaptırılmasının zorunlu olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çocuk hakkında verilecek tedbirin türü kararda gösterilir ve bir veya birden fazla tedbire birlikte karar verilebilir. Hakkında tedbir kararı verilmiş olan çocuğun, denetim altına alınmasına da hâkim tarafından karar verebilecektir. Denetim altına alınma kararında takdir yetkisi hâkime bırakılmıştır. Çocuğun gelişimi dikkate alınarak hâkim tarafından tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine de karar verebilecektir. Acele hallerde ise çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da bu kararın verilebileceği kanunda düzenlenmiştir. Ancak bu durumda tedbir kararı, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilecektir. Tedbirin uygulanması, çocuğun on sekiz yaşını doldurmasıyla re’sen sona erer. Ancak hâkim, çocuğun eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi maksadıyla, çocuğun rızası alınarak belli bir süre daha tedbirin uygulanmasına karar verebilir.

ÇKK’nun 8. maddesinde de korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında verilecek olan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, çocuğun yararı için; çocuğun kendisinin, anne ve babasının, kanuni temsilcisinin veya birlikte yaşadığı kişilerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınacağı düzenlenmiştir. Tedbir kararının uygulanması, kararı veren merci tarafından en geç üç ayda bir incelettirilir. Hâkim veya mahkeme; çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek; maddede sayılan kişilerin istemiyle veya re’sen tedbiri kaldırabilir, değiştirebilir veya süresini uzatabilir. 24/12/2006 tarihli ve 26386 sayılı

Resmî Gazetede yayınlanan Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in (ÇKKDTKUY) 8/3. maddesine göre, tedbir kararının kovuşturmayı yapan mahkemece alınacağı düzenlenmiştir²⁶⁹. Bu nedenle çocuk hakkında tedbir kararını, işlediği iddia olunan suçta göre ya çocuk mahkemesi ya da çocuk ağır ceza mahkemesi verecektir.

ÇKK'nun 9. maddesinde acil korunma kararı alınması düzenlenmektedir. Buna göre, çocuğun korunmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde, çocuk Kurum tarafından bakım ve gözetim altına alınarak beş gün içinde çocuk hâkimine Kurum tarafından müracaat edilir. Hâkim bu talep hakkında üç gün içinde karar verecektir. Hâkimin lüzum görmesi halinde çocukla kişisel ilişkinin tesisine veya çocuğun yerinin gizli tutulmasına da karar verebilecektir. Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süreyle sınırlı olarak verilebilir. Bu süre içerisinde kurum tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır ve kurum, yapmış olduğu sosyal inceleme neticesinde, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerekmeyeceği kanaatine ulaşırsa buna ilişkin görüşünü ve sunacağı hizmetleri hâkime bildirir. Hâkim tarafından çocuğun, ailesine teslimine veya uygun görülen başkaca bir tedbire karar verilip verilmeyeceğine karar verilecektir. Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği kanaatine ulaşırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep edecektir. Kanununun 10. maddesinde de bakım ve barınma kararlarının Kurum tarafından yerine getirilmesi düzenlenmektedir.

ÇKKDTKUY'te de çocukların korunması ile çocukların hakları ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir. Yönetmeliğin 5. maddesinde koruyucu ve destekleyici tedbirler, 6. maddesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına başvuru, bildirim mükellefiyeti ve yükümlülükler, 7. maddesinde acil korunma kararı alınması, 8. maddesinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınmasında yetki ve usul, 9. maddesinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının gönderilmesi, 10. maddesinde tedbir kararının değiştirilmesi veya süresinin uzatılması, 11. maddesinde tedbir kararının kaldırılması veya sona ermesi ile devamında koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının yerine getirilmesi, koordinasyon ve tedbir kararlarının kaydı, tutulacak defterler ve kartonlar hususları düzenlenmektedir²⁷⁰.

²⁶⁹ÇKKDTKUY,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10884&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeli&mevzuatTertip=5>, e.t.:20/05/2023

²⁷⁰ÇKKDTKUY md.5-11

Anılan Yönetmeliğin 12. maddesinde danışmanlık tedbiri düzenlenmiştir Buna göre bu hizmet, alanında meslekî eğitim almış görevlilerce ve kurumlarda görevli sosyal çalışma görevlileri tarafından yürütülecektir. Danışmanlık tedbiri, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve yerel yönetimler aracılığıyla gerçekleştirilecektir. Yönetmeliğin 13. maddesinde eğitim tedbiri düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, eğitim tedbiri, Millî Eğitim ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarının ilgili birimlerince yerine getirilir²⁷¹. Yönetmeliğin 14. maddesinde bakım tedbiri düzenlenmektedir. Bu tedbir Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri aracılığıyla gerçekleştirilecektir. Barınma tedbiri ise yönetmeliğin 15. maddesinde düzenlenmektedir. Bu tedbir Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler aracılığıyla gerçekleştirilecektir. Sağlık tedbiri de yönetmeliğin 16. maddesinde düzenlenmekle birlikte, bu tedbir Sağlık Bakanlığı aracılığıyla gerçekleştirilecektir.

ÇKK'nun 14. maddesine göre; tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıldı ve bu itiraz, en yakın çocuk mahkemesine yapılacaktır. ÇKK'nun 7. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen tedbir kararı isteme yetkisi olanlar tedbir kararına ve tedbir talebinin reddi kararlarına itiraz etmeye yetkilidirler.

3.3.4. İfade ve Sorgu

CMK'nın birinci kitap ifade ve sorgu başlıklı beşinci kısmının ifade veya sorgu için çağrı başlıklı birinci bölümünde ise ifade veya sorgu için çağrı (md.145) ve zorla getirme (md.146) düzenlenmiştir. İfade ve sorgu usulü başlıklı ikinci bölümde de, ifade ve sorgunun tarzı (md.147) ve ifade alma ve sorguda yasak usuller (md.148) düzenlenmiştir.

Suçta sürüklenen çocukların ifadesinin alınması ve sorgusunun yapılması yetişkinlerden ayrı usullere tabidir. İfade alma ve sorgu, suça sürüklenen çocuğun bizzat muhakeme faaliyetine dâhil olduğu işlemlerdendir. Bu nedenle bu işlemlerde çocuğun üstün yararı ilkesi göz önünde bulundurularak, çocuğun korunması ve bu süreçlerden en az şekilde etkilenmesine önemle dikkat edilmelidir. İfade alma işlemi yetişkinler için kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilirken, çocuklar için tüm soruşturma işlemlerinde olduğu gibi bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilecektir. Bu durumda kolluk tarafından yakalanan suça sürüklenen çocuğun ifadesi alınamayacak ve

²⁷¹ ÇKKDTKUY md.13

çocuğun yakınlarına haber verilerek, çocuk cumhuriyet savcılığına yönlendirilecektir. İfade alma ve sorgu konusunda suça sürüklenen çocuklarla ilgili özel hüküm bulunmayan konularda CMK'nın ilgili maddelerinde düzenlenen hükümler çocuklar için de uygulanacaktır.

YGAİAY'nin 19. maddesinde fiili işlediği sırada on iki yaşını tamamlamamış olan çocuklar ile on beş yaşını tamamlamamış sağır ve dilsiz çocukların suç nedeni ile yakalanamayacağı ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılmayacağı düzenlenmektedir. Bu çocuklar hakkında kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalama yapılabilir. Çocuk kimlik tespitinden sonra hemen serbest bırakılır. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. Bu gruptaki çocukların ifadesi alınamayacak, yalnızca suça iştirak eden diğer failerin ortaya çıkarılması ya da kendilerine tedbir uygulanması amacıyla bilgi alma şeklinde işlem yapılabilecektir. CMK'nın 150. maddesinin 2. fıkrası gereği suça sürüklenen çocuk istemde bulunmasa da müdafiden yararlandırılır. Ayrıca çocuğun anne-baba veya vasisinin müdafî seçme hakkı bulunmaktadır. Müdafinin hazır bulunması şartı ile şüpheli çocuğun ifadesi Cumhuriyet savcısı tarafından alınır. Müdafî, suça sürüklenen çocuğun ifadesi alınmadan önce çocukla görüşmeli ve çocuğun anlayacağı bir şekilde öncelikle çocuğa haklarını bildirmeli ve isnat olunan suç hakkında çocuğu bilgilendirmelidir. ÇKK'nun 15. maddesinin 2. fıkrasındaki hükümlerle çocuğun ifadesinin alınması veya diğer işlemler sırasında, sosyal çalışma görevlisinin çocuğun yanında bulundurulabileceği düzenlenmiştir. Çocuğun yararına aykırı olmayan veya yasal bir engel bulunmayan hâllerde anne-babası veya vasisi de ifade alınırken çocuğun yanında hazır bulunabilir.

Adli Görüşme Odaları, 2012-2014 yılları arasında Adalet Bakanlığı ve UNICEF işbirliğiyle yürütülen "Çocuklar İçin Adalet Projesi" kapsamında kurulmuş ve görüşme yapılacak kişilerin ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi amaçlanmıştır. Adli görüşme odaları bekleme odası, görüşme odası ve gözlem odası şeklinde üç odadan oluşmaktadır. Adli görüşme odaları ile hassas ve kırılğan grupta yer alan bazı kişilerin özel ortamlarda uzman desteğinde ifade ve beyanlarının alınması amaçlanmıştır. Ayrıca fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen, mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılğan gruba mensup mağdurların ifade ve beyanlarının alınmasında da adli görüşme odalarının kullanılmasına karar verilmiştir.

30/04/2021 Tarih ve 31470 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin (ADMHY) 47 ile 57. maddeleri arasında adli görüşme odaları düzenlenmektedir. Bu Yönetmeliğin 50. maddesinin 2. fıkrasında adli görüşmeci olarak görevlendirilen adli destek görevlisinin görevleri²⁷² sayılmaktadır. Yönetmeliğin çocuklara öncelik verilmesi başlıklı 52. maddesinde de; *çocuğun üstün yararı dikkate alınarak çocukların makul sürede ifade ve beyanlarını verebilmeleri ve böylece ikincil örselenmelerinin önüne geçilebilmesi için* ²⁷³ çocuk lehine düzenleme yapılarak, adli görüşme odasında gerçekleştirilen işlemlerde çocuğun üstün yararı ilkesinin gözetileceği belirtilmektedir.

Yönetmeliğin 51. maddesinin 2. fıkrasında da adli görüşme odalarının mağdur, tanık ve adli sürece dâhil olan çocukların yanı sıra özellikle cinsel suç mağdurları ile kırılğan gruba dâhil diğer suç mağdurlarının ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılacağı düzenlenmiştir.

Suçta sürüklenen çocuğun sorgusu ise soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından kovuşturma evresinde ise yargılamayı yapan hâkim ya da mahkeme tarafından yapılabilmektedir. Sorgu CMK'nın 2/1/h maddesindeki tanıma göre hâkim veya mahkeme tarafından şüpheli veya sanığın araştırılan suçla alakalı olarak dinlenmesidir. Çocuğun sorgusu da ifade işleminde olduğu gibi müdafî huzurunda yapılacaktır. ÇKK'nun 22. maddesinin 2. fıkrası gereği çocuğun sorgusu sırasında yanında sosyal çalışma görevlisi bulunabilir. Ayrıca hâkim veya mahkeme tarafından, duruşmalarda hazır bulunan çocuğun yararı gerektirdiği durumda duruşma salonundan çıkarılabilecektir. Bununla birlikte hâkim veya mahkeme tarafından sorgusu yapılmış olan çocuğun duruşmada hazır bulunmasına da gerek görülmeyebilecektir. Kovuşturma evresinde suça sürüklenen çocuğun sorgusu ile ilgili ayık bir hüküm bulunmaması dolayısıyla CMK'da sanığın sorgusuna ait hükümler suça sürüklenen çocuklar hakkında da uygulanacaktır. Buna göre, duruşma sırasında suça sürüklenen çocuğun kimlik tespiti yapıldıktan ve gerekli belgeler okunup kanuni hakları hatırlatıldıktan sonra çocuğun açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirmesi üzerine müdafîsi eşliğinde çocuğun sorgusu yapılabilecektir. Sorgu esnasında çocuğa sosyal ve hukuki destek sağlanarak, kendisini iyi ifade edebilmesi için gerekli şartlar sağlanmalıdır. Suça sürüklenen çocuğun

²⁷² ADMHY,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=38565&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>, e.t.:20/05/2023

²⁷³ ADMHY md.52

kovuşturma aşamasındaki sorgusunun mümkün olduğunca adli görüşme odaları aracılığı ile yapılması sağlanmalı ve çocuğun bu süreçten en az zararla ayrılması sağlanmalıdır. Yetişkinlerle birlikte işlenen suçlar söz konusu olduğunda çocuğun sorgusunun adli görüşme odalarında uzmanlar eşliğinde gerçekleştirilmesi, çocuğun diğer kişilerle yüz yüze gelmemesini sağlayacak böylelikle çocuk kendisini daha rahat ifade edebilecek ve bu durum çocuk açısından oluşabilecek olumsuzlukları önleyecek ve yargılamaya daha faydalı olacaktır.

3.3.5. Müdafî Seçimi ve Zorunlu Müdafîlik

AIHS'nin 6/3-c maddesinde²⁷⁴ müdafî/avukattan yararlanma hakkı düzenlenmektedir. Eğer kişinin maddi durumu yetersiz ise ücretsiz olarak da bu haktan yararlanabilir. BMÇHDS'nin 40/2/b/ii bendinde de²⁷⁵ müdafiden yararlanma hakkı düzenlenmektedir.

BMÇHDS'nin 12/2. maddesinde de taraf devletlere çocuğu etkileyen herhangi bir idari veya adli kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya ya da bir temsilci veya uygun bir makam vasıtasıyla dinlenilmesi fırsatının ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Pekin Kurallarının çocuk hakları başlıklı 7. maddesinde de avukatla temsil edilme hakkı ve diğer temel güvencelerin yargılamanın her aşamasında güvence altına alınması gerektiği belirtilmiştir. Havana Kurallarının 18. ve 60. maddelerinde yapılan düzenlemelerle de çocukların avukat yardımından (gerekirse de ücretsiz olarak) yararlanma hakkına sahip olduğu ve bu hakka saygı gösterileceği kabul edilmiştir²⁷⁶.

Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan avukata erişim hakkı, CMK'nın 149. maddesinde düzenlenmiştir. CMK'nın 149. maddesinin 3. fıkrasında avukatın muhakeme evrelerinin hiçbir aşamasında, şüpheli veya sanığa hukukî açıdan yardımda bulunma hakkının engellenemeyeceği yahut kısıtlanamayacağı düzenlenerek bu hak yasal güvence altına alınmıştır. CMK'nın 148. maddesinin 4. fıkrasında da müdafî hazır bulunmadan kolluk tarafından alınan ifadenin, hâkim veya mahkeme huzurunda ifade sahibi tarafından doğrulanmadığı sürece hükme esas alınamayacağı belirtilmektedir.

²⁷⁴ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, e.t.:01/03/2023

²⁷⁵ 22184 sayılı RG; B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler, s.295

²⁷⁶ HAVANA KURALLARI md.18, 60

Bu konudaki düzenleme CMK'nın genel hükümler başlıklı birinci kitabın savunma başlıklı altıncı kısmının müdafî seçimi, görevlendirilmesi, görev ve yetkiler başlıklı birinci bölümünde; 150 156. maddelerinde düzenlenmiştir.

Ceza muhakemesinde müdafî görevlendirilmesi kural olarak talebe bağlıdır ve şüpheli veya sanık müdafiden yararlanıp yararlanmama konusunda serbesttir. Ancak CMK'da düzenlenen bazı özel durumlarda kanun koyucu zorunlu müdafilik kuralını getirmiştir. Bu durumlardan biri de şüpheli veya sanığın çocuk olması durumudur. Zorunlu müdafilik durumunda şüpheli veya sanığın talebi aranmadan kendisine müdafî atanacağı hükme bağlamıştır.

CMK'nın 150. maddesinin 2. fıkrası gereği müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise istemi aranmadan bir müdafî görevlendirilecektir. Bu durumda on sekiz yaşından küçük olan sanık veya şüpheli, müdafî istemediğini belirtse dahi kendisine müdafî atanacaktır. On sekiz yaşından küçük sanık ya da şüpheli kendisine özel olarak vekil tayin ettiğinde ise devletin atamış olduğu müdafinin görevi sona erecek, dosyayı bu aşamadan sonra özel olarak atanan vekil takip edecektir.

Kendisine zorunlu müdafî atanmış olan suça sürüklenen çocuğun, yargılama esnasında on sekiz yaşını doldurmuş olduğu hallerde de, kendisine zorunlu müdafî atanmasını gerektirecek başka bir durum söz konusu olmadığı takdirde, zorunlu müdafinin görevi sona erecektir. Bu durumda yargılama esnasında on sekiz yaşını doldurmuş olan kişinin iradesi ile yargılama esnasında atanan müdafinin iradesi çeliştiğinde, kişinin kendi iradesine üstünlük tanınacaktır. Suça sürüklenen çocuğun yargılama esnasında on sekiz yaşını doldurması durumunda tüm tebligatlar sanığa tebliğ edilecek; müdafîye yapılan tebligatlar ise geçerli sayılmayacaktır. Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında bu hususu belirtmektedir²⁷⁷. Bu durum aşağıdaki emsal Yargıtay kararlarında da anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte yargılama sürecinde on sekiz yaşını doldurmamış olan ve kanuni tanıma göre halen çocuk olan suça sürüklenen çocuğun iradesi ile müdafinin iradesi çeliştiğinde ise müdafinin iradesine üstünlük tanınacaktır. CMK'nın başvurudan vazgeçilmesi ve etkisi başlıklı 266. maddesinde de 150. maddenin 2. fıkrası uyarınca,

²⁷⁷ Yargıtay 2. C.D. 25/09/2018 T. 2018/3795 E. 2018/10245 K.; Yargıtay 2. C.D. 04/10/2022 T. 2022/6229 E. 2022/16056 K.

suça sürüklenen çocuğa zorunlu müdafii olarak atanan avukat ile çocuğun iradesi çocuk lehine kanun yoluna başvuru veya başvurudan vazgeçme konusunda çelişirse müdafinin iradesinin geçerli sayılacağı belirtilmiştir.

Yargıtay 20.Ceza Dairesi 02/04/2018 tarih ve 2017/461 Esas 2018/1766 Karar sayılı ilamında²⁷⁸, “*Sanık hakkında verilen hükmün incelenmesinde: Hükmün sanık müdafii tarafından temyiz edilmesinden sonra, 18 yaşından küçük olan sanığın 07.02.2012 tarihli dilekçesiyle "...cezanın onaylanmasını istiyorum."* şeklindeki talebi ile temyiz isteminden vazgeçtiğini belirtmesi karşısında, CMK'nın 150/2. ve 266/3. maddelerindeki düzenleme nazara alınarak hükmü temyiz eden sanık müdafinin iradesine üstünlük tanınmak suretiyle yapılan temyiz incelemesinde” sanık müdafinin temyiz itirazları yerinde görülmüş ve hükmün bozulmasına oybirliğiyle karar verilmiştir. Yargıtay bu kararında on sekiz yaşını doldurmamış sanığın cezasının onaylanması yönündeki istemiyle temyizden vazgeçme talebi karşısında, hükmü temyiz eden sanık müdafinin iradesine üstünlük tanıyarak; sanık müdafinin temyiz itirazlarını yerinde görmüş ve hükmün bozulmasına hükmetmiştir.

Suçta sürüklenen çocuğa zorunlu müdafii atandığında ve çocuğun kendisine müdafii atandığından haberdar edilmediği durumlarda, zorunlu müdafiiye yapılan tefhim veya tebliğ, kişinin kendisine yapılan tebligata bağlanan hukuki sonuçları doğurmayacaktır. Bu durumda zorunlu müdafii, sanığın lehine bazı işlemler yapmışsa dahi, kişinin hak kaybına uğramaması için bu işlemlerin sanığa da tebliğ edilmesi gerekmektedir.

Yargıtay 17. Ceza Dairesi 26.04.2018 tarih ve 2016/8658 Esas 2018/5934 Karar sayılı dosyasında “*Zorunlu müdafiiğe ilişkin CMK'nun 150. maddesinin uygulanması ile ilgili olarak ayrıntıları Ceza Genel Kurulu'nun 18.03.2008 tarih, 2008/9-7-56, 21.12.2010 tarih 2010/11-251-267 ve 20.03.2012 gün ve 2011/6-235-2012/110 Esas ve Karar sayılı kararlarında açıklandığı üzere, "Kendisine zorunlu müdafii atandığından sanığın haberdar edilmediği durumlarda, zorunlu müdafiiye yapılan tefhim veya tebliğin kendisine bağlanan hukuki sonuçları doğurmayacağı; bu durumda zorunlu müdafii, sanığın lehine bazı işlemler yapmış, örneğin temyiz dilekçesi vermiş olsa dahi, hükmün sanığa da tebliğ edilmesi ve onun tarafından temyiz dilekçesi verilmesi halinde, isteminin kabul edilmesi gerektiğinin," belirtilmesi karşısında;*

²⁷⁸ e.t.:22/05/2023

Van 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 13.05.2014 tarihli kararı, Van 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin (Çocuk Mahkemesi sıfatıyla) istemi üzerine atanan müdafiyeye tebliğ edilmiş olup, adı geçen müdafî tarafından da yasal süre içinde temyiz edildiği, ancak atanan müdafiden suça sürüklenen çocuğun haberdar olmadığı anlaşıldığından,

1-Suçta sürüklenen çocuğa anılan kararın başvuruabileceği yasa yolu, türü, süresi ve mercii sürenin ne zaman başlayacağı ve nereye ne biçimde müracaat edebileceğine ilişkin açıklama tebliği ile yazılmak suretiyle bilgisi dışında atanan müdafinin temyizini kabul edip etmediği sorularak süresi içerisinde temyiz isteminde bulunabileceği, bulunmadığı takdirde müdafinin açtığı temyiz davasının inceleneceği konusunda meşruhatlı tebligat çıkarılmasına,

2-Suçta sürüklenen çocuk tarafından temyiz dilekçesi verilmesi durumunda, bu konuda ek tebliğname düzenlenerek incelenmek üzere, Dairemize gönderilmesi için dosyanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına İADESİNE²⁷⁹” oybirliğiyle karar verilmiştir.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 14/09/2021 tarih ve 2020/19820 Esas 2021/14133 Karar sayılı dosyasına “Suça sürüklenen çocuğun talimat ile alınan ifadesinde kendisine zorunlu müdafî atandığı, ayrıca yargılamanın yapıldığı mahkemece de suça sürüklenen çocuğa müdafî atandığı, talimat ifadesine katılan müdafî ile yargılamaya katılan müdafinin aynı kişi olmadığı ve suça sürüklenen çocuğun mahkemesince kendisine atanan müdafiden haberdar olduğuna dair dosya kapsamında her hangi bir bilgiye ulaşamadığı, suça sürüklenen çocuğun kendisine 5271 sayılı CMK'nun 150. maddesi uyarınca müdafî atandığından ve müdafinin temyiz talebinden haberdar olduğuna ilişkin dosya kapsamı itibarıyla tebellüğ belgesi bulunmadığından; Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2014/199 Karar sayılı kararında belirtildiği gibi, suça sürüklenen çocuğa "Müdafî tarafından kararın temyiz edildiği, temyiz talebini kabul edip etmediğini bildirmesi," açıklamasını içeren kayıt ile birlikte yöntemine uygun olarak tebliğ edilmesi, suça sürüklenen çocuğun bu konuda beyanın alınması ve suça sürüklenen çocuk tarafından temyiz dilekçesi verilmesi durumunda, bu konuda ek tebliğname düzenlenerek incelenmek üzere Dairemize gönderilmesi için, dosyanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına İADESİNE²⁸⁰” oybirliğiyle karar verilmiştir.

²⁷⁹ e.t.:22/05/2023

²⁸⁰ e.t.:22/05/2023

3.3.6. Sosyal İnceleme Raporu

“*Sosyal inceleme raporları suça yönelen çocuğun bireyselleştirildiği, gereksinmelerinin vurgulandığı, çocuk mahkemesi ve toplum arasında köprü işlevi olan raporlardır*²⁸¹”. Sosyal inceleme raporları çocuğun sosyal ve duygusal özelliklerini, aile çevresi, arkadaş çevresi okul veya iş çevresi gibi içinde bulunduğu sosyal çevreyi, çocuğun işlediği isnat olunan suça ilişkin bilgileri ve çocuğun toplumla bütünleşmesi için uygulanması öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının gösterildiği, çocuk hakkında hâkimlere yol gösterici olan belgedir²⁸². Bu raporlar çocuğu suça sürükleyen nedenler hakkında bilgi verirken, çocuğun üstün yararına en uygun kararın verilmesinde de mahkemeye yardımcı olmaktadır.

Çocuk hakkında düzenlenecek olan sosyal inceleme raporunda sosyal çalışma görevlilerinin büyük önemi bulunmaktadır. Bu raporlar düzenlenirken çocuğu suça iten nedenler tespit edilmeli; çocuğun kişiliği, sosyal çevresi ve ailesi hakkında yeterli araştırma yapılması gerekmektedir. Sosyal çalışma görevlileri ya da adli destek görevlileri tarafından uzman kişilerce yapılan bu araştırma, çocuk hakkında verilecek kararlarda hâkim ve savcılara yol gösterici olacaktır.

ÇKK'nun sosyal inceleme başlıklı 35. maddesi sosyal inceleme raporlarının kimin talebi ile hangi esaslarda hazırlanması gerektiğini düzenlemiş ve çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, kararda bu durumun gerekçesinin gösterilmesini zorunlu kılmıştır.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin kırılğan gruplara sunulan hizmetler başlıklı 43. maddesinde, bireysel değerlendirme sonucunda kırılğan gruba girdiği tespit edilen mağdurlara, adli destek görevlisi vasıtasıyla sunulan hizmetler arasında Cumhuriyet savcısı veya hâkimin talebiyle sosyal inceleme raporu hazırlamak yer almaktadır. Yönetmeliğin 58. maddesinde de sosyal inceleme raporu hazırlanması düzenlenmiştir. Bu madde aşağıdaki şekilde düzenlenmektedir.

“(1) Cumhuriyet savcısı, mahkeme veya hâkim tarafından ilgili mevzuat uyarınca istenmesi hâlinde adli destek görevlisince sosyal inceleme raporu hazırlanır.

²⁸¹ S. Sevdâ Uluğtekin / Yüksel Baykara Acar / Özlem Cankurtaran Öntaş,” Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:53, s.42, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-53-37>, e.t.:22/05/2023

²⁸² Özkan, s.5

(2) Sosyal inceleme raporu hazırlanırken yapılacak iş ve işlemlerde, Bakanlıkça belirlenen standart, esas ve rehber ilkelere uyulur.

(3) (Ek:RG-4/8/2022-31913) Sosyal inceleme raporu adli destek görevlisi tarafından ilgili kişilerle görüşmeler yapılmasının yanında, sosyal ortam incelemeleri gerçekleştirilmek suretiyle hazırlanır. Sosyal ortam incelemesi yapılamaması ya da bu incelemeye gerek görülmemesi hâlinde gerekçesi raporda belirtilir.

(4) (Ek:RG-4/8/2022-31913) Hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenen kişilerin yanı sıra, çocuğun üstün yararının gerektirmesi hâlinde tarafların sosyal çevresini oluşturan ilgili kişilerle de görüşmeler yapılabilir.

(5) (Ek:RG-4/8/2022-31913) Sosyal inceleme yapılan kişilerin tespit edilen diğer destek ihtiyaçlarının karşılanabilmesine yönelik tedbir önerilerine de sosyal inceleme raporunda yer verilebilir.

(6) Sosyal inceleme raporlarının hazırlanmasında, 23/12/2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 20, 21 ve 22 nci maddelerinde belirlenen hükümlere riayet edilir.

(7) Aile mahkemesine sosyal inceleme raporu hazırlanırken ayrıca taraflar arasındaki geçimsizlik nedenleri, sosyo-ekonomik koşullar, çocuğun geçimsizliğe ve taraflara ilişkin görüşleri ile bu görüşlerin çocuğun üstün yararına uygun olup olmadığı gibi hususlara yer verilir.

(8) Hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanması talep edilen kişinin ceza infaz kurumunda bulunması hâlinde rapor bu kurumda çalışan psikolog veya sosyal çalışmacılar tarafından hazırlanır²⁸³.”

ÇKKY’nin 20. maddesinin 1. fıkrasına göre muhakeme süresince mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Çocuğun, veli veya vasisi ya da müdafisi de çocuk hakkında sosyal inceleme yapılmasını talep edebilir²⁸⁴. Yönetmeliğin 21. maddesinde de hakkında inceleme yapılması talep olunan çocuğa ilişkin hangi bilgilerin sosyal inceleme raporunda yer alması gerektiği tek tek belirtilmiştir.²⁸⁵

ÇKKY’nin 17. maddesinde sosyal çalışma görevlilerinin atanmaları ve çalışma esasları, 18. maddesinde sosyal çalışma görevlisinin çalışma ilkeleri, 19. maddesinde sosyal çalışma görevlilerinin görevleri, 20. maddesinde sosyal inceleme talebi, yaptırılması ve değerlendirilmesi, 21. maddesinde sosyal inceleme raporları ve 22. maddesinde sosyal inceleme raporları hakkında bilgi edinme konuları düzenlenmektedir.

²⁸³ ADMHY md.58

²⁸⁴ e.t.:22/05/2023

²⁸⁵ ÇKKDTKUY md.21

Pekin Kurallarının 16. maddesinde de sosyal araştırma raporları düzenlenmektedir. Bu maddeye göre; önemsiz suçlar hariç olmak üzere tüm olaylarda çocuğun yaşam koşulları ve suçun işlendiği ortam hakkında hüküm verilmeden önce yeterli seviyede araştırma yapılmalıdır²⁸⁶.

Sosyal inceleme raporu alınması kimi zaman bir zorunluyken kimi zaman ilgili makamın takdirine bırakılmıştır. Suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu alınması gereken durumlarda, mahkemece sosyal inceleme raporuna gerek görülmez ise kararda bu durumun gerekçesinin gösterilmesi zorunludur. Fiili işlediği sırada 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar ile 15-18 yaş grubunda bulunan sağır ve dilsiz çocukların işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının hakkında sosyal inceleme raporu alınması zorunludur. Bu nedenle bu kapsamdaki çocuklar için karar verilmeden evvel sosyal inceleme raporu alınmaması Yargıtay tarafından istikrarlı kararlarında bozma sebebi sayılmıştır. 15-18 yaş grubunda yer alan çocuklar bakımından ise sosyal inceleme raporu alınması zorunlu değildir ancak sosyal inceleme yaptırılmamasının gerekçesinin kararda gösterilmemesi Yargıtay tarafından bozma sebebi sayılmaktadır. Aşağıdaki emsal Yargıtay kararlarında²⁸⁷ da bu husus açıkça görülmektedir.

Yargıtay 13. Ceza Dairesi 23/10/2019 Tarih ve 2019/7670 Esas 2019/15122 Karar sayılı ilamında, *“Gerekçeli kararda, suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırıldığı belirtilmiş ise de, dosya içinde yer alan sosyal inceleme raporunun, mahkemenin 2012/178 Esas sayılı dosyasına ilişkin olduğu, bu dosya ile ilgisinin bulunmadığı gibi, raporun "Değerlendirme ve Sonuç" bölümünde, suça sürüklenen çocuk hakkında Dr. Sami Ulus Çocuk Hastanesinden alınan ve orta derecede zeka geriliği olduğuna ve bu durumun iddia edilen suçun anlam ve sonuçlarını algılamamasına yol açtığı belirtilmesi karşısında, suça sürüklenen çocuk yargılama sürecinde aldırılan sosyal inceleme raporlarının, yalnızca yargılamanın bir gereği olmadığı, aynı zamanda hakimin, suça sürüklenen çocuk hakkında etraflıca kanaat edinmesini sağlama amacına yönelik olduğu gözetilerek, suça sürüklenen çocuk*

²⁸⁶ PEKİN KURALLARI md.16

²⁸⁷ Ayrıca bakınız Yargıtay 2. C.D. 29/06/2021 T. 2020/12860 E. 2021/13193 K.

hakkında gerekli uzman raporu aldirılmadan, eksik soruşturma ile hüküm kurulması, bozmayı gerektirmiş, BOZULMASINA²⁸⁸” oybirliğiyle karar vermiştir.

Yargıtay 17. Ceza Dairesi 03/12/2019 Tarih ve 2019/12754 Esas 2019/15274 Karar sayılı ilamında, “*Suç tarihinde 15-18 yaş aralığında bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesine göre sosyal inceleme raporu aldirılmasının gerekli olduğu, rapor aldirılmaması durumunda ise aynı maddenin 3. fıkrasına göre bu yönde inceleme yaptırılmamasının gerekçesinin kararda belirtilmesinin gerektiği; somut olayda ise suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldirılmadığı, 19.11.2015 tarihli kararda da inceleme yaptırılmamasının gerekçesinin gösterilmediği, 20/10/2015 tarihli celsede “Suça sürüklenen çocuk 15 yaşını ikmal ettiğinden Çocuk Koruma Kanunu'nun 35/3. maddesi uyarınca sosyal inceleme raporu aldirılmasına yer olmadığına” şeklindeki ara kararda ise inceleme yaptırılmamasının hangi nedene dayandığına dair herhangi bir gerekçenin bulunmadığının anlaşılması karşısında; suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldirılmadan ve inceleme yaptırılmasının gerekçesi de kararda gösterilmeden hüküm kurulması, bozmayı gerektirmiş, hükmünBOZULMASINA²⁸⁹*” oy birliğiyle karar vermiştir.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 24/06/2019 Tarih ve 2019/1062 Esas 2019/11332 Karar sayılı ilamında, “*Gerekçeli kararın deliller kısmında suça sürüklenen çocuk hakkında düzenlenen sosyal inceleme raporuna değinildiği, Adli Tıp Kurumu ... Şube Müdürlüğü'nün 26.03.2015 tarihli raporunda da sosyal inceleme raporuna atıf yapıldığı halde dosya içerisinde ve UYAP'ta sosyal inceleme raporunun bulunmadığı anlaşılma; suça sürüklenen çocuk hakkında düzenlenen sosyal inceleme raporunun aslı veya onaylı suretinin getirtilip, denetime olanak sağlayacak şekilde dosyaya eklendikten sonra incelenmek üzere iadesinin sağlanması için mahalline gönderilmek üzere dosyanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına GÖNDERİLMESİNE²⁹⁰*” oybirliğiyle karar verilmiştir.

²⁸⁸ e.t.:22/05/2023

²⁸⁹ e.t.:22/05/2023

²⁹⁰ e.t.:22/05/2023

3.3.7. Koruma Tedbirleri

Koruma tedbirleri, ceza muhakemesinde kararlarının uygulanmasını tesis etmek ve maddi gerçeğe erişmek için başvurulması gerekli önlemlerdir²⁹¹. 5271 sayılı CMK'da düzenlenen koruma tedbirleri; “*adli kontrol, yakalama, gözaltı, arama, el koyma, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, tutuklama, gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme*” şeklindedir. Koruma tedbirleri önemi ve niteliği bakımından ayrı bir tez konusu olacağından, çalışmamızın bu bölümünde yetişkinler ile çocuklar arasında farklılık arz eden durumlar özelinde yalnızca çocuklar bakımından koruma tedbirleri incelenecektir.

Koruma tedbirleri CMK'nın birinci kitap dördüncü kısımda düzenlenmiştir. Dördüncü kısmın yakalama ve gözaltı başlıklı birinci bölümünde yakalama ve yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler (md.90), gözaltı (md.91), gözaltı işlemlerinin denetimi (md.92), yakalanan veya tutuklanan kişilerin nakli (md.93), yakalanan kişinin mahkemeye götürülmesi (md.94) yakalanan veya gözaltına alınanın durumunun yakınlarına bildirilmesi (md.95), yakalamanın ilgililere bildirilmesi (md.96), yakalama tutanağı (md.97), yakalama emri ve nedenleri (md.98) ve yönetmelik (md.99) düzenlenmiştir. Tutuklama başlıklı ikinci bölümde de tutuklama nedenleri (md.100), tutuklama kararı (md.101), tutuklulukta geçecek süre (md.102), cumhuriyet savcısının tutuklama kararının geri alınmasını istemesi (md.103), şüpheli veya sanığın salıverilme istemleri (md.104), usul (md.105), salıverilenin yükümlülükleri (md.106), tutuklananın durumunun yakınlarına bildirilmesi (md.107) ve tutukluluğun incelenmesi (md.108) düzenlenmiştir. Adli kontrol başlıklı dördüncü bölümde ise adli kontrol (md.109), adli kontrol kararı ve hükmedecek merciler (md.110), adli kontrol altında geçecek süre (md.110/A), Adli kontrol kararının kaldırılması (md.111), tedbirlere uymama (md.112), güvence (md.113), önceden ödetme (md.114) ve güvencenin geri (md.115) düzenlenmiştir. Birinci kitap dördüncü kısım dördüncü bölümde arama ve el koyma, beşinci bölümde telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, altıncı bölümde gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme ve yedinci bölümde koruma tedbirleri nedeniyle tazminat düzenlenmiştir.

²⁹¹ Yenisey / Nuhoglu, s.322; Özbek / Doğan / Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s.222-223; Yener Ünver / Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s.327; Faruk Yasin Turinay, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirlerinin Sınıflandırılması”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:70, Sayı:2, s.483, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1348973>, e.t.:04/10/2023

Çalışmamızın bu kısmında suça sürüklenen çocuk hakkında yakalama, gözaltına alma, tutuklama ve adli kontrol tedbirleri incelenecektir. Suça sürüklenmiş çocuklar hakkında uygulanacak olan bu tedbirler YGAİAY'nin çocuklarla ilgili özel hüküm başlıklı 19. maddesinde düzenlenmektedir²⁹².

Yönetmeliğin 5. maddesinin “ı” bendinde, kolluk görevlilerinin; mahkemece haklarında yetkili merci önüne çıkarılmasına veya resmî veya özel kurumlara yerleştirilmesine karar verilen çocukları²⁹³ yakalayabileceği düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 4. maddesinde yakalama, özetle suç şüphesi altındaki kişinin gözaltına alınmadan önce özgürlüğünün geçici ve fiili olarak kısıtlanması şeklinde tanımlanmıştır.²⁹⁴ Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun (PVSK) 13. maddesinin 1. fıkrasında yapılan düzenleme²⁹⁵ ile polise hakkında yetkili merci önüne çıkarılmasına veya gözetim altında ıslahına karar verilen küçükleri yakalama yetkisi verilmiştir.

Gözaltına alma ise YGAİAY'nin 4. maddesinde özetle usule uygun olarak, yakalanan kişinin, serbest bırakılmasına veya yetkili hâkim önüne çıkarılmasına kadar özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanması²⁹⁶ şeklinde tanımlanmıştır. ÇKK'nun 16. maddesinde gözaltındaki çocuğun kolluğun çocuk biriminde tutulacağı ve bu birimin bulunmadığı yerlerde çocukların, gözaltındaki yetişkinlerden ayrı tutulacağı; 18. maddesinde ise çocuğa zincir, kelepçe ve benzeri aletlerin takılamayacağı, ancak zorunlu olması halinde çocuğun kaçmasını ve kendisi veya başkalarına yönelik hayat ve beden bütünlüğü açısından doğabilecek tehlikeleri önlemek maksadıyla kolluğun gereken önlemleri alabileceği düzenlenmiştir.

Gözaltına alınan suça sürüklenen çocuk hakkında tüm soruşturma işlemleri ÇKK'nun 15. maddesi gereği Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağı için kolluk, çocuğun ifadesini alamayacağını belirtmiştik. Bu durumda çocuk ÇKK'nun 16. maddesi gereği kolluğun çocuk biriminde tutulacak ve derhal Cumhuriyet savcılığına yönlendirecektir. Kollukta çocuk biriminin olmadığı yerlerde ise çocuk mümkün olduğunca yetişkinlerden ayrı tutulmak zorundadır.

²⁹² YGAİAY md.19

²⁹³ YGAİAY md.5

²⁹⁴ YGAİAY md.4

²⁹⁵ 2559 sayılı PVSK <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2559.pdf> , e.t.:22/05/2023

²⁹⁶ YGAİAY md.4

AIHS'nin özgürlük ve güvenlik hakkı başlıklı 5. maddesinin d bendinde²⁹⁷, çocuğun bentte belirlenen istisnai durumlar haricinde ve yasada belirlenen usule uyulmadan özgürlüğünden mahrum bırakılmayacağı düzenlenmektedir.

BMÇHDS'nin 37. maddesinde de taraf devletlerden çocukların yasadışı ya da keyfi olarak özgürlüğünden mahrum bırakılmaması talep edilmektedir. Bu maddeye göre, bir çocuğun özgürlüğünden mahrum kılınması yasaya dayanan ve ancak en son başvurulacak bir önlemdir ve uygun olan en kısa süre ile sınırlıdır. Taraf devletlerden, özgürlüğünden mahrum kılınan her çocuğa, insancıl olarak ve insan olmanın özündeki saygınlık ve kendi yaşındakilerin ihtiyaçları dikkate alınarak davranılması istenmektedir. Çocuğun üstün yararı aksini gerektirmedikçe, özgürlüğünden yoksun olan her çocuğun, yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulması ve olağanüstü durumlar hariç olmak üzere ailesi ile ilişki kurma hakkına sahip olması talep edilmektedir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan her çocuk, buna karşı her türlü yasal yardımlardan yararlanabileceği gibi işleme idari veya adli makamlar önünde itiraz etme ve ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahiptir²⁹⁸.

Havana Kurallarının 17. maddesi de muhakemesi devam eden gözaltındaki veya tutuklu çocuğun masum sayılacağı ve kendisine bu çerçevede davranılacağını, tutuklamanın son çare ve en kısa süre ile uygulanmasını, tutuklu ve hükümlü çocukların da bir arada bulunmaması ayrı tutulması gerektiğini kabul etmektedir²⁹⁹.

Pekin Kurallarının ilk aşama başlıklı 10. maddesinde de, çocuk gözaltına alındığında durumun derhal ebeveynlerine veya yasal veli ya da vasisine bildirileceği; derhal bildirilmesi mümkün değilse bu bildirim mümkün olan en kısa zamanda yapılacağı düzenlenmiştir. Maddenin devamında hâkim ya da yetkili makamın çocuğun serbest bırakılma durumunu gecikmesizin gözden geçirmesi gerektiği belirtilmiştir. Maddenin 3. ve son fıkrasında da³⁰⁰ görevli makamlara çocuğun yararını gözeterek şekilde karar verme yükümü getirilmiştir.

YGAİAY'nin 11. maddesinde de çocuklar ile yetişkinlerin ayrı yerlerde tutulacağı düzenlenmiştir. Çocuklar ile yetişkinlerin ayrı yerde tutulması gerekliliği BMÇHDS'nin 37. maddesinde düzenlenmiştir. Pekin Kurallarının 13. maddesinde de tutuklu olarak

²⁹⁷ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur, e.t.: 01/03/2023

²⁹⁸ 22184 sayılı RG

²⁹⁹ HAVANA KURALLARI md.17

³⁰⁰ PEKİN KURALLARI md.10

yargılanan çocukların yetişkin suçlulardan ayrı bir kurumda veya aynı kurumda ayrı bir bölümde tutulması gerektiği düzenlenmiştir. Pekin Kurallarının 13. maddesinin devamında da tutukluluk sırasında bütün çocukların; yaş, cinsiyet ve kişilikleri nedeniyle ihtiyaç duyduğu her türlü yardım ve bakımlardan³⁰¹ yararlandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Suçta sürüklenen çocuk on iki yaşını doldurmamış ise cezai sorumluluğu bulunmadığı için tutuklama tedbirine de başvurulamayacaktır. 12-15 yaş aralığındaki çocuklar için ise ÇKK'nun tutuklama yasağı başlıklı 21. maddesinde ayrı bir durum düzenlenmiş ve on beş yaşını tamamlamamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yıldan az hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemeyeceği emredilmiştir. Bu durumda suçun üst sınırına göre tutuklama tedbirine başvurulup başvurulmayacağı belirlenecektir. 15-18 arası yaş grubunda bulunan suçta sürüklenen çocuklar için ise tutuklamaya dair CMK'nın 100. maddesi hükümleri söz konusu olacaktır. Üçüncü yaş grubundaki çocuklar için tutuklama tedbiri konusunda herhangi bir sınırlama düzenlenmemiş olup, genel kurala tabidirler. Kanaatimizce bu durum çocuğun üstün yararı ilkesi başta olmak üzere, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlere başvurulmasının en son çare olarak başvurulması ve sürenin mümkün olduğunca kısa tutulması ilkelerine aykırıdır. 15-18 yaş aralığında bulunan çocukların algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği 12-15 yaş aralığında bulunan çocuklara oranla gelişmiş olarak kabul edilebilecekse de bu yeteneği yetişkinlere oranla daha düşüktür. Bu yaş grubunda yer alan çocukların algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yetişkinlerle aynı seviyede olmamasına rağmen yetişkinlerle aynı uygulamaya tabi tutulmuşlardır. Kanaatimizce bu yaş grubunda yer alan çocuklar hakkında da 12-15 yaş aralığındaki çocuklar hakkında düzenlenen beş yıl sınırı gibi tutuklamaya dair özel bir süre belirlenmesi daha yerinde olacaktır. Örneğin 12-15 yaş aralığı için olan beş yıl olan süre bu grupta yer alanlar için üç yıl olarak belirlenebilir. İkinci olarak bu grupta yer alan kişiler kanuni tanıma göre çocuk sınıflandırmasına dâhildir. Çocuk sınıflandırmasına dâhil olan bu kişileri yetişkinlerle aynı uygulamaya tabi tutmak, çocuğun psikolojik ve sosyal olarak yetişkin bir bireye oranla daha fazla zarar göreceği anlamına gelmektedir. Zira tutuklama niteliği itibarıyla son çare olarak başvurulması gereken bir koruma tedbiridir ve çocuğun sonraki yaşamı üzerinde etkili olacak olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Her ne kadar CMK'nın 102. maddesinde 12-15 yaş grubunda bulunan

³⁰¹ PEKİN KURALLARI md.13

çocuklar ile 15-18 yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında tutukluk süreleri ile ilgili süre indirimine gidilmiş olsa da bu düzenleme yeterli değildir. Zira çocuğun cezaevi ortamına girmiş olması onun zarar görmesi için yeterlidir. Bu nedenle bu gruptakiler hakkında da tutuklama yasağı olarak bir üst sınır getirilmesi yerinde olacaktır. Nihayetinde bu grupta yer alan çocukların algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunduğu kabul edilmekte ise de, yasa gereği çocuk tanımı içerisinde yer aldıkları unutulmamalıdır.

Pekin Kurallarının tutuklu yargılama başlıklı 13. maddesinde tutuklu yargılamaya en son çare olarak başvurulması gerektiği ve bu sürenin mümkün olduğu kadar kısa tutulması gerektiği belirtilmektedir. Bu maddede taraf devletlerden, tutukluluk yerine alternatif önlemler³⁰² getirilmesi talep edilmiştir. Tutuklu olarak yargılanan çocuklara Birleşmiş Milletlerce kabul edilen Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kuralların tanıdığı tüm hakların tanınması gerektiği belirtilmektedir. Bu maddede tutuklu yargılanan çocukların yetişkin suçlulardan ayrı bir kurumda veya aynı kurumda ayrı bir bölümde tutulmaları gerektiği de belirtilmektedir. Maddenin son fıkrasında da tutuklu çocukların; yaş, cinsiyet ve kişilikleri nedeniyle ihtiyaç duyduğu her türlü yardım ve bakımlardan³⁰³ yararlandırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Havana Kurallarının 18. maddesinde her tutuklu çocuğun, avukat yardımından yararlanma, istemi halinde ve mümkünse ücretli olarak çalışabilme, dinlenme ve eğlenme haklarının olduğu ve bunlara ek olarak masumiyet karinesi, tutma süresinin uzunluğu, çocuğun hukuki statüsü ve içinde bulunduğu durumun gerekleri göz önünde bulundurularak özel hükümlere uygun bir şekilde tutulacağı belirtilmektedir. Maddenin devamında ise bu hükümlerin yukarıdaki hakları içerdiği ancak bu haklardan ibaret sayılmayacağı da belirtilmektedir³⁰⁴.

Havana Kurallarının 29. maddesinde de çocukların, yetişkinlerle aynı ailenin üyesi olmadığı müddetçe, bütün tutma kurumlarında yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulmaları gerektiği, düzenlenmiştir. Maddenin son cümlesine göre; istisnai özel programlar çerçevesinde kontrollü olarak yetişkinler ile bir arada bulunabilirler³⁰⁵.

³⁰² PEKİN KURALLARI md.13

³⁰³ PEKİN KURALLARI md.13

³⁰⁴ HAVANA KURALLARI md.18

³⁰⁵ HAVANA KURALLARI md.29

CMK'nın tutuklulukta geçecek süre başlıklı 102. maddesinde de maddede düzenlenen tutukluluk sürelerinin, fiili işlediği sırada on beş yaşını tamamlamamış çocuklar hakkında yarı oranında, on sekiz yaşını tamamlamamış çocuklar hakkında ise dörtte üç oranında uygulanacağı yönünde düzenleme mevcuttur. Suça sürüklenen çocuk hakkında soruşturmada sulh ceza hâkimi, kovuşturmada ise hâkim ya da mahkeme tutuklama kararı verebilecektir.

CGTİHK'nun çocuk kapalı ceza infaz kurumları başlıklı 11. maddesi de kurumdaki çocuklar ve yetişkin hükümlülerin ayrı yerlerde tutulması yanında, çocukların da cinsiyet ve fiziki gelişimlerine göre birbirlerinden ayrı yerlerde barındırılacağını hüküm altına almıştır.

CGTİHK'nun hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılması başlıklı 23. maddesinin 1. fıkrasının c bendi de kadın, çocuk ve genç hükümlülerin gözlem ve sınıflandırma işlemlerinin birbirlerinden ayrı özel bölümlerde yapılacağını düzenlenmektedir. Yasanın 63. maddesinin 3. fıkrasında da hükümlülerin tutuklularla, çocukların yetişkinlerle kanunda sayılı olan hâller haricinde bir arada bulunmalarına ve irtibat kurmalarına izin verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

ÇKK'nun 20. maddesinde de adli kontrol tedbiri düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, soruşturma veya kovuşturma evrelerinde suça sürüklenen çocuklar hakkında, adli kontrol tedbiri olarak CMK'nun 109. maddesinde sayılan tedbirlere ek olarak maddede sayılan tedbirlerden bir veya birkaçına birlikte karar verilebilir. ÇKK'nun 20. maddesinde çocuklara özel olarak sayılan bu tedbirler *“belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak, belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek ve belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak”* şeklindedir. Adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamaz veya tedbirlere uyulmaz ise tutuklamaya karar verilebilir. Adli kontrol tedbiri süresince denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından takip edilen çocuğa danışmanlık yapacak bir uzman görevlendirilecek ve çocuk hakkındaki ihtiyaç değerlendirmesinin sonucuna göre iyileştirme çalışmaları yürütülecektir. CMK'nın adli kontrol altında geçecek süre başlıklı 110/A maddesinde de bu maddede öngörülen adli kontrol sürelerinin, çocuklar bakımından yarı oranında uygulanacağı düzenlenmiştir. ÇKK'nun 21. maddesinde düzenlenen ve çocuklar için tutuklama yasağı bulunan hallerde, adli kontrol tedbirine hükmedilebilecektir. Suça sürüklenen çocuk hakkında adli kontrol tedbirine soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise hâkim veya mahkeme karar

verebilecektir. Suça sürüklenen çocuk hakkında adli kontrol tedbiri ile birlikte ÇKK'nun 5. maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlere de hükmedilebilir.

24/12/2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ÇKKY'nin 10. maddesi de ÇKK ve CMK'nın adli kontrol hükümlerine paralel olarak adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamaz veya tedbirlere uyulmaz ise tutuklamaya veya tedbirin değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar verilebileceğini düzenlemiştir³⁰⁶.

Yönetmeliğin 12. maddesinde de adli kontrol yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde, 20/12/2005 tarihli ve 26029 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu yönetmelik 18/04/2007 tarihli ve 26497 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. Hazırlanan bu ikinci yönetmelik ise 05/03/2013 tarihli ve 28578 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. En son olarak hali hazırda yürürlükte bulunan 10/11/2021 tarihli ve 31655 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği ile de bu yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Bu nedenle Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin atıfta bulunduğu yönetmelik 2021 tarihli yönetmelik olmaktadır. Denetimli serbestliği düzenleyen yönetmeliğin 16 yılda (2005-2021) dört kez (sırasıyla 107, 166, 136 ve 131 madde olarak) yeniden düzenlenmesi hukuk mevzuatının devamlılığı açısından eleştirilmesi gereken bir durumdur.

10/11/2021 tarihli ve 31655 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin (DSHY) 57. maddesinin 3. fıkrasında da adli kontrol kararlarının infazında çocuğun sosyal çevresi veya ailesi ile iş birliği yapılması halinde çocuğun üstün yararı dikkate alınarak gereken önlemlerin alınacağı düzenlenmiştir³⁰⁷.

³⁰⁶ ÇKKY md.10

³⁰⁷ DSHY, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211110-1.htm> ,e.t.:20/05/2023

3.3.8. İştirak

İştirak konusu TCK'nın genel hükümler başlıklı birinci kitabın ikinci kısmının dördüncü bölümünde düzenlenmektedir. Bu bölümde faillik, azmettirme, yardım etme, bağıllık kuralı ve iştirak hâlinde işlenen suçlarda gönüllü vazgeçme düzenlenmiştir.

TCK'nın 37. maddesi hükmüne göre suç teşkil eden fiili birlikte gerçekleştirenlerden her biri asli fail, suçun işlenmesi için başkasını araç olarak kullanan dolaylı faildir. Azmettirme ve yardım etme durumunun olabilmesi için öncelikle suçu işleyen bir failin olması gerekir. Fail yoksa azmettiren veya yardım eden de yoktur.

ÇKK'nun iştirak hâlinde işlenen suçlar başlıklı 17. maddesi 1. fıkrası çocuk ve yetişkinlerin birlikte suç işlemesi halinde muhakemenin ayrı ayrı yürütüleceğini hüküm altına almıştır.

Suçta sürüklenen çocuğun yetişkinlerden ayrı yargılanması kural olmakla birlikte 17. maddesinin 3. fıkrası bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Fıkraya göre davaların birlikte görülmesi zorunlu ise mahkemelerce davalar birleştirilebilir ve yetişkinin yargılandığı mahkemede görülür.

ÇKKY'nin 7. maddesinde de çocuklar ile yetişkinlerin birlikte suç işlemesi durumunda, adlî kollukça çocuklar hakkında ayrı evrak düzenleneceği ve soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceği düzenlenmiştir. Bu durumda çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla birlikte, mahkemece gerek görüldüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamanın genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebileceği düzenlenmektedir. Davaların birlikte görülmesinin zorunlu kabul edildiği hallerde ise mahkemelerin uygun bulması şartıyla, yargılamanın her evresinde genel mahkemelerde birleştirme kararı verilebilecektir.

Yönetmeliğin 7. maddesinin 3. fıkrasında birleştirme kararını talep eden mahkemeye göre ikili bir ayırım yapılmıştır. Birleştirmeyi talep eden mahkeme genel mahkeme ise davaların birleştirilmesinin uygunluğu çocuk mahkemesi tarafından, birleştirmeyi talep eden mahkeme çocuk mahkemesi ise davaların birleştirilmesinin uygunluğu genel mahkemesi tarafından değerlendirilir. Her iki durumda da birleştirme uygun görüldüğü takdirde genel mahkeme tarafından birleştirme kararı verilir. Bu karar üzerine çocuk mahkemesi dosyasını esastan kapatılarak genel mahkemeye gönderir.

Bu düzenlemelerden anlaşıldığı üzere iştirak halinde suç işlenmesi durumunda çocuk ile yetişkinlerin ayrı yargılanması söz konusu olacaktır. Bu gereklilik, çocuk

yargılamasındaki tüm işlemlerde olduğu gibi çocuğun üstün yararı ilkesinin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır.

Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlediği durumlarda; çocuğun üstün yararı ve çocuk yargılamasına hâkim olan diğer ilkeler ışığında kovuşturmanın mümkün olduğunca ayrı yürütülmesi gerekmektedir. Zira çocuğun genel mahkemelerde yargılanması çocuk açısından birçok sakıncalı durumu da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle davaların birleştirilmesine en son çare olarak karar verilmesi ve ÇKK'nun 17. maddesinin 2. fıkrası hükmü göz önünde bulundurularak genel mahkemedeki davanın, çocuk mahkemesinde görülen dava açısından bekletici mesele yapılması gerekmektedir. Bu şekilde çocuk açısından olası sakıncalı durumların da önüne geçilebilecektir.

3.4. Soruşturma Evresinde Verilebilecek Kararlar

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığı tarafından bazıları takdire dayalı bazıları ise alınması ve uygulanması zorunlu bazı kararlar alınmak durumundadır. Bu kararlar aşağıda incelenmiştir.

3.4.1. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Ceza yargılamasında kovuşturmanın mecburiyeti ilkesi ve maslahata uygunluk ilkesi hâkimdir. Kovuşturmanın mecburiyeti ilkesi³⁰⁸; suçu takibe yetkili makamlar tarafından, ihbar veya başka bir şekilde bir suçun işlendiği izlenimini veren bir durumu öğrenir öğrenmez derhal kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere işin gerçeğinin araştırılmaya başlanmasını ve soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturması hâlinde iddianame düzenlenerek kamu davasını açılmasını ve muhakeme sonuçlanıncaya kadar savcılıkça yürütülmesini; maslahata uygunluk ilkesi³⁰⁹ ise, Cumhuriyet savcısının kamu davası açması için gerekli koşulların oluşmasına rağmen kamu davasını açıp açmamak konusunda takdir yetkisine sahip olmasını ifade eder. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, maslahata uygunluk ilkesinin sonucu olarak ortaya çıkmış bir durumdur. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu hukukumuzda ilk kez çocuklar için kabul edilmiş ve 5395 sayılı

³⁰⁸ Yenisey / Nuhoğlu, s.710; Ünver / Hakeri, s.521-525; Donay, s.285-288; Kunter, s.138-140 (pr.103)

³⁰⁹ Yenisey / Nuhoğlu, s.711; Ünver / Hakeri, s.526-528; Donay, s.289-291; Kunter, s.138-140 (pr.103)

ÇKK ile yürürlüğe girmiştir. Bu kurum 06/12/2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle 5271 sayılı CMK'nın 171/2 maddesinde düzenlenerek, yetişkinleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 171. maddede 24/10/2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 17/10/2019 tarih ve 7188 sayılı kanunun 19. maddesi ile yapılan değişiklikle; ertelenebilecek suçların kapsamı genişletilmiş ve maddeye eklenen 6.fıkra ile istisnai olarak uygulanamayacak suçlar tanımlanmıştır.

CMK'nın 170. maddesi gereği kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısınca yerine getirilecektir. Bu durumda soruşturma neticesi toplanan deliller, Cumhuriyet savcısının nezdinde suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler ve kamu davası açılmasını talep eder. CMK'nın kamu davasını açmada takdir yetkisini düzenleyen 171. maddesinin 1. fıkrasında ise şahsî cezasızlık sebebinin veya etkin pişmanlık hükümlerinin cezayı kaldıran şahsî sebep olarak uygulanmasını gerektiren koşulların mevcudiyeti halinde Cumhuriyet savcısının kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebileceği düzenlenmektedir. Maddenin 2. fıkrasında da Cumhuriyet savcısının, yeterli şüphenin varlığına rağmen, uzlaştırma ve ön ödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, üst sınırı üç yıl veya üç yıldan az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebileceğini ve şüpheli veya suçtan zarar görenin, bu karara 173. madde hükümlerine göre itiraz edebileceğini düzenlenmektedir.

Yapılacak bu itirazda sulh ceza hâkimliğinin inceleyebileceği hususlar ise erteleme kararı verilmesi ile ilgili kanunda belirtilen şartların (CMK md.171/3) var olup olmadığı ile sınırlıdır. Sulh ceza hâkimliği bu talepte soruşturmanın genişletilmesi yönünde bir karar veremez. Çünkü zaten Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verebilmesi için öncelikle soruşturmasını yaptığı suç ile ilgili iddianame açılabilmesi için kanunda belirtilen şartları sağladığı hususunda bir kanaate ulaşmış olması gereklidir. Bu husus yani yeterli şüpheye ulaşma ve diğer muhakeme engellerinin bulunmaması durumunda kamu davasının ertelenmesine karar verilebilir.

Erteleme kararı verilebilmesi için gerekli şartlardan savcılığın ulaştığı kanaatlerin incelenmesinin de sulh ceza hâkimliğinin yetkisi içinde olduğunu söylemek gerekir. Cumhuriyet savcısı bu kanaate (CMK md.171/3/b,c) ulaşmasının gerekçesini kararında belirtmelidir. Eğer kanunda belirtilen şartların sağlanmış olmadığına sulh ceza hâkimliğince karar verilir ve itiraz kabul edilirse Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davası açılacaktır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için CMK'nın 171. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması, suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi, erteleme kararının kamu davası açılmasından daha faydalı görülmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesi şartlarının sağlanmış olması gerekmektedir. Erteleme kararı verilebilmesi için sayılan bu koşulların hepsinin birlikte gerçekleşmesi gerekir.

Erteleme süresi içinde kişi kasıtlı bir suç işlemediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Erteleme süresi içinde kişinin kasıtlı bir suç işlemesi halinde ise kamu davasının açılmasına karar verilecektir. Erteleme süre içerisinde zamanaşımı işlemeyecektir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bu kararlara özel bir sisteme kaydedilir ve bu kayıtlar, yalnızca bir soruşturma veya kovuşturmayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenilmesi halinde, sadece 171. maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.

CMK'nın kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair 171. madde hükümleri maddenin 6. fıkrası ile getirilen istisna gereği, örgütlü suçlar, kamu görevlisince veya kamu görevlisine karşı görevi sebebiyle işlenen suçlar, cinsel suçlar ve askeri suçlar için uygulanamaz.

ÇKK'nun kamu davasının açılmasının ertelenmesi başlıklı 19. maddesi CMK'na atıf yapmış ancak çocuk açısından 171/2. maddedeki erteleme süresini azaltıp beş yıl yerine üç yıl olarak, hapis cezasının üst sınırını ise on beş yaşını tamamlamayan çocuklar açısından yükselterek üç yıl yerine beş yıl olarak belirlemiştir. Özetle yetişkinler açısından CMK'nın 171. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen kamu davasının açılmasının ertelenmesi durumunda erteleme süresi beş yıl iken, ÇKK'da bu süre çocuklar açısından üç yıl olarak düzenlenmektedir.

ÇKK'nun 36. maddesinde hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen çocuğun aynı zamanda denetim altına alınmasına da karar verilebileceği düzenlenmiştir. Kanununun 37. maddesinde denetim görevlisinin görevlendirilmesi, 38. maddesinde denetim görevlisinin görevleri, 39. maddesinde denetim plânı ve raporu, 40. maddesinde denetimin sona ermesi ve 41. maddesinde sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme konuları düzenlenmiştir.

ÇKKY'nin 23. maddesinde de denetim altına alma kararı düzenlenmiştir. Buna göre; suça sürüklenen çocuk söz konusu olduğunda denetim altına alma kararı mahkemece belirtilen süre ve koşullar çerçevesinde hazırlanan denetim plânı doğrultusunda suça sürüklenen çocuğa yönelik icra edilen toplum temelli bir uygulamayı, ifade eder³¹⁰.

Denetim altına alma kararı verilebilecek hâllerde mahkeme veya çocuk hâkimi; çocuğun yetiştirilme şekli, kişisel özellikleri, yaşadığı çevre, bulunduğu ortam ve onun suça yönelmesine etkin davranışlarını araştırarak karar verecektir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen çocuk aynı zamanda denetim altına da alınmışsa; denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü veya bürosu tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilecektir. Yönetmeliğin 24. maddesinde denetim görevlisinin görevlendirilmesi, 25. maddesinde denetim görevlisinin görevleri, 26. maddesinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi hâlinde yapılacak işlemler düzenlenmiştir³¹¹.

Yönetmeliğin 38. maddesinde de benzer düzenlemeler yapılmıştır.

3.4.2. Uzlaştırma

Uzlaştırma kurumu 5237 sayılı TCK'nın 73.maddesi, 5271 sayılı CMK'nın 253, 254, 255.maddeleri ve 5395 sayılı ÇKK'nun 24.maddesi ile 2005 yılında Türk Hukukuna dâhil olmuştur. 19/12/2006 tarihinde 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle uzlaştırma kurumu 5237 sayılı TCK'dan çıkarılmış ve aynı kanun ile 5271 sayılı Kanun'un 253. Maddesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir³¹².

Düzenleme öncesinde uzlaştırmanın suça sürüklenen çocuklar için, şikâyete tabi olan suçların yanı sıra şikâyete tabi olmayan kasten işlenen suçların bazıları ve taksirli suçlar bakımından da uygulanabileceği düzenlenmekteydi. 5560 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme sonucu ÇKK'nun 24. maddesi sadece bir atıf maddesi haline getirilerek, suça sürüklenen çocuklar konusunda CMK'daki hükümlerin uygulanacağını düzenlenmiştir³¹³. Bu düzenlemenin ardından 02.12.2016 tarih ve 6763 sayılı Kanunla

³¹⁰ ÇKKY md.23

³¹¹ ÇKKY md.26

³¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061219-1.htm> , e.t.:30/10/2023

³¹³ Ahmet Vedat Dilberoğlu, "Onarıcı Adalet Anlayışı ve Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma Kurumu: İlkeleri ve Uygulanma Şartları", **Suç ve Ceza – Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:15, Sayı:4, s.645, https://www.sucvecezadergisi.com/2022_4/ , e.t.:14/10/2023

yapılan değişlikle çocuklar açısından mağduru kamu tüzel kişisi olmayan ve üst sınırı üç yıl hapis olan tüm suçlar ile adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaştırma kapsamı içine alınarak kapsam tekrar genişletilmiştir.

Cumhuriyet savcısı soruşturma kapsamında yeterli şüpheye ulaştığı takdirde iddianame hazırlayacak ve söz konusu suç ile ilgili şüphelinin ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığına karar verecektir. Ceza sorumluluğu, şüpheli 18 yaşından küçük ise TCK m. 31 ve CMK m. 74 çerçevesinde, şüpheli 18 yaşını doldurmuş ise CMK m. 74 çerçevesinde tespit edilecektir. Cumhuriyet savcısı şüphelinin ceza sorumluluğunun bulunduğu kararına varırsa, ceza yargılaması yapılmak üzere iddianame düzenleyecektir. Cumhuriyet savcısı şüphelinin ceza sorumluluğunun bulunmadığına karar verirse güvenlik tedbiri yargılaması yapılmak üzere iddianame düzenleyecektir³¹⁴. Ceza sorumluluğu bulunmayan şüpheli cezalandırılmayacağı için; hakkında uzlaştırma hükümleri de uygulanamayacaktır.

ÇKK'nun 24. maddesi CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerine doğrudan atıf yapmıştır. Bu sebeple CMK'nın 253-255. maddelerindeki hükümler uygulama olanağı bulur. 253. maddede uzlaşmaya tabi suçlar ile soruşturma aşamasında uzlaştırmada uygulanacak usul hükümleri birlikte düzenlenmiştir.

Düzenlemeye göre; mağduru kamu tüzel kişisi olmayan ve üst sınırı üç yıl hapis olan tüm suçlar ile adli para cezasını gerektiren suçlar söz konusu olduğunda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören kişinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur. Uzlaşma yoluna başvurulabilmesi için şikâyete tabi suçların yanında, diğer kanunlarda yer alan şikâyete tabi olmayan suçlarla ilgili olarak kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir. Ayrıca şikâyete tabi olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda ve ısrarlı takip³¹⁵ suçunda uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Uzlaşma hükümleri, uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, uzlaştırma kapsamına girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmesi halinde uygulanmayacaktır.

Uzlaşmaya tâbi bir suç için yapılan soruşturma sonucunda yeterli şüphenin elde edilmesi durumunda, dosya uzlaştırma bürosuna gönderilecek ve büro tarafından bir uzlaştırmacı görevlendirilecektir. Görevlendirilen uzlaştırmacı, olayın taraflarına

³¹⁴ Ahmet Vedat Dilberoğlu, "Türk Ceza Hukukunda Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Kurumunun İşleyişi ve Hukuki Sonuçları, Problemler ve Teklifler", **Suç ve Ceza – Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl:2023, Cilt:16, Sayı:1, s.184, https://www.sucvecezadergisi.com/2023_1/, e.t.:06/11/2023

³¹⁵ 27/5/2022 tarih ve 31848 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7406 Kanun'un 8. Maddesi ile 5237 sayılı Kanuna 123. Maddesinden sonra gelmek üzere 123/A numaralı madde olarak eklenmiştir.

uzlaşma teklifinde bulunacaktır. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde ise, uzlaşma teklifi bu kişinin kanunî temsilcilerine yapılacaktır. Cumhuriyet savcılığı veya uzlaştırma bürosu tarafından tarafların kısıtlı ya da ayırt etme gücüne sahip olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılacak ve gerekiyorsa kısıtlı olan veya ayırt etme gücüne sahip olmayan tarafa vasi atanması sağlanacaktır³¹⁶. Uzlaşma teklifi, uzlaştırmacı tarafından istinabe veya açıklamalı tebligat yoluyla da yapılabilecektir. Taraflardan herhangi biri kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan sonra üç gün içerisinde kararını bildirmediği takdirde, bu taraf uzlaştırma teklifini reddetmiş sayılacaktır.

Uzlaşma teklifinde bulunulduğunda öncelikle uzlaştırmacı tarafından kişiye uzlaşmanın niteliği/esası ve uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçları anlatılacaktır. Mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanunî temsilcisine; yurt dışında olma ya da resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında mevcut olan adreste bulunmama veya diğer nedenlerle ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeden soruşturma sonuçlandırılacaktır. Mağduru veya zarar göreni birden fazla kişi olan bir suçtan nedeniyle uzlaştırmaya yoluna gidilebilmek için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşma teklifini kabul etmesi gerekmektedir. Uzlaşma teklifinde bulunulması veya uzlaşma teklifinin kabul edilmesi, soruşturmaya konu suça yönelik delil toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir.

CMK'da belirlenen hâkimin reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak da uygulanacaktır. Uzlaştırmacı olarak görevlendirilen kişiye soruşturma dosyasında bulunan ve Cumhuriyet savcısının gerekli gördüğü belgelerden birer örnek verilecek ve uzlaştırma bürosu tarafından uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatılacaktır. Uzlaştırmacı, belgeleri teslim aldıktan sonraki otuz gün içerisinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmakla yükümlüdür. Bu süre her defasında yirmi günü aşmamak kaydıyla uzlaştırma bürosu tarafından en fazla iki kez daha uzatabilecektir.

Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülmelidir. Uzlaştırma müzakerelerine sadece şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören ve bunların kanunî temsilcileri ile müdafî ve vekil katılabilir. Sayılan kişilerin müzakerelere katılmaması halinde katılmaktan imtina

³¹⁶ Dilberoğlu, **Türk Ceza Hukukunda Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Kurumunun İşleyişi ve Hukuki Sonuçları, Problemler ve Teklifler**, s.191-192

eden taraf uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacaktır. Uzlaştırıcı, izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak müzakereler esnasında kendisini görevlendiren Cumhuriyet savcısıyla görüşebilecek ve Cumhuriyet savcısı, uzlaştırıcıya talimat verebilecektir. Uzlaşma müzakereleri sonucunda uzlaştırıcı, bir rapor hazırlayarak, kendisine teslim edilen belgelerle birlikte dosyayı uzlaştırma bürosuna teslim eder. Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, tarafların imzalarını içerecek şekilde düzenlenen raporda, ne şekilde uzlaşıldığı hususu ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Soruşturma dosyası, rapor ve varsa uzlaşmaya dair yazılı anlaşma uzlaştırma bürosu tarafından Cumhuriyet savcısına gönderecektir.

Uzlaşma teklifi taraflarca reddedilse bile iddianame düzenlenene kadar taraflar, uzlaştıklarına dair belge ile Cumhuriyet savcısına müracaat ederek uzlaştıklarını beyan edebileceklerdir. Cumhuriyet savcısı, varılan uzlaşmanın tarafların hür iradelerine dayandığını, uzlaşma ile kararlaştırılan edimin de hukuka uygun olduğunu belirlemesi halinde, uzlaşma raporunu veya belgeyi mühür ve imza altına alacak ve soruşturma dosyasında muhafaza edecektir. Uzlaştırma sonuçsuz kalırsa tekrar uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün değildir. Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini tek seferde yerine getirmesi halinde, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecektir. Edimin taksitli bağlanması, sürekli bir niteliğe sahip olması veya tamamlanmasının ileriki bir tarihe bırakılması durumunda başka bir şart aranmadan şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemeyecektir. Erteleme kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmez ise başka bir şart aranmadan kamu davası açılacaktır.

26/07/2023 tarihi öncesinde uzlaşma sağlandığı takdirde, soruşturulan suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı ve açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacağı düzenlenmekteydi. AYM 18.10.2023 tarih ve 32343 sayılı resmi gazetede yayımlanan 26/07/2023 tarih ve 2023/43 E. 2023/141 K. sayılı kararı ile 04/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı CMK'nın 06/12/2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'un 24. Maddesiyle değiştirilen 253. maddesinin (19) numaralı fıkrasının 5. cümlesinin "*Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz;...*" bölümünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline oyçokluğu ile karar vermiştir. Böylece uzlaşmanın sağlandığı durumlarda dahi soruşturulan suç nedeniyle tazminat davası açılabilmesinin önü açılmıştır.

Uzlaşma raporu veya belgesi İcra İflas Kanunu 38. madde kapsamındaki ilam niteliğindeki belgelerdendir. Bu sebeple şüpheli edimini yerine getirmediğinde ilamlı takibe konu olabilir.

Uzlaştırma görüşmeleri süresince yapılan açıklamaların, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılması yasaklanmıştır. Taraflardan birine uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten uzlaşma işlemlerinin olumlu veya olumsuz olarak sona erdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemeyecektir. Uzlaştırmacıya Adalet Bakanlığı tarafından ödenen ücret ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılmaktadır. Uzlaşma gerçekleşirse bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanacaktır. Uzlaşma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak CMK'da öngörülen kanun yollarına başvuru yolu açıktır.

Bütün Cumhuriyet başsavcılıklarında uzlaştırma bürosu kurulacak ve yeterli sayıda savcı ve idari personel görevlendirilecektir. Uzlaştırmacılar, Adalet Bakanlığınca belirlenen listelerden görevlendirilmektedir. Uzlaştırmacı, hazırlamış olduğu raporu, tutanak ve varsa yazılı anlaşmayı uzlaştırma bürosuna gönderecektir. Uzlaştırma süreci sonunda ilgili soruşturma dosyaları, uzlaştırma bürosunda görev yapan Cumhuriyet savcıları tarafından sonuçlandırılmaktadır. Uzlaştırma kurumunun işleyişi ile ilgili diğer usul ve esaslar Adalet Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle daha detaylı olarak düzenlenmiştir.

CMK'nın 254. maddesinde ise kovuşturma aşamasındaki uzlaştırma düzenlenmiştir. Buna göre, kovuşturma başladıktan sonra suçun uzlaşmaya tabi olduğu ortaya çıkarsa soruşturma esnasındaki aynı usul ve esaslar uygulanarak uzlaştırma kurumu işletilir. Uzlaşmanın gerçekleştiği durumlarda, sanığın uzlaşma sonucunda edimini tek seferde yerine getirmesi halinde, mahkemece davanın düşmesine karar verilecektir. Edimin taksidinde bağlanması, sürekli bir niteliğe sahip olması veya tamamlanmasının ileriki bir tarihe bırakılması durumunda başka bir şart aranmadan hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir. Hükmün açıklanmasını geri bırakma süresince zamanaşımı işlemeyecektir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmez ise başka bir şart aranmadan hüküm açıklanacaktır.

Kanunun 255. maddesinde de aralarında iştirak ilişkisinin olup olmaması fark etmeksizin; birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, yalnızca uzlaşmayı kabul eden kişinin uzlaşmadan yararlanabileceği düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 20. maddesinin 1. fıkrası gereği; edimi def'aten yerine getiren şüpheli çocuk ise, gerekli görülürse çocuk hakkında ÇKK'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması çocuk hâkiminden istenecektir³¹⁷.

Ceza ehliyeti olmayan on iki yaşını doldurmamış çocuklar ve TCK'nın 32. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen grupta yer alan akıl hastaları için uzlaştırma yoluna başvurulamayacaktır³¹⁸. Bu grupta yer alan kişilerin isnat yetenekleri bulunmadığı için haklarında soruşturma yapılmayacaktır. 12-15 yaş grubu aralığında bulunan çocuklar hakkında isnat yeteneğinin bulunmadığına karar verildiği takdirde bu çocuklar hakkında uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Zira bu durumda bu grupta yer alan çocuğun ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmektedir. 12-15 yaş grubu aralığında bulunan çocuk hakkında suç tarihinde isnat yeteneğinin bulunduğuna karar verilir ise, bu çocuklar hakkında uzlaştırma hükümleri uygulanabilecektir. 15-18 yaş aralığında bulunan çocuklar ve TCK'nın 32. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen grupta yer alan akıl hastaları için de uzlaştırma yoluna başvurulabilecektir. Ancak burada önemli olan durum, uzlaştırma teklif edilen kişinin reşit olmaması durumunda, CMK'nın 253/4 hükmü gereği uzlaştırma teklifinin bu kişilerin yasal temsilcisine yapılması gerektiğidir. Sağır ve dilsizler bakımından da yukarıda yaptığımız açıklamalar, tabii oldukları yaş grubu açısından yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda uygulanacaktır³¹⁹.

Uzlaştırma teklifi suça sürüklenen çocuğun reşit olmaması sebebi ile çocuğun yasal temsilcisine yapılacaktır. Ancak ayırt etme gücüne sahip olan çocukların her ne kadar reşit olmasa da kural olarak içinde bulunduğu hukuki süreci anlayabilecek ve idrak edecek durumda oldukları kabul edilmektedir³²⁰. Çocuk ile ilgili tüm işlemlerde başta çocuğun üstün yararı ilkesi olmak üzere, katılım hakkına ve çocuk yargılamasına hâkim olan diğer hak ve ilkelere riayet edilmesi gerektiğini belirtmiştik. Ancak yasal

³¹⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170805-4.htm> , e.t.:12/11/2023

³¹⁸ Erdal Yerdelen ve diğerleri, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma", Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2018, s.165

³¹⁹ Yerdelen ve diğerleri, s.166

³²⁰ Reyhan Tuhun Boz, "Fail-Mağdur Uzlaştırmasında Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanuni Temsili", **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:3 Sayı:2, s.794, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2016528> , e.t.:27/05/2023

düzenlemede uzlaşma teklifi çocuğun yasal temsilcisine yapılmakta ve çocuk sürecin dışında tutulmaktadır³²¹. Bu durum çocuğun sürece aktif katılımını ve çocuğun kendi geleceği üzerinde söz hakkı sahibi olmasını engellemektedir. Bu nedenle kanuni düzenlemede, uzlaştırma konusunda yasal temsilcinin kararının yanı sıra çocuğun da görüşünün alınması yönünde düzenleme yapılmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

CMK 223/9’da düzenlenen amir hüküm nedeniyle mahkeme tarafından derhal beraat kararı verilebilecek durumlarda uzlaştırma usulüne de başvurulamayacaktır. Uzlaştırma usulü ceza sorumluluğuna alternatif bir yöntem olup; cezalandırılma ihtimali bulunmayan bir kişinin uzlaştırmaya yönlendirilmesi de mümkün olmayacaktır³²².

3.4.3. Ön Ödeme

Önödeme TCK’nın 75. maddesinde düzenlenmektedir. Bu maddede uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç tutularak, tek başına adli para cezasını gerektiren veya öngörülen hapis cezasının üst sınırı altı ay veya daha az olan suçlarda, şüpheli tarafından yasada belirtilen miktardaki paranın soruşturma giderleri ile birlikte Cumhuriyet savcılığına ödenmesi halinde şüpheli hakkında kamu davası açılmayacağı düzenlenmiştir. Ön ödeme bazı basit suçlarda kişinin mahkeme önüne çıkarılmaksızın, kanunda düzenlenen miktardaki meblağın ödenmesiyle kamu davasının açılmamasını veya açılmış olan davanın düşürülmesini sağlayan bir kurum olarak özetlenebilir³²³. Ön ödemenin uygulanması halinde yargılama yapılmayacak ve kişi hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmayacaktır. Ön ödemenin şartları olduğu takdirde artık Cumhuriyet savcısının takdir hakkı yoktur. Dolayısıyla Cumhuriyet savcısı şartlar olduğu takdirde ön ödeme önerisinde bulunmak zorunda olup, ön ödemenin gerçekleşmesi halinde ise kovuşturmayaya yer olmadığına karar verecektir.

Ön ödeme konusunda suça sürüklenen çocuklar hakkında çocuğun dâhil olduğu yaş grubuna göre inceleme yapılacaktır. On iki yaşını bitirip on beş yaşını bitirmemiş olan

³²¹ Sertaç Işıka, “Uzlaştırma Sürecinde Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Bazı Sorun ve Değerlendirmeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2020, Sayı:151, s.82, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2020-151-1941> , e.t.:27/05/2023

³²² Dilberoğlu, **Türk Ceza Hukukunda Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Kurumunun İşleyişi ve Hukuki Sonuçları, Problemler ve Teklifler**, s.205

³²³ Koray Kesgin, “Türk Ceza Hukukunda Önödeme”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2009, s.6

çocukların cezalandırılabilmeleri için işlemiş oldukları fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneklerinin gelişmiş olması gerektiğini belirtmiştik. 12-15 yaş grubunda bulunan bu çocukların ön ödeme kapsamında kalan bir suçu işlemiş olmaları halinde, de bu çocuklara ön ödeme ihtarında bulunabilmek için, öncelikle çocuğun işlemiş olduğu fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlayıp anlamadığının tespiti gerekecektir³²⁴. İşlemiş olduğu fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayamayan çocuğun cezalandırılması mümkün değildir. Zira yaş küçüklüğünün kusurluluğu kaldıran bir sebep olarak kabul edildiğini belirtmiştik. Dolayısıyla kusurlu olmayan bir kişi hakkında ceza uygulanamayacaktır. Cezalandırılması mümkün olmayan bir kişi hakkında ön ödeme hükümlerinin uygulanması da mümkün olmayacaktır. Kaldı ki işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayamayan çocuğun ön ödemenin hukuki anlam ve sonuçlarını da anlaması pek mümkün gözükmemektedir³²⁵. Bu nedenle 12-15 yaş grubu aralığındaki çocuklar hakkında ön ödeme kapsamında kalan bir suç söz konusu olduğunda, ön ödeme ihtarından önce, çocuğun isnat yeteneğinin tespiti gerekmektedir. Çocuğun isnat yeteneğinin bulunmadığı tespit edilmiş ise bu çocuk hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmelidir.

5237 sayılı TCK'da on iki yaşından küçüklerin ceza sorumluluklarının bulunmadığı düzenlenmiştir. Bu nedenle ceza sorumluluğu olmayan 12 yaşından küçükler için ön ödeme ihtarı yapılamayacaktır³²⁶.

15-18 yaş grubu söz konusu olduğunda ise bu yaş grubundaki çocuklara cezanın indirilerek verileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle bu yaş grubunda yer alan çocuklar ön ödeme kapsamında olan bir suç işlediğinde ön ödeme ihtarında bulunulabilecektir³²⁷.

5237 sayılı TCK'da ön ödeme ihtarı tebliğinin nasıl yapılacağına dair ayrı bir düzenleme yer almadığından, ön ödeme ihtarı 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılmalıdır³²⁸.

³²⁴ A. Caner Yenidünya, "Yargıtay Kararları Işığında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Önödeme Kurumu", **Legal Hukuk Dergisi**, Yıl:2013, Cilt:11, Sayı:127, s.61, <https://www.yenidunyahukuk.com/dosyalar/yargitay-kararlari-isiğında-alternatif-uyusmazlik-cozum-yontemi-olarak-onodeme-kurumu.pdf>, e.t.:25/11/2023; Hatice Ceylan, "Türk Ceza Kanununa Göre Önödeme", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2010, s.91; Muharrem Özen / Atacan Köksal; "Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:70, Sayı:2, s.604, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1662658>, e.t.:25/11/2023

³²⁵ Ceylan, s.91

³²⁶ Yenidünya, s.61; Ceylan, s.92; Özen / Köksal; s.604

³²⁷ Yenidünya, s.61; Ceylan, s.93

³²⁸ Ceylan, s.93

TCK'nın ön ödemeyi düzenleyen 75. maddesinin 6. fıkrasında diğer kanunlarda düzenlenen ve ön ödemenin uygulanabileceği haller düzenlenmiştir. Ancak 6. fıkra kapsamındaki suçlar beş yıl içinde bir kez daha işlenirse fail hakkında aynı suçtan dolayı ön ödeme hükümleri uygulanmayacaktır.

Ön ödemede bulunulması nedeniyle verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar ile düşme kararı, özel bir sisteme kaydedilir ve yalnızca bir soruşturma veya kovuşturmayla ilgili olmak kaydıyla Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından talep edilmesi durumunda ve yalnızca 75. maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.

3.4.4. Kovuşturmayaya Yer Olmadığı Kararları

CMK'nın 172. maddesine göre, Cumhuriyet savcısı yaptığı soruşturma neticesinde işlendiği iddia edilen suçun oluştuğu yönünde yeterli şüphe kanaatini edinemediğinde veya suçun kovuşturma imkânı bulunmaması halinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verecektir.

Muhakeme şartlarının gerçekleşmemesi halinde de kovuşturma olanağı bulunmadığından, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Şikâyet şartının gerçekleşmemesi, dava zamanaşımı süresinin geçmesi, genel af ve şüphelinin cezai ehliyetinin olmaması kovuşturma olanağı bulunmayan hallerdir ve bu durumda kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Kararda tarafların itiraz hakkı, itiraz süresi ve itiraz mercii gösterilir. Bu karar mağdur, suçtan zarar gören ve şüpheliye bildirilecektir.

Kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildikten sonra kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni bir delil elde edilmediği müddetçe ve bu hususa ilişkin kovuşturma açılmasına yönelik sulh ceza hâkimliğince bir karar verilmediği müddetçe, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmayacaktır.

Kovuşturmayaya yer olmadığı kararı, etkin soruşturma yapılmadan verilmiş ise ve bu durum AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş ise veya bu karar aleyhine AİHM'ne yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmiş ise, talep edilmesi halinde kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde yeniden soruşturma açılacaktır.

Suçtan zarar görenin, kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın tebliğini takip eden on beş gün içerisinde yetkili sulh ceza hâkimliğine itiraz etme hakkı bulunmaktadır.

Suçtan zarar gören, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olayları ve delilleri itiraz dilekçesinde belirtmelidir. Sulh ceza hâkimi, karar vermek için soruşturmanın genişletilmesini gerek gördüğü takdirde, bunu açıkça belirtmek kaydıyla, o yer Cumhuriyet Başsavcılığından talepte bulunabilir. Sulh ceza hâkimi kamu davasının açılması için yeterli sebepler bulunmaması halinde bu talebi gerekçeli biçimde reddeder ve itiraz eden tarafı giderlere mahkûm ederek dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, ret kararını itiraz edene ve şüpheliye bildirir.

Sulh ceza hâkimi suçtan zarar görenin talebini uygun görürse, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye vermekle yükümlüdür. Ancak kamu davasının açılmaması hususunda Cumhuriyet savcısının takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu durum söz konusu olamayacaktır. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara yapılan itirazın reddedilmesi halinde aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için CMK'nın 172. maddesinin 2. fıkrası hükmü uygulanacaktır.

İddianamenin gönderildiği mahkeme tarafından, iddianame ve ekindeki belgeler on beş gün içinde incelenerek, iddianame kabul edilir veya inceleme sonucunda eksik veya hatalı hususlar belirtilerek iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

İade edilen iddianame Cumhuriyet savcılığınca ya eksik hususlar tamamlanarak tekrar yetkili ve görevli mahkemeye sunulur veya yapılacak inceleme ve araştırma elde edilen yeni deliller neticesi iddianame hazırlanmasına imkân bulunmaması halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilebilir.

Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmakta takdir yetkisi vardır. Şahsî cezasızlık sebebi veya etkin pişmanlık hükümlerinin cezayı kaldıran şahsî sebep olarak uygulanmasını gerektiren koşullar varsa Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilebilir.

Cumhuriyet savcısı, CMK 171/2. maddede belirtilen koşullar oluştuğunda kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilecektir.

Erteleme süresi içinde kişinin kasıtlı bir suç işlememesi durumunda, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Erteleme süresi içinde kişinin kasıtlı bir suç işlemesi durumunda ise kamu davasının açılmasına karar verilecektir.

Kamu davasının ertelenmesine karar verildikten sonra erteleme süresinin kanunda yazan şart (kasıtlı suç işlememe CMK md.171/4) yerine getirilerek geçirilmesi halinde verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına da genel hükümler çerçevesinde itiraz edilebilir. Yapılacak bu itirazda sulh ceza hâkimliğinin inceleyebileceği hususlar ise erteleme süresinin kanunda belirtilen şartla geçirilip geçirilmediği ile sınırlıdır. Sulh ceza hâkimliği bu talepte soruşturmanın genişletilmesi yönünde bir karar veremez. Çünkü zaten Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasına erteleme kararı verebilmesi için soruşturduğu suç için öncelikle iddianame açılabilmesi için kanunda belirtilen şartların sağlandığı hususunda bir kanaate ulaşmış olması gereklidir. Eğer sulh ceza hâkimliği erteleme süresinin kanundaki şartta uygun geçirilmediğine karar verir ise kamu davası açılacaktır.

3.4.5. İddianame Düzenlenmesi

CMK'nın 170. maddesi gereği kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısına aittir. Soruşturma neticesinde toplanan deliller, suçun işlendiğine yönelik yeterli şüphe oluşturduğu takdirde, Cumhuriyet savcısı, görevli ve yetkili mahkemeye hitaben bir iddianame düzenler. İddianamede; CMK 170/3. maddede belirtilen hususlar yazılmış olmalıdır.

İddianamede şüpheliye yüklenen suç, mevcut delillerin oluşan olaylarla, ilişkilendirilmesi suretiyle açıklanır. Yüklenen suçu oluşturan olaylarla ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere iddianamede yer verilmez. İddianamenin sonunda, şüphelinin lehine ve aleyhine tespit edilen tüm hususlar ileri sürülür ve Cumhuriyet savcısı tarafından, işlendiği iddia edilen suç nedeniyle kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangisine veya hangilerine hükmedilmesinin talep edildiği açıkça belirtilir. Suç, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmiş bir suç ise, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri Cumhuriyet savcısı tarafından iddianamede açıkça belirtilir.

CMK'nın 174. maddesinde ise iddianamenin iadesi düzenlenmiştir.

İddianamenin gönderildiği mahkeme tarafından, iddianame ve ekindeki belgeler on beş gün içinde incelenerek, iddianame kabul edilir veya inceleme sonucunda eksik veya hatalı hususlar belirtilerek; iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

İddianame, suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iade edilememektedir. En geç on beş gün sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılmaktadır.

İddianamenin iadesi üzerine, Cumhuriyet savcısı kararda gösterilen eksiklikleri tamamlayarak ve hatalı noktaları düzelterek, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun da yok ise yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. Mahkemece, ilk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak iddianame yeniden iade edilemez. Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi kararına karşı itiraz edebilir.

3.5. Kovuşturma Evresinde Verilebilecek Kararlar

CMK 223. madde uyarınca görevli ve yetkili mahkeme sanık hakkında beraat, durma, düşme, ceza verilmesine yer olmadığı veya mahkûmiyet kararı verebilir. Mahkeme mahkûmiyet kararı yerine veya mahkûmiyet kararının yanında güvenlik tedbirine de hükmedebilir.

3.5.1. Mahkûmiyet Kararları Bakımından Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi

Ceza, işlenen suç karşılığında devlet tarafından uygulanacak yaptırım olarak ifade edilebilir³²⁹. Çocuklar hakkında hükmolunacak cezanın belirlenmesinde yetişkinlerden farklı değerlendirme yapılması hem ulusal hem de uluslararası düzenlemeler ile kabul edilmiş bir durumdur. ÇKK'nun 4. maddesi ile somutlaşan bu kriterler; çocuğun içerisinde bulunduğu özel şartların, hükmolunan temel cezanın belirlenmesi ve kişiselleştirilmesinde gözetilmesini öngörmektedir. Suça sürüklenen çocuk hakkında cezanın belirlenmesinde, çocuk hakkında hükmedilecek yaptırımın çocuğun kişiliğine uygun, ıslah edici olma niteliğine haiz ve çocuğun toplum ile ayrışmasını önleyici olması kriterleri göz önüne alınacaktır. Çocuk adalet sisteminin önemli bir parçasını oluşturan Pekin Kurallarının 6. maddesinin 1. fıkrasında³³⁰ çocuk suçluların özel ihtiyaçlarına uygun yaptırımlar belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

³²⁹ Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.753

³³⁰ **PEKİN KURALLARI** md.6

Cezanın belirlenmesi, kanun koyucu tarafından belirlenen genel ve soyut nitelikteki cezanın kanunda belirlenen kriterler doğrultusunda somut hale getirilmesi demektir³³¹. Cezanın belirlenmesi için öncelikle bir suçun varlığı şarttır. Ortada bir suç tespiti yoksa cezanın belirlenmesi de söz konusu olamayacaktır³³². Cezanın belirlenmesinde göz önüne alınacak kriterler, TCK'nın 61. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre yaş küçüklüğü de temel cezanın belirlenmesinde sırası ile gözetilecek kriterlerden birisidir. TCK'da suça sürüklenen çocuk hakkında; çocuğun içinde bulunduğu yaş grubuna göre değişen oranda indirim yapılarak cezanın belirleneceği düzenlenmiştir. Yaş küçüklüğü sebebiyle cezaların belirlenmesine yönelik TCK'nın 31. maddesine göre, suça sürüklenen çocuklar hakkında ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet hapis cezası verilemeyecek; yalnızca süreli hapis cezası ile adli para cezasına hükmedilebilecektir³³³. TCK'nın 61. maddesinde düzenlenen temel cezanın belirlenmesi hükümleri, esasında somut cezanın tespiti ile cezanın bireyselleştirilmesine hizmet eder³³⁴.

Cezanın bireyselleştirilmesi ise suç işleyen kişinin özellikleri, failin geçmişi, sosyal ilişkileri, ekonomik durumu, kusurun ağırlığı gibi fiilden ziyade failin göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeyi ifade etmektedir³³⁵. Modern ceza hukukunda suç karşılığında uygulanacak yaptırım; suça göre değil, faile göre belirlenir ve buna cezanın bireyselleştirilmesi adı verilir³³⁶. Failin kişisel durumu ile ilgili olan cezanın

³³¹ Muhsin Gençler, "Türk Ceza Kanunu'nda Takdiri İndirim Nedenleri", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2019, s.80; Mustafa Özen, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2009, Cilt:15, Sayı:1-2, s.76, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1462355>, e.t.:26/12/2023; Rumeysa Demir, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:10, Sayı:2, s. 882, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2848235>, e.t.:22/12/2023

³³² Erdal Yerdelen, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2012, s.127

³³³ Ziya Can Arıca, "Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara, 2023, s. 174

³³⁴ Gökhan Taneri, "Temel Cezanın Belirlenmesi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:2016, Sayı:3, s.130, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398544>, e.t.:26/12/2023

³³⁵ Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s.853; Alahattin Şimşek, "Türk Ceza Hukukunda Takdiri İndirim Nedenleri (TCK m. 62)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 2014, s.21; Enver Kumbasar, "Türk Hukukunda Cezanın Belirlenmesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006, s.38; Üzülmüş, s.203

³³⁶ Duygu Çağlar Doğan, "Cezanın Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesinde Faile İlişkin Özel Ölçütlerin Temyiz Kanun Yolunda Denetlenmesi Sorunu", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, Yıl:2019, Cilt:21, Özel Sayı, s.1035, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/DUYGU-CAGLAR-DOGAN.pdf>, e.t.:22/12/2023; Elif Tüfekçi, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2008, s.91; Hilal Erdol, "Ceza Hukuku ve Uygulamada Ölçülülük İlkesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Beykent Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017, s.23

bireyselleştirilmesi kavramı; TCK 62. maddede takdiri indirim nedenleri başlığı altında düzenlenmektedir³³⁷.

TCK, teşebbüs derecesinde kalan suçlara, tamamlanmış suçlara oranla indirimli ceza verilmesini öngörmüş ve böylece tamamlanmış suçların yanı sıra; bir suçu gerçekleştirmeye yönelik davranışların da teşebbüs hükümlerince cezalandırılmasını emretmiştir³³⁸. TCK'nun 35. maddesi “*Suçta teşebbüs hâlinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre...*” şeklindedir. Şüphesiz “zarar ve tehlikenin ağırlığı” kavramı soyut bir kavram olup; teşebbüs aşamasında kalan suçlarda zarar ve tehlikenin ağırlığı, failin hareketinin kesildiği ana göre belirlenecektir. Bu nedenle her somut olay özelinde ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. TCK md. 61/1/e’de de “*Hâkim, somut olayda; meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanunî tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.*” şeklinde, temel cezanın tayininde; zarar veya tehlikenin ağırlığının dikkate alınacağı düzenlenmektedir. Böylece teşebbüs aşamasında kalan suçlar açısından zarar ve tehlikenin ağırlığı; hem temel cezanın belirlenmesi aşamasında hem de sonuç cezanın belirlenmesi aşamasında dikkate alınacaktır³³⁹.

Zarar ve tehlikenin ağırlığı ölçütünün hem temel ceza belirlenirken hem de teşebbüs durumunda göz önüne alınması gerekliliği, doktrinde bazı yazarlarca eleştirilen bir durumdur³⁴⁰. Bu görüşe göre zarar mevcut ise zaten suç teşebbüs aşamasında kalmamış, tamamlanmış bir suçtur. Şayet zarar kavramı suçun tanımında belirtilen zarardan farklı bir zarar ise zaten bu durumda da suç tanımında belirtilmediği için yaptırım uygulanması söz konusu değildir. Teşebbüs halinde kalan suçlar için kullanılan “zarar veya tehlikenin ağırlığı” ifadesindeki zarar kavramı 765 sayılı TCK’da düzenlenen tam teşebbüs durumunu; tehlike kavramı ise 765 sayılı TCK’da düzenlenen eksik teşebbüs durumunu ifade etmektedir. Eksik teşebbüs durumunda icra hareketlerinin tamamlanamamasından kaynaklı netice gerçekleşmemiştir. Tam teşebbüste ise fail icra icra hareketlerini

³³⁷ Gamze Kırılıoğlu, “Yargıtay Kararları Işığında Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2019, s.48; Yusuf Kaçar, “7406 Sayılı Kanun’la Değişik Türk Ceza Kanunu’nda Takdiri İndirim Nedenleri”, **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:10, Sayı:2, s.926, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2848349>, e.t.:26/12/2023

³³⁸ Devrim Aydın, “Suça Teşebbüs”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:55, Sayı:1, s.91, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/628137>, e.t.:27/12/2023

³³⁹ Erdal Yerdelen, **Cezanın Belirlenmesi (Türk ve Alman Uygulaması)**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s.267

³⁴⁰ Ahmet Vedat Dilberoğlu, **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018, s.253

tamamlamak istemektedir ancak failin dışındaki sebepler nedeniyle netice gerçekleşmemiştir. Görüldüğü üzere 5237 sayılı TCK ile kanun koyucu eksik teşebbüs yerine tehlike kavramını, tam teşebbüs yerine zarar kavramını koymuştur. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi bu kavramlar birbirlerinin yerini doldurmamaktadır. Bu da zarar ve tehlike ölçütünün cezanın belirlenmesinde iki kere göz önünde bulundurulmasına sebebiyet vermektedir. Kanun koyucu tarafından teşebbüsün düzenlenmiş olduğu 35. maddeye eksik ve tam teşebbüs ayrımı getirilerek bu duruma bir çözüm getirilebilecektir. Böylece failin icra hareketlerini tamamlayıp tamamlamamasına göre bir değerlendirmede bulunulacak, bu da cezanın belirlenmesinde isabetli bir durum olacaktır.

Teşebbüsün söz konusu olduğu durumlarda TCK 61/5 hükmü gereği belirlenen temel ceza üzerinden önce teşebbüse ilişkin hükümler uygulanacak ve daha sonra sırasıyla iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenecektir.

3.5.2. Hapis Cezasının Ertelenmesi

TCK'nın 51. maddesinde düzenlenen hapis cezasının ertelenmesi kurumunun amacı, kişiyi cezaevi ortamından uzak tutarak korumak ve kişinin yeniden suç işlemesini engellemek amacıyla kişiyi belli koşullara tabi tutarak hapis cezasının infazından vazgeçilmesi olarak özetlenebilir³⁴¹. Hapis cezasının ertelenmesi ile genellikle ilk defa suç işleyen veya daha önceki işlediği suçtan dolayı aldığı mahkûmiyeti az olan kişilere ikinci bir şans tanınarak, kişinin cezaevinden uzak tutulması suretiyle toplumdan ayrılmaması amaçlanmıştır. Cezanın bireyselleştirilmesinde de bir araç olan hapis cezasının ertelenmesi kurumu, çocuk ceza adalet sisteminde benimsenen hürriyeti bağlayıcı cezanın son çare olması ilkesinin de bir gereğidir. Böylece çocuk cezaevi

³⁴¹ Özkan, s.219; Ayşe Mine Akçay Kaşlı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Ankara, 2017, s.10; Faruk Turhan, “Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre Cezaların Ertelenmesi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:X, Sayı:3-4, s.30, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1859594> , e.t.:21/12/2023; Jehad M. A. Alsammouni, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Alternatif Çözüm Yolları: Uzlaştırma, Önödeme, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi ve Seri Muhakeme”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2022, s.335

ortamından uzak tutulacak, cezaevinde yeni suç teknikleri öğrenmesi önlenerek ve en önemlisi de topluma karışarak çocuğun ıslahı sağlanabilecektir.

TCK'nın 51. maddesindeki düzenleme gereği işlediği suç nedeniyle en fazla iki yıl süreli hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilecektir. Buradaki ertelenebilir ifadesinden de anlaşılacağı üzere bu durum hâkimin takdirine bağlıdır. Fiili işlediği sırada çocuk olan yani on sekiz yaşını tamamlamamış kişiler açısından bu üst sınır üç yıldır. Suça sürüklenen çocuklar hakkında mahkûm olunan hapis cezasının üst sınırı üç yıl olarak düzenlenmiş ve çocuğun hapis cezasının ertelenmesinden faydalanma imkânı genişletilmiştir³⁴². Ertelenebilecek hapis cezasının miktarı açısından söz konusu olan suçun kanuni tanımındaki soyut cezanın miktarı değil suçlu hakkında hükümlenen sonuç cezanın miktarıdır³⁴³.

Erteleme kararı verilebilmesi için, failin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı en fazla üç ay hapis cezası ile cezalandırılmış olması, pişmanlık göstererek ileride yeniden suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi şartlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar gerçekleştiği takdirde erteleme kararının verilmesi konusunda mahkemenin takdir yetkisi bulunmaktadır. Mahkemece verilen erteleme veya ertelemeye yer olmadığına dair kararlar gerekçeli olmak zorundadır.

Mahkeme, cezanın ertelenmesine karar verirken, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesi koşuluna da bağlı tutabilir. Bu koşula bağlı karar verildiği takdirde, koşul yerine getirilene kadar cezanın çektirilmesine infaz kurumunda devam edilecektir. Koşulun gerçekleştirilmesi halinde infaz hâkiminin vereceği karar üzerine hükümlü derhal infaz kurumundan salıverilir.

Hakkında hapis cezasının ertelenmesine karar verilen hükümlü, bir yıldan az, üç yıldan çok olmayan, bir denetim süresine tabi tutulur. Bu sürenin alt sınırı, kişinin mahkûm olduğu hapis cezasının süresinden az olamaz.

Denetim süresi içinde mahkemece kişi hakkında 51/4. maddede sayılan yükümlülüklerle de karar verilebilir. Ayrıca denetim süresi içerisinde hükümlüye kötü

³⁴² Muhammet Polat, "Türk Ceza Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Erteleme Kurumu", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017, s.44

³⁴³ Hakan Kaşka, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Hapis Cezasının Ertelenmesi Müessesesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2013, s.62; Mustafa Sinan Güler, "Kovuşturmayaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2020, s.15; Özge Nacar, "Türk Ceza Hukuku'nda Hapis Cezasının Ertelenmesi (TCK m.51)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2022, s.53; Sinan Sakin, "Hapis Cezasının Ertelenmesi ve Benzeri Kurumlarla Karşılaştırılması", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çankaya Üniversitesi SBE, Ankara, 2018, s.59

alışkanlıklarını terk etmesi ve sorumluluk duygusunu artırmada danışmanlık yapması için bir uzman da görevlendirebilir. Bu durum zorunlu olmamakla birlikte hâkimin takdirine bağlıdır. Uzman kişi, hükümlünün davranış, uyum ve gelişmesi hakkında üçer aylık dönemler ile infaz hâkimine rapor düzenleyerek teslim eder.

Mahkeme tarafından, hükümlünün kişiliği ve sosyal durumu göz önüne alınarak; denetim süresinin herhangi bir yükümlülük belirlemeksizin veya uzman kişi görevlendirmeksizin geçirilmesine de karar verebilir. Bu durum mahkemenin takdirine bağlı olup, somut olay özelinde değerlendirme yapılarak karar verilecektir.

Hükümlü mahkemece belirlenen denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işler veya infaz hâkiminin ikazına rağmen kendisine yüklenen yükümlülüklere uymamakta ısrar ederse üzerine, infaz hâkimliğince ertelenen cezanın tamamen veya kısmen infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir. Hükümlü mahkemece belirlenen denetim süresini yükümlülüklerine uygun veya iyi halli olarak geçirdiği takdirde, hükümlünün cezası cezaevine girmeksizin infaz edilmiş sayılacaktır³⁴⁴. Hapis cezasının ertelenmesi, isminden de anlaşılacağı üzere sadece hapis cezaları bakımından uygulanabilecek; adli para cezaları için erteleme uygulanması söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla, bir suç bakımından adli para cezası ile birlikte hapis cezasına hükmedilmişse sadece hapis cezası ertelenebilecek, adli para cezası infaz edilecektir. Seçimlik ceza olarak hapis cezası ile adli para cezasının öngörüldüğü hallerde; hâkimin hapis cezasını hükmetmesi halinde, erteleme kararı verilebilecek; hâkimin adli para cezasına hükmetmesi halinde erteleme kararı verilemeyecektir.

3.5.3. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesi

TCK'nın 49. maddesinde süreli hapis cezaları düzenlenmiş ve hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının kısa süreli hapis cezası olarak adlandırılacağı belirtilmiştir. Kısa süreli hapis cezasının süresinin belirlenmesinde hükmedilen sonuç ceza esas alınmaktadır. Birden fazla hapis cezasına mahkûm olan kişi hakkında her bir ceza hakkında ayrı ayrı değerlendirme yapılacaktır. Dolayısıyla suça sürüklenen çocuğun birden fazla kısa süreli hapis cezasına mahkûm olması halinde de her bir hapis cezası ayrı ayrı seçenek yaptırımlara çevrilebilecektir³⁴⁵.

³⁴⁴ Ali Rıza Töngür, "Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, İstanbul, 2008, s.68

³⁴⁵ Özkan, s.209

TCK'nın 50. maddesindeki düzenlenmeye göre, suçlunun kişiliği, sosyo-ekonomik durumu ve yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık yanında suçun işlenmesindeki özellikler göz önünde bulundurularak kısa süreli hapis cezası yasanın emredici özellikler göz önünde bulundurularak kısa süreli hapis cezası yasada belirtilen seçenek yaptırımlara çevrilebilecektir. Cezanın bireyselleştirilmesinin bir aracı olan kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar sayesinde, bireyin belli bir süre cezaevinde kalması yerine, cezanın uyarı fonksiyonu kullanılarak; bireyin pişmanlık duyması amaçlanmıştır³⁴⁶. Bu kapsamda hükümlü hapis cezalarının ve infaz kurumuna girmenin sakıncalarından da uzak tutulmuş olacaktır³⁴⁷. TCK'nın 50. maddesinin birinci fıkrasında kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar düzenlenmektedir. Mahkeme 50. maddenin 1. fıkrasında tahdidi olarak sayılan bu seçenek yaptırımlardan başka bir seçenek yaptırıma karar veremeyecektir.

Maddenin 2. fıkrası gereği adli para cezası ile hapis cezasının seçenek olarak düzenlendiği durumlarda ise mahkeme hapis cezasına hükmetmişse yasanın emredici düzenlemesi gereği artık bu cezanın adli para cezasına çevrilmesi söz konusu olmayacaktır.

Yasa koyucu 50. maddenin 3. fıkrası ile çocuklara özgü bir düzenleme getirerek; daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşulu ile fiili işlediği sırada on sekiz yaşını tamamlamamış olanların mahkûm edildiği en fazla bir yıl süreli olan hapis cezasının 50. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen seçenek yaptırımlardan birine çevrileceğini hüküm altına almıştır. Yasa koyucu burada çevrilir ifadesini kullanarak, mahkemeye takdir yetkisi tanımamış, yasanın emredici özellikler göz önünde bulundurularak kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesini zorunlu kılmıştır³⁴⁸. Kısa süreli hapis

³⁴⁶ Ayvaz Cebre, "Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımı", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:2012, Cilt:3, Sayı:10, s.715, <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934875.pdf> , e.t.:24.12.2023

³⁴⁷ Cansu Saç, "Çağdaş Ceza Hukukunun Amacı Bağlamında Hapis Cezasına Seçenek Kurumlar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019, s.59-60; Haluk Çolak / Uğur Altun, "Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2006, Sayı:69, s.182, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-276> , e.t.:24/12/2023

³⁴⁸ Çolak / Altun, s.192; Hüseyin İnce, "Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006, s.86-87(139); Mehmet Maden, "Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2012, s.176; Saniye Evgün Kaykaç, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2011, s.72; Sena Elturhan Gül, "Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çağ Üniversitesi SBE, Mersin, 2016, s.51; Sibel Yılmaz, "Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2011,

cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi, kural olarak mahkemenin takdirine bağlıdır. Ancak yukarıda belirtmiş olduğumuz husus bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Bu halde mahkemenin kısa süreli hapis cezasını seçenek yaptırıma çevirmesi zorunlu olmakla birlikte, yaptırımın türü konusunda mahkemenin takdir yetkisi devam etmektedir³⁴⁹. Bununla birlikte çocuğun hükmün verildiği tarihte on sekiz yaşını doldurmuş olması önemli değildir. Önemli olan kişinin fiili gerçekleştirdiği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış olması ve daha önce hapis cezasına mahkûm olmamasıdır³⁵⁰. Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilememesi için suça sürüklenen çocuk hakkında daha önce hapis cezasına hükmedilmiş olması yeterli değildir. Hapis cezası şeklindeki mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi de gerekmektedir. Dolayısıyla seçenek yaptırımlara çevirme tarihinde çocuk hakkında kesinleşmemiş bir hapis cezası hükmü bulunması kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesine engel teşkil etmeyecektir. Suça sürüklenen çocuğun daha önce mahkûm olduğu hapis cezası, seçenek yaptırımlardan birine çevrilmiş ise; uygulamada asıl mahkûmiyet çevrilen adli para cezası veya tedbir olacağı için, yeni mahkûmiyetin de seçenek yaptırımlara çevrilmesi gerekecektir³⁵¹.

Ancak çocuğun önceki mahkûm olduğu ceza doğrudan kısa süreli hapis cezası ise; çocuk hakkında seçenek yaptırımlara çevirme zorunluluğu ortadan kalkmakla birlikte; mahkemenin çocuk hakkındaki hapis cezasını seçenek yaptırımlara çevirme konusunda takdir yetkisi devam edecektir³⁵².

Yasada seçenek yaptırımlara çevrilme noktasında taksirli suçlara özel düzenleme getirilmiş ve taksirli suçlardan dolayı uzun süreli hapis cezasına hükmolunmuş olsa da; bu cezanın, diğer koşulların varlığı halinde, adli para cezasına çevrilebileceği belirtilmiştir. Bilinçli taksir hali bu durumun dışında tutulmuştur. Dolayısıyla bilinçli taksirle gerçekleştirilmiş bir suç söz konusu ise uzun süreli hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilemeyecektir.

s.57; Soner Hamza Çetin, “Türk Ceza Kanunu’nda Seçenek Yaptırımlar (TCK m.50)”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Yeditepe Üniversitesi SBE, İstanbul, 2011, s.226

³⁴⁹ Musa Kaya, “Türk Ceza Adaleti Sisteminde Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2016, s.157-158

³⁵⁰ Irmak Duman, “Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017, s.70

³⁵¹ İnce, s.87(139)

³⁵² Özkan, s.210-211

Kısa süreli hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesi durumunda uygulamada asıl mahkûmiyet, çevrilen adli para cezası veya tedbirdir³⁵³. TCK 50. madde kapsamında cezası seçenek yaptırımlara çevrilen kişi, hakkındaki hüküm kesinleştikten sonra Cumhuriyet savcılığınca yapılan tebligat üzerine tedbirin gereklerini yerine getirmelidir. Kişinin, yapılan tebligata rağmen otuz gün içinde hükmedilen seçenek tedbirin gereklerinin yerine getirmeye başlamaması veya başlayıp da devam etmemesi halinde, infaz hâkimliği kısa süreli hapis cezasının kısmen veya tamamen infazına karar verecek ve bu karar derhal infaz edilecektir. Bu halde maddenin beşinci fıkrasındaki hüküm uygulanmayacak ve asıl mahkûmiyet hapis cezası olacaktır.

Cezası seçenek yaptırımlara çevrilen hükümlü, elinde olmayan nedenlerle hakkında hükmedilen yaptırımı yerine getiremez ise, infaz hâkimliğince bu tedbir değiştirilir. Bu durumda çocuğun kişiliğine, sosyo-ekonomik durumuna ve suçu işlemesindeki etkenlere göre bir tedbire hükmedilmesi beklenen yararı sağlamak açısından faydalı olacaktır.

CMK m. 231/7’de hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hallerde mahkûm olunan hapis cezasının ertelenmeyeceği ve kısa süreli olması halinde seçenek yaptırımlara çevrilemeyeceği düzenlenmektedir. Dolayısıyla suça sürüklenen çocuk hakkında hükmün açıklanmasının geriye bırakılmasına karar verildiğinde, çocuğun mahkûm olduğu hapis cezası kısa süreli de olsa seçenek yaptırımlara çevrilemeyecektir.

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar sayesinde suça sürüklenen çocuk ceza infaz kurumundan uzak tutularak hem çocuğun lekelenmemesi amaçlanmış hem de çocuğun topluma düzenine dâhil olması, dâhil olduğu bu düzenden kopmaması amaçlanmıştır.

Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi ulusal ve uluslararası metinlerde düzenlenen “hürriyeti bağlayıcı cezanın son çare olması” ilkesinin bir gereğidir³⁵⁴. Böylece çocuk ceza evi ortamından uzak tutularak, suça eğilimli kişiler ile aynı ortamda bulunması önlenecektir³⁵⁵.

³⁵³ Saç, s.68

³⁵⁴ Özkan, s.210

³⁵⁵ Ezgi Aygün Eşitli, “Kısa Süreli Hapis Cezası ve Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2016, Cilt:65, Sayı:1, s.74, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622105>, e.t.:14/11/2023; Aygün Eşitli; “kısa süreli hapis cezasına neden olan basit bir suçu işlemiş kimsenin, kriminojenik unsurlar içeren cezaevi ortamına gönderilmesinin söz konusu bireyin suça eğilimli olma olasılığını arttırdığı gibi, bu suçlulara verilen hapis cezalarının da miktarının az olması sebebiyle cezanın amacından beklenen ıslah edici olma özelliğini tam anlamıyla yerine getiremediğini” belirtmektedir.

Çocuk hakkında hükmedilecek seçenек tedbirler noktasında, sosyal inceleme raporu hâkim açısından yol gösterici olacaktır. Mahkemece çocuğun kişiliği, sosyo-ekonomik durumu ve yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık yanında suçun işlenmesindeki özellikler göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapılacak ve kısa süreli hapis cezası yerine hangi seçenек yaptırıma hükmedileceğine karar verilecektir.

DSHY'nin 62. maddesinde de kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlara TCK 50. maddedeki hükümlere paralel olarak yer verilmiş yaptırımların uygulanması sırasında hükümlünün rencide edilmemesine, özel hayatının gizliliğine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır³⁵⁶. Bu yaptırımlar; hükümlünün toplum içinde belli koşullar altında, bir takım yükümlülöklere ve denetime tabi tutularak hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran, kısa süreli hapis cezası yerine verilen kamusal yaptırımlardır.

Yönetmeliğin 63. maddesinde eğitim kurumuna devam etme yaptırımı düzenlenmektedir. Bu yaptırıma, mahkeme tarafından hükümlünün kişiliği, sosyal hali ve eğitim durumu göz önünde bulundurularak karar verilecektir. Bu yaptırım bir meslek veya sanat edindirmek üzere gerektiğinde barınma imkânı da olan bir eğitim kurumuna en az iki yıllık bir süreyle devamı zorunlu kılan³⁵⁷ seçenек yaptırımdır. Bu yaptırımının infazında; hükümlünün yaşı, eğitimi, sağlığı, yaşadığı bölgedeki eğitim kurumlarının kapasitesi ve kabul şartları³⁵⁸ göz önüne alınacaktır.

Bu yaptırımının yerine getirilmesi sırasında eğitim kurumuna kayıt işlemleri söz konusu olduğunda, yetişkinler hükümlü için eğitim ve iyileştirme bürosunda görevli olan, suça sürüklenen çocuklar için ise çocuk hizmetleri bürosunda görevli olan denetimli serbestlik uzmanı eşliğinde kayıt işlemleri yapılacaktır.

Bu yaptırımının infazı amacıyla okul yönetimi veya rehberlik servisi ile iş birliği içerisinde hareket edilecektir. Eğitim kurumundan öncelikle iş birliği sağlanması amacıyla rehber öğretmen veya sorumlu öğretmenin belirlenmesi istenecektir. Bu öğretmene iş birliğinin beklenen amacı sağlaması açısından; görevli denetimli serbestlik uzmanı tarafından yaptırımın amacı, süresi ve yapılacak çalışmalar konusunda bilgi verilecektir.

³⁵⁶ DSHY md.62

³⁵⁷ DSHY md.63

³⁵⁸ DSHY md.63

Hükümlünün ailesi, okuldaki durumu, davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk duygusundaki gelişmeleri hakkında iş birliği yapılacak öğretmenden bilgi alınacak ve yürütülecek rehberlik çalışmalarında destek vermesi istenecektir. Suça sürüklenen çocuklar hakkında gerçekleştirilecek bu çalışmalar, çocuk hizmetleri bürosu tarafından yerine getirilmektedir.

Bu yaptırımın uygulanması esnasında elde edilen hükümlünün durumuna ilişkin bilgi ve belgelerin, okul idaresi ve iş birliği yapılan öğretmenler haricindeki kimselerle paylaşılması yasaktır. Hükümlünün ifşa olmaması ve dışlanmaması için, okul idaresi ve iş birliği yapılan öğretmenlerin, hükümlünün durumunu okul çalışanları ve diğer kişiler ile paylaşması yasaktır. Bu durum hakkında iş birliği yapılan öğretmene ve okul idaresine gerekli bilgilendirmeler yapılır.

Bu yaptırımının infazı; hükümlünün denetim planında gösterilen eğitim kurumundaki programa katılması ile başlayacak ve mahkeme kararında belirtilen sürenin dolması ile sona erecektir.

Yönetmeliğin 64. maddesinde belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımı düzenlenmektedir. Bu yaptırım hükümlüyü iyileştirmeyi ve suçun tekrarını önlemeyi esas alan, hükmedilen hapis cezasının yarısından bir katına kadar süreyle uygulanan bir yaptırımdır. Yaptırıma hükümlünün kişisel durumu ve ileride suç işleme ihtimali dikkate alınarak karar verilir. Yaptırım denetim planının tebliğ edilmesiyle başlar ve mahkemece tespit edilen süre dolduğunda infaz edilmiş olur³⁵⁹.

Yönetmeliğin 65. maddesinde kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı düzenlenmektedir. Bu yaptırımın temelinde, toplumsal katılım ile hükümlünün iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması ile hükümlünün topluma verdiği zararı kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışarak geri ödemesi ve böylece kamu düzeninin sağlanması amaçlanmıştır. Bu yaptırımın uygulanabilmesi için, TCK md. 50/1 gereği sanığın gönüllü olması şartı aranmaktadır. Bu nedenle sanığın gönüllü olmaması durumunda kısa süreli hapis cezası mahkemece kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına çevrilemeyecektir³⁶⁰. Anayasanın zorla çalıştırma yasağı başlıklı 18. maddesinde de;

³⁵⁹ DSHY md.64

³⁶⁰ Buket Abanoz Öztürk, “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Hukuki Düzenlemesi ve Etkililiği: Türk ve Hollanda Ceza Hukukunun Karşılaştırılması”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2023, Cilt:14, Sayı:1, s.351, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2803856> , e.t.:24.12.2023; İnce, s.104(174); Timur Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara,

şekli ve şartları kanunla düzenlenmek kaydıyla, hükümlülük veya tutukluluk süreleri kapsamındaki çalıştırmaların zorla çalıştırma sayılmayacağı düzenlenmektedir. Dolayısıyla şekil ve şartları kanunda düzenlenen kamuya yararlı işte çalıştırma yaptırımı, zorla çalıştırma sayılmamaktadır.

Doktrinde gönüllülük şartı gereği, hükümlünün çalıştığı kurumda kadrosuz olarak çalışacağı ve ücret almayacağı belirtilmektedir³⁶¹. CGTİHK md. 105/1'de ve DSHY md. 65/1'de ise kamuya yararlı işte çalıştırılan hükümlüye ücret ödenmeyeceği düzenlenmektedir. 15/02/2003 Tarihli TCK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu'nda da hükümlünün çalışacağı kurumda kadrolu olmasının ve bir ücret almasının söz konusu olmayacağı ifade edilmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, mevzuatta kamuya yararlı işte çalıştırma yaptırımının ücretsiz olacağı düzenlenmiş ise de bu yaptırımın kadrosuz bir şekilde yerine getirileceği açıkça düzenlenmemektedir. Yasa koyucu gönüllü olma şartını koyarak, hükümlüye bir seçim yapma imkânı tanımış gibi gözükmektedir. Hükümlü gönüllü olursa ücretsiz bir şekilde kamuya yararlı bir işte çalışmayı kabul edecek, gönüllü olmaz ise hakkında verilen hürriyeti bağlayıcı ceza infaz edilecektir. Her ne kadar yasa koyucu hükümlüye seçim yapma imkânı tanımış ise de aslında hükümlü bir seçime zorlanmıştır. Yasadaki gönüllü olmak teriminden hükümlünün kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya gönüllü olması anlaşılmalıdır. Ancak uygulamada hükümlü gönüllü olduğu takdirde ücretsiz ve kadrosuz şekilde çalıştırılmayı da kabul ettiği varsayılarak bu yaptırım yerine getirilmektedir. Kanaatimizce bu şekilde bir uygulamaya gitmek için kanunda bu yaptırımın ücretsiz ve kadrosuz olacağının açık ve anlaşılır bir biçimde düzenlenmiş olması gereklidir.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı, kamu kurumunda veya kamu yararına hizmet veren bir özel kuruluşta yerine getirilecektir. Hükümlünün çalıştırılacağı iş belirlenirken; hükümlünün iyileştirilmesi, becerileri, neden olunan kamuya yönelik zararın ödetilmesi, mağdurun ve toplumun güvenliği ve çalışmanın ceza niteliğinde olduğu hususları göz önüne alınarak iş belirlenmesi yapılacaktır. Hükümlünün

2021, s. 91-92; Zeki Hafizoğulları / Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016, s.454-455

³⁶¹Artuk / Gökçen / Yenidünya; s.777; Abanoz Öztürk, s.351, İnce, s.105 (175), Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**,16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.107-108

çalıştırılacağı gün ve saatlerin belirlenmesinde hükümlünün aile yaşamı, iş veya eğitimi göz önüne alınacaktır.

Bu yaptırımının infazında iki saat çalışma bir gün olarak sayılacaktır. Hükümlü günde en az iki, en fazla sekiz saat çalıştırılabilir. Bu süre haftada en az on dört, en fazla kırk saat olarak uygulanacaktır. Bu yaptırımının infazı, hükümlünün mahkûm olduğu toplam ceza süresinin iki katını geçemez.

Bu yaptırımının yerine getirilmesinde hükümlünün durumunun; çalıştırılacağı kurum ya da kuruluş dışındaki kimselerle paylaşılması yasaktır. Bu nedenle kurum ya da kuruluş yetkililerinin, hükümlünün ifşa olmaması ve dışlanmaması için, hükümlüye ait suç bilgilerini diğer çalışan ve kişiler ile paylaşması da yasaklanmıştır. Kurum veya kuruluş yetkililerine bu konuda gerekli bilgilendirme yapılacaktır.

Suçta sürüklenen çocuk hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına karar verildiği takdirde, bu yaptırımının infazında çocuğun çalışmaya başlayacağı tarihteki yaşı dikkate alınacaktır³⁶². Çocuk hükümlü söz konusu olduğunda çalıştırılacak işin; çocuğun bedeni, zihni ve ahlaki gelişimi ile eğitimine engel teşkil etmeyecek şekilde ve destekleyici nitelikte belirlenmesi gerekmektedir. Hükümlü çocuğun çalıştırıldığı iş bu şartların sağlamıyorsa, mahkemeden çocuk hakkında verilen bu yaptırımın değiştirilmesi istenebilir.

Hükümlülerin, yaptırımın icrası sırasında bireysel veya bir görevlinin gözetimi altında grup halinde çalıştırılabilmesi mümkündür. Hükümlülerin grup halinde çalıştırılması halinde, çalışmanın yapıldığı yerde veya çalışma yapan grupların başında ilgili denetim bürosunda görevli olan yeterli sayıda denetimli serbestlik memurunun bulundurulmasına karar verilebilir. Bu yaptırım yerine getirilirken hükümlülerin, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne belirlenen reflektör yeleşini giymeleri sağlanır.

Mahkemece, hükümlünün kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılarak cezasının infazına karar verildiği takdirde, sanığın cezasının infazındaki davranışları esas alınarak karar verilecektir³⁶³.

³⁶² Abanoz Öztürk, s.353

³⁶³ Taliye Akbıyık, “Tutuklu ve Hükümlülerin Çalışmasının Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:69, Sayı:4, s.1596, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1057386> , e.t.:24.12.2023

Günümüzde ceza adalet sistemimizde açıkça yer alan kamuya yararlı işlerde çalıştırma yaptırımı, alternatif bir işgücü temin kaynağı olarak giderek daha fazla öneme sahip olmaktadır³⁶⁴.

3.5.4. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

CMK'nın 231. maddesinde³⁶⁵ düzenlenen hükümün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, ÇKK'nun 23. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, CMK'da düzenlenen şartların bulunması halinde, mahkemece hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilecektir. Ancak, bu kişiler bakımından denetim süresi üç yıl olarak uygulanacaktır. CMK'nın 231. maddesinin 8. fıkrasında düzenlenen hükümün açıklanmasının geri bırakılması durumunda erteleme süresi beş yıl iken, ÇKK'da bu süre çocuklar açısından üç yıl olarak düzenlenmektedir.

ÇKK'nun denetim altına alma kararı başlıklı 36. maddesinde, hakkında hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun aynı zamanda denetim altına alınmasına da karar verilebileceği düzenlenmektedir.

ÇKKY'nin 23. maddesinde de denetim altına alma kararı düzenlenmiştir. Bu karar çocuk mahkemesi veya çocuk hâkimince, çocuğun yetiştirilme tarzı, kişiliği, yaşadığı ortam ve suça yönelmesine neden olan davranışları³⁶⁶ araştırılarak verilecektir. Hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilen çocuğun için anılan karar verildiğinde; denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü veya bürosu tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilecektir. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması yönetmeliğin 27. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre mahkemece yükümlülük belirlenmesi halinde bu yükümlülük 10/11/2021 tarihli ve 31655 sayılı

³⁶⁴ Kaya Göktepe, "Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımı ve Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımının Tarihsel Gelişim Süreci", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:2019, Cilt:10, Sayı:37, s.261, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980695>, e.t.:24/12/2023

³⁶⁵ AYM'nin 01/08/2023 tarih ve 32266 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 01/06/2023 tarih ve 2022/120 E. 2023/107 K. sayılı kararı ile 5271 sayılı CMK'nın hükümün açıklanmasının geri bırakılması kurumunu düzenleyen 231. maddesinin 5-14. fıkraları iptal edilmiştir. Bu Kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra (01/08/2024) yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır. Bu iptal kararı üzerine 12/03/2024 Tarih ve 32487 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7499 Sayılı Kanunun 15. maddesi ile 5271 Sayılı Kanunun 231. maddesinin beş ilâ on dördüncü fıkraları değiştirilmiş ve bu değişiklikler 7499 Sayılı Kanunun yayımı tarihide yürürlüğe girmiştir.

³⁶⁶ ÇKKY md.23

Resmi Gazetede yayımlanan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde yerine getirilecektir³⁶⁷.

CMK'nın 231. maddesinde hükmün açıklanması ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması düzenlenmektedir. Buna göre duruşmanın sonunda tutanağa yazılan hüküm okunur ve gerekçesi ana esasları ile anlatılır. Duruşmada hazır bulunan sanığa başvurabilecek kanun yolları, mercii ve süresi sözlü olarak bildirilir. Sanığın beraat etmesi durumunda, tazminat alabileceği bir durum varsa bu durum bildirilir. Hüküm okunurken herkes ayağa kalkar. Mahkemece yapılan muhakeme neticesi en fazla iki yıl hapis veya adli para cezasına hükmedilmişse, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Bu karar kurulan hükmün hukukî sonuç doğurmamasını sağlar.

Anılan kararın verilebilmesi için bir takım şartların oluşması gerekmektedir. Bu şartlardan birincisi sanığın daha önce kasıtlı bir suç nedeniyle cezalandırılmamış olmasıdır. İkinci şart mahkemece, sanığın kişiliği ile duruşmadaki tutum ve davranışları dikkate alınarak ileride suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılmasıdır. Üçüncü ve son şart suçun işlenmesiyle neden olunan zararın tamamen giderilmesidir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının tarihçesine baktığımızda da; hükmün ertelenmesi (Probation) müessesesi, karşılaştırmalı hukukta suçluluğu belirleme konusunda farklı şekillerde uygulanmaktadır. Anglo Sakson/Amerikan sisteminde mahkemeye suçluluğu belirlemeden hükmü erteleme yetkisi tanınmış iken; Kıta/Kara Avrupası sisteminde hükmün ertelenmesi failinin suçluluğunun tespit edilmiş olmasına bağlı tutulmuştur³⁶⁸.

Kararın verilebilmesi için sanığın bizzat ve açıkça kabul etmesi şartı AYM'ce hüküm iptal edildikten sonra yapılan yeni düzenleme ile kaldırılmıştır. Bu sebeple artık sanığın rızası aranmadan karar verilebilecektir.

Açıklanması geri bırakılan hükümdeki, mahkûm olunan hapis cezası ertelenemeyecek ve kısa süreli olması halinde seçenek yaptırımlara çevrilemeyecektir. Anılan kararın verilmesi halinde, beş yıl boyunca sanık denetim süresine tâbi tutulacaktır. On sekiz yaşından küçük çocuklar için bu denetim süresi üç yıldır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararından sonra denetim süresi içerisinde, kişi hakkında kasıtlı bir suç sebebiyle bir kez daha bu karar verilemeyecektir. Bu süre içinde en fazla bir yıl olmak

³⁶⁷ ÇKKY md.27

³⁶⁸ Mehmet Emin Artuk / Umran Sölez TAN, "Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün Ertelenmesi Müessesesi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Yıl:1992, Cilt:47, Sayı:1, s.79, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36586>, e.t.:06/11/2023

üzere mahkemenin belirleyeceği süreyle, sanık hakkında denetimli serbestlik tedbiri olarak; meslek sahibi değilse edinmesini sağlamak amacıyla bir programa katılmasına, meslek sahibiyse mesleğini kamu ve özel sektörde gözetim altında çalıştırılmasına, belli yerlerden yasaklanmasına veya belli yerlere gitmesine ya da başkaca yükümlülüklerle karar verilebilecektir.

Denetim süresi içinde dava zamanaşımı işlemez. Sanığın neden olduğu zararı defaten gidermemesi halinde zararı denetim süresinde taksitler halinde ödemesi şartıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Denetim süresi içerisinde sanık, kasıtlı yeni bir suç işlemediği ve kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davrandığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılacak ve davanın düşmesi kararı verilecek, aksi halde mahkeme hükmü açıklayacaktır. Bununla beraber mahkeme sanığın yükümlülüklerini yerine getirememesi halinde sanığın durumunu değerlendirip cezanın yarısına kadar belirleyeceği bir kısmının infaz edilmemesine veya şartları varsa hükmedilen hapis cezasının ertelenmesi veya seçenek yaptırımlara çevrilmesi kararı vererek yeni bir mahkûmiyet hükmü de kurabilecektir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı 272. maddenin 3. fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere istinaf yolu açıktır. Bölge adliye mahkemesi tarafından verilen kararlar hakkında temyizcinin düzenlendiği 286. madde hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir. 272. maddenin 3. fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilmesi hâlinde temyiz yoluna gidilebilecektir. İstinaf ve temyiz incelenmesinde karar ve hüküm, usul ve esasa ilişkin hukuka aykırılıklar açısından inceleme yapılacaktır.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, kendine özel bir sisteme kaydedilir ve yalnızca bir soruşturma veya kovuşturmayla ilgili olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından talep edilmesi halinde, yalnızca 231. maddede belirtilen amaç doğrultusunda kullanılabilir. Anayasanın 174. maddesinde koruma altına alınan inkılâp kanunlarında yer alan suçlarla ilgili olarak 231. maddenin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümleri uygulanamayacaktır.

3.6. Zamanaşımı

TCK'nın 66. maddesinde dava zamanaşımı, 68. maddesinde ise ceza zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. Dava zamanaşımı, suçun işlendiği tarihten itibaren belirlenen sürelerin geçmesinden sonra artık dava açılmayacağını veya açılmış olan davaya devam edilemeyeceğini ifade etmektedir. Ceza zamanaşımı ise, kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararının belirli bir süre geçtikten sonra artık infaz edilemeyeceği anlamına gelmektedir.

TCK'nın dava zamanaşımının düzenlendiği 66. maddesinde, kanunda suç için öngörülen cezalara göre farklı farklı süreler belirlenmiştir. Bu sürelerin geçmesi ile başkaca bir hüküm kanunda yoksa kamu davası düşer. Zamanaşımı süresi ön görülen cezaya göre en az sekiz en fazla otuz yıldır.

Yasanın 66. maddesinin 2. fıkrasında suça sürüklenen çocuklar hakkında bir ayırımı yapılarak daha kısa zaman aşımı süreleri öngörülmüştür. Buna göre; fiili işlediğinde on iki yaşını tamamlayıp on beş yaşını tamamlamayanlar için bu sürelerin yarısının; on beş yaşını tamamlayıp on sekiz yaşını tamamlamayanlar için ise, bu sürelerin üçte ikisinin geçmesiyle kamu davasının düşeceği düzenlenmiştir. Dava zamanaşımı süresi tayin edilirken; dosyada mevcut bulunan deliller çerçevesinde suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri de dikkate alınacaktır. Dava zamanaşımı sürelerinin tayininde, suçun kanunda yer alan cezasının üst sınırı dikkate alınacak; seçimlik cezaları gerektiren suçlarda ise zamanaşımı bakımından hapis cezası esas alınacaktır.

Aynı fiilden dolayı tekrar yargılamayı gerektiren bir hal söz konusu olduğunda, fiile ilişkin zamanaşımı süresi, mahkemece bu hususa ilişkin talebin kabul edildiği tarihten itibaren yeniden işlemeye başlayacaktır. Zamanaşımı süresinin başlama anı, suçun tamamlanmış olması, teşebbüs halinde kalması, zincirleme veya kesintisiz suç olmasına göre belirlenecektir. Çocuklara karşı üstsoy veya üzerlerinde hüküm ve nüfuzu olan kimselerin işlediği suçlarda ise çocuğun on sekiz yaşını ikmal ettiği günden itibaren başlar. Maddenin son fıkrasında istisnai olarak belirtilen suçlar için ise dava zamanaşımı uygulanmayacaktır.

TCK'nın 67. maddesinde de dava zamanaşımı süresinin durması veya kesilmesi düzenlenmiştir. Maddede düzenlenen hallerde dava zamanaşımı durur veya kesilir. Zamanaşımının durması halinde aranan şart gerçekleştiğinde zamanaşımı süresi kaldığı yerden devamla işlemeyi sürdürürken, dava zamanaşımının kesilmesi durumunda, zamanaşımı süresi yeni baştan işlemeye başlayacaktır. Dava zamanaşımını kesen birden

çok sebebin varlığı durumunda, son kesme sebebinin gerçekleştiği tarihten itibaren zamanaşımı süresi yeni baştan işlemeye başlayacaktır. Zamanaşımının kesilmesi halinde, zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin olarak Kanunda belirlenen sürenin en çok yarısına kadar uzayacaktır.

TCK'nın ceza zamanaşımının düzenlendiği 68. maddesinde hükmedilen cezaların süresine göre on yıldan kırk yıla kadar zamanaşımı süreleri belirlenmiştir. Bu süreler geçtiğinde zamanaşımına uğrayacağından ceza infaz edilemeyecektir.

TCK'nın 68. maddesinin 2. fıkrasında suça sürüklenen çocuklar hakkında bir ayırım yapılarak daha kısa zaman aşımı süreleri öngörülmüştür. Buna göre; fiili işlediği esnada on iki yaşını tamamlayıp on beş yaşını tamamlamamış olanlar hakkında, bu sürelerin yarısının; on beş yaşını tamamlayıp on sekiz yaşını tamamlamayanlar hakkında ise, bu sürelerin üçte ikisinin geçmesiyle ceza infaz edilmez. Dava zamanaşımı konusundaki istisnai hal aynen ceza zamanaşımı için de geçerlidir. Türleri farklı cezaları ihtiva eden hükümler mevcutsa, en ağır ceza için konulan sürenin geçmesiyle ceza infaz edilemez hale gelecektir. Ceza zamanaşımı, hükmün kesinleştiği tarihten veya herhangi bir nedenle infazın kesintiye uğradığı günden itibaren işlemeye başlar. Ceza zamanaşımı süresi hesaplanırken, kalan ceza miktarı esas alınır.

Kanunun 69. maddesinde ceza zamanaşımı doluncaya kadar cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunluklarının süresinin devam edeceği belirtilmektedir. TCK'nın 53. maddesinin 4. fıkrasında fiili işlediği esnada on sekiz yaşını tamamlamamış olan kişiler hakkında 53. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen hak yoksunluklarının uygulanmayacağı düzenlenmektedir. Dolayısıyla çocuklar hakkında hak yoksunlukları uygulanamayacağı için, hak yoksunluğu için uygulanabilecek bir zamanaşımı süresi de söz konusu olmayacaktır. Ceza zamanaşımı infazı etkileyen bir durumdur. Ceza zamanaşımının dolması ile artık o ceza infaz edilemeyecektir. Ancak bu durum mahkûmiyet hükmünün sonuçlarını doğurmasına engel değildir. Ceza olarak görülmeyen yaptırımların ise uygulamaya ve infaza etkisi olmayacaktır³⁶⁹.

Kanunun 70. maddesinde müsadereye ilişkin hükmün, kesinleşmeden itibaren yirmi yıl geçtikten sonra infaz edilemeyeceği belirtilmiştir. Kanunun 71. maddesinde de ceza zamanaşımının kesilmesi düzenlenmiştir. Buna göre; ceza zamanaşımını hükmün infazı

³⁶⁹ İsa Döner, "Ceza Zamanaşımı", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2005, Cilt:IX, Sayı:3-4, s.61, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1863569>, e.t.:10/11/2023

için hükümlüye tebligat yapılması veya hükümlünün yakalanması kesmektedir. Ceza zamanaşımı, bir suç nedeniyle mahkûm olan kimsenin üst sınırı iki yıldan fazla hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi durumunda da kesilmektedir. Kanunun 72. maddesinde de zamanaşımının hesabı ve uygulanması düzenlenmiştir. Buna göre dava ve ceza zamanaşımı süreleri gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenecektir. Bir gün, yirmi dört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl ise resmi takvime göre hesap edilecektir.

TCK'nın 66/2 ve 68/2. maddelerinde suça sürüklenen çocuklar için gelişim dönemlerine göre ayrı zamanaşımı sürelerinin düzenlenmesi, çocuğun üstün yararına uygun bir düzenlemedir. Böylelikle çocuğun ceza adalet sistemi ile yetişkinlere göre daha kısa süre içerisinde ilişkisinin kesilmesi amaçlanmıştır³⁷⁰.

CMK 171. maddesinin 4. fıkrasında kamu davasının ertelendiği hallerde, erteleme süresince zamanaşımı işlemeyeceği düzenlenmiştir. Kanunun 231. maddesinin 8 fıkrasında da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanığın beş yıl süreyle denetim süresine tâbi tutulacağı ve denetim süresi içinde dava zamanaşımı süresinin duracağı belirtilmiştir. Kanunun 253. maddesinin 19. fıkrasında da uzlaşma sonucunda verilen erteleme kararı üzerine erteleme süresince zamanaşımı işlemeyeceği düzenlenmiştir. 253. maddenin 21. fıkrası da uzlaşma işlemleri süresince dava zamanaşımı süresinin işlemeyeceğin düzenlemektedir. 254. maddede de uzlaşma sonucunda karar verilen geri bırakma süresince zamanaşımı işlemeyeceği düzenlenmiştir.

3.7. Kanun Yolları

ÇKK'nun kanun yolu başlıklı 14. maddesinde çocuk hâkiminin vermiş olduğu tedbir kararlarına karşı itiraz yolunun açık olduğu ve bu itirazın CMK'nın itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılacağı düzenlenmektedir.

ÇKK'da itiraz kanun yolu, yalnızca çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararları için düzenleme alanı bulmuştur. Bununla birlikte ÇKK'nun 42. maddesinde, ÇKK'da hüküm bulunmayan hallerde CMK hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmektedir. Bu nedenle CMK'da yer alan kanun yolları, suça sürüklenen çocuk hakkında çocuk mahkemesinin ve çocuk ağır ceza mahkemesinin verdiği kararlar hakkında da uygulanacaktır. Suça sürüklenen çocuklar hakkında kanun yoluna başvuru ile ilgili

³⁷⁰ Özkan, s.233

CMK'da ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte kendisine 150. maddenin 2. fıkrası uyarınca, kendisine zorunlu müdafî atanan şüpheli veya sanık yararına kanun yoluna başvurulduğunda veya başvuru kanun yolundan vazgeçildiğinde şüpheli veya sanık ile müdafinin iradesi çelişirse müdafinin iradesi geçerli sayılacağını yukarıda müdafî seçimi ve zorunlu müdafî başlığı altında ayrıntılı olarak belirttik. Kanun koyucu, bu kişilerin yetişkinlere nazaran yargılamanın önemini kavrayabilecek düzeyde olmadıklarını varsayarak; zorunlu müdafîlik kurumunu öngörmüş ve bu grupta yer alan kişileri özel olarak korumak istemiştir³⁷¹.

CMK'nın 33. maddesinde kararların verilmesi usulü düzenlemiş ve duruşmada verilecek kararların, Cumhuriyet savcısı, duruşmada hazır bulunan müdafî, vekil ve diğer ilgililer dinlendikten sonra, duruşma dışındaki kararların ise Cumhuriyet savcısının yazılı veya sözlü olarak görüşü alındıktan sonra verileceği belirtilmiştir. Kanunun 34. maddesinde de hâkim ve mahkemelerin karşı oy dâhil her türlü kararının gerekçeli olarak yazılacağı ve gerekçenin yazımında kanunun 230. maddesinin göz önünde bulundurulacağı düzenlenmiştir. Bu kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilecektir. Kanunun 35. maddesinde de ilgili tarafın yüzüne karşı verilen kararın kendisine açıklanacağı ve isterse kararın bir örneğinin de verileceği düzenlenmiştir. Koruma tedbirlerine ilişkin olan kararlar hariç olmak üzere, duruşmada hazır bulunmayan kişiye, aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararları, tebliğ edilecektir. Bu kişi serbest değilse veya tutuklu ise tebliğ edilen karar, kişiye okunup anlatılacaktır.

Kanun yolu, yargılamayı gerçekleştiren makamın verdiği kararların hukuka uygunluğunun, başka bir yargılama makamı tarafından denetlenmesi demektir. Kanun yollarının amacı, ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlarda bulunan hukuka aykırılıklar veya eksikliklerin giderilmesidir. Kanun yolları, CMK'nın 260. maddesi ve devamında düzenlenmektedir. Kesinleşmemiş bir karara karşı başvuru yapılıyorsa olağan kanun yolu, kesinleşmiş mahkeme kararlarına karşı başvuru yapılıyorsa olağanüstü kanun yolu olarak adlandırılmaktadır. Ceza muhakemesinde davasız yargılama olmaz ilkesi gereği kanun yolu incelemesi, kural olarak istem üzerine yapılmaktadır. Ancak istisnai bazı durumlarda istem olmaksızın da kanun yoluna gidilebilmektedir.

³⁷¹ Özkan, s.230

CMK'nın 260. maddesine göre hâkim ve mahkeme kararlarına karşı maddede sayılan kişiler için kanun yolları açıktır. Asliye ceza mahkemelerinin kararlarına karşı, asliye ceza mahkemesi hangi ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde bulunuyorsa o yer ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları; bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı ise bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları kanun yollarına başvurabileceklerdir. Cumhuriyet savcısı, sanık lehine olarak da kanun yollarına başvurabilmektedir. Bu durumda Cumhuriyet savcısı, suça sürüklenen çocuğun lehine olarak da kanun yollarına başvurabilecektir. 261. madde gereği avukat, müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişilerin isteğine açıkça aykırı olmamak şartıyla kanun yollarına başvuru yapabilir. Ancak, tezimizin zorunlu müdafî başlığı altında da belirttiğimiz üzere, CMK'nın 266. maddesinin 3. fıkrası gereği suça sürüklenen çocuğa atanan zorunlu müdafî, çocuğun iradesine aykırı olarak, çocuk yararına kanun yoluna başvurabilir.

CMK'nın 262. maddesi gereği, şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi ve eşi de şüpheli ve sanığın bu konudaki haklarından aynı esaslarda yararlanırlar. Kanununun 263. maddesine göre tutuklu kanun yoluna başvurusunu zabıt kâtibi veya kurum müdürüne beyanda bulunarak veya dilekçe vererek yapabilir. Zabıt kâtibi veya kurum müdürü tarafından başvuruya göre işlem yapıldığı takdirde kanun yolları için CMK'da belirlenen süreler kesilmiş sayılacaktır. 264. maddede de kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılmanın, başvuranın haklarını ortadan kaldırmayacağı belirtilmiştir. Bu durumda başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhâl görevli ve yetkili olan mercie gönderecektir. 265. maddede de Cumhuriyet savcısı tarafından aleyhine kanun yoluna gidilen kararın, sanık lehine bozulabileceği veya değiştirilebileceği düzenlenmektedir. Cumhuriyet savcısının sanık lehine kanun yoluna başvurması durumunda, yeniden verilen hüküm önceki hükümde belirlenmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içermeyecektir. Buna sanık lehine bozma yasağı denilmektedir.

Başvurudan vazgeçilmesi ve etkisi başlıklı 266. maddeye göre, mercii tarafından karar verilinceye kadar kanun yoluna başvurudan vazgeçilmesi mümkündür. Ancak, Cumhuriyet savcısının sanık lehine kanun yoluna başvuru yaptığı durumda, sanığın açık rızası olmaksızın Cumhuriyet savcısı kanun yolu başvurusundan vazgeçemez. Bu durumda suça sürüklenen çocuğun değil müdafinin rızası aranacaktır. Müdafinin veya vekilin başvurudan vazgeçebilmesi ise vekâletnamede bu hususta özel yetkili kılınmış

olmasına bağlıdır. Bununla birlikte kendisine 150. maddenin 2. fıkrası uyarınca atanan zorunlu müdafı ile çocuğun iradesi çocuk yararına yapılan başvuruda veya başvurudan vaz geçilmesinde çelişirse, müdafinin iradesi geçerli sayılacaktır.

CMK'nın 267-307 maddeleri arasında olağan kanun yolları olan; itiraz, istinaf ve temyiz kanun yolu düzenlenmiştir. CMK'nın 308-323. maddelerinde de olağanüstü kanun yolları olan; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının ve Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi düzenlenmiştir. CMK'da kanun yolları ayrıntılı bir biçimde düzenlenmekle birlikte, suça sürüklenen çocuklar hakkında KK'da düzenleme bulunmayan hallerde, CMK'daki bu düzenlemeler uygulama alanı bulacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDAKİ İLAMLARIN İNFAZI

4. Genel Olarak

Ceza hukuku; maddi ve şekli ceza hukuku ile infaz hukuku olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır³⁷². Ceza hukukunun ayrılmaz bir parçası olan infaz hukuku, ceza infaz hukuku olarak da adlandırılmaktadır. Zira infaz hukukunun konusunu yalnızca cezalar değil, güvenlik tedbirleri de oluşturmaktadır. Doktrinde infaz hukukunun ceza hukuku ile yakından ilişkili ancak bağımsız bir hukuk dalı olduğunu savunan yazarlar da bulunmaktadır³⁷³. İnfaz hukuku ceza hukuku ile yakından ilişkilidir ancak bağımsız bir hukuk dalı olduğu söylenemez. Mahkemelerde suç işleyen sanıklara verilen kesinleşmiş her türlü yaptırımın, hangi kural ve prensipler içerisinde yerine getirileceği infaz hukukunun konusunu oluşturur³⁷⁴. İnfaz hukukunda çocuklara yönelik ayrı bir mevzuat bulunmadığından; ayrık hükümler hariç olmak üzere çocuklara da yetişkinlere ilişkin hükümler uygulanmaktadır³⁷⁵. Cezanın amacına ulaşabilmesi, infaz hukukunun başarısına bağlıdır. Cezanın amacının ne olduğu konusunda ise doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Kefaret ve adalet teorilerine göre cezadan herhangi bir fayda veya sonuç beklenmemelidir. Bu görüşe göre cezanın kendisi asıl amaç olduğundan; başka bir amaca hizmet etmesi gerekmemektedir. Suçlunun cezalandırılmasının devlete hiçbir faydası bulunmasa dahi devlet suçluyu cezalandırmalıdır. Zira işlenen suç dolayısıyla topluma verilen zararın giderilmesi, suçlunun kusurunun kefareti ödemesi

³⁷² Öztürk / Erdem, s.31-32; Demirbaş, s.56-57

³⁷³ Özbek, s.29-30; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.22; Mustafa Limoncu, “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların İnfazı”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2017, s.34; Bahattin Aras, **İnfaz Aşamasında İnfaz Hâkimliğinin ve Esas Mahkemesinin Görev ve Yetkileri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.26; Bahattin Aras, “İnfaz Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında İnfaz Hâkimliklerinin Görev ve Yetkileri”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:17, Sayı:2, s.407, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2734762>, e.t.:26/12/2023

³⁷⁴ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.22; Bahattin Aras, “İnfaz Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında İnfaz Hâkimliklerinin Görev ve Yetkileri”, s.406; Özbek, s.29; Kerim Çakır, “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:26, Sayı:2, s.670, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1360499>, e.t.:17/12/2023; Arıca, s.171; Semih Yumak, “Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:12, Sayı:1, s.403, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1215261>, e.t.:26/12/2023

³⁷⁵ Şerif Ahmet Öztürk, “Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri ve Türk Hukukunda Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocuklar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2016, s.90

gerekmektedir³⁷⁶. Oysa günümüzde çocuklara yönelik yaptırımlarda asıl amaç onların terbiye ve ıslahı ile yeniden topluma kazandırılmasıdır.

Bir diğer teori olan önleme ve caydırma teorisine göre ise cezanın amacı kişiyi gelecekte işleyeceği suçlardan korumaktır³⁷⁷. Bu teoriye göre genel ve özel önleme olmak üzere iki tür önleme vardır. Genel önleme; insanların suç işleyen kişileri ve onların cezalandırılmalarını gözlemleyerek; suç işlemekten caymaları ve hukuka uygun davranmaları olarak özetlenebilir. Özel önleme ise bireysel caydırıcılık yolu ile failin gelecekte işleyeceği suçlardan alıkonmasıdır. Özel önleme; ıslah, tecrit veya ceza tehdidiyle suçluyu korkutma yolları ile gerçekleştirilebilir. Diğer bir teori olan uzlaştırıcı teoriye göre ise cezanın amacı, kefaret niteliğinin yanı sıra genel ve özel önlemeyi de kapsamaktadır³⁷⁸.

CGTİHK'nun 3. maddesinde güvenlik tedbirleri ve cezaların infazında genel ve özel önlemenin amaçlandığı belirtilmektedir. TCK'nın 1. maddesinde de kanununun amacının; suç işlenmesini önlemek, kamu güvenliğini, kamu sağlığını, kamu düzeni, çevreyi, toplum barışını, kişi haklarını, kişi özgürlüklerini ve hukuk devletini korumak olduğu belirtilmektedir. Tüm bu mevzuat hükümleri bir arada değerlendirildiğinde, cezanın amacına ilişkin olarak, genel ve özel önlemenin amaçlandığı söylenebilir³⁷⁹.

Suçta sürüklenen çocuk hakkındaki ceza veya güvenlik tedbirinin infaz edilebilmesi için öncelikle kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmünün bulunması gerekmektedir. Günümüzde cezaların infazı, bireyin toplum dışına itilmesinden ziyade hükümlünün ıslahı, terbiyesi ve yeniden topluma kazandırılmasını amaçlayan bir usul haline gelmiştir³⁸⁰.

³⁷⁶ Artuk / Gökçen / Yenidünya; s.733

³⁷⁷ Artuk / Gökçen / Yenidünya; s.735

³⁷⁸ Artuk / Gökçen / Yenidünya; s.739

³⁷⁹ Ahmet Güven Uslu, "Türk Ceza Hukukunda Somut Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2014, s.18

³⁸⁰ Ahmet Gökçen, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2000, Cilt:8, Sayı:1-2, s.215, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262134>, e.t.:26/12/2023; Cengiz Apaydın / Hasan Kaplan; "Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik", **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2019, Cilt:5, Sayı:2, s.205, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/994773>, e.t.:26/12/2023; Mehmet Emin Artuk / Mehmet Emin Alşahin; "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2015, Cilt:21, Sayı:2, s.154, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272845>, e.t.:26/12/2023; Doğan Soyaslan, "Cezaların Bireyselleştirilmesi", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2003, Cilt:11, Sayı:1-2, s.44; <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262561>, e.t.:26/12/2023; Ekrem Uzun, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Muhakeme ve İnfaz", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara, 2023, s.54; Emine Nurlu, "Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Ceza Adalet Sisteminin

TCK'nın 223. maddesinde duruşmanın sona ermesi ve hüküm, 224. maddesinde karar ve hükümlerde gerekli oy sayısı, 225. maddesinde hükmün konusu ve suç değerlendirmede mahkemenin yetkisi, 230. maddesinde hükmün gerekçesinde gösterilmesi gereken hususlar, 231. maddesinde hükmün açıklanması ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve 232. maddesinde hükmün gerekçesi ve hüküm fıkrasının içereceği hususlar düzenlenmektedir. Suça sürüklenen çocuk hakkında temel ceza belirlendikten ve hüküm kurulduktan sonra dosyanın kesinleşmesi ile infaz aşamasına geçilecektir.

Pekin Kurallarının 11. maddesinde yargı dışı yollara başvurma başlığı ile çocuk suçlularla ilgili yargı dışı çözümler ele alınmaktadır. Buna göre yetkili makamlar tarafından çocuk suçlularla ilgili genel mahkemelerde yapılacak olan yargılama dışında başka alternatiflerin olup olmadığı hususunun göz önüne alınması gerektiği belirtilmektedir. Kurallarda, çocukların davalarıyla ilgili olarak öncelikle yargı yoluna başvurmaksızın, yargı dışı alternatif yolların denenmesi amaçlanmıştır. Çocuklara özgü bu yargı dışı yollara başvurunun söz konusu olması halinde, bu başvurunun kanuni vasi veya velinin ya da çocuğun rızasını içermesi ve yargılama neticesinde verilen karara karşı temyiz yolunun açık olması aranmıştır. Kurallarda yer alan bu düzenleme ile çocuk suçluluğunun yargı mekanizması dışında çözümünü kolaylaştırmak için üye devletlerin çeşitli düzenlemeler yapmaları öngörülmüştür. Böylece çocuk normal yargılama usulünün olumsuz sonuçlardan uzak tutulmuş olacaktır. Özellikle işlenen suçun çok ciddi nitelikte olmadığı durumlarda yargı dışı mekanizmalar devreye girecektir. Kurallarda taraf devletlere, çocuklar hakkında standart yargı sürecinin yerine uygulanabilecek gerçekçi çözümlerin toplumsal programlar aracılığıyla düzenlenmesi önerilmiştir.

4.1. Hak Yoksunluklarının Uygulanamaması

Hak yoksunlukları, TCK'nın güvenlik tedbirleri başlıklı ikinci bölümünde düzenlese de bunlar güvenlik tedbiri olarak nitelendirilemezler. Hak yoksunlukları hapis cezasının doğal bir sonucu olan ek bir ceza olarak nitelendirilebilirler³⁸¹. Kanunun 53. maddesinde

Yüksek Yargı Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2022, s.116; Efe Can Karabulut / Hüseyin Nergiz, "Suç Aktarımı: Ceza İnfaz Kurumları Suç Üniversiteleri mi?", **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Yıl:2022; Cilt:10, Sayı:2, s.462, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2331540>, e.t.:26/12/2023

³⁸¹ Özkan, s.214; Mualla Buket Soygüt Arslan, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Güvenlik Tedbirleri Bakımından Getirmiş Olduğu Yeni Hükümlere Genel Bakış", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:1, s.180, <https://dosya.gsu.edu.tr/Docs/HukukFakultesi/TR/FakulteDergisi/fakulte->

hak yoksunlukları, düzenlenmektedir. Hak yoksunlukları, kasıtlı bir suç işleyen kişinin, bu suç sonucunda hapis cezasına mahkûm edilmesinin kanuni neticesi olarak belli haklardan yoksun bırakılmasıdır³⁸². Kişinin yoksun bırakılabileceği bu haklar TCK 53/1’de tahdidî olarak sayılmaktadır.

Dördüncü fıkrada ise fiili işlediği sırada çocuk sayılan kişiler hakkında 1.fıkrada düzenlenen hak yoksunluklarının uygulanamayacağı belirtilmiştir³⁸³. Önemli olan kişinin hükmün verildiği tarihte değil fiili gerçekleştirdiği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olmasıdır. 53. Maddenin 4 fıkrası ile çocuklar hakkında yalnızca 1. fıkrada düzenlenen hak yoksunluklarının uygulanamayacağı düzenlenmektedir³⁸⁴. Dolayısıyla 53. maddenin 1. fıkrası dışında düzenlenen hak yoksunluklarının, çocuklar hakkında uygulanması için yasal bir engel bulunmamaktadır.

Kasten işlemiş bulunduğu suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm olduğu için belli haklardan yoksun bırakılan kişi, bu hakları, mahkûm edildiği hapis cezasının infazı tamamlanıncaya dek kullanamayacaktır. Burada belirtilen kastın olası veya doğrudan kast olmasının sonuç bakımından bir farkı bulunmamaktadır. Taksirli bir suç nedeniyle mahkûmiyet hükmü kurulması halinde kasten işlenen bir suç mevcut olmayacağından, fail hakkında kural olarak hak yoksunluğu uygulanamayacaktır³⁸⁵. Bu durumun istisnası TCK m. 53/6’da belirtilen, trafik düzeninin veya belli bir meslek veya sanatın gerektirmiş olduğu dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık nedeniyle işlenmiş olan taksirli bir suçtan mahkûmiyet halinde³⁸⁶ uygulanacak hak yoksunluğu halidir.

Bunun yanı sıra hak yoksunluklarının uygulanması için hapis cezasının ertelenmesi durumu engel değildir³⁸⁷. Hakkında hapis cezasının ertelenmesine, koşullu

[dergisi-2006-1-hukuk-fakultesi.pdf](#) , e.t.:22/12/2023; Mustafa Karaosmanoğlu, “Yeni Türk Ceza Kanununda Bir Güvenlik Tedbiri Olarak Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma”, **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, İstanbul, 2008, s.48

³⁸² Dilberoğlu, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, s.54

³⁸³ Bekir Boga, “Türk Ceza Kanununun Siyasi Haklardan Yoksunluğa İlişkin Düzenlemesinin İptali”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2018, Cilt:1, Sayı:1, s.13, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/542703> , e.t.:22/12/2023

³⁸⁴ Murat Aksan, “Ceza Mahkûmiyetine Bağlı Hak Yoksunlukları”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2007,s.317

³⁸⁵ Hüseyin Aydın, “Bir Güvenlik Tedbiri Olarak TBMM Üyeliğinden Yoksun Bırakma”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2012, Cilt:3, Sayı:1, s.345, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208416> , e.t.:22/12/2023

³⁸⁶ Mehmet Parsak, “Türk Ceza Kanunu’nda Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunlukları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2007, s.142-143

³⁸⁷ Mehmet Karaarslan, “Suç ve Cezaların Memuriyete Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2009, Cilt:58, Sayı:1, s.120, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/626599> , (e.t.:22/12/2023)

salıverilmesine veya cezasının infazında denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilen kişinin, kendi altsoy hısımları üzerindeki kayımlık, vesayet ve velayet yetkileri bakımından TCK'nın 53/1. ve 53/2. fıkralarının hükümleri uygulanmayacaktır. Mahkemece, cezasının infazı denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak gerçekleştirilen veya koşullu salıverilen ya da hakkında hükmedilen hapis cezası ertelenen kişi hakkında 53. maddenin 1. fıkrasının (e) bendinde düzenlenen hak yoksunluğunun uygulanmamasına da karar verilebilir.

Belli haklardan yoksun bırakılma tedbirinde asıl kural hapis cezasına mahkûmiyet halinde bu tedbirin uygulanabilmesidir. İstisna olan ise 53. maddenin 5. ve 6. fıkralarında yer alan durumdur. Bu halde ise yalnızca adli para cezasına mahkûmiyet halinde de belli haklardan yoksun bırakılma tedbiri uygulanabilecektir. 53. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen hak ve yetkilerden herhangi birinin kötüye kullanılması yoluyla işlenen suçlar mevcutsa; cezanın infazından sonra işlemek kaydıyla, bu hak ve yetkinin, hapis cezasına mahkûmiyet halinde cezasının yarısı ile bir katına arasında; yalnızca adli para cezasına hükmedilmesi halinde ise hükümde belirtilmiş olan gün sayısının yarısı ile bir katına arasında süreyle kullanılması yasaklanacaktır. Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi ile birlikte icraya konulan belli haklardan yasaklılığa ilişkin bu müddet; adli para cezasının tamamının infaz edilmesinden itibaren işlemeye başlayacaktır.

Hükümlü hakkında taksirli bir suçtan mahkûmiyet durumu söz konusu ise ve bu suç trafik düzeninin veya belirli bir sanat veya mesleğin gerektirmiş olduğu dikkate ve özene aykırı olarak işlenmiş ise; hükümlünün üç ay ile üç yıl arasında belirlenecek bir süreyle, bu sanat veya mesleği icra etmesi yasaklanabilir veya hükümlünün sürücü belgesinin geri alınabilir. Bu konudaki takdir yetkisi, gerekçelendirmek kaydıyla mahkemeye aittir. Bu süreler, hükmün kesinleşmesinden itibaren yürürlüğe girecek ve cezanın tamamıyla infaz edilmesiyle işlemeye başlayacaktır.

Belli haklardan yoksun bırakılma tedbiri TCK m.53/5 ve TCK m.53/6'daki istisnai durumlar hariç olmak üzere kasıtlı bir suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm olmanın kanuni bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tedbir, hapis cezasına mahkûm olmanın kanuni bir neticesinden ibaret ek bir cezadır³⁸⁸.

³⁸⁸ Mehmet Emin Artuk / Esra Alan Akcan, "Mukayeseli Hukuk ve Türk Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri", **İstanbul Medipol Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2016, Cilt:3, Sayı:2, s.31, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102223>, e.t.:22/12/2023

Güvenlik tedbirleri suç işlendikten sonra uygulanması gereken bir yaptırım türü olup, hakkında güvenlik tedbiri uygulanacak olan kişinin her zaman kusurlu olması da şart değildir. Güvenlik tedbirlerinin kusurlu olmayan kişiler hakkında da uygulanması mümkündür. Zira güvenlik tedbirleri kusurluluktan bağımsız olarak, failin tehlikelilik hali ile orantılı olarak uygulanacak tedbirlerdir³⁸⁹. Ancak belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma tedbiri kusurlu olmaları sebebiyle kasıtlı bir suç dolayısıyla hakkında hapis cezasına hükmedilen kişiler bakımından uygulanabilecektir³⁹⁰. Dolayısıyla belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma konusu her ne kadar güvenlik tedbirleri başlığı altında düzenlenmiş olsa da, niteliği itibariyle güvenlik tedbiri olarak adlandırılmaları mümkün değildir³⁹¹.

Belli haklardan yoksun bırakılma tedbirine yönelik kararın infazı için, mahkeme tarafından açıkça karar verilmese de, kanuni şartlar mevcutsa hak yoksunlukları yine uygulanacaktır. Çünkü hak yoksunlukları, kasıtlı bir suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm olmanın kanuni sonucu olup, mahkemece bu hususta hükümde ayrıca karar verilmemiş olması durumu, sanık açısından kazanılmış hak oluşturmayacaktır³⁹². Bunun istisnası TCK'nın 53. maddesinin 5. ve 6. fıkralarındaki durumdur. Bu durum söz konusu olduğunda, mahkemenin açıkça bu hak yoksunluğunun uygulanacağını belirtmesi gerekmektedir.

4.2. Tekerrür Hükümlerinin Uygulanamaması

Özel tehlikeli suçlular ve suçta tekerrür TCK'nın 58. maddesinde³⁹³ düzenlenmektedir. TCK'nın 58. maddesi kapsamında mükerrirlere özgü infaz rejimine tabi olan hükümlüler hakkındaki infaz işlemleri ile ilgili olarak ise CGTİHK'nun 108.

³⁸⁹ Mehmet Emin Artuk / Erkam Yılmaz, "Teorik Açıdan Güvenlik Tedbirleri", **İstanbul Medipol Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:7, Sayı:2, s.39, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1535751>, e.t.:22/12/2023; Mehmet Emin Artuk, "Güvenlik Tedbirleri", s.475-476; Aslı Aydın, "Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Akıl Hastalığı İle Akıl Hastalarına Uygulanan Güvenlik Tedbirleri", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2017, s.170; Ahmet Vedat Dilberoğlu, "Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2016, Cilt:65 Sayı:4, s.1517-1544, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621567>, e.t.:22/12/2023, s.1542-1543; Süleyman Yelekin, "Ceza Mahkûmiyetinin Seçme ve Seçilme Hakkına Etkisi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 2016, s.37

³⁹⁰ Artuk / Alan Akcan, s.13

³⁹¹ Nur Centel, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Emniyet Tedbirleri Sistemi", **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2005, Cilt:II, Sayı:2, https://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/hukuk_dergi/I-2.pdf, e.t.:22/12/2023, s.366

³⁹² Hüseyin Aydın, s.345

³⁹³ TCK - Madde 58

maddesi uygulanacaktır. Tekerrür kişinin suç işleme kapasitesindeki artışa ilişkin olarak, kişinin tehlikelilik halinin göstergesidir³⁹⁴.

Hükmün kesinleşmesinden itibaren, daha önceden işlenen suçtan sonra yeni bir suçun işlenmiş olması durumunda tekerrür hükümleri söz konusu olacaktır. Yeni işlenen suç dolayısıyla tekerrür hükümlerini uygulayabilmek için ilk suçun cezasının infazı gerekmez, hükmün kesinleşmesi yeterlidir.

TCK'nın 58. maddesinde tekerrür ile ilgili olarak üç şartın arandığı görülmektedir. Birinci şart bireyin bir suçtan dolayı daha önceden mahkûm olması şartıdır. İkinci şart bireyin daha sonra yeni bir suç işlemesidir. Üçüncü şart ise işlenen yeni suçun kanunda belirlenen süre içerisinde işlenmiş olması şartıdır³⁹⁵.

Beş yıl üzeri süreyle hapis cezasına mahkûmiyet durumunda; önceden işlenen suç sebebiyle, ilk cezanın infaz tarihinden başlayarak beş yıl süre sonra işlenmiş olan suçlar söz konusu olduğunda tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır. Beş yıl ve beş yıldan az süreli adli para cezası veya hapis cezasına mahkûm olunması hâlinde ise cezanın infaz edildiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi şartıyla, tekerrür hükümleri, sonradan işlenen suçlar sebebiyle uygulanamayacaktır. Tekerrürün söz konusu olduğu hallerde, sonradan işlenen suça ilişkin olarak kanunda adli para cezası ve hapis cezası seçimlik olacak şekilde öngörülmüş ise, bu durumda hapis cezasına hükmedilecektir.

Tekerrür hükümleri; sırf askerî suçlar ile diğer suçlar arasında ve kasıtlı suçlarla taksirli suçlar arasında uygulanamayacaktır. Yabancı ülke mahkemelerince verilen hükümler; kasten yaralama veya öldürme, parada veya kıymetli damgada sahtecilik, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, dolandırıcılık ve yağma suçları hariç olmak kaydıyla tekerrüre esas olamayacaktır.

Tekerrür konusunda önem arz eden husus çocukların işlemiş olduğu suçlar nedeniyle tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağıdır. Yani, birinci işlenen suç on sekiz yaşından küçükken işlenmiş, ikinci suç on sekiz yaşını doldurduktan sonra işlenmiş ise sanık hakkında tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır.

Bu düzenlemenin temel sebebi, suç işlediği tarihte algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği henüz tam gelişmemiş olan küçüklerin, genç yaşta işledikleri

³⁹⁴ Ozan Ercan Taşkın, "Tekerrür", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2002, s.45

³⁹⁵ Celal Hakan Kan, "Türk Ceza Hukuku'nda Tekerrür", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Yıl:2019, Cilt:123, Sayı:243, s.438, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/936795>, e.t.:21/12/2023

suçlar dolayısıyla daha sonra işledikleri suçun cezalandırmasında artış yoluna gidilmesinin sebeplerinden biri hakkaniyete ve çocuğun üstün yararı ilkesine aykırı olmasıdır³⁹⁶.

Bunun yanı sıra ceza adalet sistemimizde tercih edilen suça sürüklenen kavramından da anlaşılacağı üzere çocuklar suça itilen ve suçtan korunması gereken bireylerdir. Yasa koyucu, suça sürüklenen çocuğun, kişisel gelişimini henüz tamamlamamış olduğundan hareketle, işlemiş olduğu suçlar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmamasını tercih etmiştir. Buradaki amaç cezalandırmaktan ziyade çocuğun topluma yeniden kazandırılmasıdır. Doktrinde çocukların tehlike yaratan kişiler değil tehlike altında bulunan kişiler olarak kabul edilmesi gerektiğinden bahisle sınırlı kusur yeteneği olan çocukların işledikleri suçlardan dolayı, tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı yönünde görüşler mevcuttur³⁹⁷. Bu görüşün suça sürüklenen çocuğun sınırlı kusur yeteneği bulunduğu yönündeki kısmına katılmakla birlikte; suça sürüklenen çocuğun tehlikelilik arz etmediği yönündeki kısmına katılmak mümkün değildir. Zira suça sürüklenen çocuğun tehlike arz etmediği yönündeki bu görüşe katılmak, suça sürüklenen çocuklar hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemeyeceği anlamına gelecektir ki bu durum mevzuata aykırı olacaktır. Güvenlik tedbirleri kişideki tehlikelilik hali ile ilişkili olarak uygulanan tedbirlerdir³⁹⁸. Dolayısıyla kanunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri düzenlemesi mevcutken, çocukların tehlikeli olmadığı yönündeki görüşü kabul etmek, yasaya aykırı bir şekilde çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanamayacağı sonucuna varacaktır. Bunun yanı sıra kanun koyucunun çocuklar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı yönündeki düzenlemesinin temelinde uluslararası ve ulusal mevzuatta kabul edilen çocuğun üstün yararı ilkesinin yer aldığı şüphesizdir. Bu durumda algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği tam gelişmemiş olan çocuklar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmamasının çocuğun üstün yararı ilkesi ve hakkaniyet ilkesi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

³⁹⁶ Özkan, s.216-217

³⁹⁷Koca / Üzülmmez; s.633; Mehmet Sinan Altunç, “Ceza Hukukunda Tekerrür”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Galatasaray Üniversitesi SBE, İstanbul, 2010, s.120-121; Can Hocaoğlu, “Türk Ceza Hukukunda Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlular”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2022, s.80; Merve Damar, “Suçta Tekerrür”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara, 2023, s.78

³⁹⁸ Dilberoğlu, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, s.36; Hafizoğulları / Özen, s.434; Öztürk / Erdem, s.505; Demirbaş, s.583; Dönmezer / Erman; **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt:II**, paragraf no.1343, s.567

TCK'nın 33. maddesi hükmü gereği yirmi bir yaşını doldurulmamış olan sağır ve dilsizlerin işlemiş oldukları suçlardan dolayı verilmiş olan mahkûmiyet hükümleri de tekerrüre esas alınmayacaktır.

Suç işleyen kişinin on sekiz yaşını doldurmamasına rağmen TMK uyarınca, evlenme veya mahkeme kararı ile ergin kılınmış olması halinde de tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır. Burada önemli olan kişinin ergin kılınmış olması değil on sekiz yaşını doldurup doldurmadığıdır³⁹⁹.

TCK'daki düzenlemeye göre, henüz on sekiz yaşını doldurmamışken işlenen birinci suç; kişinin on sekiz yaşını doldurmadan işlediği suçlarla veya kişinin on sekiz yaşını doldurduktan sonra işlediği diğer suçlarla birlikte tekerrüre esas alınamayacaktır⁴⁰⁰. Özetle on sekiz yaşını doldurmamış kişilerin işledikleri suçlar tekerrüre esas alınamayacaktır.

TCK'nın 57. maddesinde yer alan akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri ile 56. maddede yer alan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri de tekerrüre esas olmayacaktır.

Tekerrür durumunda mahkûm olunan ceza, mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirilecektir ve cezanın infazı tamamlandıktan sonra mükerrir kişi hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanacaktır. Mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanacağı ve cezanın infazı tamamlandığında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağı, kararda açıkça belirtilmek zorundadır. Mükerrir kişi hakkında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması ve hükmedilen cezanın infazı kanunda belirtilen şekilde yapılacaktır. İtiyadı suçlu, örgüt mensubu suçlu veya suçu meslek edinen kişi hakkında da mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanmasına ve cezanın infazı tamamlandığında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına hükmedilir.

CGTİHK'nun 108. maddesi de bazı suç faillerine ve mükerrirlere özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbirini düzenlemektedir. Maddenin 10. fıkrasında çocuklara özgü düzenleme yapılarak 9. fıkra hükümlerinin çocuklar hakkında uygulanmayacağı belirtilmiştir. Maddenin 11. ve son fıkrasında ise 108. maddenin 9. fıkrasının uygulanmasına ilişkin hususların Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca hazırlanan yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmektedir.

³⁹⁹ Damar, s.79-80

⁴⁰⁰Özcan Özbek, "Suçta Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü Güvenlik Tedbirleri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2010, Sayı:88, s.76-77, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-88-592>, e.t.:21/12/2023

4.3. Koşullu Salıvermeden Yararlanma

Koşullu salıverilme, CGTİHK'nun 107. Maddesinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir. Koşullu salıverilme, infaz sürecini iyi halli olarak geçiren hükümlünün, belli şartlara uyması halinde cezasının bir bölümünü infaz kurumu dışında geçirmesini sağlayan infaz hukuku düzenlemesidir⁴⁰¹. Koşullu salıverme, hükümlünün cezasını tamamlaması anlamına gelmemekle birlikte, yalnızca bu cezanın infaz kurumu dışında tamamlanması anlamına gelmektedir. Böylece hükümlü cezasının infazı tamamlanmadan serbest kalma ve topluma karışma imkânına sahip olur ve yaptırımın ceza evinde infaz edilmeyen kısmına da bir alternatif oluşturur. Bunun yanı sıra koşullu salıverme cezanın bireyselleştirilmesini sağlar ve cezalar sistemini tamamlar⁴⁰². Koşullu salıverme sadece hapis cezaları için getirilmiş bir düzenlemedir.

Koşullu salıverilmenin uygulanabilmesi için yasada belirli şartlar aranmaktadır⁴⁰³. Bu şartlardan ilki mahkûm olunan cezanın bir kısmının cezaevinde infaz edilmiş olmasıdır. Koşullu salıverilme amacıyla infaz kurumunda geçirilmesi gerekli olan süreler CGTİHK'da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. İkinci şart hükümlünün infaz sürecini iyi halli olarak geçirmesidir. Üçüncü ve son şart ise koşullu salıverilme kararı verilmiş olmasıdır. Hükümlünün koşullu salıverilmesi için bu karar öncesinde ceza infaz kurumu tarafından rapor hazırlanır. Gerekçeli olarak hazırlanan bu rapor infaz hâkimliğine gönderilir. Bu raporun infaz hâkimi tarafından uygun bulunmasıyla, dosya üzerinden hükümlünün koşullu salıverilmesine karar verilecektir. Rapor uygun bulunmaması

⁴⁰¹ Adem Bayrak, "Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Seçenek Yaptırımlar", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 2013, s.65; Amir Akram İsmail Algharblı, "Türk Hukukunda Koşullu Salıverme ve Bazı İslam Ülkelerindeki Uygulaması", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2015, s.3; Aybüke Akkaya, "Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2016, s.239; Cafer Erdem Umudum, "Denetimli Serbestlik Bağlamında Elektronik İzleme", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019, s.82; Duygu Çağlar Doğan, "Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2020, s.291; Metin Feyzioğlu / Devrim Güngör, "Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverilme İlişkisi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Sayı:69, s.51, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-299>, e.t.:17/12/2023; Gülberk Gül, "Koşullu Salıverme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, Yıl:2019, Cilt:21, Özel Sayı, s.1446, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/GULBERK-GUR.pdf>, e.t.:17/12/2023; Hakan A. Yavuz, "Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2011, s.326; Çakır, s.671; Levent İnce, "Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019, s.3

⁴⁰² Ahmet Hulusi Akkaş, "Koşullu Salıverilme", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2008, Cilt:XII, Sayı:1, s.309, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789718>, e.t.:17/12/2023; Yıldray Giden, "Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverme", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2006, s.5

⁴⁰³ Çakır, s.675; Mustafa Nazif Yıldız, "Cezanın Amacı Bakımından Koşullu Salıverilme", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara, 2019, s.156

halinde ise infaz hâkimi tarafından gerekçesi kararda belirtilmek kaydıyla, itiraz yolu açık olmak üzere karar verilir.

Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, yasada çocuk lehine bir düzenleme yapılarak, on beş yaşını doldurmamış olan hükümlülerin infaz kurumunda geçireceği bir günlük sürenin, iki gün olacak şekilde hesaplanacağı düzenlenmiştir. (CGTİHK md.107/5) Ayrıca denetim süresi içerisinde on sekiz yaşından küçük hükümlülerin eğitimlerine, durumun gerekli kılması halinde barınma olanağı da olan bir kurumda devam edecekleri düzenlenmiştir.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 88. maddesinde de koşullu salıverilme düzenlenmektedir.

Havana Kurallarında çocukların tutuldukları kurumların idaresi başlığı altında 19. ve 20. maddede kayıtlar, 21-26. maddeler arasında kabul, kayıt, hareket ve nakil, 27-30. maddeler arasında sınıflandırma ve yerleştirme, 31-37. maddeler arası fiziksel çevre ve kalma yerleri, 38.-46. maddeler arasında eğitim, mesleki öğrenim ve çalışma, 47. maddede eğlenme, 48. maddede din, 49-55. maddeler arasında tıbbi bakım, 56-58. maddeler arasında hastalık, yaralanma ve ölümün bildirilmesi, 59-62. maddeler arasında dış dünya ile ilişkiler, 63-65. maddeler arasında fiziksel kısıtlamanın ve zor kullanmanın sınırları, 66-71. maddeler arasında disiplin usulleri, 72-78. maddeler arasında denetim ve şikâyetler, 79. ve 80. maddede toplum içine dönüş ve 81-87. maddeler arasında personel başlığı düzenlenmektedir.

Türkiye’de çocuklar için iki tür infaz kurumu bulunmaktadır. Bunlardan ilki kapalı rejime tabi kurumlar olan kapalı ceza infaz kurumlarıdır. Kapalı ceza infaz kurumları her ilde bulunmaktadır ve bazıları çocuklara özgüdür. Bunlara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu adı verilir. Kapalı ceza infaz kurumlarının bazıları ise, her tür tutuklu içindir ve bu kurumlarda çocuklar yetişkinlerle ayrı bölümlerde tutulmaktadırlar. İkinci tür infaz kurumu ise çocuk eğitim evleridir. Bunlar hükümlü çocukların gönderildikleri, açık rejime tabi kurumlardır. Suç türü fark etmeksizin, cezasının infaz edildiği esnada çocuk eğitim evinde bulunan ve eğitimine devam etmeyen çocuklar, on sekiz yaşını bitirdiği takdirde, eğitimine devam eden çocuklar ise yirmi bir yaşını bitirdiği takdirde Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 7. maddesi gereğince açık ceza infaz kurumuna gönderilirler.

Çocuk kapalı ceza infaz kurumları ise CGTİHK'nun 11. maddesinde düzenlenmiştir. Bunlar; disiplin ya da diğer nedenler ile kapalı ceza infaz kurumuna nakline karar verilen çocukların barındırıldığı, eğitim ve öğretime dayalı, güvenlik görevlileri ve firara karşı engelleri bulunan kurumlardır. Bu maddeye göre 12-18 yaş arasındaki çocuklar fiziksel gelişleri ve cinsiyetlerine göre çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının farklı kısımlarında barındırılır. Çocuk hükümlüye mahsus kurumların olmadığı yerlerde ise kapalı ceza infaz kurumlarının çocuk hükümlülere tahsis edilen kısımlarına yerleştirilirler. Kurumların ayrı kısımları da bulunmuyorsa; kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir kısmında veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara tahsis edilen kısımlarında kız çocuklarının barındırılacağı düzenlenmiştir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında çocuk hükümlülerin eğitim ve öğretim görme hakkına uyulması zorunludur.

CGTİHK'nun 15. maddesinde de çocuk eğitim evleri düzenlenmektedir. Bu kurumlar çocuk hükümlülerin yeniden toplumla bütünleştirilmeleri, meslek edinmeleri ve eğitilmeleri amaçlarıyla çocuk hükümlülerin mahkûm olduğu cezaların çektirildiği tesislerdir. Bu kurumlarda çocukların kurumdan kaçmasına karşı herhangi bir engel bulundurulmaz. Çocuk eğitim evlerinin güvenliği, iç güvenlik görevlilerinin sorumluluk ve gözetiminde yerine getirilir. Maddenin 2.fikrasında çocuğun eğitim durumu ile ilgili çocuk lehine bir düzenleme getirilerek; herhangi bir eğitim veya öğretim programına devam etmekte iken on sekiz yaşını dolduranların, eğitim ve öğretim programlarını tamamlayabilmeleri adına yirmi bir yaşını dolduruncaya dek çocuk eğitim evlerinde barınmalarına izin verilebileceği düzenlenmiştir. Maddenin 3. ve son fıkrasında ise hakkında tutuklama kararı bulunan çocuklar ile 11. madde kapsamına giren çocuklar hariç olmak üzere, çocuk eğitim evlerinde bulunan çocukların herhangi bir kapalı ceza infaz kurumuna gönderilemeyeceği belirtilmiştir.

CGTİHK'nun 45.maddesinde de çocuk hükümlülere uygulanabilecek disiplin tedbirleri düzenlenmiş olup, bu tedbirler; kaldığı odayı ve yatakhaneyi değiştirmek, bazı eşyaların bulundurmasının veya kullanmasının yasaklanması, teşvik esaslı ayrıcalıkların ertelenmesi, meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyeri veya atölyenin değiştirilmesi, belli yerlere girmesinin yasaklanması, bulunduğu kurumun başka bir kısmına nakledilmesi, şeklinde sıralanabilir.

CGTİHK'nun 46. maddesinde de çocuk hükümlülere uygulanabilecek disiplin cezaları düzenlenmektedir. Bunlar; *“teşvik esaslı ayrıcalıkları geri alma, harcamalarına sınır koyma, onarma, odaya kapatma cezası, , uyarma, bazı etkinliklere katılmaktan*

alıkoyma, iznin ertelenmesi veya ziyaretlerin kapalı şekilde yaptırılması, kınama, kapalı ceza infaz kurumuna iade” olarak sayılmaktadır.

Cezaevleri ve koşullu salıverme hizmetlerinden sorumlu kurum Adalet Bakanlığı’na bağlı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüdür. CTE Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı ise denetimli serbestliği kontrol etmekte ve denetime tabi tutularak koşullu salıverilen çocuklara yönelik hizmetleri düzenlemekte ve destek vermektedir⁴⁰⁴. Denetimli serbestlik müdürlükleri il düzeyinde kurulur ve Cumhuriyet Başsavcılığı’nın idaresindedirler.

ÇKK ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince mahkemelerde görevlendirilecek hâkimler, Cumhuriyet savcıları, sosyal çalışma görevlileri ve diğer ilgili görevlilere Adalet Bakanlığı tarafından çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi ve çocuk hukuku vb. konularda eğitimler verilmektedir.

Uygulamada çocuğun denetim süreci kapsamında, denetimli serbestlik şube müdürlükleri tarafından çocuklar ve aileler ile yapılan çalışmalarda uygulanmak üzere geliştirilmiş öfke kontrol programı, aile destek programı gibi programlar mevcuttur⁴⁰⁵.

Çocuk hakkında koşullu salıverme kararı kapsamında denetim kararı verildiğinde, bu denetim görevi denetimli serbestlik şube müdürlüklerince gerçekleştirilir. Denetim süresi boyunca çocuğun bir yükümlülüğe tabi tutulması da mümkündür. Denetim görevlisi, çocuk için bir denetim planı hazırlamakla yükümlüdür. Bu denetim planı hazırlanırken çocuk ile işbirliği içerisinde hareket edilir ve çocuğun suç öyküsü, ihtiyaç, risk ve potansiyellerinin neler olduğu ve grup çalışması için uygun olup olmadığı hususları göz önünde bulundurulur.

Denetim görevlisi tarafından, denetimli serbestliğe tabi çocuk hakkında üç ayda bir rapor hazırlanarak infaz hâkimliğine gönderilir. Çocuğun gelişimi denetimli serbestlik memuru tarafından şube müdürlüğünde çocukla gerçekleştirilen görüşmeler, ev ziyaretleri ve çocuğun sosyal ortamının incelenmesi yoluyla değerlendirilerek bu rapor hazırlanır. Denetim görevlisi bu raporda, denetim planının uygulanması, uygulamanın çocuk üzerindeki etkileri, çocuğun bakımı, gözetimi ve kararın devamlılığını

⁴⁰⁴ Marianne Moore, *Beş AB Ülkesi ve Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koşullu Salıverme Sistemleri*, Kasım 2014, Ankara, s.50

https://www.unicef.org/turkiye/media/3586/file/1.%20KO%C5%9EULLU%20SALIVERME%20S%C4%B0STEMLER%C4%B0_CONDITIONAL%20RELEASE.pdf ; e.t.:10/12/2023

⁴⁰⁵ Moore, s.52

etkileyebilecek herhangi bir durum olup olmadığı hususunda görüşlerini beyan eder. Denetim görevlisinin mahkemeden yükümlülüğün değiştirilmesi veya kaldırılmasını isteme yetkisi de bulunmaktadır.

Koşullu salıverilen hükümlü, denetim süresi içerisinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlese veya hükümlü hâkimin ikazına rağmen yükümlülüklerine uymama konusunda diretirse koşullu salıverilme kararı geri hâkim tarafından alınır. Bu durumda hâkimin tedbirlere uyması doğrultusunda daha önce hükümlüye uyarı yapmış olma şartı aranır.

4.4. Suça Sürüklenen Çocuk Hakkındaki Yargılama Giderleri

CMK'nın 324. maddesinde yargılama giderinin tanımı yapılarak, yargılama gideri olarak nitelendirilen giderlerin neler olduğu düzenlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrası hükmüne binaen yargılamayı yapan mahkemece, gerekçeli kararda yargılama giderlerinin kime/kimlere yükletileceği gösterilmek zorundadır⁴⁰⁶. Maddenin 4. fıkrası gereğince; kişisel haklara ilişkin olan kararlar İcra ve İflâs Kanununa göre; devlete ait olan yargılama giderleri ile ilgili kararlar ise Harçlar Kanununa göre yerine getirilecektir. Maddenin son fıkrasında da engelli olan veya Türkçe bilmeyen tanık, mağdur, şüpheli veya sanık için görevlendirilmiş olan tercüman giderlerinin yargılama gideri sayılmayacağı ve bu giderlerin Devlet Hazinesince karşılanacağı düzenlenmektedir.

CMK'nın 325. maddede ise güvenlik tedbiri veya ceza mahkûmiyeti ile cezanın ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması hallerinde bütün yargılama giderlerinin sanığa yükleneceği düzenlenmiştir. Maddenin üçüncü fıkrasında da yargılamanın sonucu sanık lehine ise ve yargılamanın farklı aşamalarında meydana gelen araştırma veya işlemler sebebiyle ortaya çıkan giderler söz konusuysa, bu giderlerin tamamının veya bir kısmının sanığa yüklenmesinin hakkaniyete aykırı olması durumunda mahkemece bu giderlerin tamamının veya bir kısmının Devlet Hazinesince karşılanmasına karar verilebileceği düzenlenmektedir. Hüküm kesinleşmeden sanığın ölmesi durumunda ise, sanığın mirasçıları, yargılama giderlerini ödemekle yükümlü tutulmayacaktır.

⁴⁰⁶ Ünver / Hakeri, s. 861;Yenisey / Nuhoglu, s.813

CMK'nın 326. maddesi gereği, birden çok suçtan dolayı hakkında kovuşturma yapılan kimse, bu suçların bir kısmından mahkûm olduğu takdirde, yalnızca aleyhine hüküm kurulan suçların sebebiyet verdiği yargılama giderlerini ödemekle yükümlü tutulacaktır. Bu kişi, beraat ettiği suçların sebebiyet verdiği yargılama giderlerini ödemekle yükümlü tutulamayacaktır. İştirak halinde işlenmiş suçlarda ise her bir kişiye kendi sebebiyet verdiği yargılama giderleri ayrı ayrı yükletilecektir.

Hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilen veya beraat kararı verilen kişi ise CMK 326. maddesi gereği yalnızca kendi kusurundan kaynaklanan giderleri ödemeye mahkûm edilebilecektir. Yargılama esnasında bu kişinin ödemek mecburiyetinde olduğu giderler ise Devlet Hazinesi tarafından üstlenilecektir.

Suçta sürüklenen çocuk hakkındaki bir diğer yargılama gideri zorunlu müdafî ücretidir. AİHS md. 6/3-c'deki şartlar birlikte gerçekleştiğinde çocuğa atanan zorunlu müdafî ücreti, çocuğa yargılama gideri olarak yükletilemeyecektir. AİHS md. 6/3-c yalnızca çocuklar hakkında değil, maddede aranan şartları sağlayan yetişkinler hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Buna göre suça sürüklenen çocuğa atanan zorunlu müdafî ücretinin çocuğa yükletilmemesi noktasında iki ölçüt mevcuttur. Bunlar; suça sürüklenen çocuğun müdafî tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunması ve adaletin selametinin müdafî atanmasını gerekli kılmasıdır. Bu iki şartın birlikte gerçekleştiği durumlarda çocuğa atanmış olan zorunlu müdafinin ücretinin, yargılama gideri olarak çocuğa yükletilemeyecektir. Bunun için her somut olayda kişinin müdafî tutmak için mali olanaklara sahip olup olmadığı ve durumun gereklerinin müdafî atanmasını gerekli kılıp kılmadığının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu iki şartın birlikte gerçekleşmediği durumlarda ise çocuğa atanan zorunlu müdafî ücretinin, yargılama sonunca çocuğa yargılama gideri olarak yüklenmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Yargıtay aksi yönde kararları⁴⁰⁷ mevcut olsa da bazı kararlarında bu iki kriteri göz önünde bulundurmaksızın suça sürüklenen çocuğa atanan zorunlu müdafî ücretinin çocuğa yükletilemeyeceği, zira zorunlu müdafî atanması durumunun yasal bir zorunluluğa dayandığını belirtmektedir⁴⁰⁸. CMK'nın 150/3. maddesi gereği mahkeme

⁴⁰⁷ 2. Ceza Dairesi 2016/9619, 14. Ceza Dairesi 2015/4902

⁴⁰⁸ 2. Ceza Dairesi 2013/30272, 2. Ceza Dairesi 2014/31761, 15. Ceza Dairesi 2015/6610, 17. Ceza Dairesi 2015/3498, 13. Ceza Dairesi 2014/28765, 2. Ceza Dairesi 2014/25202, 3. Ceza Dairesi 2015/21673, 6. Ceza Dairesi 2021/8764, 2. Ceza Dairesi 2014/13005, 3. Ceza Dairesi 2015/19049

tarafından baroya yazı yazılarak, suça sürüklenen çocukları savunmak için bir avukatın görevlendirilmesinden kaynaklanan bu durum yasal bir zorunluluğa dayanmaktadır. Ancak buradaki yasal zorunluluk çocuğa müdafî atanmasıdır. Yargılama giderlerinin çocuğa yükletilmemesi yönünde yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır. Dolayısıyla AİHS md. 6/3-c'deki kriterler göz önünde bulundurulmaksızın çocuğa atanmış olan zorunlu müdafinin ücretinin yargılama gideri olarak suça sürüklenen çocuğa yükletilemeyeceğini kabul etmek hatalı olacaktır.

Yargıtay CGK 29/09/2020 tarih ve 2020/257 Esas 2020/388 Karar sayılı ilamında da AİHS, Anayasa ve CMK kapsamında bir değerlendirme yaparak, ücretsiz müdafî hakkının mutlak bir hak olmadığını, sanığın mali imkânının müdafî tutmaya uygun olmaması ve adaletin selameti şartlarının birlikte gerçekleşmesi halinde sanığa ücretsiz müdafî hakkının tanınacağını belirtmektedir⁴⁰⁹.

AİHS'nin 6/3. maddesinin (c) bendinde, bir suç ithamı altında olan herkesin kendisini bizzat veya avukat vasıtasıyla savunma hakkı olduğu belirtilmiş; adaletin yerine getirilmesi için zaruri görülen durumlarda, kişinin ekonomik durumunun avukat görevlendirmek için yetersiz olması halinde ücretsiz olarak, re'sen görevlendirilecek bir avukatın desteğinden faydalanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu düzenleme kapsamında, kişisel geliri olmayan ve mali imkânlardan yoksun suça sürüklenen çocuğa, yaş küçüklüğü nedeniyle atanan zorunlu müdafî ücretinin çocuğa yüklenmesi AİHS'nin 6/3-c maddesindeki düzenlemeye de aykırı olacaktır.

Dolayısıyla henüz çocuk olan sanık hakkında mahkûmiyet hükmü kurulsa dahi mali olanaklardan yoksun olan çocuk, hakkında adaletin yerine gelmesi için gerekli hallerde kendisine atanan zorunlu müdafî dolayısıyla oluşan yargılama giderlerinden sorumlu olmayacaktır. Bu nedenle kişisel geliri olmayan ve kendisini savunma yeteneğinden mahrum bu kişilere atanan müdafîye ödenen ücretin suça sürüklenen çocuktan tahsili hakkaniyete de aykırı olacaktır.

BMÇHDS'nin 40. maddesinde de ceza kanununu ihlâl ithamı veya iddiası olan her çocuğun, konuşamaması veya kullanılan dili anlamaması durumunda ücretsiz tercüman yardımından faydalanma hakkına sahip olduğu düzenlenmektedir. Bu düzenleme gereği tercümandan yararlanma hakkı dolayısıyla yapılan yargılama giderleri, suça sürüklenen çocuğa yükletilemeyecektir.

⁴⁰⁹ e.t.:15/06/2023

ÇKK'nun çocuğun giderleri başlıklı 43. maddesinde de çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderlerinin Devlet tarafından karşılanacağı belirtilmektedir⁴¹⁰. Dolayısıyla çocuk veya çocuğun yasal temsilcisinin bu konuda maddi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ödenecek miktar ise mahkeme tarafından verilecek karar ile belirlenecektir.

Maddenin 2. fıkrasında da bu giderlerin TMK hükümlerine göre, çocuğa bakmakla yükümlü olan kimselerin maddi olanağının olması hâlinde, Devlet tarafından ödenen bu miktarın tahsili için ilgili kişilere rücu edileceği belirtilmektedir. Rücu koşullarının oluşup oluşmadığı TMK hükümlerine göre takdir edilecektir.

4.5. Adli Para Cezası, Para Cezasının Ödenmemesi: Hapis Cezasına Çevirme Yasağı

Hukukumuzda cezalar adli para cezası ve hapis cezası olmak üzere iki tanedir. Adli para cezası, hapis cezasına seçenek bir yaptırım olarak da öngörülebilir; hapis cezası ile birlikte de öngörülebilir⁴¹¹. Adli para cezası, en az beş gün ve yasada aksine hüküm yoksa en fazla yedi yüz otuz gün olarak belirlenmiş olan ceza miktarının, bir gün karşılığında belirlenen tutar ile çarpılmasıyla hesaplanan miktarın Devlet Hazinesine hükümlü tarafından ödenmesidir⁴¹². Adli para cezası, kişinin suç teşkil eden eylemine karşılık, belirlenen miktardaki parayı Devlet Hazinesine ödemesi olarak da özetlenebilir⁴¹³. Adli para cezası, kişinin malvarlığına yönelik bir yaptırımdır.

TCK'nın 52.maddesinde düzenlenen adli para cezasının miktarı sanığın ekonomik durumu ve diğer kişisel durumları göz önüne alınarak **mahkeme tarafından** takdir edilecektir. Maddenin 4. fıkrasında da hâkim tarafından hükümlünün ekonomik hali ve şahsi durumu dikkate alınarak, hükmün kesinleşme tarihinden başlayarak bir yıl ve daha az olmak üzere hükümlünün adli para cezasını ödenmesi için süre verebileceği gibi, adli para cezasının taksitlendirilmesinde de karar verebilir. Bu taksit süresi en fazla iki yıl

⁴¹⁰ Yusuf Solmaz Balo, **Uluslararası İnkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, s.455

⁴¹¹ Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.880-881

⁴¹² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> , e.t.:05/12/2022

⁴¹³ Adem Sözüer, **Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2015, s.45,<https://cdn.istanbul.edu.tr/statics/cezahukuku-hukuk.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2015/01/Uygulama-Rehberi-2015.pdf> , e.t.:06/12/2023; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.865; Başbuğ Kürşad Safi, **İnfaz Hukuku El Kitabı**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Mayıs 2023, s.37; Yerdelen, **Cezanın Belirlenmesi (Türk ve Alman Uygulaması)**, s.29-30

olabilir ve dört taksitten az olamaz. Gereçeli kararda, bu taksitlerden herhangi birinin zamanında ödenmemesi durumunda ödenmemiş olan adli para cezasının hapis cezasına çevrileceği ve geri kalan adli para cezasının tamamının tahsil edileceği belirtilir.

Suçta sürüklenen çocuk hakkında adli para cezası yaptırımını söz konusu olduğunda akla ilk gelecek olan cezaların şahsiliği ilkesidir. Çocuğun adli para cezasını bizzat ödeyecek ekonomik gelir kaynağı bulunmadığından; çocuklar hakkında adli para cezasına hükmedilmesi doktrinde zaman zaman eleştirilen bir durum olmuştur⁴¹⁴.

Adli para cezası, doğrudan adli para cezasına hükmedilmesi, seçenek yaptırım şeklinde adli para cezasına hükmedilmesi, hapis cezası ile birlikte adli para cezasına hükmedilmesi ve hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesi şeklinde farklı uygulama alanlarına sahiptir⁴¹⁵.

CGTİHK'nun 106. maddesinin 4. fıkrası hükmü gereği çocuklar hakkında hükmolunan adli para cezası ödenmez ise, bu ceza hapis cezasına çevrilemeyecektir. Buna göre, adli para cezası kısa süreli hapis cezasından çevrilmiş ise, adli para cezasının ödenmemesi durumunda suçta sürüklenen çocuğun cezası hapis cezasına çevrilemeyecektir⁴¹⁶. Çocuk hakkında hükmedilen adli para cezasının ödemesinin yapılmaması hâlinde, adli para cezasının tahsili amacıyla, karar Cumhuriyet Başsavcılığı'nca mahallin en büyük mal memuruna verilir ve bu cezanın tahsili için 6183 sayılı Kanun hükümleri uygulanır⁴¹⁷. Burada hükümlünün suç tarihindeki yaşı göz önünde bulundurulmalıdır⁴¹⁸. Suçta sürüklenen çocuk aleyhine hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi durumunda, çocuk hakkında kamuya yararlı işte çalıştırma kararı da verilemeyecektir⁴¹⁹. Zira CGTİHK'nun hükümlülerin çalıştırılması başlıklı 29. maddesinde; çocuk hükümlülerin çalıştırılmasının sadece meslek eğitime yönelik olabileceği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra örgün eğitime veya öğretim kurumlarına devam etmekte olan çocuk ve genç hükümlüler, öğretim yılı devam ettiği sürece

⁴¹⁴ Oğuz Bandır, "Türk Ceza Hukukunda Adli Para Cezası", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018, s.56

⁴¹⁵ Bandır, s.45; Safi, s. 37-38

⁴¹⁶ Ahmet Caner Yenidünya, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:X, Sayı:1-2, s.149 , <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1943042> , e.t.:05/12/2023; Safi, s. 39; Artuk / Gökçen / Yenidünya, s.885; Balo, **Çocuk Koruma Hukuku**, s.358-359

⁴¹⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf> , e.t.:20/05/2023

⁴¹⁸ Haluk Çolak / Uğurtan Altun, "Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Cilt:20, Sayı:69, s.241-338, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-306> , e.t.:03/12/2023, s.326

⁴¹⁹ Safi, s.115

işyerlerinde ve atölyelerde çalıştırılmayacaktır. Çocuk ve genç hükümlülerin çalıştırılmalarında 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununun, CGTİHK hilafına olmayan maddeleri uygulanacaktır. CGTİHK'nun kurum hizmetinde çalıştırma başlıklı 31. maddesinde de çocuk hükümlülerin, eğitsel amaçlar veya kendi yaşam alanları dışında çalıştırılmayacağı belirtilmektedir.

Ayrıca suça sürüklenen çocuk aleyhine hükmedilen adli para cezası hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi de mümkündür. Ancak bu adli para cezası hakkında erteleme kararı verilmesi mümkün değildir⁴²⁰. Zira TCK'nın 51. maddesinde yalnızca hapis cezalarının ertelenebileceği düzenlenmiş olup, adli para cezaları hakkında erteleme kararı verilemeyecektir.

Kanun koyucu adli para cezasının ödenmemesi durumunda hapse çevrilmesine ilişkin düzenlemesi ile faile ve cezaya ilişkin olmak üzere iki istisna kabul etmiştir. Buna göre, kısa süreli hapis cezasından çevrilen adli para cezası ile çocuklar hakkında doğrudan hükümlenen adli para cezasının ödenmemesi durumunda, söz konusu cezalar hapis cezasına çevrilemeyecektir. Zira bu durumda TCK 50/5. madde gereğince hükümlenen asıl ceza adli para cezasıdır ve çocuklar hakkında hükümlenen adli para cezalarının hapse çevrilmesi açıkça yasaklanmıştır.

TCK 50/6 hükmü gereği, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden itibaren Cumhuriyet savcılığı tarafından yapılmış olan tebligattan sonra, hükümlü otuz gün içerisinde seçenek tedbirin gereklerini yerine getirmeye başlamazsa ya da tedbiri yerine getirmeye başlar ancak devam etmezse, infaz hâkimliğince kısa süreli hapis cezasının kısmen veya tamamen infazına karar verilerek derhal bu kararın infazı gerçekleştirilir. Bu halde TCK 50/5 madde hükmü uygulanmaz.

Çocuk aleyhine hükmedilen hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrildiği durumlarda ise seçenek yaptırımın hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilemediği durumlarda, TCK 50/7. madde hükmü gereği infaz hâkimliğince bu ceza diğer bir seçenek yaptırıma veya adli para cezasına çevrilebilir.

Ancak adli para cezasına çevrilme seçenek yaptırım olarak öngörülmüşse, herhangi bir sebeple ceza infaz edilemediğinde CGTİHK'nun 106. maddesinin 11. fıkrası uygulanacağı için bu cezanın başkaca bir seçenek yaptırıma çevrilmesi mümkün değildir.

⁴²⁰ Safi, s.115

TCK 50/3'de önceden hapis cezasına mahkûm olmamak kaydıyla on sekiz yaşını tamamlamamış çocuğun mahkûm edilmiş olduğu bir yıl veya bir yıldan az süreli hapis cezasının TCK 50/1'de düzenlenen seçenek yaptırımlardan herhangi birine çevrileceği ve CGTİHK'nun 106/4. maddesinde de çocuk aleyhine hükmedilmiş olan adli para cezası ödenmemiş ise bu cezanın hapis cezasına çevrilemeyeceği düzenlenmiştir. TCK 50/6'da da seçenek tedbir yerine getirilmediği takdirde, tedbire çevrilmiş olan kısa süreli hapis cezasının kısmen veya tamamen infaz edilmesine karar verileceği belirtilmiştir. Fıkranın devamında ise bu durumda 5. fıkranın uygulanamayacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla bu durumda asıl mahkûmiyet, çevrilen adli para cezası veya tedbirdir değil kısa süreli hapis cezası olacaktır. TCK'nın 50/6. maddesi çocuklar açısından söz konusu olduğunda, mahkemece hükmedilen seçenek tedbir yerine getirilmediği takdirde, diğer seçenek tedbirlerden herhangi birine veya adli para cezasına karar verilebileceği sonucuna varılmaktadır. Zira her ne kadar çocuklar açısından ödenmeyen adli para cezasının hapis cezasına çevrilmesi yasaklanmış olsa da yerine getirilmeyen/getirilemeyen seçenek tedbirler hakkında buna benzer yasaklayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.

4.6. Çocuk İnfaz Kurumları

Ceza infaz kurumlarının türleri; açık ceza infaz kurumları, gençlik kapalı ceza infaz kurumları, kadın kapalı ceza infaz kurumları, çocuk eğitimevleri, çocuk kapalı ceza infaz kurumları, kapalı ceza infaz kurumları ve yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları şeklindedir. Bu kurumlardan çocuk infaz kurumları CGTİHK'da düzenlenmektedir. Çocuk infaz kurumları; çocuk eğitimevleri ve çocuk kapalı infaz kurumlarıdır.

4.6.1. Çocuk Eğitim Evleri

Çocuk eğitimevleri 5275 sayılı CGTİHK'nun 15. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre çocuk eğitimevleri, çocuk hükümlülerin yeniden toplumla bütünleştirilmeleri, meslek edinmeleri ve eğitilmeleri amaçlarıyla çocuk hükümlülerin mahkûm olduğu cezaların çektirildiği tesislerdir. Çocuk eğitimevlerinde çocuklarının firar etme durumuna karşı herhangi bir engel bulundurulmaz. Bu kurumların iç güvenliği görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanmaktadır.

On sekiz yaşını dolduran ve çocuk eğitimevinde bulunan çocuğun, eğitim ve öğretim programına devam etmesi halinde, bu programı bitirmesi amacıyla yirmi bir yaşını dolduruncaya dek kurumda kalmasına izin verilebilecektir.

Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklar ve haklarında tutuklama kararı bulunan çocuklar hariç olmak kaydıyla, çocuk eğitimevlerindeki çocuk hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilmeleri yasaktır.

Ülkemizdeki çocuk eğitimevleri; İstanbul, Elazığ ve Urla Çocuk Eğitimevi Müdürlüğü ile Ankara Çocuk Eğitimevi olarak 4 tanedir.

4.6.2. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Çocuk kapalı infaz kurumları CGTİHK'nun 11. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre çocuk kapalı infaz kurumları; çocuk eğitimevlerinden disiplin ya da farklı sebeplerle kapalı ceza infaz kurumuna nakline karar verilen veya tutuklu bulunan çocukların barındırıldığı, güvenlik görevlileri bulunan ve çocukların kaçmalarına karşı engelleri olan eğitim ve öğretime dayanan kurumlardır.

On iki yaşını tamamlamış ancak on sekiz yaşını tamamlamamış çocuklar, cinsiyetleri ve fiziki gelişimleri göz önünde bulundurularak; kapalı ceza infaz kurumlarının ayrı ayrı kısımlarında barındırılırlar.

12-18 yaş grubu aralığında yer alan çocuk hükümlüler; kendilerine özgü ceza infaz kurumunun bulunmadığı durumlarda ise kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara tahsis edilen kısımlarına yerleştirilirler. Bu kurumlarda ayrı bölümler bulunmuyorsa; kız çocuklarının kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir kısmında veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan kısımlarında barındırılacakları düzenlemektedir.

Bu kurumlarda çocukların eğitim ve öğretim görme hakkına uyulması zorunludur.

Ülkemizdeki çocuk kapalı ceza infaz kurumları; Sincan, Hatay, Karatepe, Kayseri, Kavak, Maltepe, Tarsus, Diyarbakır ve İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'dur.

4.6.3. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Gençlik kapalı infaz kurumları CGTİHK'nun 12. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre gençlik kapalı infaz kurumları; cezanın infazının başlangıç tarihinde 18-21 yaş aralığında olan genç hükümlülerin cezalarının çektirildiği, hükümlülerin kaçmalarına karşı engeller ve güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretim esasına dayalı kurumlardır.

Genç hükümlüler için kurulmuş ayrı bir kurum bulunmadığı hallerde; diğer kapalı ceza infaz kurumlarının gençlere ayrılan kısımlarında, 18-21 yaş aralığındaki hükümlüler, kanunun 12. maddesine göre barındırılacaklardır.

Yüksek güvenli kapalı ceza infaz kurumları kapsamında bulunan gençlerin cezaları ise gençlik kapalı ceza infaz kurumlarına ait güvenli bölümlerde çektirilecektir.

4.6.4. Gençlik Açık Ceza İnfaz Kurumları

Gençlik açık infaz kurumları CGTİHK'nun 14. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre gençlik açık infaz kurumları; hükümlülerin iyileştirilmeleri için meslek edindirilmelerinin ve çalıştırılmalarının öncelikli olduğu, dış güvenlik görevlileri ve firara karşı engelleri olmayan kurumlardır. Bu kurumlarda kurum görevlilerinin denetimi ve gözlemi ile güvenlik sağlanır.

Açık ceza infaz kurumları, ihtiyaç olması halinde; gençlik açık ceza infaz kurumları veya kadın açık ceza infaz kurumları şeklinde de kurulabilir.

14. maddenin 2. fıkrasında hükümlünün cezasının doğrudan açık ceza infaz kurumlarında çektirileceği haller düzenlenmiştir.

Hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumundan açık ceza infaz kurumuna geçmelerine, 89. madde uyarınca yapılacak olan değerlendirme sonucunda karar verilecektir.

Toplam on yıl ve on yıldan fazla hapis cezasına mahkûm olma hali ile örgüt suçları, terör suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçları ve kasten öldürme suçlarından mahkûm olma halinde kapalı ceza infaz kurumundan açık ceza infaz kurumuna geçişlerde, bunlara ilişkin idare ve gözlem kurulu kararları ancak infaz hâkiminin bu kararları onaylamasına müteakip uygulanabilecektir.

Doğrudan açık ceza infaz kurumuna alınan hükümlüler dâhil gençlik açık ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerden; başka bir fiil nedeniyle hakkında tutuklama kararı verilenler veya firar edenler, idare ve gözlem kurulunun kararıyla, kapalı ceza infaz kurumlarına gönderileceklerdir. Kınama hariç olmak üzere asayiş ve düzenin sağlanması için disiplin cezası kesinleşmemiş olsa dahi gerçekleştirdiği eylem kişi güvenliği ya da kurum düzeni açısından tehlike oluşturanlar veya bir disiplin cezası almış olup bu cezası kesinleşmiş olanlar idare ve gözlem kurulu kararı ile kapalı ceza infaz kurumlarına gönderileceklerdir. Çalışma koşullarına veya açık ceza infaz kurumu şartlarına uyum sağlayamayacakları belirlenenler ise kapalı ceza infaz kurumlarına idare ve gözlem kurulunun kararı ve infaz hâkiminin onayı ile gönderileceklerdir.

Bu hükümlülerin, suç ve cezalarının türlerine göre; kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmelerine, doğrudan açık ceza infaz kurumuna alınmalarına, açık ceza infaz kurumunda geçirecekleri sürelerle, doğrudan açık ceza infaz kurumuna alınanların kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmelerine, açık ceza infaz kurumuna geçip geçemeyeceklerine ve diğer hususlara ilişkin usul ve esasların yönetmelikte gösterileceği düzenlenmiştir.

4.7. Çocuklar Hakkında Özel İnfaz Usulü

Özel infaz usulleri CGTİHK'nun 110. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre infaz hâkimi, hükümlünün talebi ile kasten işlenmiş olan suçlarda toplam bir yıl altı ay süreli hapis cezasının, taksirle işlenmiş olan suçlarda ise taksirle öldürme suçu hariç olmak üzere toplam üç yıl veya üç yıldan az süreli hapis cezasının; kanunda belirlenene saatler arasında giriş çıkış yapmak kaydıyla hafta sonları veya geceleri olmak üzere ceza infaz kurumlarında çektirilmesine karar verebilecektir.

Mahkûmiyete konu suç sebebiyle doğan zararın; tazmin, suçtan önceki hâle getirme veya aynen iade yoluyla tamamen giderilmesine ilişkin hukukî sorumluluk halleri istisna olmak üzere infaz hâkimi tarafından çocukların, altmış beş yaşını doldurmuş kişilerin veya kadınların mahkûm olduğu toplam bir yıl veya bir yıldan az süreli hapis cezalarının, hükümlünün konutunda çektirilmesine karar verebilecektir.

Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine infaz hâkimince karar verilmiş ise, bu kişiler hakkında 105/A maddesi hükümleri istisna olmak üzere tabi oldukları infaz rejimi göz önünde bulundurularak koşullu salıverilme hükümleri uygulanacaktır.

Cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine dair karar, hükümlünün cezasının infazına başladıktan sonra da verilebilecektir. Hükümlünün talep etmesi halinde, infaz hâkimi cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine son verebilir. Hükümlünün özel infaz usulünün şartlarına uymaması hâlinde, geçerli bir mazereti bulunmuyorsa, özel infaz usulünün uygulanmasına son verilir ve bu durumda hükümlünün cezasının infazına açık ceza infaz kurumunda devam edilir. Bu durumda özel infaz usulüne göre çektirilen cezaya ilişkin süre, infaz aşamasında mahsup edilecektir. Özel infaz usullerine ilişkin verilen kararlara itiraz yolu açıktır.

110. maddenin 7. fıkrasının uygulandığı hallerde ise, 105/A maddesi hükümleri uygulanmayacaktır.

110. madde 9. fıkrasındaki istisnai hüküm gereği 3. ve 4. fıkralarında tanımlanan hükümlüler hariç olmak üzere; örgüt suçları, terör suçları ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan mahkûm olanlar, koşullu salıverilme kararının geri alınması sebebiyle cezası aynen infaz edilenler ve adli para cezası infaz sürecinde hapis cezasına çevrilenler hakkında uygulanamayacaktır.

110. maddenin son fıkrası ile maddenin uygulanmasına yönelik usul ve esasların yönetmelikle belirleneceği düzenlenmiştir.

Özel infaz usulleri Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 40. maddesinde düzenlenmekle birlikte, kanun ile aynı doğrultuda düzenlemeler mevcuttur.

4.8. Çocuk Hükümlüler Hakkında Uygulanabilecek Disiplin Tedbirleri Ve Cezaları

CGTİHK'nun 6. maddesinin 1. fıkrasının h bendinde; kanunlarda gösterilen eylem, tutum ve davranışlarıyla kurum düzenini ihlâl eden kişiler hakkında kanunda belirtilmiş olan disiplin cezalarının uygulanacağı belirtilmektedir. Bu cezalara ancak kanunda belirtilen merciler, düzenlenen sürelerle uygun olarak hükmedebilecektir. Bu disiplin cezalarına karşı itiraz ve savunmalar da kanunda gösterilen mercilere yapılabilecektir.

Kanunun 9. maddenin 3. fıkrasında, yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilecek olan hükümlüler sayılmıştır.

Yasanın 11. maddesinde çocuk kapalı ceza infaz kurumları, 14. maddesinde açık ceza infaz kurumları düzenlenmiş ve kimlerin bu kurumlarda barındırılacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Kanunun 22. maddesinde hükümlülere kurum yöneticileri tarafından; disiplin suçları ve cezaları, kuruma alındıklarında uygulanması planlanan iyileştirme çalışmaları, hak ve sorumlulukları, şikâyet ve bilgi edinme yolları vb. konular ile kurumdaki yaşam tarzına uyum sağlamaları amacıyla sözlü olarak gerekli olan bilgiler anlatılacak ve bu bilgiler yazılı şekilde tebliğ edilecektir.

CGTİHK'nun 37. maddesinde disiplin cezalarının niteliği ve uygulama koşulları, 38. maddesinde disiplin tedbirleri ve cezaları düzenlenmektedir. 38. maddede yetişkin hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezalarının neler olacağı ağırlık derecesine göre belirtilmiştir. Zalimane, insanlık dışı, küçültücü, bedensel veya toplu cezaların disiplin cezası olarak uygulanması yasaklanmıştır.

Kanunun 45. maddesinde çocuk hükümlülere uygulanacak disiplin tedbirleri tahdidi olarak düzenlenmektedir. Hangi eylemlerin disiplin tedbirini gerektirdiği yasada ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Kanunun 46. maddesinde çocuk hükümlülere uygulanacak disiplin cezaları tahdidi olarak düzenlenmektedir. Hangi eylemlerin disiplin cezasına sebebiyet verdiği yasada ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma, kınama ve uyarma cezaları kurumdaki en üst amir tarafından verilecek ve uygulanacak olan disiplin cezalarıdır. Bu sayılan disiplin cezaları dışındaki diğer disiplin cezaları hakkında, hükümlünün gerçekleştirdiği eylemlerin öğrenilmesinden başlayarak derhâl ve en geç beş gün içerisinde kurumun en üst amiri tarafından atanan bir görevli tarafından, en geç on beş gün içinde tamamlanmak üzere soruşturmaya başlanacaktır.

Hükümlünün firar etmesi durumunda bu süre hükümlünün yakalandığının öğrenildiği tarihte başlayacaktır. Görevli tarafından düzenlenmiş olan rapor ve raporun ekleri, disiplin kuruluna sunulacaktır. Soruşturmanın süresi, soruşturmanın ve eylemin niteliği gerektirdiği takdirde, infaz hâkiminin yazılı onayı olması şartıyla yedi güne kadar uzatılabilecektir.

Hükümlünün savunması alınmaksızın disiplin cezası verilemeyecektir. Hakkında disiplin soruşturması yapılan hükümlüye, kendisine yüklenen eylemin sonuçları ve

niteliği yazılı olarak bildirilir ve üç gün içerisinde savunmasını vermesi, bu süre içerisinde savunma vermemesinin savunma verme hakkında vazgeçme anlamına geleceği yazılı şekilde bildirilir. Hükümlü savunmasını yazılı veya sözlü olarak yapabilir. Sözlü savunma yapması halinde bu durum tutanağa geçirilir. Sağır ve dilsizler ile Türkçe bilmeyenlerin savunmaları tercüman vasıtasıyla alınacaktır.

Disiplin cezaları, disiplin kurulu tarafından belge üzerinden görüşülür ve en fazla üç gün içerisinde karara bağlanır. Kurul, disiplin cezası verilmesine yer olmadığına karar verebileceği gibi disiplin cezası uygulanmasına da karar verebilir. Kurul kararları gerekçeli biçimde yazılmak zorundadır. Disiplin kurulu kararında, şikâyet süresi ve mercii açıkça gösterilecektir. Yönetim tarafından, hakkında soruşturma yapılan hükümlüye kurulun kararı, derhâl tebliğ edilecektir.

Derhal tedbir alınmasının zorunlu olduğu durumlarda ise kurumun en üst amiri yönetim tarafından alınabilecek tedbirler başlıklı 49. maddede düzenlenen tedbirleri alarak soruşturmayı başlatır ve infaz hâkimine bu konuda bilgi verir.

Disiplin soruşturmasını yapacak olan disiplin kurulu, hükümlünün barındırıldığı ceza infaz kurumunun disiplin kuruludur. Hükümlünün ceza infaz kurumu dışında gerçekleştirmiş olduğu eylemleri sebebiyle yapılacak olan disiplin soruşturmasını, hükümlünün disiplin soruşturmasını gerektiren eylemi öncesinde hükümlünün en son olarak barındırıldığı ceza infaz kurumunun disiplin kurulunca yapılacaktır.

Disiplin cezasını gerektiren eylemlerin tekrar edilmesi, disiplin cezalarının infazı ve kaldırılması ise 48. maddede düzenlenmiştir. Buna göre, hükümlü hakkında verilmiş olan disiplin cezası kesinleştikten sonra bu cezanın infazının tamamlanmadan ve cezanın kaldırılması için 48. maddenin 4. fıkrasında belirtilen süreler geçmeden, hükümlü tekrardan disiplin cezasını gerektiren bir fiil gerçekleştirirse, her seferinde bir ağır olan ceza uygulanacaktır. 48. maddenin 4. fıkrasında infaz edildiği tarihten itibaren iyi hâlin kazanılmasında ve disiplin cezasının kaldırılmasında esas alınacak süreler düzenlenmiştir.

Maddenin 5. fıkrasında, çocuk hükümlüler hakkında verilmiş olan disiplin cezalarının belirlenen süreler sonunda kendiliğinden kalkmış sayılacağı düzenlenmiştir. Bununla birlikte, (a) bendi hariç olmak üzere, 5. fıkradaki diğer sürelerin karar tarihinden itibaren başlayacağı, firar durumunda ise infaz tarihinden itibaren bu sürelerin başlayacağı düzenlenmiştir.

Verilen ceza ile hedeflenen sonucun gerçekleşmesi, kurumun kurallarına uyum sağlama veya iyileştirme programında ilerleme durumlarında, çocuğun bulunduğu kurumun disiplin kurulu tarafından ocuk hakkında verilen disiplin cezası, süre şartı aranmadan daima kaldırılabilir.

SONUÇ

İnsan doğumundan yetişkinliğe kadar bedenen ve zihnen gelişen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle çeşitli hukuk sistemlerinde belirli yaş gruplarındaki kişiler için farklı sorumluluk türleri öngörülmüştür. Türk Hukukunda da kişinin 18 yaşını doldurması ile gerekli ve yeterli gelişimi tamamladığı ve çocukluk çağını tamamlayıp yetişkin olduğu kabul edilmiştir. Kişinin 18 yaşını doldurması yalnızca sayısal bir veriyi ifade etmemektedir. Kişinin fiziksel, zihinsel, psikolojik ve toplumsal-sosyal gelişimini de ifade etmektedir.

Çocuk olarak adlandırdığımız henüz 18 yaşını doldurmamış kişiler; fiziksel, zihinsel, psikolojik, toplumsal ve sosyal gelişimini henüz tamamlamış olduklarından, yetişkinlerden ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Bugün çocukların yetişkinlerden farklı yargılama usullerine tabi olması gerekliliği, çocuk hakları konusundaki uluslararası metinler öncülüğünde, birçok hukuk sisteminde kabul edilmiş bir durumdur.

İdeal bir düzende çocuğun ceza sisteminde hiç dâhil olmaması, bu mümkün değil ise çocuğun yargılama makamının önüne çıkarılmaksızın alternatif yöntemlerle ıslahı sağlanarak topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu durum çocuğun üstün yararı ilkesinin temel bir gerekliliğidir. Çocuğun üstün yararı tüm yargılama süreci boyunca göz önünde bulundurulması gereken bir ilkedir. Uluslararası ve ulusal alanda bu ilke doğrultusunda çocuğun suçtan alıkoyulmasına yönelik birçok düzenleme yapılmaktadır.

Çocuğun suçtan alıkonulması noktasında şüphesiz en önemli görev aileye düşmektedir. Suçu normalleştiren, ceza adalet sistemine fazlaca dâhil olan aile bireylerinin bulunduğu aile yapısında, çocuğun da suç yoluna sürüklenmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle ailelerinin bilinçlendirilmesi amacıyla çeşitli program ve eğitimler düzenlemek, en başta çocuğun faydasına olacaktır. Ailelerin yanı sıra çocukların da kendi hakları konusunda bilgilendirilmesi sürece fayda sağlayacaktır. Unutulmamalıdır ki sağlıklı nesiller ancak sağlıklı bireyler ile inşa edilebilecektir.

Günümüzde çocuk suçluluğu yalnızca az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmayıp, teknolojinin de gelişmesi ile gelişmiş ülkelerinde karşı karşıya olduğu bir sorundur. Teknolojinin gelişmesi toplum açısından birçok faydayı beraberinde getirmiş olsa da yeni suç alanlarının oluşmasına da olanak sağlamıştır. Özellikle sosyal medya kanallarının gelişmesi ve çeşitlenmesi, çocuklar açısından birçok tehlikeyi

beraberinde getirmiş ve çocukların suçtan alıkoyulması zorlaşmıştır. Dünya genelinde çocuk suçluluğu her geçen gün artan bir sorun olmakla birlikte, gerekli önlemler alınmadığı takdirde birçok toplumsal sorunu da beraberinde getirecektir.

Ceza adalet sistemine dâhil olan çocuğa, çocuk olduğu unutulmuş yetişkin suçlu gibi davranılmamalıdır. Çocuklar tarafından işlenen suçlarda, birinci amaç çocuğun korunması olup, adaletin yerine getirilmesi amacı ise ikinci plandadır. Aslında her suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda korunmaya muhtaç birer çocuk olduğu unutulmamalıdır.

Ceza yargılamasında bir kişinin işlediği fiil sebebiyle cezalandırılabilmesi için, kişinin fiili işlediği sırada kusur yeteneğine yani algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği sahip olması gerekir. Hukukumuzda kusur yeteneğini etkileyen birçok durum kabul edilmiş olup, yaş küçüklüğü de bunlardan biridir. Ceza Kanunumuzda suça sürüklenen çocukların ya kusur yeteneğine hiç sahip olmadığı ya da kusur yeteneğinin yeterince gelişmediği kabul edilmiş ve buna göre düzenleme yapılmıştır. Yaş küçüklüğü, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi noktasında da önem arz eden bir durumdur.

Ülkemizde mevcut düzende çocuklar ve yetişkinler için ayrı düzenlemeler bulunmakta ise de bu durum çoğu zaman usuli işlemlerden ibaret olup; çocuk lehine olan düzenlemeler yeterince önemsenerek, titizlikle uygulanmamaktadır. Buna örnek vermek gerekirse, çocuğun gözetiminde yetişkinlerden ayrı yerde tutulması gerektiği halde birçok birimde fiziki şartların elverişsizliğinden veya süreçte aktif rol alan kişilerin bu konudaki eğitimsizliğinden dolayı bu kural çoğu zaman uygulanmamaktadır. Çocuk hukuku alanında uzman ve genel birimlerden ayrı bir çocuk polisi birimi oluşturularak ve fiziki şartlar iyileştirilerek çocuğun örselenmesinin önüne geçilebilecektir. Bunun yanı sıra çocuk şube müdürlüklerinde kadrolu bir şekilde çocuk hukuku alanında tecrübeli avukat, sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya pedagoğ gibi uzman personel görevlendirilmesi de çocuk açısından sürece katkı sağlayacaktır.

Uygulamada, kapalı yapılan çocuk duruşmalarının da yeterince önemsenmediğine şahit olunmaktadır. Aleniyet ilkesinin istisnası oluşturan bu duruşmalara, duruşmanın devam ettiği esnada birçok kişi çeşitli sebepler ile kısa süreli de olsa duruşma salonuna girip çıkmakta ve bu durum çocuğun savunma hakkını zedelemektedir. Duruşma salonunun kapısı duruşma süresince kilitlenerek veya duruşma salonunun kapısına kapalı duruşma yapıldığına dair bir ibare yazılarak bu durumun önüne geçilebilecektir.

CMK gereğince barolar tarafında yapılan müdafî atamalarında da çocuk yargılamasına dair eğitim almamış müdafileri atanmasının önüne geçilmelidir. Barolar tarafından, çocuk hukuku alanında ayrıca eğitim almış avukatların yer aldığı ayrı bir atama listesi oluşturularak ve çocuklar için görevlendirilecek zorunlu müdafî aramalarında bu listeden atama yapılarak bu durum çözüme kavuşturulabilecektir. Zira çocuk yargılaması yetişkin yargılamasından farklı birçok hükmü ihtiva etmektedir. Bu konuda özel olarak eğitim almamış müdafinin, suça sürüklenen çocuğa sunacağı hukuki yardım da eksik ve yetersiz olacaktır.

Sosyal inceleme raporları konusunda da mevzuatta her ne kadar ayrıntılı düzenleme mevcut ise de raporların çoğu zaman çocuğa yönelik ayrıntılı bilgi barındırmayan, eksik şekilde düzenlenmiş belgeler olduğu görülmektedir. Bu durum çocuk hakiminin çocuk hakkındaki gerekli bilgileri de elde edememesine yol açmakta ve ceza veya tedbir tayininde raporların etkisiz kalmasına yol açmaktadır. Bu raporların çocuğun gelecekteki yaşamına faydası göz önünde bulundurularak, yalnızca usuli belgeler olmaktan çıkarılıp, özenli bir şekilde düzenlenerek mahkemeye sunulması hâkim açısından da yol gösterici olacaktır.

Uygulamada yer alan eksikliklerin yanında çocuk hukuku alanında teorik eksiklikler de bulunmaktadır. Öncelikle en azından ceza hukuku açısından çocuk, fiili işlediği esnada on sekiz yaşını tamamlamamış olan kişi ve suça sürüklenen çocuk kavramları ile ilgili terminolojide birlik sağlanması ve eksikliklerin tamamlanması gerekmektedir. ÇKK'da suça sürüklenen çocuk olarak nitelendirilen çocuğun, TCK'da 18 yaşını doldurmamış kişi olarak nitelendirilmesi kavram karmaşasına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra CGTİHK'da da çocuk ve genç hükümlü tabiri kullanılmış ancak bu kavramların açıklaması yapılmamıştır. Kanunun sistematüğinden çocuk hükümlünün 18 yaşını doldurmamış kişi, genç hükümlünün 21 yaşını doldurmamış kişiyi kast ettiği anlaşılmalı beraber, kavramların kanunun içerisinde açıklanmalı olarak bulunması temel bir gerekliliktir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin hangi grupta bulunan çocuklar hakkında ve hangi isimle uygulanacağı hususu da önemli konuların başında gelmektedir. Zira ÇKK'da düzenlenen tedbirler korunmaya muhtaç çocuğa uygulandığında koruyucu ve destekleyici tedbir adını almakta, suça sürüklenen çocuğa uygulandığında güvenlik tedbiri adını almaktadır. Bu durum iki ayrı grupta yer alan çocuklara uygulama olarak aynı olan bu tedbirlerin tatbik edilmesi sonucuna varmaktadır. Nitelendirilmesi farklı

olsa da; herhangi bir suç ithamı altında olmayan korunmaya muhtaç çocuğa uygulanan tedbir ile suç ithamı altında olan suça sürüklenen çocuğa uygulanan tedbirin aynı olması kanaatimizce uygun değildir.

Ceza ve güvenlik tedbirleri hakkında yargılama yapılan ve suçu işlediği sabit olan kişilere uygulanabilecek yaptırımlardır. Bununla birlikte TCK'nun 31. maddesinde fiili işlediği esnada on iki yaşını tamamlamamış olan çocukların ceza sorumluluğunun olmadığını, bu çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağını ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği düzenlenmiştir. Bu grupta yer alan çocuklar hakkında kovuşturma yasağı varken, kovuşturma yapmaksızın bu kişilerin suçu işlediğine kanaat getirerek; suçun işlendiğinin sabit görülmesi de yasadaki tezatlığı ortaya koymaktadır. Bu sorunun çözümü için yasada düzenlemiş olan, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedileceği ifadesi yerine **“suç şüphesi altındaki ceza sorumluluğu olmayan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmedilir”** şeklinde bir düzenleme yapılmasının, mevcut düzenlemeye göre daha makul ve yerinde bir çözüm olacağı kanaatindeyiz.

Hapis cezasına en son çare olması gerekliliği, çocuk yargılamasında kovuşturma aşamasında göz önünde bulundurulması gereken temel bir ilkedir. Çocuk için öncelikli olarak ceza değil tedbirin tercih edilmesi gerekmektedir. Bu noktada suça sürüklenen çocuklar için hükmedilecek tedbirlerin çeşitlendirilmesi ve bu tedbirlerin etkili bir şekilde uygulamaya koyulması çok önemlidir. Çocuğun ıslahı ve topluma kazandırılması için, ceza adalet sisteminin içerisindeki resmi makamların önüne mümkün olduğunca az getirilmesi gerekmektedir. Çocuk lehine yapılan bu düzenlemeler, çocuğun işlediği suçların cezasız kalacağı şeklinde yorumlanmamalıdır. Çocuğun sonraki yaşamı için adli sicilinin temiz olması yani çocuğun sabıkasız olması onun topluma adapte olmasını kolaylaştıracaktır.

CMK'da yalnızca mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesinde ses veya görüntü kaydı alınması öngörmüştür. Görüntü ve ses kaydı alınması hem mağdur çocuk hem de suça sürüklenen çocuk açısından uygulanması çocuğun yararına bir düzenleme olacaktır. Suça iten etkenlerin varlığı sonucu ceza adalet sistemi ile tanışan çocuğun, aynı zamanda mağdur ve korunması gerekli çocuk olduğu unutulmamalıdır. Hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında masumiyet ilkesi gereği çocuğun psikolojik gelişimine zarar verebilecek ve toplum nazarında lekelenmesine yol açabilecek durumların önüne geçilmesi gerekmektedir.

Çocuk hukuku henüz oturmuş içtihatlarla sahip olmayan, gelişimine devam eden bir alandır. Çocuk hukuku alanında gelişme sağlayabilmek için, çocukların yargılama aşamasında görev alacak kişilere ve kurumlara hem nicelik hem de nitelik olarak gereken eğitimlerin verilmesi ve mevcut alt yapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Çocuk hukuku alanınca yapılan düzenlemelerin yalnızca kâğıt üzerinde kalmaması, etkili bir şekilde uygulamaya koyulması amaçlanmalıdır. Bununla birlikte çocuğun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu veya infaz kurumundan ayrıldıktan sonra eğitimine devam edebilecek veya meslek sahibi olabilmesini sağlayacak şekilde yetiştirilmesi amaçlanmalıdır.

Bugün geldiğimiz noktada modern sistemde çocuk yargılamasının sadeliği, basitliği, gizliliği ve çabukluğu gerekliliği pek çok hukuk sisteminde kabul görmüş bir durumdur. Ülkemizdeki düzenlemelerin geneline bakıldığında, mevzuatta yalnızca gizlilik ilkesine yer verildiği görülecektir. Sadelik, basitlik ve çabukluk ilkelerinin de çocuk yargılaması anlamında mevzuata dâhil olması, çocuk hukukunun gelişimine katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın içeriğinde çocukların ayrı yargılama usullerine tabi olduğu ve bu gerekliliğin hangi sebeplerden doğduğunu ayrıntılı bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Geleceğin mimarı çocukları korumak ve eğitmek, toplumun bireyleri olarak hepimizin görevidir. Çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi, toplumun her bireyinin tek tek üzerine düşen bu görevi ciddiyetle yerine getirmesine bağlıdır.

KAYNAKÇA

KİTAP

- AKBULUT, Berrin; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017
- ARAS, Bahattin; **İnfaz Aşamasında İnfaz Hâkimliğinin ve Esas Mahkemesinin Görev ve Yetkileri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / YENİDÜNYA, Caner; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016
- BALO, Yusuf Solmaz; **Çocuk Koruma Hukuku**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Nisan 2013
- BALO, Yusuf Solmaz; **Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009
- DEMİRBAŞ, Timur; **İnfaz Hukuku**, Sekizinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021
- DİLBEROĞLU, Ahmet Vedat; **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018
- DİLBEROĞLU, Ahmet Vedat; **İhaleye Fesat Karıştırma Suçu**, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018
- DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir; **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I**, 14. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2016
- DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir; **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt II**, 12. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999
- DONAY, Süheyl; **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009
- FENDOĞLU, Hasan T.; **Çocuk Hakları Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014
- GÖKCEN, Ahmet / BALCI, Murat / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023
- GÜL, İdil Işıl / KARAN, Ulaş; **Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat 2011, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Kavram_Hukuk_Izleme_ve_Belgeleme.pdf , e.t.:01/03/2023

- HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Sekizinci Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016
- HAKERİ, Hakan; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012
- KARAKEHYA, Hakan; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022
- KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016
- KUNTER, Nurullah; **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Altıncı Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1978
- MOORE, Marriane; **Beş AB Ülkesi ve Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koşullu Salıverme Sistemleri**, Kasım 2014, Ankara, https://www.unicef.org/turkiye/media/3586/file/1.%20KO%C5%9EULLU%20SALIVERME%20S%C4%B0STEMLER%C4%B0_CONDITIONAL%20RELEASE.pdf; e.t.:10/12/2023
- NUHOĞLU, Ayşe; “Soruşturmaya Başlamama, Başlama ve Sonlandırma”, Ayşe Nuhoglu (Ed.), **Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı**, s. 47- 68, 5. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2020
- ÖZBEK, Veli Özer; **İnfaz Hukuku**, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021
- ÖZGENÇ, İzzet; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2016
- ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan; **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 16. Baskı, Ankara, 2016
- ÖZTÜRK, Neva / TANER, Gökçen / KONTACI, Ersoy; **Çocukların Adalete Erişim Hakkı Çerçevesinde Hukuki Yardım Hizmetlerine Dönük İhtiyaç Analizi**,

- Türkiye Barolar Birliği (TBB) Yayınları, No:374, Ankara, 2019, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/627.pdf> , (e.t.:08/12/2022)
- PARLAR, Ali / HATİPOğLU, Muzaffer; **Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010
- SAFİ, Başbuğ Kürşad; **İnfaz Hukuku El Kitabı**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Mayıs 2023
- SEROZAN, Rona; **Çocuk Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İkinci Bası'dan Tıpkı Bası, İstanbul, 2017
- SÖZÜER, Adem; **Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayını, 2015, <https://cdn.istanbul.edu.tr/statics/cezahukuku-hukuk.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2015/01/Uygulama-Rehberi-2015.pdf> , (e.t.:06/12/2023)
- UNICEF; **B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi İlgili Sözleşmeler, Yasalar, Tüzükler ve Yönetmelikler**, İkinci Basım, Ankara, 2005
- ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021
- YENİSEY, Feridun / NUHOğLU, Ayşe; **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021
- YERDELEN, Erdal; **Cezanın Belirlenmesi (Türk ve Alman Uygulaması)**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013
- YERDELEN, Erdal / ÖZBEK, Mustafa Serdar / ALTUNTAŞ, Şeyda / BOZ, Burak / ERDEM, Dilek Özge / YILMAZ, Berna Ayşen; **Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018
- YOKUŞ SEVÜK, Handan, "TCK Tasarısı'nın Yaş Küçüklüğüne İlişkin 31. Maddesinin Değerlendirilmesi", Teoman Ergül (Ed.), **Türk Ceza Kanunu Reformu İkinci Kitap**, Birinci Baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No: 71, Ankara, 2004 http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/tck_reformu2.pdf , e.t.:01/05/2023

YURTCAN, Erdener; **Yargıtay Kararları Işığında Türk Ceza Kanunu (Genel Hükümler) Cilt – 1**, 2. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:305, Ankara, 2015

ZAFER, Hamide; **Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75**, Beta Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul, 2019

DERGİ

ABANOZ ÖZTÜRK, Buket; “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımının Hukuki Düzenlemesi ve Etkililiği: Türk ve Hollanda Ceza Hukukunun Karşılaştırılması”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2023, Cilt:14, Sayı:1, s.342-357, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2803856> , (e.t.:24.12.2023)

AKBIYIK, Taliye; “Tutuklu ve Hükümlülerin Çalışmasının Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:69, Sayı:4, s.1569-1607, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1057386> , (e.t.:24.12.2023)

AKBULUT, Berrin; “Ceza Mevzuatında Çocuk ve Çocukların Yakalanması, Gözaltına Alınması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2013, Cilt:19, Sayı:2, s.541-586, <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/48280> , (e.t.:01/05/2023)

AKINCI, Fatih; “Lekelenmeme Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:2020, Sayı:43, s.177-202, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1553707> , (e.t.:23/02/2023)

AKKAŞ, Ahmet Hulusi; “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2008, Cilt:XII, Sayı:1, s.305-335, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789718> , (e.t.:17/12/2023)

APAYDIN, Cengiz / KAPLAN, Hasan; “Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2019, Cilt:5, Sayı:2, s.185-207, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/994773> , e.t.:26/12/2023

ARAS, Bahattin; “İnfaz Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında İnfaz Hâkimliklerinin Görev ve Yetkileri”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2022,

- Cilt:17, Sayı:2, s.403-456, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2734762>, e.t.:26/12/2023
- ARTUK, Mehmet Emin; “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2008, Cilt:12, Sayı:1, s.461-492, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789724>, (e.t.:22/05/2023)
- ARTUK, Mehmet Emin / ALAN AKCAN, Esra; “Mukayeseli Hukuk ve Türk Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri”, **İstanbul Medipol Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2016, Cilt:3, Sayı:2, s.5-38, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102223>, (e.t.:22/12/2023)
- ARTUK, Mehmet Emin / ALŞAHİN, Mehmet Emin; “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2015, Cilt:21, Sayı:2, s.145-186, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272845>, e.t.:26/12/2023
- ARTUK, Mehmet Emin / YILMAZ, Erkam; “Teorik Açından Güvenlik Tedbirleri”, **İstanbul Medipol Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:7, Sayı:2, s.7-44, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1535751>, (e.t.:22/12/2023)
- ARTUK, Mehmet Emin / TAN, Umran Sölez; “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün Ertelenmesi Müessesesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Yıl:1992, Cilt:47, Sayı:1, s.63-82, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36586>, (e.t.:06/11/2023)
- ASLAN, Aziz Serkan; “Doğrudanlık İlkesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, MİHBİR Özel Sayısı, Yıl:2014, Cilt:4, Sayı:2, s.133-144, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213539>, (e.t.: 26/03/2023)
- AVŞAR, Erdinç; “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2021, Sayı:154, s.41-95, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2021-154-1976>, (e.t.:03/04/2023)
- AYDIN, Devrim; “Suça Teşebbüs”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:55, Sayı:1, s.85-113, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/628137>, e.t.:27/12/2023

- AYDIN, Hüseyin; “Bir Güvenlik Tedbiri Olarak TBMM Üyeliğinden Yoksun Bırakma”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2012, Cilt:3, Sayı:1, s.339-366, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208416> , (e.t.:22/12/2023)
- AYDIN, Melike Belkıs; “Kant’ın ve Hegel’in Felsefesinde Cezanın Amacı”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:11, Sayı:1, s.126-138, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1075520> , e.t.:26/12/2023
- AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi; “Kısa Süreli Hapis Cezası ve Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2016, Cilt:65, Sayı:1, s.63-100, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/622105> , (e.t.:14/11/2023)
- BALO, Yusuf Solmaz; “Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar ile Korunmaya Muhtaç Çocuklar Bakımından Görev ve Yetki Kuralları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:51, s.213-238, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-51-11> , e.t.:06/04/2023
- BOGA, Bekir; “Türk Ceza Kanununun Siyasi Haklardan Yoksunluğa İlişkin Düzenlemesinin İptali”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2018, Cilt:1, Sayı:1, s.9-20, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/542703> , (e.t.:22/12/2023)
- CEBRE, Ayvaz; “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:2012, Cilt:3, Sayı:10, s.687-718, <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934875.pdf> , (e.t.:24.12.2023)
- CENTEL, Nur; “Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2005, Cilt:II, Sayı:2, https://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/hukuk_dergi/I-2.pdf , (e.t.:22/12/2023)
- COŞAR, Yakup; “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2005, Sayı:56 s:281-327, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-56-112> (e.t.:05/12/2022)
- ÇAKIR, Kerim; “Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Uygulanarak İnfazı”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:26,

- Sayı:2, s.669-698, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1360499> ,
(e.t.:17/12/2023)
- ÇİFTÇİOĞLU, Cengiz Topel; “Yaşama Hakkı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**,
Yıl:2012, Sayı:103, s.137-168, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-103-1230> ,
(e.t.:10/05/2023)
- ÇOLAK, Halûk / ALTUN, Uğurtan; “Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Cilt:20,
Sayı:69, s.241-338, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-306> ,
(e.t.:03/12/2023)
- ÇOLAK, Halûk / ALTUN, Uğurtan; “Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2006, Sayı:69, s.163-229,
<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-67-276> , (e.t.:24/12/2023)
- DEĞİRMENCİOĞLU, Burcu; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında “Masumiyet Karinesi”nin Korunması”, **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2019, Cilt:1, Sayı:2, s.307-356,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909221> , (e.t.: 01/03/2023)
- DEMİR, Rumeysa; “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:10, Sayı:2, s. 877-901,
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2848235> , (e.t.:22/12/2023)
- DİLBEROĞLU, Ahmet Vedat; “Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2016, Cilt:65 Sayı:4, s.1517-1544, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/621567> , (e.t.:22/12/2023)
- DİLBEROĞLU, Ahmet Vedat; “Onarıcı Adalet Anlayışı ve Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma Kurumu: İlkeleri ve Uygulanma Şartları”, **Suç ve Ceza – Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:15, Sayı:4, s.621-690
https://www.sucvecezadergisi.com/2022_4/ , (e.t.:14/10/2023)
- DİLBEROĞLU, Ahmet Vedat; “Türk Ceza Hukukunda Soruşturma ve Kovuşturma Evresinde Uzlaştırma Kurumunun İşleyişi ve Hukuki Sonuçları, Problemler ve Teklifler”, **Suç ve Ceza – Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl:2023, Cilt:16, Sayı:1, s.175-226, https://www.sucvecezadergisi.com/2023_1/ , (e.t.:06/11/2023)

- DOĞAN, Duygu Çağlar; “Cezanın Belirlenmesi Ve Bireyselleştirilmesinde Faile İlişkin Özel Ölçütlerin Temyiz Kanun Yolunda Denetlenmesi Sorunu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, Yıl:2019, Cilt:21, Özel Sayı, s.1029-1058, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/DUYGU-CAGLAR-DOGAN.pdf> , (e.t.:22/12/2023)
- DÖNER, İsa; “Ceza Zamaşımı”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**⁴²¹, Yıl:2005, Cilt:IX, Sayı:3-4, s.34-62, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1863569> , (e.t.:10/11/2023)
- EMİNAĞAOĞLU, Ömer Faruk; “Ceza Hukukunda İsnat Yeteneği ve Yaş Küçüklüğü”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:1991, Sayı:2, s.214-245, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m1991-19912-1008> , (e.t.:16/04/2023)
- ERBAY, Ayhan; “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üstündeki Psikolojik Etkileri”, **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, Yıl:2017, Cilt:3, Sayı:1, s.23-33, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/651221> , (e.t.:15/05/2023)
- ERBAY, Ercüment / KAYMA GÜNEŞ, Derya / EGE, Ahmet / BAKSİ, Yasemin / CİVELEK, Ferda; “2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Yıl:2015, Cilt:26, Sayı:2, s.31-51, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153089> , (e.t.:01/05/2023)
- ERSOY, Uğur; “Türk ve Alman Ceza Hukuku Sistemlerinde Kusur Prensibinin Kapsamı ve Objektif Cezalandırılabilme Şartlarının Kusur Prensibi İle Bağdaştırılabilirliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2013, Sayı:109, s.203-250, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2013-109-1327> , (e.t.:01/05/2023)
- GÖKCEN, Ahmet; “Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2000, Cilt:8, Sayı:1-2, s.205 – 215, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262134> , e.t.:26/12/2023
- GÖKPINAR, Mahmut; “Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Sayı:72, s.206-233, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2007-72-358> (e.t.:22/12/2022)

⁴²¹ Derginin adı “Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi” olarak değişmiştir.

- GÖKTEPE, Kaya; “Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımı Ve Kamuya Yararlı İşlerde Çalıştırma Yaptırımının Tarihsel Gelişim Süreci”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:2019, Cilt:10, Sayı:37, s.227-269, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/980695> , (e.t.:24/12/2023)
- GÖZLER, Kemal; “Aleni Olan Ne? Duruşma mı, Yargılama mı?”, Yayın Tarihi: 06/12/2020, <https://www.anayasa.gen.tr/alenilik.htm> , (e.t: 23/01/2023)
- GÜL, Gülberk; “Koşullu Salıverme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, Yıl:2019, Cilt:21, Özel Sayı, s.1443-1489, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/GULBERK-GUR.pdf> , (e.t.:17/12/2023)
- FEYZİOĞLU, Metin / GÜNGÖR, Devrim; “Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverilme İlişkisi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Sayı:69, s.51-54, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-299> , (e.t.:17/12/2023)
- HAFIZOĞULLARI, Zeki / GÜNGÖR, Devrim; “Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2007, Sayı:69, s.21-50, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-298> , (e.t.:01/05/2023)
- İŞİKA, Sertaç; “Uzlaştırma Sürecinde Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Bazı Sorun ve Değerlendirmeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2020, Sayı:151, s.61-84, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2020-151-1941> , (e.t.:27/05/2023)
- İNAN, Ali Naim; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:1995, Cilt:44, Sayı:1, s.767-774. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/629580> , (e.t.:10/11/2022)
- KAÇAR, Yusuf; “7406 Sayılı Kanun’la Değişik Türk Ceza Kanunu’nda Takdiri İndirim Nedenleri”, **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:10, Sayı:2, s.925-948, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2848349> , e.t.:26/12/2023
- KAN, Celal Hakan; “Türk Ceza Hukuku’nda Tekerrür”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Yıl:2019, Cilt:123, Sayı:243, s. 431-446, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/936795> , (e.t.:21/12/2023)

- KARAARSLAN, Mehmet; “Suç ve Cezaların Memuriyete Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2009, Cilt:58, Sayı:1, s.95-138, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/626599> , (e.t.:22/12/2023)
- KARABULAT, Efe Can / NERGİZ, Hüseyin; “Suç Aktarımı: Ceza İnfaz Kurumları Suç Üniversiteleri mi?”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Yıl:2022; Cilt:10, Sayı:2, s.459-490, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2331540> , e.t.:26/12/2023
- KAVLU, Benginur; “Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar” **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:9 Sayı:26, s.575-606, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1570089> , (e.t.:29.04.2023)
- KEÇELİOĞLU, Elvan; “Kusurluluğu Ortadan Kaldıran Sebeplerle Hukuka Uygunluk Sebepleri Arasındaki Ayrımın TCK’nın Uygulanması Bakımından Pratik Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2010, Sayı:87, s.299-321, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-87-612> , (e.t.:16/04/2023)
- KURT, Sevil Lale; “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Yıl:2016, Sayı:36, s.99-127, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227835> , (e.t:10/05/2023)
- ÖZBEY, Özcan; “Suçta Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü Güvenlik Tedbirleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2010, Sayı:88, s.55-105, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-88-592> , (e.t.:21/12/2023)
- ÖZEN, Mustafa; “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl:2009, Cilt:15, Sayı:1-2, s.75-120, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1462355> , e.t.:26/12/2023
- ÖZEN, Muharrem / KÖKSAL, Atacan; “Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:70, Sayı:2, s.589–621, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1662658> ,(e.t.:25/11/2023)
- SOYASLAN, Doğan; “Cezaların Bireyselleştirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2003, Cilt:11, Sayı:1-2, s.25-49; <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262561> , e.t.:26/12/2023

- SOYGÜT ARSLAN, Mualla Buket, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Güvenlik Tedbirleri Bakımından Getirmiş Olduğu Yeni Hükümlere Genel Bakış”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2006, Cilt:1, s.175-202, <https://dosya.gsu.edu.tr/Docs/HukukFakultesi/TR/FakulteDergisi/fakulte-dergisi-2006-1-hukuk-fakultesi.pdf> , (e.t.:22/12/2023)
- TANERİ, Gökhan; “Temel Cezanın Belirlenmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:2016, Sayı:3, s.127 - 162, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398544> , e.t.:26/12/2023
- TUHAN BOZ, Reyhan; “Fail-Mağdur Uzlaştırmada Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanuni Temsili”, **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:3 Sayı:2, s.734-802, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2016528> , (e.t.:27/05/2023)
- TURABİ, Selami; “Kusurluluk ve Kusurluluğu Etkileyen Haller”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2012, Sayı:101, s.267-292, <http://tbbergisi.barobirlik.org.tr/m2012-101-1205> , (e.t.:06/04/2023)
- TURHAN, Faruk; “Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre Cezaların Ertenmesi Ye Uygulamada Ortaya Çıkan Bazı Sorunlar”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**⁴²², Yıl:2006, Cilt:X, Sayı:3-4, s.27-54, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1859594>, (e.t.:21/12/2023)
- TURİNAY, Faruk Yasin; “Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirlerinin Sınıflandırılması”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:70, Sayı:2, s.475-541, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1348973> , (e.t.:04/10/2023)
- ULUĞTEKİN, S. Sevda / ACAR, Yüksel Baykara / CANKURTARAN ÖNTAŞ Özlem; “Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:53, s.35-44, <http://tbbergisi.barobirlik.org.tr/m2004-53-37> , (e.t.:22/05/2023)
- ÜZÜLMEZ, İlhan; “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**⁴²³,

⁴²² Derginin adı “Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi” olarak değişmiştir.

⁴²³ Derginin adı “Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi” olarak değişmiştir.

- Yıl:2006, Cilt:X, Sayı:3-4, s.203-235, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1859628> , (e.t.:01/05/2023)
- YAMAN, Fikret; “Çocuk Hakları Sözleşmesine Taraf Olmayan Ülke: Amerika Birleşik Devletleri”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Yıl:2022, Cilt:22, Sayı:55, s.377-398, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2097685> , (e.t.:05/11/2022)
- YENİDÜNYA, Ahmet Caner; “Yargıtay Kararları Işığında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Önödeme Kurumu”, **Legal Hukuk Dergisi**, Yıl:2013, Cilt:11, Sayı:127, s.51-74, <https://www.yenidunyahukuk.com/dosyalar/yargitay-kararlari-isiginda-alternatif-uyusmazlik-cozum-yontemi-olarak-onodeme-kurumu.pdf> , (e.t.:25/11/2023)
- YENİDÜNYA, Ahmet Caner; “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**⁴²⁴, Yıl:2006, Cilt:X, Sayı:1-2, s.121-154, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1943042> , (e.t.:05/12/2023)
- YOKUŞ SEVÜK, Handan; “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**⁴²⁵, Yıl:2004, Cilt:VIII, Sayı:1-2, s.199-232, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1878945> , (e.t.01/05/2023)
- YUMAK, Semih; “Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2021, Cilt:12, Sayı:1, s.394-411, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1215261> , e.t.:26/12/2023

TEZ

- AKÇAY KAŞLI, Ayşe Mine; “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Ankara, 2017
- AKDAĞ YÜKSEL; Hale, “TCK’da Düzenlenen Kusurluluğu Kaldıran ve Azaltan Nedenler”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2018

⁴²⁴ Derginin adı “Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi” olarak değişmiştir.

⁴²⁵ Derginin adı “Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi” olarak değişmiştir.

- AKKAYA, Aybüke; “Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2016
- AKSAN, Murat; “Ceza Mahkûmiyetine Bağlı Hak Yoksunlukları”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2007
- AKTÜRK, Altay İltan; “ ocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul, 2015
- AKYAYLA, Bilal; “Suça Sürüklenen  ocukların Yargılanması Ve Uygulanacak Tedbirler”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 2014
- AKYOL, Merve; “Yazılı Basında Mağdur ve Suça Sürüklenen  ocuklar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019
- ALGHARBLGI, Amir Akram İsmael; “Türk Hukukunda Koşullu Salıverme ve Bazı İslam  lkelerindeki Uygulaması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2015
- ALSAMMOUNI, Jihad M. A.; “Ceza Muhakemesi Hukukunda Alternatif  z m Yolları: Uzlaştırma,  n deme, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Ve Seri Muhakeme”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2022
- ALTUNÇ, Mehmet Sinan; “Ceza Hukukunda Tekerrür”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Galatasaray Üniversitesi SBE, İstanbul, 2010
- ARICA, Ziya Can; “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen  ocukların Yargılanması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara, 2023
- AYDIN, Aslı; “Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Akıl Hastalığı İle Akıl Hastalarına Uygulanan Güvenlik Tedbirleri”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2017
- BANDIR, Oğuz; “Türk Ceza Hukukunda Adli Para Cezası”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2018

- BAYRAK, Adem; “Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 2013
- CEYLAN, Hatice; “Türk Ceza Kanununa Göre Önödeme”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2010
- ÇETİN, Soner Hamza; “Türk Ceza Kanunu’nda Seçenek Yaptırımlar (TCK m.50)”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Yeditepe Üniversitesi SBE, İstanbul, 2011
- DAMAR, Merve; “Suçta Tekerrür”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara, 2023
- DEMİR, Tuğçe; “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanmasında Soruşturma Evresi” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 2022
- DOĞAN, Duygu Çağlar; “Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2020
- DUMAN, Irmak; “Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017
- ELTURAN GÜL, Sena; “Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çağ Üniversitesi SBE, Mersin, 2016
- ERDOL, Hilal; “Ceza Hukuku ve Uygulamada Ölçülülük İlkesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Beykent Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017
- EVĞÜN KAYKAÇ, Saniye; “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2011
- GENÇER, Muhsin; “Türk Ceza Kanunu’nda Takdiri İndirim Nedenleri”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri, 2019
- GİDEN, Yıldırım; “Türk Ceza Hukukunda Koşullu Salıverme”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2006
- GÜLER, Mustafa Sinan; “Kovuşturmayla Alternatif Bir Yöntem Olarak Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2020

- HOCAOĞLU, Can; “Türk Ceza Hukukunda Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlular”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2022
- İNCE, Hüseyin; “Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006
- İNCE, Levent; “Türk İnfaz Hukukunda Koşullu Salıverilme ve Koşullu Salıverilmede Süreler”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019
- KARAOSMANOĞLU, Mustafa, “Yeni Türk Ceza Kanununda Bir Güvenlik Tedbiri Olarak Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma”, **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, İstanbul, 2008
- KAŞKA, Hakan, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Hapis Cezasının Ertenmesi Müessesesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2013
- KAYA, Buket Gülden; “Suça Sürüklenen Çocuklar ve Denetimli Serbestlik”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2011
- KAYA, Musa; “Türk Ceza Adaleti Sisteminde Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2016
- KESGİN, Koray; “Türk Ceza Hukukunda Önödeme”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2009
- KIRLIOĞLU, Gamze; “Yargıtay Kararları Işığında Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2019
- KÖKSAL, Murat; “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları Ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erzincan Üniversitesi SBE, Erzincan, 2014
- KUMBASAR, Enver; “Türk Hukukunda Cezanın Belirlenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006
- LİMONCU, Mustafa; “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların İnfazı”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2017

- MADEN, Mehmet; “Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2012
- MERAKLI, Serkan; “Ceza Hukukunda Kusur”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2017
- NACAR, Özge; “Türk Ceza Hukuku’nda Hapis Cezasının Ertelenmesi (TCK m.51)”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2022
- NURLU, Emine; “Suça Sürüklenen Çocuklar Bakımından Ceza Adalet Sisteminin Yüksek Yargı Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2022
- ÖZKAN, Özge; “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep 2021
- ÖZMENLİ, Fatma Gökçen; “Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2017
- ÖZTÜRK, Şerif Ahmet; “Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri ve Türk Hukukunda Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocuklar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2016
- PARSAK, Mehmet; “Türk Ceza Kanunu’nda Güvenlik Tedbiri Olarak Hak Yoksunlukları”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2007
- POLAT, Muhammet; “Türk Ceza Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Erteleme Kurumu”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017
- SAÇ, Cansu; “Çağdaş Ceza Hukukunun Amacı Bağlamında Hapis Cezasına Seçenek Kurumlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019
- SAKİN, Sinan; “Hapis Cezasının Ertelenmesi ve Benzeri Kurumlarla Karşılaştırılması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çankaya Üniversitesi SBE, Ankara, 2018
- ŞAHİN, Şeyma; “BM Pekin Kuralları Ekseninde Çocuk Yargılaması ve Çocuğun Üstün Yararı İlkesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2019

- ŞİMŞEK, Alahattin; “Türk Ceza Hukukunda Takdiri İndirim Nedenleri (m. 62)”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 2014
- TAŞKIN, Ozan Ercan; “Tekerrür”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002
- TÖNGÜR, Ali Rıza; “Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, İstanbul, 2008
- TÜFEKÇİ, Elif; “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, , Ankara, 2008
- UMUDUM, Cafer Erdem; “Denetimli Serbestlik Bağlamında Elektronik İzleme”, **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019
- USLU, Ahmet Güven; “Türk Ceza Hukukunda Somut Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2014
- UZUN, Ekrem; “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri, Muhakeme ve İnfaz”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara, 2023
- YAVUZ, Hakan A.; “Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2011
- YELEKİN, Süleyman; “Ceza Mahkûmiyetinin Seçme ve Seçilme Hakkına Etkisi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Samsun, 2016
- YERDELEN, Erdal; “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2012
- YILDIZ, Mustafa Nazif; “Cezanın Amacı Bakımından Koşullu Salıverilme”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Ankara, 2019
- YILMAZ, Sibel; “Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2011

KANUN METİNLERİ

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>, (e.t.:05/12/2022)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>, (e.t.:04/11/2022)

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>, (e.t.: 04/11/2022)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf>, (e.t.:10/11/2022)

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/339T.pdf>, (e.t.:03/02/2023)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, (e.t.:13/01/2023)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6112.pdf>, (e.t.:23/02/2023)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6701.pdf>, (e.t.:09/02/2023)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2559.pdf>, (e.t.: 22/05/2023)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf>, (e.t.: 20/05/2023)

4755 Sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4755.html>, (e.t.:08/12/2022)

4991 Sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyarî Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanuntbmmc08804991.pdf, (e.t.: 08/12/2022)

4058 Sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/ulusal_belgeler/kanuntbmmc07804058.pdf (e.t.:09/11/2022)

YÖNETMELİK

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-10.htm>, (e.t.:23/02/2023)

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10885&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeligi&mevzuatTertip=5> , (e.t.:20/05/2023)

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10884&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeligi&mevzuatTertip=5> , (e.t.:20/05/2023)

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=38565&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeligi&mevzuatTertip=5> , (e.t.:04/10/2023)

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211110-1.htm> , (e.t.:20/05/2023)

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170805-4.htm> , (e.t.:12/11/2023)

ELEKTRONİK KAYNAK

UNICEF ECARO, Çocuk Dostu Hukuki Yardıma İlişkin Rehber İlkeler, Ekim 2018,

<https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/%C3%A7ocuk-dostu-hukuki-yard%C4%B1ma-ili%C5%9Fkin-rehber-ilkeler-201> , (e.t.:31/10/2022)

https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf (e.t.:04/11/2022)

https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocuksuclulugununonlenmesi.pdf , (e.t.:06/01/2023)

https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf , (e.t.:06/01/2023)

<https://indicators.ohchr.org/> , (e.t.:05/11/2022)

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, Cilt: 22, İçtima Senesi: III, 57. İçtima, 17/02/1926,

s.234,<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c022/tbmm02022057.pdf> , (e.t.:03/02/2023)

¹Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), s.437-438,
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>

Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu,
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c091/tbmm22091125ss0963.pdf> , (e.t.:17/11/2022)

<https://sozluk.gov.tr/> , (e.t.: 22/02/2023)

Avrupa Ayrımcılık Yasağı El Kitabı, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, 2010, s.30,
https://www.echr.coe.int/documents/handbook_non_discr_iaw_tur.pdf ,
(e.t.:09/02/2023)

<https://www.adalet.gov.tr/Birimler/C%C4%B0K> , (e.t.: 01/05/2024)

SÖZLEŞME METİNLERİ

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> (e.t.:31/10/2022)

https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf , (e.t.:01/03/2023)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171207-1.pdf> , (e.t.:08/12/2022)

https://treaties.un.org/doc/Treaties/1990/09/19900902%2003-14%20AM/Ch_IV_11p.pdf , (e.t.:14/11/2022)

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en (**BMÇHS İngilizce metin**) , (e.t.:14/11/2022)

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-b&chapter=4&clang=en , (e.t.:14/11/2022)

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-c&chapter=4&clang=en , (e.t.:31/10/2022)

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11-d&chapter=4&clang=en , e.t.:31/10/2022

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-guidelines-prevention-juvenile-delinquency-riyadh> (e.t.:08/12/2022)

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (e.t.:08/12/2022)

[https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty.pdf](https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf) (e.t.:22/12/2022)

https://digitallibrary.un.org/record/105555/files/A_RES_45_113-EN.pdf?ln=en ,
(e.t.:12/01/2023)

https://digitallibrary.un.org/record/105349/files/A_RES_45_112-EN.pdf?ln=en ,
(e.t.:12/01/2023)

https://digitallibrary.un.org/record/75551/files/E_RES_1989_66-EN.pdf?ln=en ,
(e.t.:12/01/2023)

KARARLAR

AİHM KARARLARI

S ve Marper/İngiltere (Başvuru No:30562/04, 30566/04),
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114903> , (e.t.:01/03/2023)

Ulay/Türkiye (Başvuru No:8626/06), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-198687> ,
(e.t.:12/03/2023)

Case of Ulay v. Turkey (Application no: 8626/06), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180827> , (e.t.:12/03/2023)

Soykan/Türkiye (Başvuru No: 47368/99), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-124853> ,
(e.t.:12/03/2023)

Affaire Soykan c. Turquie (Requête no: 47368/99),
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92355> , (e.t.:12/03/2023)

Salduz/Türkiye (Başvuru No: 36391/02), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-119605> ,
(e.t.:12/03/2023)

Case of Salduz v. Turkey (Application no: 36391/02),
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893> , (e.t.:12/03/2023)

Berü/Türkiye (Başvuru No: 47304/07), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120589> ,
(e.t.:24/03/2023)

- Affaire Berü c. Turquie (Requête no: 47304/07), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102689> , (e.t.:24/03/2023)
- Balta ve Demir/Türkiye (Başvuru No:48628/12), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-157637> , (e.t.:26/03/2023)
- Affaire Balta et Demir c. Turquie (Requête no: 48628/12), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-155375> , (e.t.:26/03/2023)
- Affaire Önkol c. Turquie (Requête no: 2459/10) , <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170357> , (e.t.:14/05/2023)
- Önkol / Türkiye (Başvuru No: 2459/10), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175863> , (e.t.:14/05/2023)
- Case of Akdeniz and Others v. Turkey (Application No: 23954/94), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59482> , (e.t.:14/05/2023)
- Case of Güveç v. Turkey (Application No: 70337/01), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90700> , (e.t.: 14/05/2023)
- Case Of Çoşelav v. Turkey (Application No: 1413/07), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113767> , (e.t.:14/05/2023)
- Khamtokhu ve Aksenchik/Rusya (Başvuru No:60367/08, 961/11), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170663> , (e.t.:01/03/2023)
- Bouamar/Belçika (Başvuru No:9106/80), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57445> , (e.t.:01/03/2023)
- Case Of Güleç v. Turkey (Application No: 54/1997/838/1044), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58207> , (e.t.:14/05/2023)
- D.G./İrlanda (Başvuru No: 39474/98), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60457> , (e.t.:01/03/2023)
- D.H. ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti (Başvuru No: 57325/00), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-116469> , (e.t.:01/03/2023)
- Ozan Barış Sanlısoy/Türkiye (Başvuru No: 77023/12), <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-175695> , (e.t.:13/04/2023)

Affaire Ozan Barış Sanlısoy c. Turquie (Requête no:77023/12),
<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-169450> , (e.t.: 13/04/2023)

Sampanis ve Diğerleri/Yunanistan (Başvuru No: 32526/05),
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86798> , (e.t.:01/03/2023)

T/İngiltere (Başvuru No: 24724/94), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58593> ,
(e.t.:01/03/2023)

V/İngiltere (Başvuru No: 24888/94), <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58594> ,
(e.t.:01/03/2023)

YARGITAY KARARLARI (Ortak Erişim Adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr/>)

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 18/05/2021 tarih ve 2021/11662 Esas 2021/9086 Karar,
(e.t.:03/03/2023)

Yargıtay 4. Ceza Dairesi 14/10/2020 tarih ve 2020/20613 Esas 2020/11740 Karar,
(e.t.:03/03/2023)

Yargıtay 5. Ceza Dairesi 16/12/2014 tarih ve 2013/12864 Esas 2014/12725 Karar,
(e.t.:03/03/2023)

Yargıtay 5. Ceza Dairesi 10/09/2014 tarih 2013/3084 Esas 2014/8141 Karar,
(e.t.:03/03/2023)

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 30/11/2021 tarih 2021/3016 Esas 2021/18439 Karar,
(e.t.:12/03/2023)

Yargıtay 13. Ceza Dairesi 03/03/2015 tarih ve 2014/36508 Esas 2015/3426 Karar,
(e.t.:12/03/2023)

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 11/10/2012 tarih ve 2012/17791 Esas 2012/43475 Karar,
(e.t.:12/03/2023)

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 24/02/2015 tarih ve 2014/14017 Esas 2015/3553 Karar,
(e.t.:12/03/2023)

Yargıtay 14. Ceza Dairesi 06/02/2020 tarih ve 2018/6016 Esas 2020/951 Karar,
(e.t.:26/03/2023)

- Yargıtay 14. Ceza Dairesi 26/12/2019 karar ve 2019/3052 Esas 2019/13646 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 11/04/2019 tarih ve 2019/3097 Esas 2019/5440 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 12/09/2019 tarih ve 2019/8263 Esas 2019/10525 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 27/05/2014 tarih ve 2014/13835 Esas 2014/14747 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 10/10/2019 tarih ve 2019/11540 Esas 2019/15310 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 4. Ceza Dairesi 25/03/2021 tarih ve 2021/6923 Esas 2021/10887 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 13. Ceza Dairesi 10/09/2018 tarih ve 2016/19973 Esas 2018/11050 Karar,
(e.t.:26/03/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 23/05/2017 tarih ve 2015/29507 Esas 2017/6516 Karar,
(e.t.:26/03/20239)
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi 07/02/2018 tarih ve 2017/11193 Esas 2018/1501 Karar
(e.t.:06/04/2023)
- Yargıtay 15. Ceza Dairesi 24/06/2014 tarih ve 2012/20157 Esas 2014/12633 Karar
(e.t.:06/04/2023)
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi 05/09/2016 tarih ve 2016/1870 Esas 2016/15418 Karar
(e.t.:06/04/2023)
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi 21/06/2021 tarih ve 2020/4501 Esas 2021/16321 Karar
(e.t.:28/04/2023)
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi 08/03/2021 tarih ve 2020/10021 Esas 2021/3496 Karar
(e.t.:28/04/2023)
- Yargıtay 6. Ceza Dairesi 17/06/2021 tarih ve 2020/10150 Esas 2021/11761 Karar
(e.t.:28/04/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 05/06/2017 tarih ve 2016/14038 Esas 2017/6981 Karar
(e.t.:28/04/2023)

- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 04/12/2017 tarih ve 2017/4022 Esas 2017/15145 Karar
(e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 03/12/2019 tarih ve 2019/12754 Esas 2019/15274 Karar
(e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay 10. Ceza Dairesi 01/03/2016 tarih ve 2012/21633 Esas 2016/583 Karar
(e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay 10. Ceza Dairesi 18/09/2015 tarih ve 2015/3680 Esas 2015/32289 Karar
(e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay 6. Ceza Dairesi 09/05/2016 tarih ve 2016/2906 Esas 2016/4008 Karar
(e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay CGK 20.11.2018 tarih ve 2016/6-986 Esas 2018/554 Karar (e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 05/10/2021 tarih ve 2020/12811 Esas 2021/16003 Karar
(e.t.:15/06/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 04/10/2022 Tarih ve 2022/6229 Esas 2022/16056 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 25/09/2018 Tarih ve 2018/3795 Esas 2018/10245 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 17/02/2016 Tarih ve 2014/23469 Esas 2016/2396 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi 23/08/2016 tarih ve 2015/26850 Esas 2016/7658 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 20.Ceza Dairesi 02/04/2018 tarih ve 2017/461 Esas 2018 / 1766 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 26.04.2018 tarih ve 2016/8658 Esas 2018/5934 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 14/09/2021 tarih ve 2020/19820 Esas 2021/14133 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 03/11/2020 tarih ve 2020/7789 Esas 2020/11832 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 03/12/2019 tarih ve 2019/12754 Esas 2019/15274 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 29/06/2021 tarih ve 2020/12860 Esas 2021/13193 Karar,
(e.t.:22/05/2023)

- Yargıtay 13. Ceza Dairesi 23/10/2019 tarih ve 2019/7670 Esas 2019/15122 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 24/06/2019 tarih ve 2019/1062 Esas 2019/11332 Karar,
(e.t.:22/05/2023)
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu 29/09/2020 Tarih ve 2020/257 Esas 2020/388 Karar,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 13/11/2018 Tarih ve 2016/9619 Esas 2018/13345 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 14. Ceza Dairesi 15/04/2019 tarih ve 2015/4902 Esas 2019/9105 Karar,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 30/10/2014 tarih ve 2013/30272 Esas 2014/25111 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 01/06/2016 tarih ve 2014/31761 Esas 2016/10410 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 15. Ceza Dairesi 26/11/2015 tarih ve 2015/6610 Esas 2015/31540 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 17. Ceza Dairesi 14/10/2015 tarih ve 2015/3498 Esas 2015/7532 Karar,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 13. Ceza Dairesi 07/09/2015 tarih ve 2014/28765 Esas 2015/13098 Karar,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 09/03/2016 tarih ve 2014/25202 Esas 2016/4181 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi 12/01/2016 tarih ve 2015/21673 Esas 2016/305 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 6. Ceza Dairesi 17/03/2022 tarih ve 2021/8764 Esas 2022/3713 Karar,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 2. Ceza Dairesi 14/10/2015 tarih ve 2014/13005 Esas 2015/18040 Karar ,
(e.t.:06/12/2023)
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi 20/01/2016 tarih ve 2015/19049 Esas 2016/1632 Karar,
(e.t.:06/12/2023)

AYM KARARLARI

Hazal Kar (Başvuru No:2018/33616, Karar Tarihi:15/6/2021),
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/33616> , e.t.: 26/03/2023

Mustafa Kupal Başvuru No: 2013/7727, Karar Tarihi: 4/2/2016,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/7727> , e.t.:26/03/2023

Yüksel Hançer, Başvuru No: 2013/2116, Karar Tarihi: 23/1/2014,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2116> , e.t.:26/03/2023

Mehmet Fidan, Başvuru No: 2014/14673, Karar Tarihi: 20/9/2017,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/14673> , e.t.:26/03/2023

Hasan Ballı, Başvuru No: 2017/21825, Karar Tarihi: 02/06/2020,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/21825> , e.t.:26/03/2023

DİĞER KARARLAR

<https://www.tihек.gov.tr/public/images/kararlar/8CA4CF.pdf> , e.t.:09/02/2023

https://tiheк.gov.tr/upload/file_editor/2020/07/1594385979.pdf , e.t.:09/02/2023

Khamtokhu ve Aksenchik / Rusya Kararı,
<http://www.cocukgozlemevi.org/storage/app/uploads/public/5ab/e1f/a4a/5abe1fa4aec07984049744.pdf> , (e.t.:09/02/2023)

Akdeniz ve Diğerleri / Türkiye Kararı,
<http://www.cocukgozlemevi.org/storage/app/uploads/public/5ab/e36/c4e/5abe36c4ec164068576303.pdf> , (e.t.:23/05/2023)

EKLER

EK A: Etik Kurulu Onay Formu

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Emine Nur AS
ÖĞRENCİ NO	2021003013
TEL. NO.	
E - MAIL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Kamu Hukuku Anabilim Dalı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	Tez Aşaması
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP- YAPILMADIĞI	2023 / 2024 BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Ceza Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu, Yargılanması ve İnfazı
TEZİN AMACI	Uluslar arası ilkeler doğrultusunda çocuk yargılamasına özgü durumları ele alarak, çocuk yargılamasındaki eksik ve hatalı uygulamaları saptamak ve bu konuda hukuçular ile çocuk yargılamasında yer alan diğer ilgililere çocuğun üstün yararı amacıyla önerilerde bulunarak çocuk yargılamasına katkıda bulunmak.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Çalışmada henüz erken yaşlarda suç işleyen ve ceza adalet sistemi ile tanışan çocukların ceza sorumluluğu, çocuğun sahip olduğu hak ve özgürlükler ile çocuk yargılamasına hakim olan ilkeler belirtilerek; çocuk hakkındaki soruşturma,kovuşturma ve infaz aşamaları ayrı ayrı incelenerek, çocuk yargılamasına özgü durumlar ele alınmıştır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	

YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER			
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI			
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) (.....) Sayfa Ölçeği. 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları. 4) (.....) Sayfa		
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Emine Nur AS	ÖĞRENCİNİN İMZASI: Enstitü Müdürlüğü'nde evrak aslı imzalıdır. TARİH: / / 2024		
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU			
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.			
2. Anılan konu "Ceza Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu, Yargılanması ve İnfazı" faaliyet alanı içerisine girmektedir.			
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI

Adı - Soyadı: Ahmet Vedat DİLBEROĞLU	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Murat KOÇ			
Unvanı: Dr. Öğr. Üyesi	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.			
İmzası: Enstitü Müdürlüğü'nde evrak aslı imzalıdır.	İmzası:	İmzası: Enstitü Müdürlüğü'nde evrak aslı imzalıdır.	İmzası: Enstitü Müdürlüğü'nde evrak aslı imzalıdır.			
... / ... / 2024	... / ... / 2024	... / ... / 2024	... / ... / 2024			
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Şirvan KALSIN	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :	İmzası :
... / ... / 20.....	... / ... / 20.....	... / ... / 20.....	... / ... / 20.....	... / ... / 20.....	... / ... / 20.....	... / ... / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, ... / ... / 20..... - ... / ... / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.				
OY ÇOKLUĞU İLE	☐					
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

EK B: Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Etik İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.04.04-2400004417

31.05.2024

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulmuş Kararı Alınması Hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: Rektörlük Makamının 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazısı.

İlgi tarihli yazı kapsamında Uluslararası Ticaret ve Pazarlama ile Kamu Hukuku tezli yüksek lisans programlarında tez aşamasında kayıtlı Sebahat AKDEMİR ÜNDAĞ, Emine Nur AS isimli öğrencilere ait tez evraklarının "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayı" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : Öğrencilere Ait Dosya.

EK C: Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2400004596
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

06.06.2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) 31.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004417 sayılı yazımız.
b) 31.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004405 sayılı yazımız.
c) 30.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004372 sayılı yazımız.
ç) 30.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004367 sayılı yazımız.
d) 30.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004359 sayılı yazımız.
e) 29.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004314 sayılı yazımız.
f) 24.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004223 sayılı yazımız.
g) 21.05.2024 tarih ve E-23867972- 050.04.04-2400004144 sayılı yazımız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Görkem ADIYEKE, Dilek KAVİ, Hacer MODUK, Ennur ÖZTÜRK, Merve KOÇAK, Fadim Dila TÜREMEN, Mehmet Çağrı YILDIRIM, Hatice ŞAHBAZ KANAK, Muhammed Nur SUNA, Muhammet Berkay BOZKURT, Nurcan BAL, Özlem ÖZÜ, Sebahat AKDEMİR ÜNDAĞ, Emine Nur AS isimli öğrencilerimize ait tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör